

KULTURNA REVIJA

meddobje

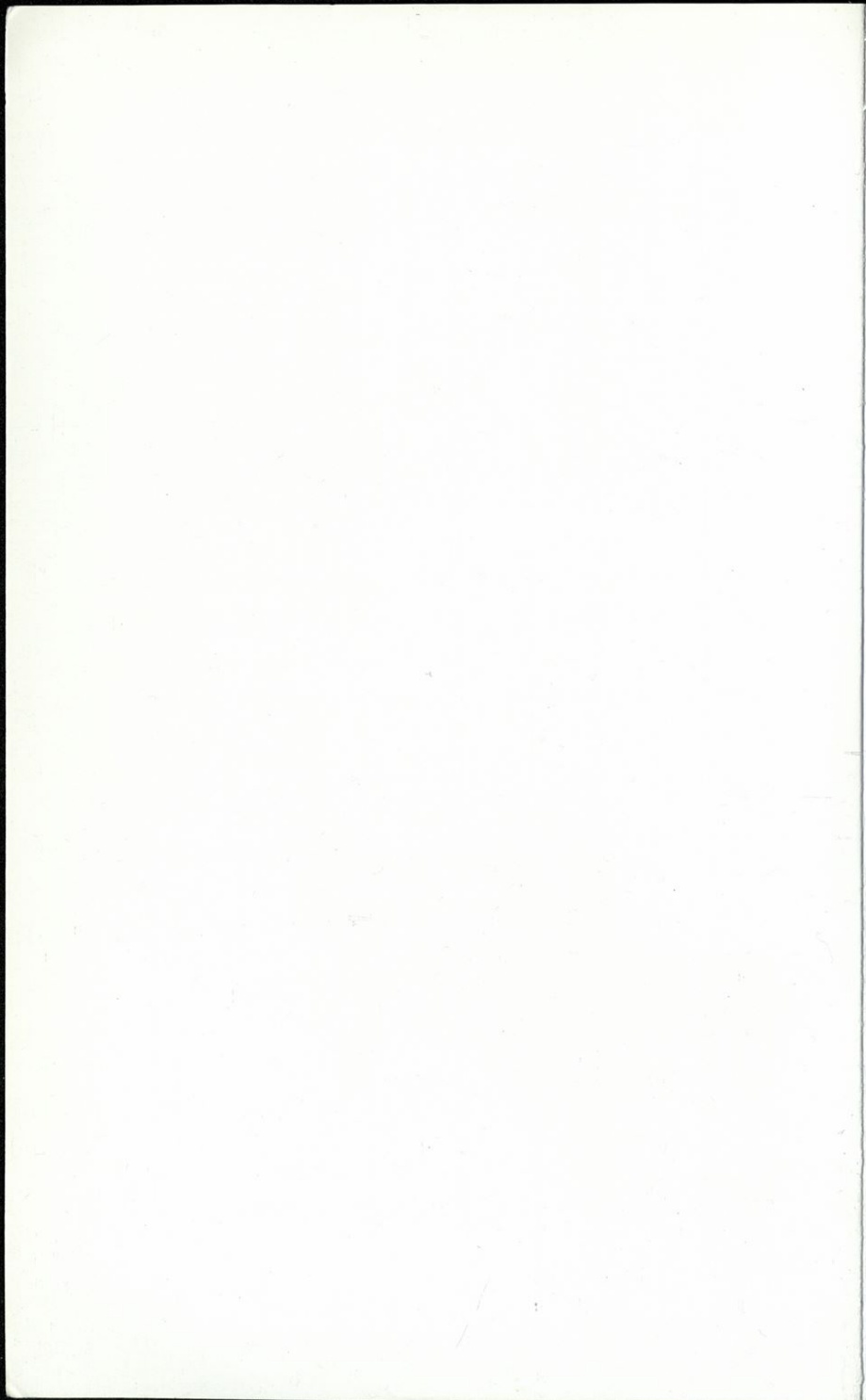
ENTRESIGLO

2019 LIII 1-4

1954
2019

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

KULTURNA REVIJA

meddobje

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA
Buenos Aires, Argentina

920201351

M E D D O B J E

Splošno kulturna revija

Entresiglo

Revista de cultura general

Letnik/Año LIII

2019

št./Nº 1-4

Izdaja SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA - Propietario: Acción Cultural Eslovena

Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.

Uredništvo/Directores: TONE MIZERIT (urednik),
LEV DETELA, (urednik za Evropo).

Lektorji: Metka Mizerit in Tone Mizerit

Zunanja oprema, oblikovanje in računalniški prelom: Monika Urbanija Koprivnikar

Za podpisane prispevke odgovarjajo avtorji.

Spisi s psevdonimom se objavljajo, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.
Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je **200. publikacija Slovenske kulturne akcije**, dotiskan 11-2019

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 259299.

Tisk tiskarne / impreso en: Talleres Gráficos VILKO S.R.L.
California 2750, CABA, Buenos Aires, Argentina

IZHAJANJE MEDDOBJA DENARNO PODPIRA
URAD ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU REPUBLIKE SLOVENIJE.

POEZIJA

VLADIMIR KOS (Japonska): UVERTURA, KI SE NADALJUJE	5
LEV DETELA (Avstrija): ITALIJANSKE RAZGLEDNICE	6
GREGOR PAPEŽ (Argentina): SELITEV / TISTEMU / SPOMINI /	14
DAMIJAN AHLIN (Argentina): SLOVESNI REQUIEM, II. DEL	20
LOJZE LAVRIČ (Peru): NA TUJIH TLEH	23
ANGELA CUKJATI (Italija): VEČ KOT SMRT / SAMOMOR DUŠE / IZGNANSTVO	25

PROZA

LEV DETELA (Avstrija): DOGODKI IN PRIVIDI	29
ALEŠ GOŠAR (Argentina): UTOPIJA (Pogorljivec) IN VSAKEMU SVOJE	32

ESEJI IN RAZPRAVE

JURIJ RODE (Argentina): ROŽMANOVA POVOJNA LETA	41
DEJAN VALENTINČIČ (Slovenija): PRI ROJAKIH V ENTRE RIOSU	57
LEV DETELA (Avstrija): O ESENCI LITERATURE V EVROPSKI MREŽI VEČSMERNOSTI IN RAZLIČNOSTI	69

INTERVJU

VERONIKA KREMŽAR ROŽANEC (Argentina): MARKO KREMŽAR	74
---	----

GLEDALIŠČE - MUZIKAL

MARTIN SUŠNIK (Argentina): KERIGMA	100
------------------------------------	-----

RAZMIŠLJANJA

EDI GOBEC (ZDA): Z RODOLJUBJEM V LEPŠO SLOVENSKO PRIHODNOST	128
MARKO FINK (Slovenija): KAJ MI POMENI SLOVENSKI DAN KULTURE	130

ARHITEKTURA

BOŽIDAR BAJUK (Argentina): KLJUKA	132
-----------------------------------	-----

ZA ZGODOVINO

JANEZ GRUM (ZDA): UMIK ALI NADALJEVANJE BOJA?	137
---	-----

PISMO

JANEZ GRUM (ZDA): JANEZ - TUDI V SEVERNI AMERIKI	143
--	-----

OBRAZI IN OBZORJA

EDI GOBEC (ZDA): PAUL LUKEZ 151

SPOMINI

VLADIMIR JURIJ VORŠIČ (Argentina): ŽIVLJENJE V ARGENTINI OD
PRIHODA 1949 DO 2008 158

DNEVNIK

VINKO RODE (Argentina): ZAPISI OB ROBU 184

ODŠLI SO

MARIJAN EILETZ / LOJZE REZELJ / MILENA JEREBIČ AHČIN 202

UMETNIŠKA PRILOGA

HELENA KLEMENC (Argentina)

NAŠ JUBILEJ

POGLED NAPREJ

DAMIJAN AHLIN (Argentina): SILE ŠE NISO IZČRPANE 213

POZDRAVI IN MNENJA

ALAN BRIAN BERGANT (Argentina) / ZORKO SIMČIČ (Slovenija)
/ JURIJ RODE (Argentina) / VLADIMIR KOS (Japonska) / ERIKA
JAZBAR (Primorska) / NUŽEJ TOLMAJER (Koroška) / EDI GOBEC
(ZDA) / ANDREJ FINK (Slovenija) / BERNARDA FINK in VALENTIN
INZKO (Avstrija) / HELENA JANEŽIČ (Slovenija) / ANDREJKA
DOLINAR (Argentina) 229

SPOMINI

VINKO RODE (Argentina): DOLGA, DOLGA POT 263

GREGOR PAPEŽ (Argentina): SOBOTE 267

RISBE

GREGOR PAPEŽ (Argentina): OBRAZI SKA 270

NAŠE TISKOVINI

TONE MIZERIT (Argentina): MEDDOBJE 273

SEZNAM KNJIŽNIH IN REVIJSKIH IZDAJ SKA 277

DAMIJAN AHLIN (Argentina): KNJIŽNE IZDAJE OB ROBU SKA 286

VLADIMIR KOS

UVERTURA, KI SE NADALJUJE

Vas motim, ne le grških dni modrica?

Ker v pravi pesmi nekaj je kot Vi.

Občutno nekaj lepega pronica;

je Vam podobno, vendar niste Vi.

Ker tisto »živo-lépo« ni - oseba.

Je neke vrste pot v objem luči,

občutek, da ni nič dodati treba -

ker je nesmrtni del resničnosti.

In tisto »živo-lépo« osrečuje

na svoj in nedvomljivo način.

Je uvertura, ki se nadaljuje -

Kako? Mordá kaj ve na veter mlin ...

ITALIJANSKE RAZGLEDNICE

OBALA PRI KUMI

*Morda je bil petek ali torek.
Opoldne. Vročina nad zalivom.
Ob obali je šumelo veliko morje
s svojo skrivnostno večno melodijo.*

*Bila je ura, ki začara zrak v ogenj,
in čas za upanje, da zagori.
Bila je doba, ko postaneš silni plamen
in se iskriš z vsemi stvarmi.*

*So svetlolasi dnevi v poletju,
ko se nebo blesti v valovih kot srebro.
So rože sredi blagega ptičjega petja
kot obleka za dušo, ki tiho ob obali bdi.*

*Na polju se složno družijo belo z rdečim
in trava v žgočem soncu rumenkasto rdi.
V zenicah se svetlikajo stari časi
davno pozabljenih stvari.*

Cuma (Pozuolli), 25. avgust 2017

V antiki velikokrat omenjani kraj Kuma (it. Cuma, lat. Cumae, starogrško Kyme) leži 30 km severno od Neaplja pri Tirenskem morju. Ustanovili so ga 740 pr. Kr. Grki, ko so prišli na kopenski del se-

danje Južne Italije z bližnjega otoka Ischia, kjer so že pred tem imeli prvo kolonijo na sedanjih italijanskih tleh.

Na hribu nad mestom je bil velik tempelj boga Apolona (ostanki so še ohranjeni), pod hribom v votlinah pa več stoletij znamenito preročišče. V antiki je nastal vtis, da vodijo votline in vulkanske vdrtine pri Kumi in v bližnji okolici v podzemlja spodnjega sveta (Nekya), kjer bivajo sence umrlih kot netelesna skrivnost. Vergilova slovita pesnitev *Eneida* odseva duhovno-religiozne utripe tega antičnega svetišča in preročišča.

V šestem delu obširne pesnitve *Eneida* (lat. *Aeneis*) opisuje Vergil neprostoVOLJNI prihod trojanskega junaka Eneja na italijanska tla. Po dolgih blodnjah čez morja se znajde na obali pri Kumi. Pod Apolonovim templjem na hribu vedežuje v podzemski votlini prerokinja Sibila usodo na velikokrat dvoumen način v obliki rebusov in ugank. Enej jo obišče v votlini in prosi za pomoč. Rad bi v podzemlju spodnjega sveta obiskal svojega mrtvega očeta, ki je umrl na begu iz Troje. Sibila mu željo pod različnimi pogoji izpolni in ga pospremi v podzemski svet umrlih.

V času Enejevega obiska je prerokinja stara že 700 let. To nečloveško starost si je izprosila pri Apolonu, ko jo je hotel imeti za ljubico. Po Enejevem obisku bo živela še 300 let, nazadnje bo, kot pripoveduje legenda, životarila skrčeno stisnjena v steklenici, obešeni na steno votline – z edino željo, da bi čim prej lahko umrla. Primerjaj tudi: France Prešeren, *V spomin Andreja Smoleta*: „Mogla umreti ni stara Sibila, / da so prinesli ji z doma prsti...“ (1844).

CAMPI FLEGREI

Od tod ni daleč do vhoda v podzemlje.

Iz zemlje vrejo vroči kalni viri.

Med dimom, paro, žveplom in osamo

zagledaš množico ubitih v strmoglavi jami.

Mrtvi skeleti v polmraku, rdečkast dim

in rezka bolečina sredi strupenega zadaha.

Otrpnil boš in čakal v nemi grozi

kot sem otrpnil jaz, ko me pretresel je pekel zgodovine:

Auschwitz na dnu današnjega sveta

s telesi, ki so v vročo peč drsela.

Težko razumeš to nekaj desetletij za groznimi dogodki

zdaj v času, ko je preveč zlata in leporečja.

Vezuv ni edini vulkan pri Neaplju. Njemu nasproti pri zahodnem delu zaliva ob mestu Pozzuoli je drugo obsežno vulkansko področje z večjim številom nižinskih prizemnih vulkanov, med katerimi je največji še delujoči ognjenik Solfatara, ki velja za nevaren megavulkan. V antiki so to področje imenovali Campi Flegrei (Goreča polja). Grški potopisec in geograf Strabon je leta 60 pr. Kr. zapisal, da se tu nahaja glavni vhod v podzemski svet mrtvih. Medtem ko se večina turistov v današnjem času poda v Pompeje in na nepreračunljivi ognjenik Vezuv (zadnji izbruh 1944), je bilo v prejšnjih stoletjih, ko je spomin na antično kulturno dediščino še živel v zavesti javnosti, vulkansko področje Campi Flegrei zaradi opisov v Vergilovi *Eneidi* v ospredju zanimanja tedanjih popotnikov. Tu se je mudil Goethe (1787) in druge svetovno znane osebnosti.

V BREZNU HUDE JAME

*Zahrbtnost, prebarvana z rdečimi kolesci in kvadrati
v temno podlost brez vesti kot starikava vlačuga,
straši s pošastnimi očmi na dnu mrtovine,
kjer kruta smrt se smeje iz razpokline.*

*Telesa žrtev v breznu hude jame
v temačnih krajih za ljudi zakritih
še čakajo na jutro, ko bodo prebujena
v novi svetlobi zaživela razsvetljena.*

Vdolbine, žrela in votline niso le posebnost južnoitalijanskega področja pri Neaplju, temveč lahko sprožijo niz asociacij na različna brezna in morišča sveta, še posebej tudi na hude jame več tisočev umorjenih v Sloveniji.

MOLITEV V AVGUSTU

*Ta avgust te hitro vrže iz ravnotežja.
Zato poglej, kako spet cveti trdoživi regrat.
Nebo postaja rožnatorumeno.
Ob morju diši zrak po milem cvetju.*

*Je neka pot med ciprese, kamne, oljke, trto.
Med dobre živali in ljudi med nami.
Roke iztegnjene v nebo kot priprošnja k Bogu,
kot upanje in molitev v brezdušnem primežu obupa.*

SANTA LUCIA

*Ob morju je razgiban kraj, veliko mesto ljubeznivo.
Nad njim se sinji svod razžarja, ob rani uri sveži svit.
Nad vodo galebi letajo kričavo, veter vrši in jambor stoka.
Oseka postaja svetloplava, val s soncem hitro govori.*

*Nad vodo ribič se priklanja, požene mrežo gor in dol,
jo vrže v vodo s krepko roko, potisne vrvo pod čoln globoko,
zaškriplje jadro, se maje čoln navzgor visoko, morje šumi.
Nov dan je živa voda, ki ozdravi, nas vse predrami, odpre oči.*

*Kako lepo je tu na čolnu, o sladki Neapelj, mili kraj.
Vsi pridite na čoln in plovbo čez morja biserno ravan.
Kako sem srečen tu na morju, kjer val ob valu se iskri.
Neapelj krasni, Sveta Lucija, svetloba boža mi srce.*

Santa Lucia je napolitanska ljudska popevka iz 19. stoletja. Leta 1849 jo je prvič zabeležil Teodor Cottau. Verjetno je nastala v Neapeljskem zalivu v nekdanjem ribiškem naselju Borgo Santa Lucia. Pesem opeva ribiško življenje, čolne in morje in slavi Neapelj: O dolce Napoli, o suol beato... (O sladki Neapelj, blaženi kraj...). Pesem je postala že v 19. stoletju svetovno znana. Z njo na koncertih nastopajo tudi veliki pevci (Enrico Caruso, Elvis Presley itd.). Posebno priljubljena je tudi na Švedskem zaradi tamkajšnjega zimskega Lucijinega praznika pričakovanja nove svetlobe.

SORRENTO

Na koncu zgodnjega večera se vrnem spet nazaj v Sorrent.

Objela te bom, zlato mesto na pečinah

pod razburkanim morjem, začarani kraj.

Zvečer bom prišla tiho in mirno

kot tujka po davno izgubljeno nazaj.

Skoz veter bo zvenela moja žalost nad prepadi

v objemu dehtečih pinij in cipres,

se družila bo z zvoki skržatov med nasadi

v objemu razprtih rož in odprtih src.

Zveneale bodo melodije skoz temneči zrak nad morjem,

spreminjala se pesem bo v brezbrežju pozne ure

iz tožb izgnanke sredi nočne more za obzorjem

v tisoč svetlih zvezd v naročju blage lune.

Sorrent (Sorrento), 23. avgust 2017

Torna a Surriento (Vrni se v Sorrento) je druga mednarodno uspešna napolitanska popevka (canzone napoletana) izpod peresa Ernesta de Curtisa iz leta 1884. Znana je postala šele leta 1905 po festivalu v neapeljski Piedigrotti. Od takrat sodi v program znamenitih pevcev (Beniamino Gigli, Placido Domingo, Jose Carreras, Luciano Pavarotti, Mario Lanza, Dean Martin). Elvis Presley jo je predstavil v posebni priredbi kot *Surrendo*.

Glas zaljubljenega (zaljubljene) kliče v neapeljskem narečju v različnih besedilnih variantah izseljenca (izseljenko) v tujini, naj se vendar vrne v čudoviti Sorrento, saj ni lepšega kraja na svetu. Zakaj si zapustil(a) domovino? Pridi ljubljena (ljubljeni) nazaj za vedno. Poglej samo to čudovito morje pri Sorrentu. Zbudili se bodo lepi občutki: Vide 'o mare de Surriento, spira tantu sentimento.

Že zaradi lege na skalnati pečini visoko nad morjem je Sorrent nekaj posebnega. Od blizu in daleč privlači občudovalce in turiste. Kraj je obdan z dišečimi nasadi limon in pomaranč. Globoko pod pečini je ribiško naselje s številnimi lokali. V središču mesta stoji kip pesnika Torquata Tassa (1544 – 1595), ki se je rodil v Sorrentu.

POMPEJI

*Smrt iz zahrbtnje gore
še vedno vznemiri srce.
Pinijske spodaj ob slavoloku
kljub temu ošabno molče.*

*Poznam te, ars moriendi, neumna modrost,
zahrbtno zasuta z ognjem in žveplom,
vsem na očeh kot neusmiljena norost
v nerazumljivem blodnjaku starega pekla.*

*Ko se znova zamajejo zidovi
in nas bo ogenj treščil ob tla,
postanemo sredi rdečega mraka
razbeljena trupla na koncu sveta.*

Pompeji je bilo antično mesto v Kampaniji pri Neaplju. Osemnajsturni izbruh Vezuva verjetno 24. avgusta 79 po Kr. ga je skupaj z bližnjimi kraji Herculaneum, Stabiae in Oplontis zasul s pepelom in kamenjem (plovcem) in popolnoma uničil. Dolga stoletja je bil kraj pozabljen, dokler ni v 19. stoletju postal središče svetovne arheologije. Področje, pokrito s 25 metri vulkanskega materiala, so izkopali iz zemlje in na odličen in avtentičen način obnovili. Velja za eno najbolje ohranjenih starorimskih naselbin.

O izbruhu bližnjega vulkana Vezuv v letu 79 poroča Plinij mlajši. Njegov stric Plinij starejši je bil poveljnik rimskega ladjevja v bližini Vezuva. Ob izbruhu vulkana se je iz naravoznanstvene in vojaške radovednosti z ladjo približal obali, vendar je zaradi te neprevidnosti pri kraju Stabiae izgubil življenje.

Vulkanski izbruh je konzerviral tedanje življenje. Dobro ohranjene so slikarije na stenah tedanjih hiš in vil, amfiteater, kopalnice, zaloge hrane v shrambah - in celo obrisi nekaterih ob katastrofi umrlih prebivalcev.

ZVEČER

*Utrnejo se zvezde v avgustu
v življenje polno svežih pričakovanj.*

*Na dnu srca je neverjetna sila,
ki ti ves čas ljubeče govori,
da vse, kar upaš, se ti bo zgodilo,
če le zaupaš svoji vesti
in je ne izgubiš.*

*Utrnejo se zvezde v avgustu
in vse je blago kot nikoli prej.
Obup in stiska sta te zapustila,
nad mirnim morjem mesec sveti
in ti potihno govori:*

*Zaupaj svoji duši kljub usodi slepi,
ker je ljubezen tista neverjetna sila,
ki nas kot nova luč vse bodro presvetli
na naši poti med osamljene ljudi.*

Neapelj, avgust 2017 / Dunaj 2018

MUDANZA

Cuando me mudé a mi solitario apartamento
me dediqué a clasificar prolijamente
lo que llevaría conmigo y lo que dejaría atrás.
El criterio de clasificación no incluía
lo útil y lo nuevo, solo lo viejo e inútil
lo que guardaba una historia, una huella
las páginas rotas, lo que fue importante y ya no.
Cargué todos los objetos en desuso
lo obsoleto y sin valor alguno
lo que alguna vez fue cautivante y ahora
mira el universo con ojos entrecerrados.
Mi apartamento nuevo se fue convirtiendo
en una especie de tumba
casi como se elige llevar
al más allá los pedazos mudos
de lo que dejó el más acá
para no irse del todo.
El azul en el cuadrado de la ventana
asfixiado de trasfondos
como el último paso del árbol sobre el invierno.
Los charcos del otoño están llenos de carabelas.
Y estas cosas que me acompañan
guardan la fidelidad de lo inmóvil.

SELITEV

Ko sem se preselil v svoje osamljeno stanovanje
sem se posvetil razvrščanju
kaj bi vzela s seboj in kaj bi pustil za sabo.
Kriteriji za razorstitev niso vključevali
koristno in novo, samo staro in neuporabno
kar je ohranjalo kako zgodbo, sled
raztrgane strani, kar je bilo pomembno in že ni več.
Naložil sem vse neuporabne predmete
zastarele in brez vrednosti
kar je nekoč bilo očarljivo in zdaj
gleda vesolje s priprtimi očmi.
Moje novo stanovanje je postajalo
v nekem smislu grob
skoraj tako, kot se odloči nositi
v onstranstvo neme kose,
ki jih je zapustilo tostranstvo,
da ne bi popolnoma odšlo.
Modrina na kvadratu okna
zadušena z ozadjem
kot zadnji korak drevesa nad zimo.
Jesenske luže so polne jadrnic.
In te stvari, ki me spremljajo
hranijo zvestobo nepremičnega.

A QUIEN

A quien me haya dado el espíritu
de la noche pacífica y atlántica
de los mares Pacíficos y Atlánticos
le debo más de lo que digo.

La tos me hace desvariar:
ya no veré ese campo corpóreo de
sombras con resaca que se van
cuando limpia con su olvidar la piel
de una llama que acaba de apagarse.
Y todo cuanto haya, de piedra
y de tierra, todo grado de luz
encendida como bailes a la vez
que la danza consume
- consume quise decir -
y que arrastra el viento como
despejando teorías.

Cuando se trata de teorías
hago oídos sordos.
Y cuando se trata de práctica
miro hacia otra realidad -
porque después de todo
entre teoría y práctica
tú ya no eres quien eras
(eras como la rompiente de yeso o
como un tópico bajando la aurora).

Después de todo
qué importa quién eras.

TISTEMU

Tistemu, ki mi je dal duha
 mirne in atlantske noči
 Pacifiškega in Atlantskega morja
 dolgujem več, kot pravim.

Zaradi kašlja se mi blede:
 Ne bom več videl tega utelešenega polja
 senc omamljanja, ki izginejo,
 ko s svojo pozabo očisti kožo
 plamena, ki je pravkar ugasnil.
 In vse ostalo kar je iz kamna
 in zemlje, vse stopnje svetlobe,
 ki se vname kot ples istočasno,
 ko jih ples izgori
 -izrabi sem hotel reči-
 in ki vleče veter kakor
 da odstranja teorije.

Ko gre za teorije
 preslišim.
 In ko gre za prakso
 gledam v drugo realnost -
 ker navsezadnje
 med teorijo in prakso
 ti nisi več, to kar si bila
 (bila si kot pobočje ometa ali
 kot zdravilo ob zori)

Konec koncev
 ni pomembno, kdo si bila.

RECUERDOS

Cuando aún no se habían acallado
las voces de la guerra
nuestros padres conseguían
un pedazo de tierra
en esta tierra más al sur
que los árboles y su vendaje al viento.
Y mientras levantaban las primeras paredes,
compraban el primer colchón en un galpón
de remates, regateando el precio
ante el rematador que no cedía
porque -decía- aquel colchón
era el mismísimo colchón del rey
de España o de Francia y además
de tan ilustrísimo pasado en sus resortes
aún estaba en excelente estado.
Pero la tela del viejo colchón
estaba gastada hasta la transparencia
y cada vez más resortes saltaban afuera,
nuestros padres daban vuelta
el colchón, pero de ambos lados
estaba igual de roto y gastado
y así dormían, entre resortes
como un campo minado,
como si la guerra se empeñara
en seguirlos hasta el confín -
Y el azul de la ventana se posaba
en los pájaros erguidos como fósforos
dispuestos a incendiar cada recuerdo.

SPOMINI

Ko še niso utihnili
glasovi vojne
so naši starši dobili
zemljišče
v tej deželi bolj južni
kot drevesa in njihovi povoji v vetru.
In medtem ko so gradili prve stene,
so kupovali prvo žimnico v skladišču
dražb, kjer so barantali za ceno
pred dražiteljem ki ni popuščal
ker - je razlagal - da tista žimnica
je bila last kralja
Španije ali Francije in dodatno
iz takšne slavne preteklosti v svojih izvirih
je bila še vedno v odličnem stanju.
Toda tkanina stare žimnice
je bila oguljena do prozornosti
in vedno več vzmetov je štrlelo,
naši starši so obračali
žimnico, vendar na obeh straneh
je bila enako okvarjena in obrabljena
in tako so spali med vzmeti
kot polje posejano z minami,
kot da bi se vojna namenila
da jih spremlja do večnosti -
In modra barva okna se je kazala
v pticah, pokončnih lot vžigalice
pripravljene zažgati vsak spomin.

SLOVESNI REQUIEM

II. DEL

(W.A. Mozart)

*Spomni se, milostljivi Jezus,
mi vzrok smo tvojega prihoda.*

V iskanju nas vseh, ne pozabi nas, ko bo dan ... usoda.

*Sedel si utrujen,
odrešil si nas v trpljenju križa;
toliko truda, dela, ni zaman.*

*Pravični sodnik, prosimo te,
odpusti nam naše slabosti
še preden pride dan ... usoda.*

*Sramujem se krivice, greha,
zardel nam je obraz grešnika;
odpusti, o Bog, tistim, ki te milo prosimo.*

*Ti, ki znaš odpustiti vse,
ti ki vse znaš oprostiti,
tudi nam daješ upanje.*

*Niso vredne naše prošnje,
a ti Gospod, neskončno dobrotljiv, pomagaj nam,
da nas ne bi objel peklenski ogenj.*

*Daj nam prostor med ovčicami,
ločeni smo od naših bratov,
a vsi padamo v temno brezno.*

Odvrženi so že vsi slabotni,
 izročeni neskončnemu plamenu.
 O Bog, kliči nas med blagoslovljenimi.
 Goreče, ponižno te prosimo,
 pepelnato že naše je srce,
 usmili se naše zadnje ure.

Tisti dnevi žalosti,
 ko padali smo v grešna brezna
 kakor na sodni dan.
 Odpusti jim Gospod,
 milostljivi Jezus, prosimo te,
 daj jim večni mir in pokoj.
 Amen.

Jezus Kristus, Kralj zveličanja,
 osvobodi duše nas vseh.
 Reši nas peklenškega trpljenja
 in grešnega brezna.

Varuj duše pred zverino,
 naj jih tema ne zaduši,
 da ne bi padali v neskončni prepad.

Naj nadangel Mihael,
 jih vodi do svete luči.

Kakor obljubljeno je bilo Abrahamu
 in njegovim potomcem.

Prosimo te in poveličujemo te Gospod,
 darovali so ti tudi življenje.

Sprejmi duše,
 ki se jih danes spominjamo.
 Odpri jim vrata zveličanja.
 Iz prelite krvi v življenje,
 kakor je bilo obljubljeno Abrahamu
 in njegovim potomcem.

*Svet, Svet,
Gospod, Bog vseh vojsk.
Polna so nebesa in zemlja tvoje slave.
Veselja obljubljaš na višavah.*

*Blagoslovljen, ki prihajaš
v imenu Gospodovem.*

Veselja obljubljaš na višavah.

*Jagnje Božje, ki odjemplješ grehe sveta,
usmili se vseh, ki so se bojevali.*

*Jagnje Božje, ki odjemplješ grehe sveta,
podari mir na zemlji.*

*Jagnje Božje, ki odjemplješ grehe sveta,
podari večni mir mladim dušam.*

*Večna luč naj jim sveti,
zgleđ naj nam bodo in luč na zemeljski poti.*

*Podari večni mir tem dušam, usmiljeni Gospod,
in večna luč naj jim sveti,
zgleđ naj nam bodo in luč na zemeljski poti.*

AVTORJEVA OPOMBA

Besedilo je v spomin padlim slovenskega naroda, ki živi v stalnem bratskem boju od svojega nastanka in do današnjih dni, še posebno v krutem obdobju prve in druge svetovne vojne, po drugi svetovni vojni in ob osamosvojitvi. Mir in sprava.

LOJZE LAVRIČ

NA TUJIH TLEH

V tujino sem šel prostovoljno
 in sem srečen;
 a zdaj vem kako so bile za vas
 noči dolge, dnevi trdi,
 desetletja neskončna.
 Ni bilo mobilcev ne medmrežja,
 da bi krajšali razdaljo.
 Pisma so nosile ladje,
 morda letalo
 in vi ste nestrpno čakali
 novic od doma.
 S srcem polnim upanja
 in strahu
 ste odpirali bele ovojnice
 in včasih brali
 da je sestra rodila fantka,
 da je krompir dobro uspel,
 da je gmajna že vsa
 jesensko pozlačena.
 Drugič so solze kar vrele na lica:
 - Oče je zbolel. - Teta je umrla ...

Joj, kako široko je bilo morje
 med domovino in tujino!
 Vsako noč je misel romala
 v Slovenijo,
 vsako jutro jo je stvarnost vračala
 v Argentino.

Zdaj vas malo bolje razumem.

- Tvoj dobri kuža je poginil.

Gosta procesija solza

mi je zarosila oči

in krč mi je globoko

nagubal ves obraz.

Tam nekje na jugu kuža ni,

tu na severu se šibi glas.

Kako vam je moralo biti hudo

ko so slike začele uhajati iz spomina

in jih je začela nadomeščati dolgočasna Pampa.

Slovenijo so zamenjali Buenos Aires,

Córdoba, Mendoza, Bariloche - Argentina.

Res ste se s časom uživali,

niste izginili,

trpeli ste in preživeli,

oziroma,

srca so umirala na obroke.

Zdaj vem koliko grenkobe
je bilo natočene v vaš kelih.

Zdaj vas bolj spoštujem

in obljubim,

da vas ne bom več sodil.

Zdaj mi je spoznanje raznežilo srce

da vas malo bolj obilno ljubim.

ANGELA CUKJATI

MAS QUE MUERTE

Se muere un poco
 el alma,
 en cada abrazo,
 en cada beso atardecido...

Podré besar otros labios
 y abrazar otro cuerpo
 con el aliento y el tacto de muerte.

Mi corazón contigo se ha ido;
 se ha quedado enredado
 en ti,
 gustoso prisionero para siempre
 del querer, sin olvido.

VEČ KOT SMRT

*Duša
 malo umre
 z vsakim poznim objemom,
 z vsakim poznim poljubom ...*

*Lahko bom poljubila druga usta
 in objela drugo telo
 z dihljajem in otipom smrti.*

*Moje srce je odšlo s teboj,
 ujelo se je
 v tvojo mrežo,
 voljan ujetnik za vedno
 ljubezni, brez pozabe.*

SUICIDIO DEL ALMA

Quedaron las palabras
atrapadas entre los labios,
muriendo,
deseosas de llegar a tus oídos.

Han muerto ya,
y con ellas el alma
despedazada
por las garras del olvido
de aquella querencia
que la había visto renacer.

Esta vez,
el ave fénix de la vida
se ha suicidado.

Que amargos saben
los cadáveres de palabras
que no hemos pronunciado.

SAMOMOR DUŠE

*Ostale so besede
ujete med ustnicami,
umirajoče,
v želji, da bi dospela na tvoje uho.*

*Umrle so že,
in z njimi tudi duša,
ki so jo razkosali
kremplji pozabe,
tiste ljubezni,
ki jo je prerodila.*

*Tokrat
je feniks življenja
storil samomor.*

*Kako grenak okus
imajo trupla besed,
ki jih nismo izrekli.*

EXILIO

¿Volver...?

A una casa vacía
de voces, de sueños,
aquellos que nunca soñamos
porque fueron matados
antes de tiempo.

Sólo el corazón reconoce los rincones
que no se han visto nunca,
pero que nos pertenecen
aunque nos fueran quitados.

Y se llora para purificar
el dolor de las heridas
que más sangran,
silenciosas, escondidas,
en las almas de quienes nos precedieron.

Perdurará la presencia de aquellos
que penaron en vida o en muerte
frustrados en su amor a la tierra
aquella, no otra.

Mañana...

Quizás crezca la flor del olvido
y se sequen los ríos de llanto y de sangre.

IZGNANSTVO

Vrniti se ...?
V hišo prazno
glasov, sanj,
tistih, ki jih nismo nikoli sanjali,
ki so bile umorjene
pred časom.

Samo srce zna prepoznati koticke,
ki jih nismo nikoli preje videli,
ki nam pripadajo
in so nam bili odvzeti pred časom.

In človek joče, da bi prečistil
bolečino tistih ran,
ki najbolj krvavijo,
v tišini, skrite
v dušah prednikov.

Obstali bodo tisti,
ki so pretrpeli v življenju ali po smrti
neuspešno ljubezen do zemlje,
tiste zemlje, ne druge.

Jutri ...
morda bo vzcvetel cvet pozabe
in se bodo posušile reke solza in krvi.

LEV DETELA

DOGODKI IN PRIVIDI

V starih knjigah piše, da nenavadne, velike ali grozne dogodke napovejo posebna znamenja, ki se prikažejo na nebu. Kmet iz avstrijskega dela Štajerske mi je pred leti pripovedoval, da se je v zadnjih dnevih druge svetovne vojne nad zvonikom tamkajšnje cerkve pojavil nenavaden oblak v obliki velikanske ribe. Očitno je skrivnostni pojav napovedoval nevarno nevihto. Očividci so opazovali rdečkaste strele, ki so švigale iz zaglavja velike ribe na nebu. Prihajale so iz temnih vdolbin, verjetno škrg, ki so se odpirale in zapirale z nekakšno sveto jezo.

Pojav nad osamljenim gorskim krajem je spremljalo zamolklo bobnenje zaradi vedno bolj se bližajoče fronte. Morda je bil belokrvavi oblak nad cerkvijo le privid, odsvit ognja na bojnih linijah med Nemci in Rusi. Nihče ni vedel za kake podrobnosti, ki bi razjasnile nejasnosti.

„Dejstvo je,“ mi je zatrdiril kmet v gostilni v bližini rojstnega kraja avstrijskega pisatelja kmečkih zgodb Petra Roseggerja in dvignil čašo piva, „da zadeva z oblakom sploh ni kaka izmišljotina, ki vam jo zdaj pripovedujem, da bi mi naročili še en vrček piva“. „Gre za resnične dogodke,“ je rekel kmet in me vznemirjeno pogledal. „Proti večeru se je ozračje namreč močno zgostilo. Iz sopare in zatohlosti so se na veliko nakopičili rumeno sivi oblaki, toda oblak v obliki ribe nad cerkvijo se sploh ni premaknil. Naključje je hotelo, da je tedaj stopila na hišni prag tudi moja zdaj pokojna žena, da bi si ogledala vreme. Nad cerkvijo je začelo močno pobliskavati, še bolj pa je gremelo in pobliskavalo izza gozdnega ozadja ... To je verjetno bila vojna ...“

Kmet je zadnje besede poudaril s posebnim naglasom, kot da igra vlogo v gledališki igri. Vzdignil je vrček s pivom in ga spet ponesel k ustom. Ali je sploh govoril resnico?

Po tem odmoru, polnem napetosti, je spet nadaljeval s pripovedovanjem. „Veste, moja žena si po navadi sploh ni dala miru. Stopila je na vrt, da bi shranila orodje, ki je obležalo tam po delu in ga v razburjenosti zaradi naglo se približujoče fronte sploh nismo pospravili. Ko se je sklonila, da bi stvari uredila in dvorišče počistila, kot je navada, je usekalo iz oblaka v obliki ribe. To so bile prave nevihtne strele, ki se jih vsi bojimo. Vrglo jo je po tleh in ji močno osmodilo obleko. Toda razen strahu in te nevšečnosti z obleko se ji ni nič zgodilo ... Strela je baje bila hladna ... Imela je pravega angela varuha ... Tistega, ki gospoduje na zvoniku naše cerkve sv. Mihaela in čuva domove in polja pred nezgodami in nesrečo ...”

„Ali naj to, kar ste mi povedali, verjamem?” sem mu rekel.

„Verjemite ali ne, kakor vas je volja ... Toda zgodilo se je tako, kot sem vam povedal. ... Pa saj še nisem pri koncu ...”

„Tako? ... Kaj pa še pride ...?”

„Vojna še pride ... Vojna pride, gospod,” mi je rekel. „Tisti oblak v obliki ribe nad cerkvijo je bil nekaj posebnega. Napovedal je bližnje dogodke ...”

„Riba je starokrščansko versko znamenje,” sem mu rekel.

„O tem nič ne vem,” se je zasmel. „Toda oblak je bil res kot riba. In strele so švigale iz njega. Ena je zadela mojo ženo. Pa se ji ni nič hudega zgodilo. Angel varuh jo je čuval ...”

„To ste mi že povedali ...”

„Nisem vam pa še povedal,” je rekel skoraj nejevoljno zaradi moje nejevere, „kaj se je zgodilo potem ponoči. Fronta se je kot blisk bližala vasi. Maloštevilni oddelek nemških vojakov se je umikal proti dolini ... Nekateri hitlerjanci so se preoblekli v civilne obleke in prav tako bežali. Topovski ogenj je bil vedno bolj močan, zakaj na hribih nad nami so bile še močne baterije nemške vojske ...”

„Ja ... In?”

„Več topovskih granat je treščilo v neposredno okolico naše hiše. Letele so čez cerkev in čez naselje ... Toda niti ena ni padla na cerkev - ali na vas ... Ali ni to čudež? ...”

„Mogoče,” sem mu rekel.

Zdrznil sem se. Zbolel in vznemiril me je davni spomin.

Zagledal sem samega sebe, kako kot šestletni otrok (pravkar je bil moj aprilski rojstni dan) bežim s svojo mamo po makadamski

cesti, ki se vije med trgom Središče ob Dravi in bližnjim naseljem Obrež. Cesto so Nemci minirali. Na posamezne mine opozarjajo posebne tablice z napisi, čez katere moram skakati.

Če pomislim na ta dogodek, se mi zdi, da ga samo sanjam in da ni bil nikoli resnica. Kot po kakšni sanjski logiki sledim materi po cesti proti Obrežu, skačem čez mine, se prepuščam na milost in nemilost usodi, slutim vseprisotnost božjega varstva, ki ne bo dopustilo, da stopim na eksploziv, ki me bo kot marsikoga v tedanjem času kratko in malo raznesel ...

Če danes zaprem oči in pomislim na to davno, a še vedno v moji notranjosti vznemirljivo prisotno nevarno preteklost, zaslišim nekaj, kar spominja na šum velikih perutnic, kot jih je imel nad mojo otroško posteljo ljubeznivi angel v obliki lepega mladeniča. Sklanjal se je nad brv čez deročo vodo, po kateri je stopical majhen kodrolasi deček ... Skoraj neslišno in nečutno ga je prijel za roko, ga varno vodil na drugo stran in tako preprečil, da bi otrok strmoglavil v kalne, peneče se valove pod seboj ...

Več kot pol stoletja je minilo od omenjenih dogodkov, vendar jih še živo vidim pred očmi ... Vse nebo nad Panonijo je zvečer rdeče kot kri ... Ni ožarjeno od sonca ali od vstajajoče mesečine, temveč od ognjev in požarov na madžarskih ravninah, kjer gorijo naftna polja ... Sredi te apokalipse me mati varno vodi do Obreža, kjer se bova zatekla v klet med obema frontama, nemško in rusko. Toda tudi mati je razburjena, ko skače ali stopa čez mine na cesti. Kdo jo vodi na varno?

Zdi se mi, da spet čutim prijetni šum vetra, ki prihaja od angelskih kril. Angel nad mojo posteljo, h kateremu sem vsak večer ali vsako jutro izročal svoje življenje in ga prosil za milost in varnost, je tu. Angel, kateremu sem se priporočal, naj me vodi in varuje ...

U T O P I J A (POGORLJIVEC)
IN VSAKEMU SVOJE

Zadnjič sem ga dobil v roke. In prav za prav - po srečnem naključju. Kajti vedeti morate, da zadnje čase nisem prav pri denarju. Ker pa je vaš urednik dobra duša, mi ga je posodil za trenutek. Že prej sem večkrat slišal o njem in ni čudno, da sem ga želel videti. Saj se večkrat zgodi, da človek včasih z vsem srcem zahrepeni po nečem neznanim in se šele pozneje zavè Prešernovega stiha »Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!«

Urednika sem hotel dobiti na samem. Zato sem òndan zvečer prav narahlo potrkal na vrata njegove uredniške sobe. Prav narahlo, da ne bi morda zmotil naših študentov tam v sosednji sobi ali pa - kar bi bilò še huje - hm. kako mu že pravijo? (Aha!) »zaščitnika devic« v živahnem pomenku. In - dà, kar odkrito priznam, urednika sem se nekoliko bal. Drugače sva še kar dobra znanca. Tiste dni pa, ne vem, kako to, pa je bil kar nekam nataknjen in ob takih prilikah, bogvè, kako bi s tàko, čeprav ponižno prošnjo uspel.

Ko sem vstopil, me je smehljaj na njegovem obrazu resnično presenetil. »No, kaj bi rad?«, me je pozdravil. Meni beseda kar ni hotela iz grla, pa sem vendarle z veliko težavo izdaval: »Ti, veš, kaj, če bi mi »Orača« posodil. Ne za dolgo, samo za danes?« Urednik se je na široko zasmeljal, meni pa se je zdelo, kot bi hotel reči »Ti, revež, saj niti ne veš, za kaj prosiš!« »Na, tule ga imaš« in v roke mi je stisnil nekaj skromnih lističev glasila slovenskih dijakov v Italiji.

Zadnjič sem ga dobil v roke. In pravzaprav po nesrečnem naključju, kajti urednik je takoj k svojemu »Na, tule ga imaš« pripomnil še »samò pod pogojem, da mi za prihodnjo številko ti kaj napišeš!« Kaj sem hotel? Nič na svetu ni zastonj, sem si mislil in ponižno privolil. Sedaj se mi zdi, da sem bil takrat grešil. Tisti »bom že« mi že nekaj dni sem teži že tako težko vest. Celò v spanju me preganja. Z urednikom pa se niti srečati ne upam; že na daleč se ga izogibam. »Orača« sem še istega dne - morda je šlo že na polnoč - vrnil. Tedaj

sem tudi trdno in za vselej sklenil: »Z uredniki nikoli nič skupaj!« Prosil sem ga namreč, naj mi razkrije psevdonime in mu svetò obljubljal, da živa duša za to ne bo zvedela, pa je trdò usekal: »Zdaj pa izgini, danes ne utegnem!«

Opolnoči sem legel. Pa nisem zaspal. Psevdonimi mi niso dali miru. Proti jutru šele se mi je zjasnilo.

Sedaj pa, dragi, če že vsi v taborišču od prvega do zadnjega skačejo, skočiva še midva, takole na primer ... v Gospodovo leto 1977.(?)

Prav v trenutku, ko se je na visoki drog grajskega stolpa vzpela in v lahнем jutranjem vetru zaplula slovenska državna tribaravnica, je božja roka od Zaloga sem vrgla velnico sončnega zlatà v rebra in obronke okoliških hribov in trenutek nato zasula z njim okna ljubljanskih hiš. Kot blisk so sinili svetli prameni v mlade trave prerobenega pòlja, se odbili v rosnih kapljah, planili v krošnje dreves in hiteli odpirat rožnato nadahnjene popke češenj in jablan.

Beli stolp ljubljanskega gradu se je kopal v morju luči. Ljubljana sama je tonila v zlati povodnji prvih majskih dni. Slovensko zemljo je po dolgi, tisto leto še posebno hudi zimi, obiskala pomlad.

Ob drogu, na katerem se je vila belo-modra-rdeča zastava, se je zarezala v čistem nebu visoka, nema postava. Neznanec, ki se je po strmем pobočju bližal grajskemu stolpu, jo je zagledal, se začudil in obstrmel. Zakaj v postavi je takoj spoznal - duhà slovenskega rodù. Visoko čelo, trde poteze v obrazu in svetle, pojoče oči, ki nikdar obupati ne morejo, so ga izdale. Preromal je stoletja, prehodil je vsa pota od sončne obale do mrzlih sneženih vrhov naše zemlje, poslušal je pesem topolov ob zasanjani Muri, počival je v žgočih poletjih v senci brez belokranjskih, pel je v jesenskih večerih ob ognju po trgatvi bogati, spotikal se v zimskih je dneh ob burji vihravi po kraških potèh in korake ustavil ob skali, kjer grad že vekove kljubuje devinski. Zanesla je pot ga v gorenjske planine, nabiral planike je v trentskeм skalovju, pripravljaj v pohorskih gozdovih je les za splave na Dravi in plesal je v ziljskih vaseh krog lip starodavnih.

Še iz zibke ni stopil, že zbiral ljudi je ob Krnskem gradu, boril se je složno pozneje ob Samovi rami; ko si je v gradu ob jezeru Blatnem bil prèstol postavil, poklical je brata iz Soluna, da bi z ljudstvom njegovim na pot proti Soncu krenila. Še v suženjskih časih ni klonil:

molče na rokàh je prenašal v temnicah visokih gradov spone železne, hlepèl je po luči, ki v ozkih je linah jo slutil; pripenjal peresa zelena je v kmečkih uporih in ginil sam samcat ob turških napadih. Medtem so minevala leta. Kloniti ni hotel, še vedno je upal. Utrujen in z bolečimi krči v nogah je romal od kraja do kraja. Potem, ko napisal nam prve je knjige v stoletju šestnajstem, je v časih francoskih prisedel za mizo kamnitno v Šiški, potrkal na Slomu na duri kmetiške in v pevcu iz Vrbe za večno zaživel. Ob rojstvu svobode v Evropi je delo podvojil. Obiskal vse kote je grude domače, vžigal, podžigal, krepil in budil. Potem je čase krvave dočakal in čase vesele. Poslednjič, za zadnjič, se v ogenj kalit in prečistit je šel. Ob smrti človeku beseda v grlu zastane. Takrat nam bi kmalu umrl. Obstal je le v kampih begunskih.

Davi v mraku se je ustavil pred Ljubljano. Skoraj da je ni spoznal. Kar čudil se je. Na hribu, h kateremu se je pred davnimi časi zateklo mesto ljubljansko, ni več starega, sivega gradu. Visoke, trdne, bele stene so ga privabile, da je pospešil korake in prav ob prvem sončnem poljubu stopil na grajski stolp. Ozrl se je na mesto pod seboj.

Prav tedaj se je oglasil šenklaški zvon in mu s čistim glasom voščil dobro jutro. Prostorni trg okoli starodavne stolnice je oživel; sveti Nikolaj je vabil ljudi k sveti daritvi. Že se je izgubil glas iz svetlozelenih stolpov v ozkih ulicah Starega trga in se odbil ob grajskem pobočju, kar je tišino, ki je nastala za trenutek, pretrgal zvon svetega Petra in se združil z mogočnim donenjem tamkaj od koseške strani. Potnik na gradu se je zdrznil. V pogledu sta mu obstala vitka zvonika, ki sta s svetlimi konicami hotela predreti nebo. V spominu mu je vstala preteklost, ki daje moči za prihodnost. Nato je zaprl oči in zadihal s polnimi pljuči.

Nekaj minut pred začetkom se je pripeljal ljubljanski nadškof. Množica, zbrana pred gradom in ona na grajskem dvorišču v senci belih, marmornatih stebrov, ga je burno pozdravila; saj ga je še marsikdo poznal iz tistih, najtežjih dni, ko mu je v srce vlival vere, upanja in ljubezni. Kljub letom je živahno stopil iz avtomobila in izpod naočnikov pogledal na množico, ki mu je mahala v pozdrav, ter ji z nasmehom odzdravljajal.

Na dvorišču ga je sprejel predsednik slovenske države, nato pa sta si s predsednikom slovenskega kulturnega odbora prisrčno stisnila roke. Akademski slikar, ki se je dotedaj brezbržno naslanjal

na steber in se za vse vrvenje ni dosti zmenil, se je zganil, kakor bi ga pičil gad.

- »« -

».. pa so se mi smejali, ko sem ju takrat, v božični številki 'Orača', vtaknil med velikane« je vzkliknil in se nasmehnil ob misli na svojo preroško žilico. Pa ga je takoj minil smeh. V gneči je namreč zagledal svojega nekdanjega sošolca, kateremu je bil prav v tistih dneh »tridnevne temë« dopovedoval svojo žalostno usodo, ki naj bi ga v blaznosti doletela čez trideset let. »Kajti blaznost je meni že prirojena«, mu je takrat pravil, »pa se sedaj na zunaj še ne pokaže. Šele takrat, ko pridejo ljudje mojega rodu v resna leta, pride tudi na zunaj do izraza.« In še marsičesa bi se bil domislil, da ga ni zmotila tišina, ki je v trenutku zavladala na grajskem dvorišču pod prijetnimi žarki opoldanskega sonca. Hip nato je jasni zvok fanfar z grajskega stolpa pretrgal ozračje in oznanil beli prestolnici, da se začenja »teden slovenske besede«.

Na govorniški oder je stopil predsednik SKO-a (slov. kult. odbora). Prav tak, kot nekdanj: z istim mirnim nasmehom in z resnimi kretnjami, kot da se zaveda svetosti trenutka. S pogledom, ki vzbuja spoštovanje. In nič čudnega, saj so študentje že takrat, v sončni Italiji, ko je njim, pri petnajstih pod ničlo, kri po žilah zledenela in je on, ne meneč se za vse in v odeje zaviti, vztrajno študiral, in so pravili, da se mu včasih v bežnem trenutku večnost zablisne.

Sedaj so mu leta hrbet nekoliko upognila in v njegove še vedno črne lase natrosila nekaj srebrnih niti. »Plašča z zavihanim ovratnikom mu pa niso spremenila«, je o. Hinko, voditelj - filozofskega - slavističnega kolegija na ljubljanski univerzi, hudomušno zatrdil svojemu sobratu Jaroslavu, slovitemu naravoslovcu in priznano najboljšemu poznavalcu burje s Krasa. »Je že res, i oblika i vsebina sta bistveni, vendar je druga neprimerno važnejša«, ga je Jaroslav ogorčeno branil. »Kar poglej«, je še nadaljeval njegov učenec in vneti zagovornik, »pa boš moral priznati, da se je pod njegovimi rokami slovenska zemlja spremenila v ogrado, kateri je on kot vrtnar prerahljal in preoral prst, nasul vanjo semen in privabil iz nje vse polno rastlin s cveti in plodovi.« In še bi mu o. Hinko nagajivo ugovarjal, da se niso tedaj ljudje radovedno začeli ozirati proti njima in da ne bi ujela zadnjih govornikovih besed.

»... treba je bilo isker izpod udarcev nasprotujočih si nazorov, da je lahko zagorel plamen slovenske besede, ki ima svoj neizčrpan vir v Večni in Nespremenljivi Besedi božji.

Kdo izmed vas še ni videl kristalno čiste studenčnice, v kateri se mavričasto lomijo trakovi sončnih isker. Pred leti, stoletji - morda so minili že celi vekovi, kdo ve - se je kot božji blagoslov utrgal v oblakih in v zemljo proniknil. V brezdanjih globinah napil se bogastva je njenih zakladov in spet zahrepenel je po sonca svetlobi. Toda zadel je na silo, na videz neuklonljivo, na skalo granitno. Kdo zlomil bo njeno upornost, kdo dal bo svobodo otroku neba?

Sam sebi, iz sebe, v oviro granitno je izvrtal prostost. Zavrel je, vzkipel je, potem pa - ne iz peska in prhke zemlje - iz skale je soncu zavriskal naproti.

Z besedo jecljavo, ki v sebi je krila prvino višin, je Večna beseda Apostole prve med narod slovenski poslala učiti in za njo se boriti. Boriti se do zmage. A skala granitna - temina duha - je čase stoletne besedi svobodni, svobodni vere v Boga, v Resnico, v Dobroto in v samo Lepoto - trla peruti, ko naj bi v večjem zaletu svobodo uživati prišla. Priče o tem so že v prvih stoletjih tiskane knjige, kjer zmotna zašla je v kraljestvo resnice. V kresovih pozneje, za kratek trenutek, resnica je morala priti na dan, da strla je zmotne besede. Tako, do današnjega dne, je beseda svobodna borila z besedo se zla.

Med tem je Prešernovi Muzi večno življenje dajala, borila se v delih je Mladih Slovencev in večnega potnika s klanca iz brezen obupa za križem v Novo življenje vodila. V črnih nočeh je pesniku v dvomih pogubnih Luč odrešilno kazala, da v tihih nočeh je sebe premislil, vesoljnost izmeril in vznemirjen ozkliknil: »Moj Bog!«

... dokler ni s srcem nemirnim pričakala časov največjih zablod, ko s pevcem je v grozi, kot čudežni ptič, plamenela in v noči izgorela. O sveta imena vseh krajev, kjer v stiski vseh stisk si visela pribita na križ! Kdo dnu bi vseh brezen izmeril, ki jih polnila je tvoja ljubezen, kdo bi vsa pota tvojega križevega pota prehodil, kdo more obseči vso bol, kdo v duh svoj zajeti vso kri, kdo rane in žgoče udarce in pljunke prešteti, kdo Zlo razumeti na vrhu njegove poti.

O kampi begunski! - Tam so stoletja v dneh najbridkejše osame v nas zaživela, tam nam je sveti Duh z vero, ki gore in meje pretaoljva in z upom na lepše dni, ki jih ljubezen obzarja, oplodil praznoto naših duš in nam orača obudil, ki v polje slovenske kulture zarezal je nove kadeče se brazde - novo pot.

Z besedo jecljavo, ki v sebi je krila prvine višin, je večna Beseda apostole prve med narod slovenski poslala učiti in za njo se boriti, boriti se do zmage.

O kampi begunski! Tam je beseda svobodna - vir iz podzemlja - si silo mladostno skozi skalo granitno odprla izhod.«

- »« -

»Hej, Far, kam pa kam?« je zaklical tržaški trgovec Franc, kateremu je bilo videti, da je bolj doma v naslonjaču pri polni mizi, kakor pa na svojih nogah. Pot mu je scurkoma lil s čela, ko se je z veliko težavo prerival med ljudmi, ki so hiteli v razstavne prostore slovenske knjige. Akademski slikar - njemu je namreč veljal vljudni pozdrav - se je začudeno obrnil. Nič kaj prijetno mu ni bilo, da ga je nekdo spričo strmeče množice poklical po nekdanjem priimku. Že se je pripravljal, da bi nadležnežu primerno ostro odgovoril, ko mu je trgovec že hitel stiskati roko in si brisal pot s čela. Slikar - še mi mu recimo Far - je bil tako iznenaden, da niti ni mogel do besede. Študentje, ki so hiteli mimo, so se mu danes še prav posebno vljudno vsiljivo klanjali in v njihovem pozdravljanju je čutil prikriti posmeh.

»Ja, Far, kam pa kam!« je trgovec veselo ponovil in se ni zmenil za ogorčeno mrmranje ljudi, ki so se zgražali nad njegovim nevljudnim govorjenjem. Kajti v zadnjih letih je ta psovka popolnoma izginila z ljubljanskih ulic. Far se je medtem znašel; v lepo rejenem Tržačanu je spoznal svojega lačnega sošolca iz mladih let. »Grem gledat, koliko je že Orač naoral, Sejalec nasejal in kako poganja Mlada setev«, je Far odgovoril na vprašanje.

»Aha, ti se norčuješ«, se je Franc nasmehnil, »toda kljub temu si zgrešil pot. Tamle je namreč oddelek, kjer je razstavljen tisk za slovenske kmete. Ampak veš, dragi, časi kolhozov in kmečkih zadrug so minili. Ne samo za kmete; tudi za nas - inteligenco. Pa tudi, ko bi tega ne bilo, bi danes nič več ne orali, ampak želi, želi.« In je z mastno roko potrepil Farja po rami. Temu se je za dobro zdelo, da so se njegovemu sošolcu uresničile mladostne sanje, in ga je pustil, da se je razgovoril. Saj je dobro vedel - bil je samo slikar, ne pa literat - da je vedno treba dati svojemu bližnjemu, kar mu pripada in ugaja, pa bo vse prav.

Ob prijetnem kramljanju sta stopila v razkošno opremljeno sobo »Begunskega tiska«. Bilà je največja v celem grajskem poslo-

pju. In komaj dovolj velika za vse tisto, kar je slovenski duh ustvaril v tistih dneh. Revije, listi in lističi, dnevniki, mesečniki in zborniki, romani in epi so prekrivali drug drugega. Zato nič čudnega, če so se obiskovalci čudili drobnemu in slabotnemu »Oraču«, ki se je v bogato vezanem ovitku šopiril na mizi, stoječi prav v sredi dvorane. In tega niso razumeli. Le, kdor je v bližini pogledal na 1710. stran in z zlatom obrezane »Zgodovine slovenskega slovstva«, ki jo je bil pred kakim mesecem izdal predsednik SKO-a in se je odlikovala po svoji jezikovni, estetski in idejni kritiki, je lahko opazil stavek, ki mu je povedal vse: Ta drobni listič sicer nima velike leposlovne vrednosti, pač pa veliko kulturno-zgodovinsko, saj nam pa tudi zgovorno priča, iz kakšnih razmer so izšli današnji največji kulturni delavci. Prav zaradi zgodovinsko velike cene je imel »Orač« vedno dosti občudovalcev, najsi jim je budil prijetne ali neprijetne spomine.

Ob »Sproščenem srcu« sta Franc in Far dobila Igorja. Vendar je bil tako v pesem zamaknjen, da ju niti opazil ni. Šele, ko sta se hrupno pozdravila z Jaroslavom, ki se je nasmihal ob »Petošolski ljubezni«, je zagledal vse tri. Tedaj šele je Far prišel do besede, ki mu je bila nekdanj pristojala, in ko je prišel še Imperitus, so se ob sestavku v »Oraču« do grla nasmejali. Ob »Tujini mačehi« je postal Franc nekam nestrpen in debela solza mu je spolzela po licu. Spomnil se je zaobljube. Kmalu potem se je poslovil od vesele družbe. »Grem na božjo pot v Koseze obiskat Vrsenjaka«, se je izgovarjal. »Pa tudi - saj veste, danes je trideset let«. »Prav, prav, da te ne vodi samo denar« je komaj slišno zamrmral Far.

Ostali pa so še naprej ob listanju po listu zbijali šale na račun navzočih ali odsotnih Oračevih podpornikov. Prav, ko so prišli do »Utopije«, je vesele kulturnike zmotil vihrav Vrsenjakov prihod. Skuštran, kot je vedno bil, in nekoliko robatega vedenja, je stal sloviti pridigar z božje poti v Kosezah in pisec doslej največjega slovenskega, katoliškega romana »Iz tistih dni« med njimi. Ob njegovem prihodu je hrup še narasel. Vrsenjak jim je oznanil veselo novico, da je našel, kar je bil iskal.

»Kaj pa, kaj? Brž povej!« so ga obsuli z vprašanji. »Počakajte, saj ne gori voda!«, jih je miril in vprašal: »Kaj pa gledate? Ahà, kot nalašč - »Utopijo«, si je sam odgovoril - »Tudi jaz sem jo iskal, ampak ne to, ampak tisto »4000«. In sem jo našel. Pa veste, kje. Tam doli v zadnji sobici. Da, da, takò mine slava svetà. No, tudi tale se je urezal, ki je tole

napisal. Takrat vam nisem povedal, danes vam pa lahko razkrijem, da sem zadel terno, ko sem v njegovem psevdonimu zamenjal črki r in g. Je bil pač slab prerok.« »Tudi meni se ni nikoli nič prida zdel,« je pristavil Igor. »Jaz sem že takrat vedel, da ga bo tista njegova ošabnost nesla.« »Meni pa se ni zdel tako prevzeten«, je o. Hinko, ki se je bil pravkar vrnil iz sobe, kjer je bil pregledoval v usnje vezane letnike RK-a, rahlo ugovarjal. »Prej bi rekel, da je bil še preveč ponižen«. »Seveda, ti to praviš,« je Igor posmehljivo odvrnil, »ki še ne veš, da se večkrat v preveliki ponižnosti skriva najhujša ošabnost. Da bi ga bil ti bolje poznal, pa bi bil vedel, da je bil duhovno prava ničla. Cinik, skeptik, hinavec in pesimist, prava plehka duša!«

- »« -

Oprostite, da pretrgam ... Tedaj mi je zmanjkalo papirja. Pa, o tem pozneje.

- »« -

Medtem se je majsko popoldne nagnilo v večer in noč je prižgala prve zvezde. V grajskih dvorinah so ugašale luči. Zadnji obiskovalci razstave so odhajali po strmem pobočju navzdol. Od Barja sem je pihal topli jug in prinašal sladki vonj majskega cvetja. V daljavi so kipele v svetlo noč Kamniške planine, še vedno v beli zimski odeji. Niže doli je v mraku bedela Šmarnogorska Mati božja.

Vrsenjak se je ustavil na grajskih okopih. Gledal je v dolino, ki se je pogrezala v noči, pa je ni videl. Njegov duh se je mudil mnogo, mnogo dlje.

Potem ga je privabil sij plamena, ki je trepetal v skrivnostnem šepetanju temnih smrek na Orlovem vrhu. Tam je pred spomenikom dobil Jošta, ki je strmel v beli kip in molil. Okolica je bila polna skal, poraščenih z mahom, ki so ležala med mogočnimi debli visokih smrek; kot bi zašel tja v Kočevski rog. Vrsenjak se je zagledal v spomenik pred seboj: mlad, zdrav fant, pa vendar z obrazom, ki je razodeval vso bol predsmeritnih trenutkov, se je z žilavimi rokami oklepel križa. V njegovem vznožju je stala žara, iz katere je plamenel večni ogenj. In besede ...

»Ne bom z volkovi tulil,
sem Tebi kres zakuril,
Zate buči moj rog,
moj glas je Tvoj, moj Bog!«

so bile vklesane v bronasto posodo. Vrsenjaku je bilo pri srcu, da bi zapel tisto: *Kristus, Kralj vseh večnih časov!*

... tedaj mi je zmanjkalo papirja. V mrzlični pisateljski naglici planem k polici in izpod kupa knjig pograbim za šop papirjev. Zprašeni sklad zgrmi na tla in na vrhu obstane na strani odprta drobna knjižica. Pogledam in berem: Sveto pismo, poglavje, od te do druge vrste: »*Ne sodite, da ne boste sojeni!*« V hipu me je oblila rdečica, da se plaho ozrem naokoli. Zunaj na tlaku zaslišim korake. Pograbim popisane liste, z najboljšim namenom, da jih raztrgam. Noter plane urednik; niti ne potrka ne. »*Si napisal, kar si obljubil!*« me vprašujoče ogovori in se začudi mojemu nemiru. »*Počakaj malo!*« ga poprosim in hitim s pisanjem.

»No, bo že kaj? Daj brž«, me priganja. »Na, tule imaš, pa jim daj še letos - za Veliko noč.«

In niti »*hvala!*« ni rekel. Zakaj pa!

Helena Klemenc

» JABOLKA ZA BABICO« iz serije otroških pravljic,
akril in kemični svinčnik, 18 x 27 cm (2019)

JURIJ RODE

ROŽMANOVA POVOJNA LETA

Letos se spominjamo 60-letnice smrti škofa dr. Gregorija Rožmana. Znano je njegovo življenje in delovanje pred vojno in revolucijo, ter zlasti med njo. Manj znano pa je njegovo prizadevanje in skrb za duševni blagor tisoče beguncev, ki so zapustili domovino in se morali razseliti po svetu. Sledeči esej, izpod peresa dr. Jureta Rodeta, je bil eden referatov na Rožmanovem simpoziju leta 2000 v Sloveniku (Slovenskem papeškem zavodu v Rimu).

UVOD

Rožmanova doba brezdomstva sega od 5. maja 1945, ko je zapustil Ljubljano, do njegove smrti 16. novembra 1959. To je obdobje Rožmanovega največjega ponižanja. Pred slovenskim narodom in pred svetovno javnostjo je stal kot zločinec, ki je izdal svoj narod in sodeloval z njegovimi sovražniki. Kamorkoli je po vojni prišel, povsod je šla za njim senca obsojenca, ki ga je vojaško sodišče obsodilo „na odvzem prostosti s prisilnim delom za dobo 18 let“ (ZKSS 1965, 63). To je doba Rožmanove zunanje nemoči. Do smrti je bil ljubljanski škof, pa za svojo škofijo ni mogel kaj dosti drugega narediti, kakor zanjo moliti in trpeti. Kljub temu pa je prav ta zadnja doba Rožmanovega škofovanja doba največje in vsestranske delavnosti. Kot „potujoči misijonar“ je z izrednim telesnim in duševnim naporom obiskoval slovenske izseljence v Severni in Južni Ameriki ter po evropskem Zahodu in imel zanje misijone, duhovne vaje in druge pobožnosti, poleg tega pa zanje še pisal verske članke v njihove zdomske liste. Zadnja doba Rožmanovega škofovanja pa je tudi doba njegove duhovne rasti, ko je vse dušno in telesno trpljenje, vsa obrekovanja, vse zaničevanje in zapostavljanje in vsa razočaranja molče prenašal, krivice in žalitve odpuščal in molil za tiste, ki so mu jih povzročali, ter tako rasel v veliko svetniško osebnost. Vse medvojno in nič manj vse povojno trpljenje je škofa Rožmana očiščevalo in posvečevalo.

Na prvo soboto maja 1945 je škof Rožman pred stolnim kapitljem prebral povabilo škofijskega ordinariata v Celovcu. Člani kapitlja so pristali, naj gre škof v Celovec, kjer bo mogel za škofijo in narod še kaj storiti. Škof Rožman je imenoval nekaj zapovrstnih generalnih vikarjev, ki bi si po vrsti sledili v vodstvu škofije, če bi njegov prednik ne mogel izvrševati svoje službe. Še isti dan popoldne se je škof Rožman, v spremstvu tajnika Nandeta Babnika, škofove sestre Lize in kanonika dr. Janeza Kraljiča odpeljal v Celovec.

Takoj po prihodu v Celovec je škof Rožman hotel iti na vsak način nazaj v Ljubljano. Potem je še večkrat prosil in zahteval, naj ga peljejo nazaj v Slovenijo, pripravljen tudi na mučeništvo. To mu je bilo prihranjeno, začelo pa se je duhovno mučeništvo do smrti in dušnopastirsko delo za zbegane begunce in potem za raztresene izseljence po zahodni Evropi in obeh Amerikah.

Najhujše trpljenje je škof Rožman preživel od 5. maja 1945 do 4. marca 1948, ko se je preselil v Švico. Po prvih vesteh o beguncih

na vetrinjskem polju ga je mučilo vprašanje, kako organizirati zanje pomoč. Druga skrb je bilo vprašanje, kako bi mogel čim prej v Rim do papeža Pija XII. Med dušnim trpljenjem v začetku maja 1945 je doživel nekaj tolažbe, ko je 27. maja posvetil v duhovnika Mirka Kozino. Toda takoj po novi maši, 31. maja, se je trpljenje neznansko zaostri, ko je kanonik dr. Janez Kraljič prinesel novico, da so bili domobranci vrnjeni. Najbolj je škofa Rožmana bolelo, da je bilo med izročeni domobranci tudi mnogo bogoslovcev Ljubljanske škofije.

Škofa Rožmana ni mučilo samo vprašanje, kakšna bo njegova prihodnost, tudi ni trpel le zaradi pokola domobrancev, ampak je mislil tudi na usodo tisoče in tisoče beguncev. Ker jim ni mogel pomagati materialno, jih je hotel dvigati vsaj duhovno. Že 24. maja 1945 jim je napisal prvi pastirski list z naslovom: *V Gospodu ljubljeni rojaki!*, še preden je vedel za domobransko tragedijo. Škof Rožman je hotel tolažiti begunce tudi osebno. Prvo taborišče, ki ga je obiskal, je bilo Peggez pri Lienzu, kamor je konec junija iz Vetrinja prišlo kakih 3000 slovenskih beguncev. Nekaj dni kasneje je obiskal kakih 600 beguncev v Št. Vidu ob Glini. Dva tedna nato je obiskal kakih 1600 beguncev v Spittalau ob Dravi. Ko beguncem osebno ni mogel dati materialne pomoči, se je z daljšim poročilom obrnil na papeža Pija XII., v katerem mu je opisal njihovo trpljenje in pomanjkanje.

ROŽMANOVO POROČILO SVETEMU SEDEŽU

Ko se je škof skoraj tri mesece zaman prizadeval, da bi mu angleška zasedbena oblast dala dovoljenje za potovanje v Rim, mu je ostala samo še možnost, da svetega očeta pisno obvesti o svojem odhodu iz Ljubljane, o svojem brezupnem položaju, da bi za svojo škofijo mogel še kaj storiti, o trpljenju vernikov v Ljubljanski škofiji in v Sloveniji nasploh ter o usodi slovenskih beguncev v Avstriji in Italiji. Obširno in izčrpno poročilo ima šest poglavij: I. Moj položaj; II. Begunci iz Ljubljanske škofije; III. Sedanji položaj v škofiji; IV. Iz katerih vzrokov so komunisti v Sloveniji zmagali; V. Potrebe beguncev; VI. Moja lastna zadeva; v tem zadnjem odstavku poročila daje papežu na voljo svoje mesto kot ljubljanski škof: „Izročam mojo škofovsko službo v roke Vaše Svetosti, da more Vaša Svetost z ljubljanskim sedežem v dobrobit duš prosto

razpolagati". 12. avgusta 1945 je kanonik Kraljič oddal pismo p. dr. Antonu Prešernu, generalnemu asistentu jezuitskega reda. Pij XII. je sprejel kanonika Kraljiča v posebni avdienci 3. septembra 1945: Glavne točke iz odgovora Pija XII. škofu Rožmanu z dne 29. septembra so: Rim priznava, da je bilo gledanje škofa Rožmana na nevarnost komunizma pravilno; škof Rožman naj bo še naprej pastir Ljubljanske škofije in skrbi za dušni blagor slovenskih beguncev; Rim priznava, da je škof Rožman v svojem poročilu govoril v imenu vseh vernih Slovencev doma in v tujini; zdi se, da je Rim takrat sodil, da je bil položaj prve mesece komunistične vlade samo „trenuten“.

V leto 1946 sodijo trije pomembni dogodki Rožmanove internacije v Celovcu:

1. Rim škofu Rožmanu predlaga pomožnega škofa (29. maja 1946). Škof Rožman je s pismom z dne 2. julija 1946 odgovoril, „da je že tudi njemu ležala ta zadeva dalj časa na srcu in da soglaša s predlogom Svetega Sedeža“. Nato je predložil v imenovanje tri člane kapitlja: na prvem mestu tedanjega generalnega vikarja in kanonika Antona Vovka (prejšnji generalni vikar Ignacij Nadrah je bil takrat v zaporu) in še dva druga člana kapitlja, katerih eden je bil tedaj tudi v zaporu. Imenovan je bil 15. septembra 1946 generalni vikar in kanonik Anton Vovk in posvečen v škofa ter štiri leta nato imenovan za administratorja Ljubljanske škofije in po smrti škofa Rožmana novembra 1959 za ljubljanskega škofa.
2. Proces in obsodba škofa Rožmana. Proces se je začel 21. avgusta in 30. avgusta končal z njegovo obsodbo.
3. Duhovne vaje, ki jih je delal od 26. do 30. decembra 1946. Sklep zadnjega dne: „Pripravljen sem izpolniti naloženo poslanstvo, kakor Jezus hoče: ali znova delati v škofiji, ki mi jo je bil izročil, ali pa zaničevan in izločen živeti in trpeti. V vsem naj se Božja volja zgodi!“ Škof Rožman je ostal zvest poslanstvu do smrti.

Ker je bila v angleškem zasedbenem pasu za škofa Rožmana trajna nevarnost, so si njegovi prijatelji že kmalu začeli prizadevati, da bi ga spravili v ameriško cono. Ameriška zasedbena oblast v Salzburgu je dala dovoljenje za premestitev najkasneje aprila 1947, tam je ostal do marca 1948. Kake štiri mesece je nato živel v Švici, do meseca junija, ko je dobil ameriški vizum in se 1. julija odpeljal na svojo zadnjo življenjsko postajo v ZDA. Vseh 11 let bivanja, do svoje smrti, je bil škof Rožman gost slovenske fare sv. Lovrenca

v Clevelandu. Živel je skromno, skrajno obziren in si stalno prizadeval, da ne bi bil komu nadležen.

POTUJOČI MISIJONAR IN ŠKOF

S prihodom v ZDA se za škofa Rožmana pričinja čas največjega dela. Bil je tedaj v 66. letu, leto kasneje pa je stopil v tretje desetletje svojega škofovanja. Znašel se je v popolnoma novih razmerah in se skušal vanje hitro vživeti. Sam se je opisal kot „potujoči misijonar in škof“. Ponovno je prepotoval Severno in Južno Ameriko, dvakrat tudi zahodno Evropo. Na njegovi pisalni mizi se je nabralo do 300 pisem, ki so čakala odgovor. Odgovarjal je sam, brez tajnika. Za vse Slovence po vseh petih celinah se je zanimal, za vse je molil, trpel in skušal dati vsaj tolažilno besedo, če drugega ni mogel. Sam je dejal: „Kako sem vesel, če morem vsaj malo povezovati Slovence na vseh kontinentih“. Priročni leksikon 1955 je škofu Rožmanu nehote dal lepo priznanje, ko je o njem zapisal: „Sedaj povezuje bele emigrante“.

MISIJONI

Takoj po prihodu v Ameriko so na škofa Rožmana začele prihajati prošnje za misijone, tridnevnice, duhovne vaje in druge pobožnosti. Vrsta teh prošenj se do njegove smrti ni več pretrgala. Iz njegovega dnevnika je razvidno, da je imel 28 misijonov, prvi misijon oktobra 1948 in zadnjega konec marca 1959. Misijoni so trajali navadno osem dni. Duhovnih vaj je imel 18, bile so vedno tridnevne. Veliko napora je skritega za temi in drugimi številkami tudi zato, ker je prišel v Ameriko brez literature in osebnih zapiskov, vse je bilo izgubljeno, ko so mu zaplenili imovino. Na misijonih je bil sam za pridiganje in spovedovanje. Nekajkrat je rdeča oblast skušala ovirati škofove misijone, češ, da bo „samo reakcionarna propaganda“.

Število bi šlo v stotine, če bi hoteli prešteti vse pridige, govore in predavanja. Sam je dal pobudo za spominske proslave žrtev vojne in revolucije. Po prizadevanju škofa Rožmana so bile v Clevelandu uvedene zaprte duhovne vaje za žene in dekleta ter za može in fante. Prve duhovne vaje za žene je vodil že od 19. do 21. novembra 1948, za može pa od 17. do 19. decembra 1948. Duhovne vaje, ki jih je začel škof Rožman, se še danes nadaljujejo.

Škofu Rožmanu gre tudi zasluga, da se je leta 1949 ali 1950 pri Sv. Vidu v Clevelandu ustanovila slovenska šola, v začetku v skromnih prostorih v Slovenski pisarni.

PRVO MISIJSKO POTOVANJE V ARGENTINO

12. oktobra 1949, ko je škof Rožman pristal na buenosaireškem letališču, se je zanj začel misijon, ki je trajal dobrih pet tednov. Glavni del misijona je bil namenjen Buenos Airesu in okolici, kjer živi tisoče rojakov. Obiskal je vse naselbine, otrokom podelil prvo obhajilo in zakrament birme. Prisostvoval je proslavam in sprejemom zastopnikov organizacij in posameznikov, ki bi radi spregovorili s svojim škofom kot z očetom in ga prosili nasveta, tolažbe in blagoslova na začetku življenja na tujem. Obiskal je tudi rojake v notranjosti Argentine. Med povratkom v Severno Ameriko je obiskal še Slovence v Čilu in Ekvadorju.

DRUGIČ MED SLOVENCİ V ARGENTINI

Na letališču so ga pričakovali vsi bogoslovci in ga spremili v slovensko semenišče v Adrogué pri Buenos Airesu. Nedelja 13. januarja 1952 je bila verjetno najlepši Rožmanov dan v času njegovega drugega obiska v Argentini, če ne celo največje doživetje v času njegovega begunstva sploh, ko je v duhovnike posvetil 11 slovenskih bogoslovcev. Po mašniškem posvečenju je vsako od naslednjih nedelj posvetil enemu novomašniku s tem, da se je udeležil njegove nove maše. Po novih mašah so se začela zopet dolga misijonska potovanja. V vseh krajih je skušal opraviti čim več dušnopastirskih obiskov po družinah in jih močno priporočal duhovnikom, katere je dvakrat zbral okrog sebe. Obiskal je rojake v notranjosti in še dan pred odhodom nazaj v ZDA birmal 80 slovenskih otrok.

NA TRETJEM OBISKU V ARGENTINI

Ves čas svojega tretjega obiska - od 8. novembra 1956 do 22. aprila 1957 - je škof stanoval v svojem bogoslovnem semenišču. Iz semenišča je obiskoval slovenska naselja, hodil na predavanja fantom, dekletom, starešinam, akademikom, dijakom, članom Katoliške akcije. V semenišče so ga ves čas hodili obiskovat predstavniki različnih organizacij, društev in ustanov. Vse je ljubeznivo sprejemal, se z njimi neprisiljeno pogovarjal, se zanimal za vsa vprašanja, ki

so bila v zvezi z delom in rastjo slovenske skupnosti v Argentini. Med tem obiskom je škof Rožman blagoslovil Slovensko hišo in kapelo v Buenos Airésu. Ob tej priložnosti je rojakom posebej priporočal, poleg zvestobe Bogu in Cerkvi, medsebojno povezanost in edinost. Tudi med tem obiskom je v duhovnika posvetil dva bogoslovca iz slovenskega semenišča. Škof je doživel dva posebej vesela dogodka, ko je podelil prvo obhajilo 133 slovenskim otrokom in zakrament Svetega Duha kar 378 birmancem. Sodeloval je pri zaprtih duhovnih vajah za žene, može, fante in izobražence. Da bi dal priznanje verskim in drugim organizacijam, se je udeležil vseh njihovih prireditev. Predzadnji dan bivanja v Argentini je škof blagoslovil v Slovenski vasi v Lanusu novopostavljeni društveni dom in temeljni kamen za slovensko cerkev Marije Kraljice sveta ter temeljni kamen za Baragovo misijonišče, oboje so gradili slovenski lazaristi.

Med svojim bivanjem v Argentini je škof Rožman obiskal tudi Slovence v Čilu. Med njimi je bil od 19. februarja do 2. marca 1957.

MISIJONSKO POTOVANJE PO ZAHODNI EVROPI

En teden po vrnitvi iz Argentine je škof Rožman že šel na pot med Slovence v deželah zahodne Evrope. Svoje dušnopastirsko delo je pričel v Angliji. Naslednja postaja je bil Pariz. Čeprav je bil deležen velike pozornosti s strani uradne Francije, je bil njegov glavni namen dušnopastirska skrb za slovenske naselbine po Franciji, Holandiji in Belgiji. 18. julija je došel v Nemčijo in bil gost velikega prijatelja Slovencev duhovnega svétnika Tenzunderna. 21. julija je obhajal zlato mašo v slovitem nemškem Marijinem svetišču v Kevelaerju. 24. julija je odpotoval v Rim, kjer je 4. avgusta ponovil zlato mašo prav na 50. obletnico nove maše.

Že prej je škof Rožman začel organizirati dušno pastirstvo med rojaki v deželah zahodne Evrope. Za pomoč je prosil duhovnike iz Evrope in Argentine.

DRUGO POTOVANJE ŠKOFA-MISIJONARJA PO ZAHODNI EVROPI

Naslednje leto, 1958, je šel škof Rožman drugič v Evropo, da bi obiskal kraje, ki jih ni mogel obiskati prejšnje leto. Med tem potovanjem je dvakrat romal v Lurd s slovenskimi skupinami, bilo je lurško leto ob 100-letnici Marijinih prikazovanj.

ROŽMANOV APOSTOLAT TISKA

Že v času konfinacije v Celovcu je pisal nabožne članke v begunske verske liste. V Ameriki je ta apostolat neprimerno razširil. Škof Rožman je v povojnih letih napisal 558 člankov, kolikor je bilo raziskovalcem možno dognati. Od tega 364 Duhovnih misli, ki jih je objavil v *Amerikanskem Slovencu* od prve adventne nedelje 1952 do konca adventa 1959. Izhajale so enkrat na teden za naslednjo nedeljo. Od ostalih člankov jih je največ izšlo v verskem mesečniku *Duhovno življenje* v Argentini. Od leta 1949 do leta 1960, ko je izšel zadnji, jih je bilo 69. Druge publikacije, v katerih srečamo njegove članke, so: *Omnes unum*, *Božja beseda*, *Ave Maria in Ave Maria Koledar*, tednik *Svobodna Slovenija* in *Zbornik Koledar Svobodne Slovenije*, *Ameriška domovina*, *Bogoljub v begunstvu idr.*

DUHOVNE MISLI

Duhovne misli, ki jih je škof Rožman objavljaval v *Amerikanskem Slovencu*, odkrivajo škofovo notranjo globino, velike kreposti molitvenega duha in zakoreninjenost v Bogu, prav nežno ljubezen do Marije in Jezusa, do njunih Najsvetejših Src, posebno ljubezen do daritve svete maše in do Jezusa v svetem Rešnjem telesu; kažejo njegovo veliko ljubezen do duš, posebej do zveličanja slovenskih rojakov. Škof Rožman je pisal te *Duhovne misli* silno preprosto, vendar so tako globoke, da bo vsak veren Slovenec lahko zajemal iz te globine in pil to duhovno bogastvo. Dušni pastirji bodo mogli najti v teh *Duhovnih mislih* snov za oznanjanje Božje besede, verniki pa uporabljati te misli za duhovno branje in premišljevanje.

Škof Rožman je veliko molil, premišljeval in veliko bral. V neki pridigi je sam dejal, da je takrat, ko se je dvignil proti njemu vihar sovraštva in obrekovanja med drugo svetovno vojno, bral pisma apostola Pavla in se poglobljal v njih bogato in globoko vsebino. S tem branjem je nadaljeval tudi po vojni med svojim bivanjem na škofiji v Celovcu. Tudi v Ameriki je stalno naročal nove knjige. Posebej se je zanimal za Jezusove življenjepise in za razlago Svetega pisma. Pri uporabljanju virov in slovstva je bil zelo samostojen. Znal je najti misel, a še bolj znal isto misel poglobiti in razširiti ter ljudem razumljivo povedati. To je bila njegova posebna odlika. Duhovne misli nam razodevajo, kako izredno dobro je škof Rožman poznal Sveto pismo. Z izredno lahkoto ga navaja.

Že v prvem zvezku *Duhovnih misli* je tudi videti, kako silno je škof Rožman častil Marijo, Božjo in našo Mater. V rednih razmerah med obema vojnama, še bolj pa med vojno in komunistično revolucijo ter v begunstvu in izseljenstvu se je sam z vsem zaupanjem zatekal k njej po pomoč in priporočal rojakom češčenje in pobožnost do Ma-rije Pomagaj. Njenemu Brezmadežnemu srcu je posvetil slovenski narod med vojno in obnovil to posvetitev v prvih letih izseljenstva. Ko je škof Rožman sam gojil in drugim priporočal zaupanje v Marijino pomoč in sredništvo pri Bogu, je to delal iz prepričanja, da Marija slovenskega naroda ne bo zapustila (prim. Uvod, v: *Duhovne misli*).

PASTIRJEV GLAS V TUJINI

Ob desetletnici smrti škofa Rožmana so se ga verni Slovenci, zlasti slovenski izseljenci in begunci, živo spominjali. Škofov ali Rožmanov zavod v Argentini se je svojega ustanovitelja spominjal na Rožmanovem dnevu dne 3. decembra 1967, ko je msgr. Anton Orehar blagoslovil zavod in so škofu Rožmanu odkrili spominsko ploščo. Naslednje leto, 10. novembra 1968, je msgr. Anton Orehar na zavodskem vrtu blagoslovil doprsni kip škofa Rožmana, delo akademskega kiparja Franceta Goršeta (ta kip je sedaj pred dvorano Škofa dr. Gregorija Rožmana v Slovenski hiši v Buenos Airesu). Dne 9. novembra 1969 se je v Rožmanovem zavodu spet zbralo lepo število rojakov, da so za deseto obletnico smrti škofa Rožmana, združeni z vodstvom in gojenci zavoda, obhajali Rožmanov dan v spomin svetniškega škofa, gorečega bojavnika proti komunističnemu brezboštvu, velikega begunskega misijonarja in ljubečega očeta po vsem svetu razkropljenih slovenskih rojakov.

Nekaj mesecev pred tem Rožmanovim dnevom se je vodstvo Rožmanovega zavoda odločilo, da bo izdalo v posebni knjigi, ki naj nosi naslov *Pastirjev glas v tujini*, kolikor mogoče vse, kar je škof Rožman kot dobri pastir v zdomstvu pisal, govoril in pridigal svojim slovenskim ovcam in svojim duhovnikom. Dr. Filip Žakelj je bil od vodstva Rožmanovega zavoda pooblaščen in zadolžen, da iz kolikor mogoče vseh slovenskih zdomskih listov in revij zbere članke, razprave, pisma, govore in pridige škofa Rožmana.

Vodstvo Rožmanovega zavoda se je odločilo za izdajo knjige iz teh razlogov:

1. Škof Rožman je bil obema ustanovama, izseljenskemu semenišču in Rožmanovemu zavodu kot najbolj skrben oče, to je razvidno iz velikih žrtev škofa Rožmana, iz njegovih pisem vodstvu in profesorjem ter iz škofovih izjav. Kmalu po njegovi smrti sta obe ustanovi čutili, da sta brez njega ostali siroti. Kanonik dr. Janez Kraljič, ki je škofa Rožmana dobro poznal, je trdil, da je škof Rožman prav v Adroguéju imel svoje srce, tu je bil njegov dom. Zato mu je Rožmanov zavod hotel posvetiti ta zvezek spisov iz njegove begunske dobe ob desetletnici njegove smrti.
2. Od 5. maja 1945 do 16. novembra 1959 je bil škof Rožman še vedno ljubljanski škof, v resnici pa je bil po odhodu iz domovine izredno goreč in vnet begunski škof in misijonar. Pij XII. ga je hotel ohraniti kot ljubljanskega škofa, hkrati mu je pa naročil, naj skrbi za slovenske izseljence po vsem svetu. Noben slovenski škof ni doslej tako globoko spoznal težav, nevarnosti in duhovnih stisk begunskega in izseljenskega življenja kot škof Rožman. Kot dobri pastir se je slovenskim beguncem in izseljencem posvetil z vsem umom, srcem, voljo, sposobnostmi in močmi. Hodil ni za svojimi ovcami samo od kraja do kraja, marveč od celine do celine. Kot dobri pastir je vodil svoje razpršene slovenske ovce na zelo tečno dušno pašo s tiskano besedo. Prav v tiskani besedi je toliko bogate dušne hrane, da bi bila velika škoda, če bi je bili deležni le nekateri. To je bil drug razlog, da se je Rožmanov zavod odločil izdati prvi zvezek Rožmanovih zdomskih spisov.
3. Vseh deset let po smrti škofa Rožmana so v Rožmanov zavod prihajali glasovi od laikov in duhovnikov, naj bi začeli z izdajo spisov škofa Rožmana. Vsem tem je Rožmanov zavod hotel ustreči s to več sto strani obsegajočo knjigo, ki naj bi bila ne samo Rožmanova čitanka, marveč bogata premišljevalna knjiga.
4. Takoj po smrti škofa Rožmana in vsa leta po njej so bile izrečene in napisane trditve, da ga je tolikšno gorje, trpljenje in obrekovanje popolnoma prečistilo in posvetilo ter da je umrl v sluhu svetosti. Ker je škof Rožman tako ljubil begunsko semenišče in zavod ob njem, je kanonik dr. Janez Kraljič ob obisku leta 1968 v Adroguéju, tako zelo naročal, naj prav v Rožmanovem zavodu tiho, mirno, potrpežljivo in z vso

ljubeznijo opozarjajo na Rožmanovo svetniško osebnost in v popolni vdanosti Cerkvi, vsaj pripravljajo pot morebitni beatifikaciji in kanonizaciji škofa Rožmana. Temu naj bi služila tudi dobro pripravljena izdaja njegovih spisov.

5. Sovražniki in nasprotniki škofa Rožmana so od začetka komunistične revolucije v Sloveniji pa do njegove smrti in še po njej blatili, mazali in maličili pravo duhovno, narodno in versko podobo škofa Rožmana. Rožmanov življenjepis, ki ga je napisal dr. Jakob Kolarič in *Duhovne misli* so skušale prikazati pravo, resnično Rožmanovo podobo. Tako pravo, resnično, notranjo podobo, iz katere žari polnost ljubezni do Boga, do Marije in do bližnjega, zlasti do tako preizkušane slovenskega naroda, posebej do slovenskih beguncev, izseljencev, duhovnikov, prav posebej pa do bogoslovcev begunskega semenišča in do gojencev Rožmanovega zavoda so skušali popolnoma stvarno razkrivati tudi razprave, članki, govori, pridige in molitve v prvem zvezku Rožmanovih begunskih in izseljenskih spisov pod naslovom *Pastirjev glas v tujini* (prim. Uvod, v: *Pastirjev glas v tujini*).

Od maja 1945 pa do smrti novembra 1959 je škof Rožman v zdomstvu ogromno pisal. V arhivu je shranjenih okoli 1500 strani dragocenih rokopisov, ki doslej še nikjer niso bili objavljeni. Večinoma so govori in premišljevanja, zlasti premišljevanja za duhovne vaje raznim stanovom.

Pomembno bi bilo zbrati v posebnem zvezku njegova pisma, govore in članke proti komunističnemu brezboštvu. Iz njih bi bilo razvidno, kaj je škofa Rožmana vodilo v tako odločnem duhovnem boju proti brezboštvu.

Če bi bilo možno objaviti prav vse spise škofa Rožmana od dijaških let do smrti, pa bi morali, po mnenju dr. Filipa Žaklja, pripraviti vsaj kakih sedem zvezkov (po nekako 500 strani vsak zvezek).

ROŽMANOVA POŠTA

Še več dela in skrbi kot pisanje člankov, govorov in raznih drugih prispevkov je škofu Rožmanu povzročala pošta. Nobene

stvari ni tolikokrat zapisal v dnevnik kakor dopisovanje („Reševal pošto“, „Napisal nekaj pisem“ ipd.). V odsotnosti, ko je hodil na misijone, se mu je nabralo do 150 pisem. Tožil je, da se mu noben dan ne posreči, da bi napisal več kot 20 pisem. Ni pisal za zabavo in kratek čas. Dopisoval si je z begunskimi duhovniki v zadevah njihove nastanitve in s škofi, katere je prosil, da bi jih sprejeli v njihove škofije. Največ si je dopisoval z msgr. Jagodicem in dr. Odarjem, ravnateljem slovenskega semenišča v izseljenstvu.

ROŽMANOVA DOBRODELNOST

Po 5. maju 1945 je škof Rožman gmotno podpiral svoje duhovnike, ki so takrat zapustili domovino, in tudi duhovnike, ki so ostali doma, čeprav niso vedeli, od kod je pomoč prihajala. V prvem poročilu na Sveti sedež 1. avgusta 1945 je škof Rožman Piju XII. omenil pomanjkanje hrane in obleke med begunci; Vatikan je pomagal. Dokler je škof bil v Evropi, zlasti v času svojega bivanja v Švici, je iskal stike z mednarodnimi organizacijami, ki so podpirale begunce. Ko pa je 2. junija 1948 prišel v ZDA, je tudi preko svojih moči storil vse, s čimer je mogel lajšati težki položaj beguncev. Posebej je bilo njegove dobrote in očetovske skrbi deležno slovensko semenišče v Argentini. Njegovih telesnih in duhovnih del krščanskega usmiljenja niso bili deležni samo begunci in posamezni Slovenci v zdomstvu in v domovini, ampak ves slovenski narod in večje skupine v neposrednem zamejstvu (npr. za Katoliški dom v Gorici je podaril 2000 dolarjev in pomoč z mašnimi intencijami).

MOLITVENA ZVEZA ZA SLOVENSKO DOMOVINO

Leta 1957 je slovenski salezijanec Janez Zupan v Boliviji ustanovil Molitveno zvezo za slovensko domovino. Cerkveno odobrenje ji je dal škof Rožman, ki je 4. decembra 1957 ustanovitelju pisal: „Z vsem srcem in veseljem dajem k temu svoj blagoslov in bom Molitveno zvezo sprejel v vsakdanji memento pri maši.“ Še pred odhodom v bolnišnico, oktobra 1959, od koder se ni več vrnil, je dajal zadnja navodila za organiziranje Molitvene zveze med Slovenci po svetu. To je bilo njegovo zadnje veliko delo ljubezni in krščanskega usmiljenja, ki ga je svojemu narodu izkazal nekaj tednov pred svojo smrtjo.

SMRT ŠKOFA ROŽMANA

Posebno po letu 1945 škof Rožman ni imel nikdar časa zase. Vedno se je žrtvoval samo za druge. Tudi njegove tako imenovane počitnice niso bile zanj pravi počitek, ker jih je navadno porabil za to, da je odgovarjal na zaostalo pošto. Celu na misijonih prostega časa ni izrabil za oddih, ampak za molitev in pisanje.

Tudi ko je šel v bolnišnico, iz katere se ni več vrnil, ni šel počivat. S seboj je vzel papir, knjige, pošto, ki jo je prejel in še ne odgovoril. Bral je do operacije. Ni samo bral, ampak si je delal izpiske in osnutke za nove govore, predvsem za pridige o Mariji, o duhovništvu, o duhovnem življenju in o ljubezni. Na vrhu lista, kjer je enajst naslovov za vrsto pridig o duhovnem življenju, je zapisal: „Ljubezen do bližnjega je najvišja oblika življenjskih sil, ki napolnjuje človeško srce“. Ljubezen do bližnjega je tudi v Rožmanovem srcu bila največja življenjska sila, ki ga je gnala, da je do zadnjega mislil, delal in snoval samo za druge. O Rožmanovi veliki ljubezni govori njegovo zadnje božično voščilo, ki ga je sestavil še pred odhodom in sam dal tiskati v domači tiskarni nasproti domačega župnišča, nato pa v bolnišnici še precejšnje število voščil tudi podpisal, čeprav že z veliko težavo. S hvaležno ljubeznijo je sprejemal obiske, ki so prihajali k njemu v bolnišnico. Obiskovali so ga duhovniki in laiki.

Ljubezen do bližnjega je resnično bila najvišja oblika življenjske sile, ki je napolnjevala srce škofa Rožmana. Njen vir pa je bila ljubezen do Boga. Molitev in premissljevanje sta tudi v bolnišnici vsak dan prilivala olja njenim plamenom. Na sebe je škof Rožman tiste dni še bolj pozabil, kakor je pozabljal kdajkoli prej. V njegovem dnevniku ni nobene besede, ki bi govorila o njegovem trpljenju ali tudi samo od daleč merila nanj. Nobene tožbe ni bilo iz njegovih ust, ko so prihajali obiski, nobenega znaka, da se boji operacije ali smrti.

Ko ga je zdravnik vprašal ali pristane na operacijo in da naj podpiše izjavo, če se strinja z njegovim predlogom, je škof Rožman takoj na kratko odgovoril: „Zaupam v Boga in zaupam Vam, Vašim in Božjim rokam se izročam. Deo gratias!“ To so zadnje besede, ki jih je škof Rožman s tresočo roko zapisal tudi v dnevnik. Bilo je 3. novembra 1959 popoldne. Te besede pričajo, da je bil škof Rožman popolnoma vdan v Božjo voljo in na vse pripravljen. Potem je podpisal in znova dejal: „Zaupam v Boga in doktorja!“

Škofu Rožmanu sta vlivala tolikšen mir ljubezen do Boga in zaupanje v Božjo previdnost. Mir mu je dajala tudi zavest, da je svojo nalogo na svetu dovršil. Še preden je zvedel za izid laboratorijske

preiskave, je v ožjem krogu dejal: „Ne branim se še živeti, lahko molite zame in za moje zdravje. A jaz imam občutek, da sem storil vse, kar sem mogel storiti. Zdaj res ne vem, zakaj naj še živim” .

Zdravniki so določili dan operacije za 11. november. Ko je škof Rožman čakal na operacijo, se je v njegovem srcu naselil še večji mir. Dan pred operacijo je prosil kaplana Julija Slapšaka, da bi pri njem opravil dolgo spoved in tako z njegovo pomočjo sklenil svoj življenjski obračun. Kaplan Slapšak, ki ga škof uradno ni nikdar imenoval za svojega tajnika, pa mu je vendarle vseh 11 let v Ameriki tako zvesto služil, kot bi mu mogel samo najboljši tajnik, je svojemu škofu izpolnil to prošnjo. Ko je škof po odvezi vstal, je vzkliknil poln nebeškega miru: „Gospod Julij, sedaj sem pa tako srečen, kot nisem bil še nikoli v svojem življenju” . Isti dan je škof Rožman povabil k sebi tudi bolniškega kurata in ga prosil, naj mu pravočasno podeli zakrament bolniškega maziljenja: „Hočem umreti kot kristjan z vsemi pripomočki svete vere ob zadnji uri. Prosim, da poskrbite in ne odlašate! Bog Vas blagoslovi in Vam plačaj vse” . Notranje tako pripravljen je škof naslednjega dne, v sredo, 11. novembra 1959, šel na operacijsko mizo. Škofovo stanje po operaciji je bilo vsak dan slabše. Zato mu je bolniški duhovnik v petek, 13. novembra 1959 podelil zakrament bolniškega maziljenja, kakor je škof želel pred operacijo. Po operaciji ga je obiskal župnik pri Sv. Vidu Alojzij Baznik. Škof je takrat še mogel govoriti, a je vedel, da zanj ni več pomoči. V popolni vdanosti v Božjo voljo je obiskovalcu dejal: „Bog nam daje zelo močno željo po življenju. Toda ko pride naš čas, nam milo odstrani to željo in smrt pride kot blagoslov ... Samo v smrti dobi življenje svoj smisel in pomen in ... pripravljen sem. Silno žal mi je človeka, ki ne veruje. Obžalujem ga, ko pride njegova zadnja ura.”

Dan pred smrtjo, 15. novembra 1959, je škofa Rožmana obiskal tedaj zlatomašnik Anton Merkun. Škof Rožman mu je s tresočim glasom med drugim dejal: „Jaz strašno trpim, strašno trpim” . Nato je počasi s poudarkom nadaljeval: „Molite, molite, molite” . Potem je nakazal, v kateri namen naj molijo: „Molite zame in molite za moje preganjalce, zaradi katerih moram toliko trpeti. Molite žalostni del sv. rožnega venca” . Te zadnje ali skoraj zadnje Rožmanove besede, ki jih je izgovoril pred smrtjo, kažejo, da je tudi na smrtni postelji za svoje preganjalce imel samo molitev in svoje veliko trpljenje. Odpustil pa je v svojem plemenitem srcu vsem že davno prej. To srce nikdar ni poznalo sovraštva. Te zadnje Rožmanove besede spominjajo na njegovo zgodovinsko pridigo o komunizmu

12. decembra 1943 v ljubljanski stolnici, ki jo je sklenil z besedami: „In ko že več govoriti ne bom mogel, se mi bo iz umirajočega srca še dvignila poslednja prošnja, tista, ki jo za svoj narod vsak dan ponavljam: Razsvetli, Gospod, zaslepljene, da spoznajo časno in večno nesrečo, v katero jih peha brezbožni komunizem, da se obrnejo in spreobrnejo. Privedi jih, Gospod, nazaj k resnici in v Božje kraljestvo“ .

V tem istem smislu je škof Rožman, 16. oktobra 1949, ko je prvič obiskal Slovence v Argentini, na slavnostni akademiji v Buenos Airesu dejal: „Za tiste pa, ki so povzročili, da smo morali oditi po svetu, za vse, ki so nas preganjali, za vse, ki so pozabili na svojega Boga, prosimo, da najdejo pot resnice. Jaz sam nisem noben večer pozabil dati blagoslov tudi vsem svojim sovražnikom v domovini. Če imamo mi resnico in nas ona dviga, potem naj ta odpre pot tudi tistim, ki so v zmoti.“

V smrtnem boju je škof Rožman v eni roki stiskal rožni venec in poljubljal križ na njem, z drugo roko pa je polzavesten še kar naprej blagoslavljal na vse strani sveta in med molitvijo bolniškega duhovnika mirno zaspal v Bogu. Kurat Rosztas mu je zatisnil oči in rekel: „Umril je svetnik!“ Redovna sestra v bolnišnici sv. Aleša pa je potem dejala: „Škof Rožman je umrl prelepe in svete smrti.“

V knjižici *Vidim nebesa odprta*, ki jo je dr. Rožman kot mlad duhovnik napisal za časa prve svetovne vojne vsem trpinom tistih let, je zapisal tudi stavek: „Smrt ti vzame tudi trpljenje, tedaj se boš odpočil, a tega počitka ne bo konca, nihče več ti ga ne bo motil.“ Smrt je tudi njega rešila trpljenja. V zgodnjem jutru 16. novembra 1959 je prišel do zadnje postaje svojega križevega pota. Odložil je težo svojega križa in odšel po „križa plačilo“ .

SKLEP - PORAZ IN ZMAGA

Škofje, ki so vodili Ljubljansko škofijo, niso bili samo ordinariji svoje škofije. Prestolnica Slovenije Ljubljana jim je dajala, da so bili knezi, na katere se je ves narod obračal v urah velike stiske. Prva polovica 20. stoletja je zajela naš narod bolj usodno kot vsa stoletja poprej. To dobo sta oblikovala dva škofa: Jeglič in Rožman. V tej razmeroma kratki dobi sta morala voditi slovenski narod skozi trpljenje dveh največjih katastrof svetovne zgodovine, skozi prvo in drugo svetovno vojno. Nadškof Jeglič ga je popeljal skozi dobo, ki je vodila v zmago, njegov naslednik dr. Gregorij Rožman je vodil dobo, ki je njemu in vsem prinesla enega najstrašnejših porazov in pretresov.

Konec druge svetovne vojne in začetek komunistične revolucije v Sloveniji nas je prizadel v naših osnovah. Ni šlo samo za tisoče in tisoče, ki so padli med revolucijo ali bili vrnjeni po končani vojni nazaj v roke Titu in bili pomorjeni v Kočevskem Rogu, na Teharjah in po drugih grobiščih po vsej Sloveniji. Na Slovenijo je tedaj legla megla, ki je začela dušiti vse, kar so v prejšnjih stoletjih gradili tolikeri narodni, verski in kulturni vodniki. Škof Rožman je moral v begunstvo po poteh največjega ponižanja ter duhovnega in dušnega trpljenja. Moral je začeti v okolju, kjer je bil sam, neizmerno sam. Toda nase ni gledal, zrl je samo na tiste, ki so morali z njim na pota begunstva, ki so jih raztepla po vsem svetu.

V begunstvu je škof Rožman postal več kot so bili knezoškofi v slovenski zgodovini. Svojim ljudem je postal to, kar so bili preroki v stari zavezi: spodbujali so k zvestobi Bogu, ohranjali vero in zaupanje v Božjo previdnost, oznanjali so pokoro, ljubezen in ustvarjali edinstvo med ljudstvom. Vodili so svoje narode skozi morja trpljenja in nesreč in vse to je bilo mogoče zato, ker je na koncu poti, na koncu poraza stala obljuba zmage, obljuba odrešenja, zajeta v največje povišanje trpljenja - zmaga se je morala roditi iz smrti na Križu!

Kolikšna pot od škofa Jegliča do škofa Rožmana! Kolikšna sreča, da nam je Bog naklonil škofa Rožmana, ki se je v urah največje nesreče v toliki meri posvetil samo nam in izmeril moči našega naroda za veličino trpljenja! Vse to je znal trdno nositi na svojih ramenih in je bil do konca med nami glasnik vere, upanja, neuklonljivosti. Postavil se je v vrste tistih, ki so ohranjali emigraciji znanstvene, kulturne in prosvetne ustanove. Pri revijah in listih je bil eden najplodovitejših sodelavcev in v Argentini smo imeli bogoslovje, ki je bilo do njegove smrti najvišji slovenski znanstveni zavod v izseljenstvu, ki je bil ves njegov.

Do smrti je budno spremljal dogodke in sledil razvijanje idej tistega časa. Videl je, kako se je le polagoma in preveč počasi zmaga tistih, ki so v letu 1945 zmagali, začela spreminjati v poraz in kako je znova in dokončno postajala pravi zmagovalec tista ideja, ki je bila maja 1945 na našem ozemlju poražena. Bil je skromen, prepoln ljubezni, da bi dal tej misli kdaj poseben izraz in pomen. Iz trpljenja, ki ga je moral v toliki meri prestati, je rastle velika in višja misel narodne edinstva, ki naj nas ohranja, plemeniti naše delo in ob koncu povrne v tisto, kar je vedno bil in mora vedno biti slovenski narod: narod, ki ga niti zmaga niti porazi ne morejo streti!

DEJAN VALENTINČIČ

PRI ROJAKIH V ENTRE RIOSU deasimilirana slovenska skupnost

Argentinski državniki so si v teku druge polovice 19. stoletja prizadevali privabiti v državo nove ljudi, ki bi kolonizirali in poselili razprostrano deželo ter hkrati predstavljali varovalno mrežo pred domorodci, ki so jih smatrali kot nevarnost za spodkopavanje njihove oblasti in celovitosti države. Najbolj zaželeni priseljenci so bili srednjevropejci. Posledično je Argentina več evropskih držav zaprosila za prebivalstvo in v tem okviru je bila podpisana tudi pogodba z Avstro-Ogrsko monarhijo, ki je leta 1878 obljubila, da bo Argentini poslala 200 družin. To je pomenilo prvo številčnejše priseljevanje Slovencev v deželo gavčev.

NASELJEVANJE PRVEGA VALA SLOVENCEV V ARGENTINI

Med 196 družinami iz avstro-ogrskega ozemlja je bilo tudi približno 50 »velikih« slovenskih družin, največ iz Goriških Brd, predvsem vasi Cerovo in Kojsko, nekaj pa tudi iz Doberdoba in Tolmina. Največ jih je prišlo leta 1879, nato pa so prihajali dodatni še do leta 1888. V kasnejših letih po 1878 so poleg družin prihajali tudi samski moški, ki so računali, da si bodo pod južnim križem lažje odrezali večji kos kruha. Poleg večine Slovencev avstrijskega državljanstva naj bi bilo nekaj tudi italijanskih državljanov, Slovencev iz Benečije. S tega območja (današnja avtonomna italijanska dežela Furlanija Julijska krajina) so se takrat v Argentino množično priseljevali tudi Furlani.¹ Ob meddržavnih dogovorih je ljudi v

1. Gre za romanski narod, ki živi na severo-vzhodu današnje Italije. Imajo svoj jezik, ne pa tako izrazite narodne zavesti kot npr. Slovenci. Njihovo število se ocenjuje na okoli 500.000. Poleg njihovega avtohtonega ozemlja na območju današnje Italije živijo tudi izseljeni po svetu. Ena največjih kolonij je prav v Argentini, predvsem okoli Cordobe. Kot zanimivost navedimo, da tam celo s šest urnim zamikom redno oddajajo radijsko postajo Onde Furlane, ki oddaja v Vidmu (Udin). Gre za edino radijsko postajo v furlanščini.

izseljevanje iz slovenskih krajev silila tudi slaba situacija v kmetijstvu ter predvsem velik porast prebivalstva v tistih desetletjih, ko domača zemlja preprosto ni mogla nahraniti vseh ust.²

Carlos Bizai je pred nekaj leti našel dokument, da je bil njegov praded iz Cerovega pred izselitvijo celo zaprt, ker je prijatelja nagovarjal naj se zaradi bornih razmer doma izselijo v Argentino. V teh letih so se torej čez južni križ izseljevali tako takšni, ki jih je habsburški imperij k temu spodbujal, kot taki, ki jim je želel to preprečiti. Med kasnejšimi izseljenci so bili tudi takšni, ki so si želeli v ZDA, a ker jim tja ni uspelo priti so se odločili za Argentino.

Nekateri viri kažejo, da je Argentina najprej želela to prvo skupino slovenskih priseljencev naseliti v severne province Formosa, Misiones in Gran Chaco, da bi zavarovali mejo s Paragvajem, pa tudi da bi predstavljali protiutež tamkajšnjim indijanskim plemenom. Interpretaciji, zakaj temu ni bilo tako, sta dve. Po prvi naj bi se Slovenci, ko so prispeli v Argentino in izvedeli o neugodnih varnostnih razmerah tam, pa tudi zanje neprijetnem vročem in vlažnem subtropskem podnebju, temu uprli in se na lastno pest podali v provinci Entre Rios in Santa Fe, majhno število pa naj bi jih med kasnejšimi priseljenci odšlo tudi v Mendoza, San Luis, Cordobo ter Buenos Aires. Po drugi interpretaciji pa naj bi bil Entre Rios najprej predviden, a ker se je končala vojna naj bi jih nato želeli poslati v Formoso in Chaco, a so se Slovenci uprli.

Ocene, koliko Slovencev je v letih pred prvo svetovno vojno živelo v Argentini se gibljejo med 200 (kar je skoraj zagotovo preskromna ocena) in 1.000. Bizai v enem od svojih del navaja, da naj bi med letoma 1878 in 1888 v Entre Rios prišlo 345 Slovencev.³

2. Iz slovenskega narodnega ozemlja je takrat zaradi teh razlogov potekalo množično izseljevanje, predvsem v ZDA (do 300.000 ljudi), v manjših številkah pa tudi v zahodno Evropo (Nemčija, Francija, Belgija), Brazilijo, Primorci pa tudi v Egipt ali v bližnje pristaniško mesto Trst. Argentina takrat še ni bila tako privlačna.
3. Več Slovencev kot v Argentino je v tistem obdobju odšlo v Brazilijo, predvsem po letu 1888, ko so tam ukinili suženjstvo. A tudi slovenska migracija v Brazilijo je slabo raziskana in tudi ta črna lisa bi si zaslužila poglobljene znanstvene preučitve.

PRVA LETA V NOVI DEŽELI

Čeprav je Argentina s prihajajočimi Slovenci imela drugačne načrte, tudi njihovemu naseljevanju v Entre Rios in Santa Fe ni nasprotovala, saj je bilo potrebno tudi ta območja napolniti s prebivalstvom. Vsaka družina je po priselitvi v last dobila od 50 do 100 hektarjev zemlje ter orodje za njeno obdelovanje, ob tem pa se je morala obvezati, da bo zemljo naredila rodovitno ter tam živela vsaj 10 let. Med mojim potovanjem v teh krajih aprila 2017 sem spoznal potomce teh ljudi. 150 let kasneje nekateri še vedno živijo na teh quintah (quinta = posestvo; vsaj za eno vem, da na vhodu še vedno kraljuje napis Dobrodošli). Te naseljence se je v nekaterih dokumentih označevalo kot „nepismene“. A danes marsikdo dvomi, če je bilo temu dejansko tako, ali so jih kot take šteli le ker niso znali špansko. Glede na okolje, s kje so prihajali, pa je čisto mogoče, da so poleg slovenščine govorili še furlanščino, nemščino in italijanščino.

Ker gre za ljudi večinoma le iz določenih vasi na Slovenskem; tudi priimki se med njimi še danes zelo ponavljajo. Najpogostejši je zagotovo Prinčič, zelo pogosti so še Srebrnič, Podbersič, Peršolja, Velikonja, Pinter, Leban, Pahor, Devetak, Bizaj itd. So pa priimki pisani na različne načine, saj so jih pisali fonetično, kakor se je vpisovalcu zdelo, včasih so jih tudi argentinizirali, nekateri pa so bili že ob prihodu poitalijančeni. Poznan je tako primer, da je nekih pet bratov Prinčič imelo vsak drugače zapisan priimek.

Začetki teh ljudi po priselitvi so bili vse prej kot lahki. Te pampe so takrat bile še goščava in bodičevje, ogromno dela je bilo potrebnega za njihovo obdelavo. Nekateri pa so doletele tudi še hujše tegobe. Eno ladjo iz te prve skupine so ob Santa Catarini, imenovani tudi pokopališče ladij, blizu meje z Brazilijo in Urugvajem, kjer je morala ladja zaradi močnih valov pluti blizu obale, da se ne bi prevrnila, zajeli ter Slovence želeli prodati kot sužnje. Zato so rojaki poskakali v vodo, odplavali na kopno ter prehodili 2000 kilometrov do Entre Riosa, kjer so se nato naselili.

Quinte so bile razpršene, zato možnosti za socializiranje ni bilo veliko, kar je Argentinini tudi omogočalo lažjo asimiliranje. A rojakom je bilo tukaj vendarle lažje zaradi večjega števila; na prvotno predvideno lokacijo, v Formoso naj bi odšlo 10 družin, približno toliko pa še v Chaco in Misiones. Ti so bili še toliko bolj prepuščeni sami sebi. Gospa, ki sem jo med obiskom spoznal, mi je pripovedovala, da so v Chacu živeli večinoma moški izseljenci iz slovenskega

ozemlja, ki so mnogi mladi umirali zaradi neke bolezni na poljih, kjer so si služili kruh. Ker so bili sami in niso imeli s kom poročiti so ob nedeljah po maši „peli, pili vino in jokali“. Za soproge so si zato šli iskati Ukrajinke in Rusinje v provinco Misiones.

POSTOPNA ASIMILACIJA V ARGENTINSKO KULTURO

Če že sam potek izseljevanja iz naših krajev in naseljevanja v Argentini v 19. stoletju ni podatkovno popoln in temelji tudi na domnevah, saj iz tistega časa niso popolne župnijske kronike niti v Sloveniji, niti Argentini, enako pa velja za pristaniške sezname in listine, pa se zgodba še bolj zaplete glede ohranjanja slovenske identitete med temi ljudi skozi naslednja desetletja. Tukaj pa informacije niso le pomanjkljive, ampak so si tudi nasprotujoče. Gotovo dejstvo je, da so se v Entre Rios Slovenci, sicer v manjših številkah, priseljevali tudi med obema vojnoma, v okviru primorske migracije izpod fašizma. Prihajali so v letih 1926-1936. Lahko domnevamo, da je bil povod za naseljevanje v to severovzhodno provinco dejstvo, da so tam imeli sorodnike. A drugi nasprotno trdijo, da oba valova skozi leta sploh nista vzpostavila stikov, mogoče sploh nista vedela eden za drugega, ali se zaradi že asimilacije prvega vala nista čutila etnično povezana.

Vse kaže, da formalizirana društva do preloma tisočletja v Entre Riosu ni bilo, enako tudi ne uradnih stikov s Slovenijo. Popularizacija prvega vala je zasluga Carlosa Bizaia. Ta se je ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, po svoji upokojitvi iz vojaške službe začel zanimati za izvor svojih prednikov. To pa sploh ni bila lahka zadeva. Argentina ob naselitvi prvih Slovencev, očitno pa tudi še desetletja kasneje, še ni gledala z naklonjenostjo na kulture priseljencev, ampak jih je želela čim prej asimilirati. Staršem naj bi bilo tako prepovedano s svojimi otroci govoriti slovensko. Kazen, če je otrok v šoli spregovoril slovensko je bila izključitev iz šole. Nemcem iz območja reke Volge, ki so tudi prišli v istem obdobju (vseh narodnosti, ki so se takrat naseljevali v Entre Rios je bilo 27, imenovali so jih "gauchos judios", a Judje so bili le ena od narodnosti) naj bi zaradi prepočasne asimilacije in predolgega ohranja jezika zaprli dve šoli. Slovenci pa naj bi vestno spoštovali zakonodajo in argentinske politike. Posledica tega je bila hitra integracija, a tudi asimilacija. Ena izmed politik Argentine, da bi se prišleki čim prej stopili z argentinsko družbo naj bi bila tudi, da so morali sorodniki ob pogrebu svojih pokojnih skupaj z njimi

pokopati tudi vse njihove osebne predmete. Da se je med nekaterimi slovenska zavest ohranila še nekaj desetletij priča dejstvo, da so obstajali v Entre Riosu še v letih okoli prve svetovne vojne zadnji naročniki Mohorjevih knjig iz Celovca.

Že prej omenjeni Carlos Bizai pravi, da ko se je začel zanimati za svoj izvor, je njegova babica še vedno živela ter vsak dan molila rožni venec v slovenščini. A vsi, vključno z njo, so bili prepričani, da gre za nemščino. Identificirali so se namreč kot Avstrijci, glede na državo izvora. Zgodba kako mu je uspelo najti svoje korenine, naj bi šla približno takole. Našel je dokument, ki je kot kraj rojstva dedka, ki se je kot šestletni otrok priselil s starši, navajal Cero-vo (takšnih ohranjenih dokumentov je zelo malo, saj jih je večina končala v krstah s pokojniki). Bizai je vprašal na Dunaj, a tam so ga poslali v Italijo, s pojasnilom, da se je meja kasneje spremenila. Tudi v Rimu o tem niso nič vedeli in ga napotili v Jugoslavijo. Gospod je vprašal tudi v Beograd in ugotovil, da država že desetletje ne obstaja več ter se obrnil na Ljubljano. Postal je navdušen Slovenec ter začel intenzivno raziskovati Slovence v Entre Riosu. V zadnjih dvajsetih letih je, sicer ne kot izurjeni zgodovinar, ampak laik, napisal pet knjig.

Bizai je navezal stike s slovenskim veleposlaništvom v Buenos Airesu ter tudi od takratnega veleposlanika Grobovska dobil spodbudo, da se organizira društvo ter začne sistematično odkrivati korenine in negovati svojo kulturo. Bizaiu se je uspelo na tem področju profilirati ter je bil med letoma 2006 in 2018 tudi častni konzul Republike Slovenije za provinco Entre Rios. Njegov sin je eno leto preživel v Ljubljani, kjer se je učil slovenskega jezika.

NASPROTUJOČI SI ZGODOVINSKI SPOMINI

A drugi rojaki zgodovino Slovencev v Entre Riosu opisuje tudi drugače. Med mojim obiskom mi je več sogovornikov dejalo, da so se oni vedno zavedali tega, da so Slovenci. Menijo, da se Bizaijevi opisi ne nanašajo na celotno skupnost, ampak le na določeno skupino ljudi, ki je tako ponovno odkrila svoj izvor in začutila slovensko identiteto. Sogovornica se je takole slikovito izrazila: „Stara sem 82 let in že 82 let vem, da sem Slovenka. Pri nas je vedno veljalo, da smo Slovenci iz Avstro-Ogrskega imperija“. Več mi jih je dejalo tudi, da so že v času med obema vojnama ustanovili svoje združenje, ki pa nikoli ni bilo formalizirano, ampak je bil njegov namen le druženje, pikniki, plesi itd. Pravijo, da so

se mladi tam med seboj spoznavali ter se tako Slovenci poročali med sabo. Združenje je imelo tudi svoje ime - Slovenski dom. Med drugo svetovno vojno so tudi zbirali denar in pošiljali sorodnikom domov. Najbolj aktivno pa naj bi bilo med leti 1945 in 1952. Razlog za upadanje aktivnosti kasneje je bil v tem, da so s pojavom komunizma v Jugoslaviji nekateri prestrašili, da bodo česa obdolženi, če se bodo družili, zato so se odmaknili. „Drugi, ki nismo imeli strahu, pa smo nadaljevali“, mi je dejala sogovornica. Tudi msgr. Janez Hladnik je do smrti vsako leto enkrat prihajal v Entre Rios, odkritje Slovencev v tej provinci tudi opisuje v Duhovnem življenju v letu 1939.

Politika je tudi na rojake v tej odmaknjeni provinci v času hladne vojne pomembno vplivala. En potomec medvojnega priseljence mi je tako pripovedoval, da je bil njegov oče okoli leta 1960 zaprt zaradi komunističnih prepričanj (čisto ob robu naj kot zanimivost omenim, da mi je to pripovedoval za mizo kjer je sedel tudi vnuk takratnega predsednika Frondizija, čigar oblast je dala očeta zapreti). A ni se priselil s Primorske kot komunist, ampak je to postal v Argentini, med delom na železnici. Drugi sogovornik mi je pripovedoval o tem, da je bil oče zaprt ker je v okviru tega neformalnega slovenskega združenja zbiral denar za žrtve potresa v Skopju, kar pa so nekateri v Argentini razumeli kot finančno podporo komunizmu.

A čeprav se pri delu naseljencev izraža jasna slovenska zavest, to spet nikakor ni enoznačno. Slovensko društvo formalno torej ni obstajalo. Carlos Bizai pa je našel dokumente, da so primorski priseljenci po prvi svetovni vojni ustanovili avstro-ogrsko društvo. To formalno še danes obstaja. Na enem izmed pokopališč ima društvo tudi spomenik svojim članom, ki jih opredeljuje kot Avstro-Ogrce, navedeni priimki pa so tipično slovenski. Če bi to še lažje pojasnili za naseljence iz konca 19. stoletja, pa je za prišleke s časa po koncu prve svetovne vojne to toliko težje razumeti. Pojasniti si lahko poskusimo s tem, da je šlo za Primorce, Primorska pa je po vojni pripadla Italiji. Ker Slovenija takrat še ni bila mednarodnopravni pojem bi torej lahko z ustanovitvijo takšnega društva šlo predvsem za gesto upora proti dodelitvi Primorske Italiji. A društvo je bilo aktivno še desetletja. Bizai je našel fotografije, da ko se je v prestolnici province, v mestu Parana leta 1981 začelo organizirati festival narodnosti, je tam sodelovalo tudi avstro-ogrsko društvo, kjer

so ljudje slovenskih priimkov na stojnici z avstro-ogrsko zastavo stregli tipične slovenske jedi.

Poleg nepoznavanja in argentinske asimilacijske politike je k takšni identitetni nejasnosti zagotovo pripomoglo tudi dejstvo, da nekateri o prejšnji domovini otrokom niso želeli govoriti. Poleg previdnosti zaradi enačenja slovenstva in Jugoslavije s komunizmom je šlo tudi za lastne stiske in travme povezane z domotožjem. Več mi jih je tako dejalo, da stari starši o stari domovini nikoli niso želeli govoriti, saj jih je to preveč bolelo. Ena sogovornica pa mi je pripovedovala, da njen dedek, ki se je priselil leta 1927, nikoli ni sprejel argentinskega državljanstva, saj je skoraj do zadnjega računal, da se bo vrnil domov in je Argentino smatral le za začasen dom. Stalno je ohranjal pisne stike s sorodniki, enkrat jih je tudi obiskal, nato ob 60-letnici priselitve pa se je zavedal, da se nikoli ne bo zares vrnil in prekinil vse stike s sorodniki doma. A vsa ta leta je s svojimi otroci in vnuki govoril izključno špansko ter nikoli govoril o domačem kraju. Vnukinja se zdaj, v srednjih letih začenja učiti slovensko in odkriva ta del svojih korenin. Njena motivacija? Rada bi razumela vsa dedkova pisma, ki jih ima shranjena, o čem si je pisal z domačimi.

Glede identitetnih vprašanj pa je zanimiva še ena stvar. Slovenci so se v letu 1879 in kasneje naseljevali skupaj s Furlani in Avstrijci. Za razliko od Slovencev, ki so bili lojalni avstro-ogrski državljani, pa so Furlani Habsburški imperij sovražili in so po prihodu trgali potne liste, ker je na njih pisalo da so avstrijski državljani. Za argentinske dokumente so se vedno opredeljevali za Furlane ali Italijane, medtem ko so se Slovenci za Avstijce. Med seboj pa so se oboji dobro razumeli in skupaj ustanavljali naselja. Slovenci naj bi skupaj s Furlani ustanovili tudi furlansko društvo.

SLOVENSKA ZAVEST MED ROJAKI DANES

Ozrimo se še v sedanjost. Slovenska skupnost v Entre Riosu danes doživlja pravo renesanso. Svoje potovanje med rojaki lahko opišem le s presežniki. Redko kje človek doživi toliko gostoljubja in se počuti tako toplo sprejetega.

Slovenci so leta 2002 ustanovili društvo Triglav, ki je zelo aktivno. Društvo je zelo aktivno na najrazličnejših področjih. Enkrat mesečno imajo tečaj slovenščine, za katerega se za en konec tedna iz Buenos Airesa pripelje Marjetka Stariha, potomka povojne poli-

tične migracije, ki pa so se ji rojaki v Entre Riosu zelo prikupili in nanje gleda z veliko simpatijo, tako da ji tudi šest ur vožnje enkrat mesečno ni odveč. Namen tečaja ni le učenje jezika, ampak širše spoznavanje slovenske kulture in zgodovine. Veliko posameznikov, ki išče svoje korenine, in šele odkriva, da ima prednike Slovence, prihaja na tečaj. Med mojim obiskom sem slišal veliko ganljivih izpovedi. Udeleženka srednjih let mi je tako dejala, da ima celo stanovanje polepljeno z listki s slovenskimi poimenovanji stvari. „Tako se jih najhitreje zapomnim“ pravi. Druga, gospa v poznih srednjih letih, pravi, da jo sodelavke večkrat začudeno sprašujejo, le kako bi ji znanje slovenščine lahko koristilo. Pravi, da jim vedno odvrne: „Seveda mi koristi, razširim si um, pridobim novo znanje in spoznavam od kje prihajam“. Priznava sicer, da je bila po prvih nekaj tečajih povsem obupana, saj ni razumela popolnoma ničesar in ni verjela, da bi se jezika lahko kdaj naučila. „A zdaj sem se že sprijaznila, da se ga bom morala pač učiti do konca življenja“ pravi.

Od leta 2006 dalje ima društvo vsako soboto tudi svojo enourno oddajo na lokalnem radiu. Oddaja poteka večinoma v španščini, ob nekaj slovenskih stavkih, z namenom da bi dosegla čim širši krog poslušalcev. V oddaji predstavljajo kulturne, zgodovinske in turistične znamenitosti Slovenije, vrtijo in predstavljajo slovensko glasbo, glede na to, kaj je aktualno pa oddaje posvečajo tudi sprotnim tematikam. Ob mojem obisku sem tako tudi kot gost oddaje predstavljal svoje raziskovanje v podrobnosti, zanimalo jih je popolnoma vse o vseh slovenskih skupnostih kjerkoli po svetu. Posebej velja omeniti, da so redna vsebina oddaj tudi kuharski recepti tipičnih slovenskih jedi. Te črpajo predvsem iz knjige *Cocina Eslovena*, ki jo je izdal član in bivši predsednik društva Triglav v Entre Riosu, Carlos Savor. Navdušen Slovenec, ki je izdal prvo slovensko kuharsko knjigo v španščini, se je s tega sveta prezgodaj poslovil leta 2018; v društvu pa za njim še vedno ostaja velika praznina.

Redne tedenske oddaje vodi Teresita Morales, predsednica društva Triglav, zelo pozitivna in zavzeta gospa. Zanimivo je, da sama nima slovenskih prednikov, ampak prihaja iz severa Argentine. Primožila pa se je v provinco Entre Rios k možu Slovencu ter z obilo energije posveča promociji slovenske kulture, ki jo zelo privlači. Tudi vsi trije sinovi so od njiju prevzeli ljubezen do slovenstva.

Društvo si zelo prizadeva ohranяти stike tudi z drugimi slovenskimi skupnostmi. Tako odhajajo na vse večje slovesnosti v Rosario

ter v Buenos Aires, udeležujejo se tudi vsakoletnega vseslovenskega romanja v Luján.

Zelo pomembna stvar, ki jo društvo dela, je promocija slovenske migracije in slovenske kulture med splošno javnostjo. To, da so bili med naseljenci tudi Slovenci, namreč še vedno nikakor ni splošno znano. Tudi med slovenskimi potomci se še najdejo takšni, ki se jih nikakor ne da prepričati, da niso avstrijske narodnosti. Društvo, oziroma njegov bivši predsednik Carlos Bizai, je poskrbelo, da je v prestolnici Parana eden izmed osrednjih trgov poimenovan Slovenski park, ena najpomembnejših ulic Avenida República de Eslovenia, v parku pred osrednjo cerkvijo je spomenik Slovincem, kjer so, poleg zgodovinskih dejstev, navedeni tudi vsi slovenski priimki, ki se nahajajo v provinci, da bi se čim več ljudi, ki to vidijo, zavedalo slovenskega porekla. V cerkvi pa je slika Marije Pomagaj z Brezij. Društvo Triglav vsako leto organizira tudi proslavo za dan slovenske državnosti ter več drugih prireditev, kjer promovirajo Slovenijo.

Poleg društva Triglav je bilo v provinci pred dvema letoma ustanovljeno še drugo društvo, poimenovano Slovensko društvo Slovenski duh. Njegov predsednik je Carlos Bizai, sicer ustanovitelj in bivši predsednik Triglava. Društvo organizira redna srečanja, ljudi informira o slovenskem izvoru, organiziralo je tudi že gostovanja kulturnih skupin iz Slovenije (med njihovimi obiski tudi drugih slovenskih skupnosti v Argentini).

OSTALI SLOVENSKI KRAJI V ENTRE RIOSU, POLEG PARANA

Poleg prestolnice Parana je slovenska prisotnost zelo izrazita še v več drugih krajih. Prva Slovenska naselbina je bila San Benito. Tam imajo danes v cerkvi sliko s podobo Svetogorske Marije (na Brezje pa so nesli kipec Lujanske Marije, ki se sedaj nahaja ob levem stranskem oltarju naše bazilike). Lahko rečemo, da je slika Svetogorske Marije v cerkvi v San Benitu zgodovinsko še bolj točna, kot slika Brezjanske Marije v Parana. Za primorske izseljence konec 19. stoletja je bila namreč Sveta gora zagotovo osrednje romarsko središče, medtem ko Brezij takrat v tem delu slovenskega ozemlja še niso poznali. Poleg tega je tudi prisotnost Brezjanske Marije pomembna, saj kaže, da rojaki v Entre Riosu niso vezani le na kraj rojstva prednikov, ampak se čutijo tudi del širšega slovenskega sveta. Izvor, iz katerega gradijo svoje slovenstvo, ni le preteklost, ampak predvsem današnja Republika Slovenija.

Kraji z izrazito slovensko prisotnostjo so še Haselkamp, Maria Grande, Federal, Chajarí in Lucas González. Tudi glede slednjega so mi povedali zelo zanimivo zgodbico. Pred desetletjem je bila županja gospa, ki se je pisala Mavrič (Mavrich). Mislila je, da je Nemka, a ko je pokazala takratnemu veleposlaniku Vivodu pradedkova pisma prababici, so se ta začejala: „Moja ljuba žena ...“. Ko je izvedela, da je Slovenka, je poimenovala dve ulici in en trg Avenida República de Eslovenia, začela organizirati festivale, itd. Avguštin Vivod mi je slikovito rekel: „Jo je začelo razganjati“ ter glede na več takšnih izkušenj strnil: „Ko Slovenec ugotovi, da je slovenskega rodu, ne glede na koleno, se v njem nekaj premakne.“

Ko je okoli San Benita začelo primanjkovati prostora, so se ljudje začeli najprej naseljevati v okolico kraja Cerrito, kjer tudi najdemo kot spomenik slovenski kozolec ter številne druge ornamente. Šola v Ceritu je bila ustanovljena za slovenske naseljence. V 110 letih obstoja je 92 % priimkov bilo slovenskih. Tudi danes je dolgoletna ravnateljica Slovenka.

S Cerritom pa je povezana tudi prav posebna zgodba. Ko se je vèdenje o slovenskem izvoru bolj razširilo so medse prvič povabili takratnega slovenskega veleposlanika v Argentini Avguština Vivoda. Ta jim je šaljivo dejal, da pride, če se otroci naučijo zapeti vsaj eno slovensko pesem. Kakšen obisk pa so mu nato pripravili! Ko se je z letališča pripeljal do Cerrita, ga je tam za zadnji del poti pričakala skupina gavčev (južnoameriških kavbojev), ki je v tradicionalnih nošah ter na konjih mahala veleposlaniku v pozdrav z velikimi slovenskimi zastavami. Ko je prišel iz avta pred šolo ga je pričakal špalir otrok, ki so mu v pozdrav mahali z zastavicami, nato pa mu je otroški zborček zapel nekaj slovenskih pesmi, ki se jih je zanj naučil. Ko mi je o tem pripovedoval Carlos Bizai, se mu je zlomil glas in so mu tudi še po več kot desetletju od ganjenosti prišle solze v oči.

OSEBNA ANEKDOTA

Ob mojem obisku so v Cerritu ravno praznovali krajevni praznik. Poleg običajnih stojnic so priredili tudi razstavo o slovenskem arhitektu iz Buenos Airesa Viktorju Sulčiču. Na praznovanje so me pripeljali iz Parana. Sprejel me je sam župan, intervjuvali dve lokalni televiziji, z odra sem moral nagovoriti več tisočglavo množico. Obisk nekoga iz Slovenije je za številne ljudi tukaj nekaj posebnega. Človek prav v zraku čuti, kako jih žeja po spoznavanju korenin.

Naj zaključim z osebno dogodivščino. Družina, v kateri je mož/oče slovenskih korenin me je povabila na večerjo. Med vožnjo proti njihovi hiši, so nas poklicali po telefonu ter dejali da imajo zame majhno presenečenje. Ko smo prispeli v hišo nas je na pragu čakal gospodar v slovenski narodni noši, na hiši je izobesil slovensko in argentinsko zastavo, na dimnik pa slovenski grb. Ko smo vstopili v jedilnico je tam visela še ena slovenska zastava, na steni pa napis Dobrodošli. Na večerjo so meni v čast povabili 15 ljudi. Cel večer se je v ozadju vrtela slovenska glasba. In najzanimivejše: gostitelj Daniel Fatur, star 70 let, sploh še nikoli ni bil v Sloveniji. Ima pa v hiši leseno škatlo, v kateri ima zemljo iz Slovenije, ki so mu jo prinesli entrerioški rojaki, ki so domovino prednikov že obiskali.

ZAKLJUČEK

Od mojega obiska Entre Riosa je v Slovenijo prišlo že kar nekaj tamkajšnjih znancev, ki so iskali svoje korenine - poleg arhivov so iskali hiše prednikov, sorodnike, ki živijo v Sloveniji ter želeli začutiti kraje od kjer so prišlo predniki. Izlet največje skupine, devet oseb, je organizirala takrat 30-letna Mariela Srebrnič, ki je hkrati opravljala kar tri službe, da je lahko prihranila dovolj za potovanje. Pravi, da je gre za njen „življenjski projekt“. Po svojih močeh sem vsem poskušal pomagati s podatki in kontakti. Najbolj se žal zatika pri uradnih odnosih z Republiko Slovenijo. Zelo veliko bi jim pomenilo slovensko državljanstvo, a ga večina ne more dobiti, saj njihov rod seže v preteklost več kot dve generaciji. Slovenija je pri tem zelo restriktivna. Čeprav zakon, ki ureja odnose Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja predvideva tudi status „Slovenca brez slovenskega državljanstva“, za pridobitev katerega ni omejitev v generacijah, ga Slovenija v celih 13 letih obstoja ni uspela (ali želela?) aktivirati. Zakon, ki je pisan na kožo za primere, kot so rojaki v Entre Riosu - posameznike z zelo izrazito slovensko identiteto, ki želijo imeti aktiven odnos s Slovenijo, a od nje nič ne pričakujejo, lahko ji le koristijo s promoviranjem v krajih njihovega bivanja in odpiranjem vrat. Žal je to le še en primer, kako Slovenija izgublja svoje potenciale in človeški kapital, ker s svojimi skupnostmi v izseljenstvu ne čuti zares.

Namen prispevka ni bil zaključiti zgodbo o Slovencih v Entre Riosu, ampak pokazati, koliko je še odprtega, koliko raziskovanja bi bilo še potrebnega ter koliko informacij nam še manjka. Glede

na veselo vrvenje in žuborenje, v katero se slovenska skupnost v tej severni provinci v zadnjih letih znova prebuja, popisovanje ne bi bilo le zgodovinsko, ampak tudi še kako aktualno.

VIRI

BIZAI, CARLOS CESAR: *La inmigración eslovena en Entre Rios*. Editorial Dunken, 2006.

Duhovno življenje, 1939.

MOLEK, NADIA: *Biti Slovenec v Argentini. Kompleksnost identitetnih procesov argentinskih Slovencev*. ZRC SAZU, 2019.

SAVOR, CARLOS: *Cocina eslovena - recetas tradicionales*. Samozaložba, 2017.

SJEKLOČA, MARKO: *Čez morje v pozabo. Argentinci slovenskih korenin in rezultati argentinske asimilacijske politike*. Fit media, 2004.

LEV DETELA

O ESENCI LITERATURE V EVROPSKI MREŽI VEČSMERNOSTI IN RAZLIČNOSTI*

Avstrijska in slovenska literatura, kot tudi književnosti iz drugih dežel in jezikovnih ter kulturnih območij, so znale vedno znova vzpostaviti diagnoze in včasih celo nakazati terapije za premagovanje kriz, ki nas ogrožajo. Toda kdo iz vrst univerzalnih politikov in strokovnjakov za vsa pristojna vprašanja življenja in kdo od povprečnih bralcev se zna s to ponudbo in temi možnosti zares okoristiti? Kdo se zares zamisli in spremeni ob dejstvu, ki ga je avstrijski pisatelj Hans Lebert opisal v leta 1960 izšlem eksemplaričnem protivojnem romanu »Volčja koža« (Die Wolfshaut) kot „življenje, ki se v prahu pozabe, pod vedno bolj razraščajočo se travo, vztrajno izmika - in zdaj, ko smo ga tako dobro pokopali in tako odlično pozabili, vztraja in traja naprej in z vsakim dnevom vedno bolj neprijetno zaudarja ...“

To ugotovitev lahko razumemo kot svarilni klic proti pozabljanju negativne avstrijske preteklosti, vendar jo lahko občutimo tudi širše in bolj splošno kot opozorilni znak zaradi ignoriranja težkih zgodovinskih spodrseljajev pri različnih narodih v Evropi in v svetu.

Tudi danes, mnogo desetletij po koncu druge svetovne vojne, je demokracija ogrožena zaradi mnogih populističnih tendenc najrazličnejših vrst. Ob tem ne preseneča, da so mnogi vznemirjeni in negotovi tudi zaradi deficitov na gospodarskem in družbenem področju. Nekateri niso izgubili le denarja in dela, temveč tudi številne lepe iluzije.

Dejstvo je, da ni mogoče zgraditi povezovalne svetovne kulture in združene Evrope, če zanikujemo ali uničujemo bistvene značilnosti njene strukture, njeno navzkrižno medsebojno povezovalno

* Prispevek Leva Detele na 75. kongresu mednarodnega PEN kluba 23. oktobra 2009 v Linzu. Avtorjev prevod iz nemščine

prepletanje tako imenovanih manjših in večjih kulturnih področij in enot. Ne moreš imeti ene same domovine zase, če se boriš proti domovinom drugih narodov in proti drugače govorečim sorojakom v lastni domovini. Zdi se pa, da znajo nekateri kritični avtorji predstaviti bližine in daljave sveta, v katerem živimo, v katerem moramo živeti, v večjih in globljih zgodovinskih, ekonomskih in kulturnih povezavah. Te zavezujejo več različnih jezikovnih prostorov in mnoge rodove v skupno nalogo, ki pogojuje usode narodov in življenja posameznikov.

„Vsaka tkanina iz besed je posebno cedilo, skozi katerega lahko dobimo destilat resničnosti“, je leta 1973 zapisala avstrijska pisateljica Hilde Spiel, ki je del svojega življenja preživela v Veliki Britaniji. Tudi ta avtorica, ki je dolgo časa prebila kot emigrantka sredi drugače govorečega okolja, spada v času novodobnih političnih kriz in agresij s številnimi begunci k vedno manj redki zvrsti tako imenovanih tujih avtoric in avtorjev sredi drugačnega jezikovnega in kulturnega okolja.

Židinja Hilde Spiel, ki je v emigraciji delovala kot londonska dopisnica različnih časopisov, se je leta 1963 dokončno vrnila v Avstrijo. Toda nekateri drugi avtorji so ostali v novem okolju, kjer so našli zase tudi novo jezikovno domovino. Nekateri so ustvarili ali še ustvarjajo svoja nova literarna dela v dveh jezikih, v svojem materinskem jeziku in v jeziku nove dežele, ali pa samo v novem jeziku. To je zagotovo posebno aktualen pojav v najnovejšem času velike razgibanosti in številnih migracij s približevanji novemu in drugačnemu, s prekoračevanji državnih in jezikovnih meja, z medsebojnimi dotiki in odmiki.

Leta 1956 je prišel v Avstrijo iz Madžarske po tamkaj neuspeli revoluciji proti komunističnemu sistemu pisatelj György Sebestyén. Avstrijsko književnost je opisal „kot pričevanje iz različnih rodov in tokov uresničene duhovne samostojnosti“ in jo obogatil ne le kot pisatelj, temveč tudi kot publicist in urednik z dognanimi esejii.

Prispevek tako imenovanih „inozemcev“ v avstrijski književnosti ni nepomemben. Naj omenim na primer Vintilo Ivanceanuja, ki se je leta 1970 iz Bukarešte preselil na Dunaj in nemško govorečo javnost presenetil z besedili, ki jih je pretkal s surrealno fantazijo in ironično igrivostjo.

Avstrijsko izkustveno ploskev je v tej zvezi na prepričljiv način obogatil s temami svojih srbsko-panonskih mladostnih spominov

leta 1923 v Budimpešti rojeni in v Zrenjaninu in Beogradu odraščajoči Milo Dor. Pomembna je predvsem njegova velikopotezna trilogija „Saga o Rajkovich“. V njej pisatelj prestopa ozko nacionalno in lokalno zamejenost in skuša kljub negativnim zgodovinskim izkušnjah najti humano združevalno ploskev, na kateri se lahko narodi in ljudje srečajo ob skupnih željah in ciljih. Trije romani te sage, „Nič drugega kot spomin“, „Mrtvi na dopustu“ in „Belo mesto“, so oblikovani iz številnih posameznih scen in epizod, ki jih povezuje glavni protagonist Mladen v spretno sestavljeno družinsko zgodbo. Ta je pretkana z najrazličnejšimi zasuki usode, skozi katero se skozi prostor in čas premikajo posamezni junaki Dorove trilogije. Propad družine z njenimi družbenopolitičnimi koordinatami v nekdanji avstroogrski monarhiji, ki ga Dor še enkrat predstavi v romanu „Nič drugega kot spomin“, je pravzaprav tema, s katero se je v svojih delih vedno znova spopadal tudi eden najpomembnejših pisateljev hrvaške literature 20. stoletja Miroslav Krleža.

„Mrtvi na dopustu“ so namenjeni eni od še danes perečih tem sodobne literature. Doživetja glavnega junaka Mladena, tega pisateljevega dvojnika, v grozljivem času nemške zasedbe nekdanje Jugoslavije, njegov boj za preživetje med Beogradom in Dunajem ob koncu druge svetovne vojne, se razrastejo v nepremagljivi simbol življenja. Ta vsebinski kompleks je v Dorovi trilogiji prepleten z melanholičnimi spomini, hrepenenji in optimističnimi pričakovanji. „Belo mesto“ Beograd predstavi v Avstrijo priseljeni pisatelj iz kritične razdalje s pomočjo analitičnega pristopa, po drugi strani pa tudi prijazno ponotrjanjeno kot spomin na svojo lastno mladost.

Posebno vrednost ima Dorovo s humorjem in melanholično ironijo pretkano humanistično sporočilo, ki si ga je pridobil s pomočjo lastnih posebnih življenjskih preizkušenj. V ospredju njegovega pričevanja je razumevanje in priznavanje drugega in drugačnega. To je povezal s svojim nekoliko romantičnim pogledom na tradicionalne zgodovinske ljudske izkušnje v nekdanji multinacionalni avstrijski monarhiji in jih združil s svojim osebnim s hrepenenjem „po stari Trakiji“. O tem se je med drugim razpisal v istoimenski noveli, objavljeni v zbirki „Moje potovanje na Dunaj“, kjer ljubeznivo ugotavlja: „Kje so pravzaprav ostala vsa ta ljudstva, ki so se pred mnogimi stoletji klatila med Peloponezom in balkanskimi gorami in med Jadranom in Donavo? Kaj je nastalo iz Skitov, Pajoncev, Odrizov ali Sitalkov? ... Ko bi meni, slabemu Srbu in še slabšemu Avstrijcu, nevernemu pravoslavnemu kristjanu in brez-

domskemu socialistu, vendarle uspelo začrtati majhno absciso ali navadno ordinato, da bi se lahko z njuno pomočjo vsaj nekoliko zravnal, preden nastopi veliki mraz."

Avstrija je bila, kljub nacionalističnim skrajnežem, vedno multinacionalna. Helmuth A. Niederle je leta 1999 izdal pri celovski Mohorjevi založbi antologijo „Tujina v meni“, v kateri je zastopanih okrog sto avtoric in avtorjev iz Avstrije, ki pišejo v jezikih avstrijskih narodnih manjšin ali v najrazličnejših jezikih priseljencev - ali pa so v nemškem jezikovnem idiomu našli novo možnost za oblikovanje literarnih sporočil. V spremni besedi k tej antologiji poudarja Niederle, da je bila „Avstrija vedno tudi dežela priseljevanja, in veliki kulturni razcvet te dežele v času preloma dveh stoletij okrog leta 1900 je bil in je izraz tega priseljevanja in multikulturalnosti“.

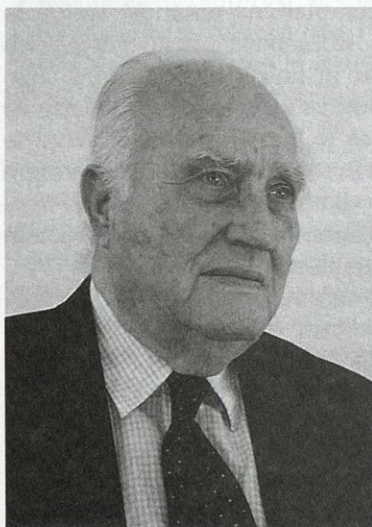
Literarna usmeritev k novemu kulturnemu in jezikovnemu prostoru je za avtorice in avtorje, ki prihajajo iz drugih kulturnih področij ali pa se vračajo na svoje prvotno domače kulturno področje iz dolgoletnega eksila ali izseljenstva v tujini, velikokrat povezana s številnimi problemi. O teh vedno znova poroča poleg mnogih drugih tudi avstrijsko-ameriški pisatelj židovskega rodu Herbert Kuhner v svoji prozi, liriki in duhovitih satiričnih epigramih. Toda tudi takrat, ko izgubimo, istočasno pridobimo nekaj novega. Jasno pa je, da je ustvarjalnemu in stilistično zahtevnemu pisatelju v opisanem položaju težje kot praktičnemu in konkretnemu. Kritični kronist realnih dogodkov ima lažje kot ponotranjeni poet. Jean Améry, Erich Fried, Jakov Lind, Witold Gombrowicz, poljsko-ameriški nobelovec Czeslaw Milosz so samo nekateri primeri najrazličnejših razmejitev v ekstremnih pogojih izvrženosti ali izpostavljenosti v tujem okolju. Vsi ti, ki so morali iti skozi krize in nevarnosti druge svetovne vojne, so morda prav zaradi tega postali posebno samosvoji literarni pričevalci. Sem sodi med drugim tudi svetovljanski nobelovec Elias Canetti, doma med svojim bolgarskim rojstnim krajem ter Dunajem, Zürichom in Londonom, ki je avtor pronicljivih tekstov z ironičnim podtonom. Ali pa pomembni humanist Manès Sperber, avtor romanov v nemščini in številnih poznejših esejev v francoščini, in Joseph Breitenbach, ki je večino svojih del napisal dvakrat, v nemščini in v francoščini. Toda tudi Madžara Tibor Déry ali Julius Hay sta prekoračila meje narodnih jezikov in lokalnih čustvovanj.

Tudi miselni nesporazumi na dvojezičnem koroškem območju so zaradi prepogoste enosmerne enojezičnosti znamenja značilnih

težav in zaviralnih dogodkov. Slaboumnost nekaterih ne zna literarnega izročila koroških Slovencev in nemško pišočin avtorjev z istega področja na nikakršen način smiselno sinhronizirati, čeprav nastane s pomočjo drugačnosti drugega jezika posebna duhovna razsežnost, ki vpliva obojestransko na širšo jezikovno strukturo celotnega področja in na novo interpretira in obogati miselni način drugojezičnega soseda.

Ko govorimo o nacionalnih literaturah in evropski kulturi, ne smemo pozabiti, da tvorijo nacionalne in regionalne tradicije esenco oziroma bistvo kulture, katere eksemplarična enotnost sestoji iz različnosti posameznih delov in iz istočasnega prizadevanja vseh teh delov k nekemu povezujočemu in bolj univerzalnemu cilju. Ozkosrčni nasprotniki drugih jezikov in kultur, zaradi katerih se baje počutijo ogrožene, uničujejo prav to, kar bi morale biti najdragocenejše in najbolj evropsko v novi Evropi. S svojim radikalizmom uničujejo večsmerno in različno. Izpodkopavajo multikulturno mrežo in razvejenost, ki je nastala v dolgotrajnih zgodovinskih procesih in soodvisnostih, ki so tako značilne za naša območja.

VERONIKA KREMŽAR ROŽANEC

MARKO KREMŽAR

Življenjska pot dr. Marka Kremžarja se je začela 17. aprila 1928 v Mostah v Ljubljani. Njegov oče je bil znani družbeni delavec France Kremžar, mati pa Slavica roj. Abram. Med študijem na gimnaziji v Ljubljani je deloval pri mladcih. Proti koncu vojne se je pridružil domobrancem v četo za zvezo. Meseca maja je odšel z ostalimi domobranci na Koroško. Bil je vrnjen in nato zaprt v koncentracijskih taboriščih v Kranju, Št. Vidu in nazadnje v centralnih zaporih v Ljubljani.

V procesu proti Slovenski legiji je bil kot mladoleten obsojen v Zavod za politično prevzgojo. Leta 1946 je pobegnil na Koroško. Tam je dokončal srednjo šolo na begunski gimnaziji. Nato se je vpisal na filozofsko fakulteto graške univerze.

Leta 1949 je prišel v Buenos Aires. Preživel je se je prve čase z ročnim delom po tovarnah in se vpisal na ekonomsko fakulteto buenosaireske univerze, kjer je leta 1959 diplomiral kot računovodja. Leta 1969 je končal licenciaturo, in nato leta 1973 dosegel doktorat.

Deloval je kot finančni direktor argentinskega odseka Reader's Digest; nato kot podpredsednik Sunbeam Arg. S.A., odgovoren za upravo in finance; pozneje kot ravnatelj tovarn podjetnika Hermana Zupana.

Na političnem področju je sodeloval v prvotni Slovenski ljudski stranki v emigraciji. Leta 1983, po smrti Miloša Stareta, pa je

postal načelnik stranke, katero je vodil do združitve s Slovenskimi krščanskimi demokrati v Sloveniji. Med svojim vodenjem je zastavil vse svoje sile in delo v pomoč za doseg samostojnosti in svobode Slovenije. Pomagal je pri snovanju združne zakonodaje, večkrat je predaval v Sloveniji o političnih, gospodarskih in zgodovinskih temah.

Sodeloval je tudi z raznimi članki in predavanji pri Slovenski kulturni akciji, Slovenskem katoliškem starešinstvu in na drugih srečanjih.

Kot pisatelj je napisal vrsto knjig. V Založbi Svobodne Slovenije je izdal knjigi *Pogled naprej, Pot iz socializma*. Pri Založbi SKA je leta 1984 izdal *Obrisi družbene preosnove*; pri Slogi, leta 1988 *Stebri vzajemnosti*; pri Mohorjevi v Celju leta 1992 *Prevrat in spreobrnjenje*; pri Družini pa *Izhodišča in smer (1998)* in *Med smrtjo in življenjem (2000)* ter avtobiografski publikaciji *Leto brez sonca* in leta 1994 *Časi tesnobe in upanja*. Knjiga *Podjetnik in njegov poklic*, je izšla pri Družini leta 2018.

Letos pa je pri SKA izdal svoja *Razmišljanja ob zmedi*, kjer se dotika tvarnosti in duhovnosti, človeka in družbe, bližnjega in občestva.

Pisal je tudi, in občasno še sedaj, v publikacije kot *Meddobje, Duhovno življenje, Nova revija, tednik Svobodna Slovenija* in *tednik Družina* v Sloveniji. Svoje poglede je obrazložil tudi v številnih intervjujih v Sloveniji.

Na literarnem področju tudi zasledimo Kremžarjevo plodovito delo. Leta 1962 je pri SKA izdal svojo prvo knjigo črtic iz zapore *Sivi dnevi*. Nekaj let kasneje 1985 je napisal zanimivo dramo iz revolucijskih časov *Živi in mrtvi bratje*. Leta 1997 je izšla njegova druga drama *Razprava*. Sem moramo prišteti še dramo *Na pragu* (objavila SKA v Meddobju leta 2000) ter pasijonsko igro *Dve noči* (objava Meddobje 2011). Med pesnitve lahko uvrstimo *Kralj zdomcev* (Duhovno življenje 1998) in *Slovenska pot* (Meddobje 2008). Omenimo še *Izteka se čas* (1977).

Posebne zasluge ima na področju slovenskega šolstva v Argentini. Bil je mentor dijakom. Leta 1960 je ustanovil *Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka*. Na tem tečaju je dr. Marko Kremžar še dolga leta poučeval predmet Svetovni nazori.

Nekaj let je predaval zgodovino ekonomske misli na slovenskem oddelku ukrajinske katoliške univerze sv. Klementa. Sodelo-

val je pri slovenskem visokošolskem tečaju. Napisal je tudi učbenike za svoja predavanja.

Dr. Kremžarju se moramo tudi zahvaliti za našo izseljensko himno *Slovenija v svetu*.

Poročen je s Pavlo Hribovšek ter ima pet otrok in lepo število vnukov in vnukinj.

Letos je pri SKA izšla tvoja knjiga „Razmišljanja ob zmedi“. Kako so ta razmišljanja nastajala? Ali je kaka vodilna misel, nit, ki jih povezuje?

Razmišljanja so nastajala skozi dolgo vrsto let, ko sem si jih zapisoval na listke in spravljaj v predal pisalne mize. Za Božič leta 1981 sem jih nekaj izbral, jih natipkal v šestih izvodih na četrtno pole, jih dal vezati v rdeče platno z zlatim naslovom »Razmišljanja ob zmedi« in izročil knjižico kot božično darilo ženi in vsakemu od petih otrok. Naslov je nastal, ko sem pomislil, da živi naša generacija in še v večji meri generacija naših otrok sredi velike miselne zmede. Ta je lahko v različnih okoljih različna, a prav to zahteva od nas, da ob njej razmišljamo, da se ne zanašamo na kake univerzalne recepte proti zmedi, ki je sicer posledica vedno istega, a navadno ne lahko prepoznavnega zla.

Z občasnim zapisovanjem misli sem nadaljeval, urejati pa sem jih pričel šele mnogo kasneje na računalniku. Takrat sem opazil, da povezuje vsa razmišljanja, ki se dotikajo tvarnosti in duhovnosti, človeka in družbe, bližnjega in občestva, neopazna nit resničnosti izvirnega greha in odrešenja. Od tod razdelitev misli na štiri poglavja pa prvo in za zaključno razmišljanje, ki imata naslov »Odlčitve« in »Zgodí se ...«.

Ali so imele tako zbrane misli od vsega pričetka ritem in sedanjo obliko verza?

Ker sem si navadno zapisoval misli na listke iz majhnega bloka, ki sem ga imel na pisalni mizi, so dobile slučajno obliko verza. Kasneje, ko sem pripravljaj knjižico za božično darilo, sem obliko obdržal. Da pa imajo nekatere misli svoj ritem sem opazil, ko sem jih prepisoval na računalnik. Zdelo se mi je, da ritem lepo dopolni besedilo, ki sem ga pričel prirejati pod tem vidikom. To sem delal

od časa do časa, med drugim delom. Tako so dobila razmišljanja v teku let sedanjo obliko.

Razmišljanja so verjetno nastala, med drugim, tudi kot sad vsega hudega, ki te je prizadelo kot mladega fanta, ki je doživel vojno in komunistično revolucijo. Takrat si bil domobranec. Kdaj si pristopil k domobrancem, kako si se za to odločil?

Razmišljanja so pričela nastajati že v zgodnjih zrelih letih, a jih je gotovo zaznamovalo vse kar sem doživel. V tem oziru so bila medvojna leta, čas domobranstva, umika, vračanja, taborišč in zaporov doba neponovljivih, a dragocenih izkušenj.

K domobrancem sem šel septembra 1944 po smrti mojih dveh bratov, ko je vodstvo srednješolske Katoliške akcije, katere član sem bil, spremenilo svoje prvotno stališče in dovolilo članom, da se pridružijo oboroženi obrambi pred komunističnimi revolucionarji. Takrat nisem pomišljal, ni bilo dvoma, da pojdem k domobrancem.

Gotovo si slišal, da nekateri še vedno očitajo vračanje domobrancev iz Vetrinja v roke komunistov nesposobnosti takratnega vojaškega in političnega vodstva. Kaj praviš k temu, kot eden od vrnjenih domobrancev?

Slišal sem take očitke, vendar ne od preživelih domobrancev, ki smo bili vrnjeni. Tudi ko smo bili po Angležih izročeni komunistom, se v taboriščih v Kranju in št. Vidu nismo pogovarjali o tem, kdo je kriv. Vedeli smo, da so nam Angleži lagali, ko so rekli, da gremo v taborišče v Palmanovo. Njihovo izdajstvo, partizansko sovražstvo in zavest bližine smrti so bila dejstva, ostalo je bilo brez pomena. Tudi kasneje, ko sem ušel iz Jugoslavije in prišel v begunsko taborišče in je nanese pogovor na vračanje domobrancev, ni nihče dvomil, da so za to odgovorne angleške vojaške oblasti. Šele kasneje, v emigraciji, so pričeli nekateri za to strašno tragedijo, za tisoče mrtvih, iskati krivce med nami, kot da bi potrebovali za svoje upravičeno ogorčenje nad tem v nebo vpijočim zločinom vidnejše, konkretnije krivce od oddaljenih Angležev. Nekateri so menili, da bi moralo poveljstvo domobranske vojske razpustiti takoj, ko so ukazali umik. Drugi so bili mnenja, da bi moralo politično vodstvo na vetrinjskem polju naročiti domobrancem naj poskrijejo uniforme, se preoblečejo v civilno obleko in se pomešajo med ostale begunce. Slišati je bilo tudi mnenje, da bi moral Narodni odbor

bolje razložiti Angležem, kdo smo. Taka mnenja in trditve so bila delno povod, da sem pričel iskati na podlagi angleških virov resnično »Ozadje vetrinjske tragedije«, ki sem ga leta 2003 pod tem naslovom tudi objavil.

Za razumevanje tedanjih dogodkov je treba vedeti, da sta tako Churchill, predsednik angleške vlade, kot maršal Alexander, vrhovni poveljnik angleških čet v Italiji in Avstriji, dala navodila, da se zagotovi vsem beguncem pred komunističnimi vladami, civilistom in oboroženim oddelkom zavetje in varnost, dokler se ne ugotovi, če so med njimi osebe, ki bi jih njihove vlade upravičeno zahtevale kot sodelavce okupatorja. Vrhovni poveljnik vseh zavezniških sil v Evropi, general Eisenhower, je dal podobna navodila ameriškim četam. Zato niso vračali beguncev, niti protikomunističnih borcev nikjer na ameriškem zasedenem ozemlju. V Nemčiji Amerikanci niso vračali ukrajinskih in ruskih čet, ki so se borile na nemški strani proti Sovjetom, pa tudi angleške čete v Italiji, pod istim vrhovnim poveljstvom kot v Avstriji, niso vračale ne slovenskih primorskih domobrancev, ne srbskih četnikov, temveč so jim dale zatočišče v skladu s prejetimi navodili. Edina izjema so bile na Koroškem zasedbene čete 5. britanskega korpusa, pod poveljstvom brigadirja Lowa, ki je bil po poklicu odvetnik. Ta je dobil povelje, da izžene iz avstrijskega ozemlja oddelke partizanov, ki so postali med tem del komunistične jugoslovanske armade. Ameriško poveljstvo v Nemčiji je obljubilo angleškim zasedbenim oblastem v Celovcu pomoč, če izvedejo to operacijo z vojaško silo. Brigadir Low pa je sklenil doseči umik jugoslovanskih čet z dogovorom, za kar je imel verjetno zaslombo angleškega zunanjega ministra Edena. S predstavniki jugoslovanske vojske, eden od katerih je bil Slovenec, polkovnik Hočevnar, je sklenil dogovor, da se partizani umaknejo iz avstrijskega ozemlja v zameno za begunce, ki so bili zbrani na vetrinjskem polju in drugod na področju 5. korpusa. Dogovor krajevnega poveljnika brigadirja Lowa s komunisti je bil storjen na skrivaj po tem, ko so bili domobranci in civilisti že nekaj dni na Koroškem. Takoj po podpisu povelja o vračanju protikomunistov je odšel brigadir Low v London, zapustil vojaško službo in prejel po posredovanju Edena lordski naslov. Predajo domobrancev in srbskih dobrovoljcev jugoslovanskim, Kozakov pa sovjetskim komunistom so izvedli njegovi podrejeni. Tako je razumljivo, da niti vojaško poveljstvo domobrancev niti člani Narodnega odbora niso imeli razloga, da bi dvomili, da bodo deležni zavezniškega varstva.

Vse to je bilo že pred leti podrobno opisano v knjigi grofa Nikolaja Tolstoja „The Minister and the massacres“ in po njej še v drugih spisih. Ostaja še očitek, zakaj se niso na vetrinjskem polju domobranci preoblekli v civilne obleke, se pomešali med begunce in se tako rešili. Če bi se dvanajst tisoč mož in fantov, vojakov, pomešalo med deset tisoč civilistov, je skoraj gotovo, da bi Angleži vrnili nasilno vse, domobrance in civiliste. Tako so naredili na primer kasneje s Kozaki, ki so živeli v taborišču s svojimi družinami. Sovjetom so nasilno vrnili celo tiste, ki niso bili sovjetski državljani, kljub odporu in samomorom nekaterih kozaških družin. Da niso bili vrnjeni slovenski civilni begunci gre zasluga zdravniku dr. Meršolu, ki je po posvetu s člani NO, ki so bili v Celovcu, z znanjem angleščine in s prepričljivim osebnim nastopom dosegel pri angleških vojaških oblasteh, odlaganje vračanja do prihoda maršala Alexandra, ki je vračanja ustavil in beguncem zagotovil varnost. O odgovornosti za izročitev protikomunističnih enot po vojni Titu, kar je imelo za posledico enega največjih povojnih množičnih zločinov, se je kasneje večkrat razpravljalo tudi na angleških sodiščih, kjer ni bilo dvoma, da so bile za to odgovorne britanske zasedbene oblasti s sedežem v Celovcu.

Kot domobranec si bil vrnjen z Vetrinja s prvim transportom 27. maja 1945. Najprej si bil v taborišču v Kranju, nato pa si bil zaprt v Škofovih zavodov, ki so bili tista leta komunistična ječa. Ker si bil mladoleten se je tvoja usoda razlikovala od večine vrnjenih, ki so bili ubiti. Potem so te sodili v procesu proti Slovenski Legiji, to je proti prvi skupini, ki se je v ilegali, v okviru Slovenske ljudske stranke, organizirala proti okupatorju. Ali si bil res član Slovenske legije in ali so te sodili tudi zaradi domobranstva?

Med vojno sem bil član ilegalne Slovenske legije in kot tak sojen leta 1946 v tretjem procesu proti njenim članom. V naši skupini je bil tudi mlad domobranski oficir, ki so ga ujeli in zaprli kasneje, ker se je dolgo skrival doma. Niti njemu, niti ostalim v naši skupini niso v obtožnici očitani domobranstva. Jugoslovanska komunistična oblast nas je sodila kot člane Slovenske legije.

Oktobra 1946 si ušel in se pridružil staršem, ki so bili v begunskem taborišču. Tvoj oče, urednik Slovenca, je 3. maja predsedoval parlamentu, ki je razglasil svobodno Slovenijo. Jugoslovanska oblast je gotovo zahtevala njegovo vrnitev.

Sprva oče ni bil na listi beguncev, ki jih je zahtevala jugoslovanska oblast. Kasneje pa se je seznam oseb na tej listi pričel večati. Vendar so do takrat Angleži že uvideli, da komunistom ne smejo verjeti. Da pa so se iznebili sitnosti, so sporočili slovenski upravi taborišča, naj se dotični iz taborišča umaknejo. Tako je zapustil taborišče npr. ravnatelj taboriščne gimnazije Marko Bajuk, nekega dne pa je prišlo podobno sporočilo tudi za našega ata. Spomnim se, da sta se s prijateljem Pavlom Mašičem umaknila najprej za nekaj dni v planinsko kočo na bližnjem Goldecku, nato pa sta bila sprejeta kot gosta v cistercijanskem samostanu Stams. Ta starodavni samostan so takrat upravljali in obnavljali slovenski cistercijani, ki so se rešili pred komunisti iz samostana v Stični. Po nekaj mesecih bivanja v Stamsu sta se oba vrnila v taborišče, od koder so takrat že pričeli odhajati prvi transporti beguncev, ki so se odločili, da se izselijo v Kanado.

Škofa dr. Gregorija Rožmana si poznal še kot otrok, pa tudi kasneje v emigraciji. Kakšne spomine imaš nanj?

Otroških spominov je malo. Podelil mi je sicer zakrament svete birme, a to ni bilo osebno srečanje. Živo pa se spomnim, ko sem kot šolar moral pozdraviti škofa Rožmana v imenu moščanskih otrok, ko je obiskal našo, takrat še mlado faro svete Družine. Naučili so me pozdrav, ki se mi je zdel neznansko dolg, ko pa sem stal pred gospodom škofom, se mi je po dveh stavkih zataknilo, a me je uvidelni gospod prijazno prekinil, se mi zahvalil, me pokrižal in rešil nadaljnje zadrege. Kasneje sem ga videl od daleč pri raznih obredih in ko je vodil malo pred vojno mednarodni kongres Kristusa Kralja. Takrat sem slišal domače, ko so pravili, da je Rožman edini škof v Evropi, ki se je upal prevzeti odgovornost za organizacijo kongresa, ko so se vsi bali, da izbruhne nova svetovna vojna. Med vojno pa mi je ostala v spominu slika, kako nosi ljubljanski škof, na čelu dolge zadostitvene procesije po ljubljanskih ulicah obdan od svojih duhovnikov, od stolnice do Rakovniške cerkve na rami velik križ. Škof Rožman s križem je bil v mojih očeh živa slika spokornosti in zadoščevanja za vse hudo, ki se je dogajalo v našem narodu.

Naslednjič sem ga videl, ko sem ušel iz Jugoslavije in prišel čez zasnežene Karavanke v Celovec. Slišal sem, da je tam škof Rožman in prosil prijatelje, ki so mi pomagali pri begu, da bi ga rad obiskal. Še tisto popoldne me je sprejel, begunca, škof begunec. Sedela sva v sobi in se pogovarjala. Dobro je poznal našega ata,

brat Marjan je bil duhovnik njegove škofije in vedel je kaj je bilo z mano in od kod prihajam. Pogovor je bil domač in zaupen, kot da bi se poznala. V resnici sva se, čeprav sva takrat prvič govorila.

Minilo je nekaj let. Nekega dne, bilo je prvo leto v Argentini, me je vprašal ata, če bi ga lahko spremljal na moronsko letališče, kjer naj bi z Martinom Zidarjem, pri katerem smo stanovali, bila med rojaki, ki bodo sprejeli škofa Rožmana, ki prihaja iz Združenih držav na obisk. Bila je sobota in tako sem se jima lahko pridružil. Na letališče v Moronu, ki je bilo takrat edino z mednarodnim prometom, smo se pripeljali s kolektivom. Na moje presenečenje ni pričakovala škofa množica rojakov. Poleg duhovnikov Antona Oreharja, Janeza Hladnika in Ladislava Lenčka ter dveh ali treh laikov pred nizkim starim poslopjem, ni bilo veliko ljudi, ki bi čakali, da se prikaže na jasnem nebu za tedanje razmere veliki, štirimotorni DC6 družbe Panam. Omenjena pritlična hiša, ne dosti višji kontrolni stolp, odletna cesta in bencinske črpalke sredi zaprašenega polja so bili edini znak, da smo na najpomembnejšem argentinskem letališču. Vedeli smo, da gradijo nekje, na oddaljeni Ezeizi novo veliko letališče, kjer je dobilo zaposlitev več rojakov, ki so prišli z nami čez morje. A nas je takrat zanimalo le letalo, ki se je nenadoma pojavilo v zraku in kmalu pristalo ne daleč od nas. Ko je pilot ustavil propelerje, so se odprla vrata in izstopilo je nekaj potnikov, med katerimi smo videli črno suknjo ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana. Duhovniki so mu šli naproti, ko je stopal z letala, laiki pa smo čakali, da je opravil s carino in papirji. V imenu predvojnih naseljencev ga je pozdravil Martin Zidar, ki je bil eden od sodelavcev gospoda Hladnika, potem pa je pozdravil škof vsakega od nas. Z atom sta se pozdravila kot stara znanca in potem je gospod Lenček naredil nekaj fotografij, med njimi tudi eno, ki jo hranim, kjer sta na cesti pred letališčem ob škofu Rožmanu naš ata in gospod Zidar. Sonce je že močno pripekalo, tako, da smo se hitro poslovili, duhovniki z gospodom škofom so odšli z avtom v Buenos Aires, mi trije pa domov v Hurlingham.

Neke nedelje nam je povedal ata pri kosilu, da se je dobil s škofom Rožmanom in da sta govorila med drugim o možnosti, da bi prevedel obširno delo pisatelja Heredia »Spomini poročevalca iz Kristusovih časov«, katerega knjigo o molitvi »Vir največje sile« je prevedel še v taborišču in je izšla tam kot razmnoženina. Ata je dobil brez težav avtorjevo dovoljenje za prevod in se lotil dela, še preden je prejel od škofa Rožmana sporočilo, da bo spis lah-

ko objavljen kot podlistek v enem od slovenskih časopisov, ki so takrat izhajali v Združenih državah. Pisal je na roko, mama je na izposojenem pisalnem stroju rokopis pretipkavala, jaz pa sem vsak teden nesel na pošto debelo pismo naslovljeno na škofa Rožmana, ki je stvar posredoval naprej. Zadnje poglavje je prevedel ata še dan predno je bil interniran v bolnici Fernández, pismo s pretipkanim tekstom pa sem nesel na pošto že po njegovi smrti.

Zadnjikrat sem se srečal s škofom Rožmanom, ko je imel ob svojem zadnjem obisku v Argentini tridnevne duhovne vaje za fante. Veliko nas je bilo na tisti duhovnih vajah pa mislim, da je imel vsak od nas priložnost za pogovor s svojim škofom. Slovo je bilo prisrčno in mislim, da za nas vse - nepozabno.

Po poklicu si ekonomist in si delal v raznih podjetjih, poleg tega pa si imel pomembno vlogo v slovenski skupnosti kot vzgojitelj in v slovenski politiki. Ali si v tem sledil poklicu staršev? Mama je bila učiteljica, oče pa poslanec za SLS v prvi Jugoslaviji.

Po mamini strani je res nekaj učiteljske tradicije. Njen oče, moj ded Lavoslav Abram je bil prvi slovenski učitelj v Črmošnjicah, njegovo zadnje službeno mesto pa je bilo ravnateljstvo Šolskega doma v Gorici. Tudi mama in nekaj njenih sester so bile učiteljice, vendar nisem nikdar mislil, da bi se tudi jaz posvetil podobnemu poklicu. Ko sem diplomiral na ekonomski fakulteti in že nekaj let delal v svojem poklicu sem se pričel ukvarjati z vzgojo slovenskih srednješolcev, kar je privedlo do ustanovitve srednješolskega tečaja, kjer sem nato poučeval, z vrsto izkušenih in požrtvovalnih sodelavcev, lepih petdeset let. Štiri leta sem poučeval tudi na slovenskem oddelku buenosaireške podružnice ukrajinske Univerze svetega Klementa v Rimu. Predaval sem »Zgodovino ekonomske misli« in »Katoliški družbeni nauk«. Tečaja, sta potekala vzporedno in trajala po dve leti, vendar je kasneje, po smrti rektorja prof. dr. Halajčuka, novo ukrajinsko vodstvo univerze hotelo naj skrčim predavanja na en semester. Ker na to nisem pristal, je bilo mojega sodelovanja z univerzo konec.

Tudi atovo politično delovanje ni trajalo dolgo. Takoj po prvi svetovni vojni je bil izvoljen kot poslanec v jugoslovanskem parlamentu, a ko je nastopila kraljeva diktatura je bilo tega konec in kasneje se ni več potegoval za poslansko ali kako drugo politično mesto. Po poklicu je bil časnikar, za politiko se je seveda zanimal,

a se z njo ni več ukvarjal. Ker je bil član SLS, so ga izbrali tretjega maja 1945 na ilegalnem zasedanju slovenskega parlamenta na Taboru, kot najstarejšega nekdanjega demokratično izvoljenega poslanca, da je temu enkratnemu zasedanju predsedoval.

V Argentini je ata pisal o zgodovini slovenskega katoliškega gibanja, govoril je na Katoliškem shodu pa predaval tu in tam o narodnih in socialnih vprašanjih. Tisti čas sem ob delu in študiju sodeloval v slovenski Katoliški akciji, zanimala so me ideje, ki so usmerjale politična gibanja in stranke dvajsetega stoletja, za politično delovanje pa nisem čutil nagnjenja.

Ko je takratni načelnik SLS v emigraciji Miloš Stare, opazil, da je med nami vedno manj ljudi s politično izkušnjo še iz domovine in me povabil, naj se udeležujem mesečnih sej načelstva Slovenske ljudske stranke, sem povabilo sprejel. Do takrat nisem dosti vedel o delovanju stranke, ki jo je vodil povojna leta v emigracij, do svoje smrti, dr. Miha Krek in je imela somišljenike, zaupnike in podnačelnike po ZDA, Kanadi in Evropi. Hodil sem na seje, kjer sem kot najmlajši poslušal pogovore in poročila mož, ki sem jih poznal in cenil. Minilo je nekaj let, ko me je načelnik Stare presenetil s prošnjo, naj bi sprejel podnačelstvo stranke za Argentino. To nalogo so opravljali do takrat možje, ki so bili še v domovini, kot člani stranke izvoljeni bodisi kot poslanci, župani ali občinski svetniki. Jaz te izkušnje, niti mandata nisem imel in sem rekel gospodu Staretu, ki je bil izvoljen poslanec, da podnačelstva stranke ne more prevzeti nekdo, ki ni nikdar imel članskega mandata. Po posvetu z ostalimi člani načelstva v Argentini smo sklenili, da izvedemo med somišljeniki stranke volitve podnačelnika. Med člani načelstva in zbora zaupnikov smo pripravili listo kandidatov in tajništvo je izpeljalo tajne volitve po vseh krajevnih domovih velikega Buenos Airesa, Mendoze in Bariloč, na katerih sem bil izvoljen.

Po smrti Miloša Stareta smo podnačelniki stranke iz Argentine, ZDA, Kanade, Velike Britanije, Francije in Švice sklenili, naj člani zbora zaupnikov, ki jih je bilo tedaj po vsem svetu nekaj čez 120, izvolijo novega načelnika stranke iz liste kandidatov, na kateri bomo vsi člani načelstva. Volitve je izpeljal glavni tajnik stranke Jože Melaher iz Clevelanda in mi po nekaj mesecih, leta 1984 sporočil, da sem bil izvoljen kot načelnik SLS v zdomstvu. Tako sem prevzel politične dolžnosti, ki jih nisem iskal in jih opravljal po svojih močeh naslednjih osem let.

Ne vem, koliko je imel pri tem opraviti zgled staršev. Morda predvsem to, da sem se zavedal odgovornosti, ki jo imamo drug za drugega in da smo prejete vrednote katoliške vere in ljubezni do naroda dolžni gojiti in tudi posredovati.

Ali si bil, kot tvoja predhodnika Krek in Stare, hkrati načelnik SLS in predsednik Slovenskega Narodnega Odbora?

Ne. Za to mesto smo predlagali liberalni stranki, ki je imela svoje vodstvo v Kanadi, nekdanjega poslanca Rudolfa Smersuja, ki je bil od vseh cenjen član načelstva SLS. Predlog je bil sprejet in tako je Smersu vodil in koordiniral SNO do konca obstoja, ko je leta 1992, že po osamosvojitvi in koncu totalitarne Jugoslavije, kot predsednik predstavništva slovenske politične emigracije, soglasno z vsemi člani SNO, z zaključno izjavo to odgovorno nalogo končal.

Zakaj pri tem nisi sledil tradiciji in kot načelnik SLS prevzel tudi predsedstva SNO do katerega si imel pravico?

Že kot podnačelnik SLS za Argentino sem opazil, da se stališča strank, ki so sestavljale SNO niso povsem skladala, predvsem glede slovenske državne samostojnosti. To je prišlo še posebno do izraza, ko smo leta 1982 pripravljali izjavo stranke ob njeni stoletnici, kjer smo poudarili zahtevo po slovenski državni samostojnosti. Stare, ki je bil tudi predsednik SNO, je ob tej priložnosti omenil, da privede tak poudarek lahko do nesoglasja z liberalno stranko, ki je takrat še zagovarjala ohranjanje Jugoslavije. Zato sem ob prevzemu načelstva SLS hotel imeti proste roke in zaupati predsedstvo SNO nekdanjemu poslancu SLS, izkušenemu Rudolfu Smersuju, ki je užival zaupanje in spoštovanje obeh strank, ki sta takrat sestavljali Slovenski narodni odbor. Kasneje je tudi liberalna stranka, pod predsedstvom dr. Petra Urbanca, s katerim sva se kmalu srečala v Torontu in nato lepo sodelovala, zavzela podobno stališče in zahtevala slovensko državno samostojnost.

Kako je prišlo do tega da je SLS v času osamosvajanja sodelovala s strankami v Sloveniji?

Sodelovanje v času osamosvojitve je bilo mogoče, ker smo imeli že prej stike z rojaki, ki so v domovini delovali za osamosvojitvev in demokratizacijo Slovenije. O tem sem že večkrat govoril, zato

naj le omenim, da sem imel leta 1988 prve neposredne stike s predstavniki Slovenske kmečke zveze, nakar me je poklical po telefonu njen predsednik Ivan Oman. Kasneje smo, po posredovanju dr. Andreja Capudra, navezali stike s predsednikom Slovenskih krščanskih demokratov prof. Lojzetom Peterletom. Ti prvi stiki so kmalu privedli do medsebojnega zaupanja in sodelovanja.

V času pred osamosvojitvijo Slovenije si sodeloval nekaj časa v vladni komisiji za pripravo osamosvojitvene zakonodaje. Kako gledaš na delo, ki ste ga opravili v tej komisiji?

Ko sem na prošnjo predsednika vlade Lojzeta Peterleta prišel za mesec dni v Slovenijo, da bi kot njegov osebni svetovalec sodeloval v komisiji, ki je pripravljala osamosvojitveno zakonodajo, je bilo delo skupine, ki jo je vodil ekonomist dr. Boris Pleskovič ob sodelovanju ameriškega gospodarskega strokovnjaka prof. dr. Jeffreya Sachsa in nekaj njegovih mlajših sodelavcev, že v polnem teku. Po daljšem pričetnem pogovoru s Pleskovičem in Sachsom, sem se hitro vključil v skupno delo. Kmalu smo povabili k sodelovanju še uglednega pravnika, prijatelja dr. Jožeta Bernika iz Čikaga, ki je bil tudi član SLS. Vzdušje med nami je bilo prijetno, delo zanimivo, a odnosi z vladnimi organi niso bili vedno lahki. Največja ovira, ki je močno zavlačevala uzakonjenje predlogov komisije, je bila parlamentarni zbor dela, ki je bil ostanek stare jugoslovanske komunistične strukture. Ker slovenska državna ustava še ni bila sprejeta, je bila nenavadna značilnost slovenske osamosvojitve, da je bil večji del potrebne zakonodaje izglasovan brez tega osnovnega zakona, ki bi zelo verjetno omogočil večjo skladnost in učinkovitost tudi zakonov o privatizaciji. Mesec mojega sodelovanja v omenjeni komisiji je kmalu minil, tako da sem dneve slovenske državne osamosvojitve doživljal kot začasen predstavnik slovenske vlade pri argentinskih oblasteh v Buenos Airesu.

Kaj je na tem, kar smo brali pred časom, naj bi člani zgodovinske SLS, ki so sodelovali v omenjeni vladni komisiji, svetovali predsedniku vlade Peterletu, naj odloži za nekaj časa datum osamosvojitve?

To neresnično trditev je zapisal pred nekaj leti nekdanji zunanji minister demosove vlade. Sam je nisem bral, a me je opozoril nanjo prijatelj, zdaj že pokojni dr. Jože Bernik. V tistem času sva bila z

dr. Bernikom edina zastopnika SLS v komisiji za pripravo osamosvojitvenih zakonov, tako da se je omenjena trditev lahko nanašala le na naju. Zato sva vedela, da ni resnična. Dr. Bernik mi je takrat pokazal besedilo izjave, ki jo je pripravil za objavo, v kateri omenjeno trditev zavrne kot neresnično in nesmiselno. Seveda sem se s tem strinjal, kajti tak nasvet bi bil v nasprotju z najinim najglobljim prepričanjem, a bi bil tudi nesmiseln. Oba sva dobro poznala mednarodne razmere. Vedela sva, da je imela slovenska državna osamosvojitve sicer podporo nekaterih vlad, a da je večina članic Združenih narodov še oklevala glede razkosanja Jugoslavije. Tako stanje ni moglo dolgo trajati, zato se z osamosvojitvijo ni smelo odlašati. Demosova vlada je postavila datum osamosvojitve in vsako spreminjanje te odločitve bi ji vzelo kredibilnost, zato ni nihče niti mislil o kakem odlaganju tega odločilnega, zgodovinskega dne. V komisiji in morda tudi s predsednikom vlade, smo se res lahko menili, da je treba pred osamosvojitvijo sprejeti vrsto zakonov, kar pa ni pomenilo kakega odlaganja osamosvojitve, temveč da je treba pohiteti z delom v komisijah in v parlamentu. Kako je mogel človek, ki ima velike zasluge za našo državno osamosvojitve in naju je z dr. Bernikom osebno poznal, zapisati tako trditev, ne da bi jo preveril, mi ni razumljivo.

Omenil si, da je po osamosvojitvi, leta 1992 SNO prenehal obstajati. Kaj je bilo v tem obdobju s stranko SLS, ki je bila ena od ustanovnih članic Narodnega odbora?

Večkrat sem že opisal, kako sva se v času pred osamosvojitvijo dogovarjala, najprej s predsednikom Slovenske kmečke zveze Ivanom Omanom, kasneje pa s predsednikom SKD Lojzetom Peterletom o sodelovanju in potrebi združitve strank, ki so temeljile na krščanskem svetovnem nazoru in zasledovale iste politične cilje. Kasneje, ko je Kmečka zveza spremenila ime in zamenjala vodstvo, smo nadaljevali te pogovore le z vodstvom SKD. Ko so krščanski demokrati pričeli izdelovati svoj podroben idejno politični program, smo pri tem sodelovali in končno prišli, na podlagi skupnega programa, do združitve obeh krščansko demokratskih strank. Zgodovinska SLS je s svojo stoletno, nepretrgano tradicijo postala del Slovenske krščanske demokracije, pod predstvom Lojzeta Peterleta, predsednika prve slovenske vlade. Listino o združitvi je podpisal na kongresu stranke leta 1992 za SLS član

njenega načelstva dr. Julij Savelli. Po dogovoru je pripadalo eno od podpredsedniških mest zastopniku članov stranke iz zdomstva. To nalogo sem, kot dotedanji načelnik SLS, prevzel in nekaj časa opravljaj. Kasneje me je nasledil na tem mestu prof. Tine Vivod, kasnejši veleposlanik Republike Slovenije v Argentini, ki je že od vsega pričetka tesno sodeloval z vodstvom SKD. Za njim je prevzel odgovorno nalogo podpredsednika stranke, ki je med tem postala Nova Slovenija, slovenska krščanska demokracija, Gregor Verbic, ki tako nadaljuje ne le z nad stoletno tradicijo stranke, ampak tudi svoje družine, saj je bil njegov pokojni oče eden od najvidnejših pobudnikov slovenske države misli med nami.

Upali smo, da se bo v več kot 25 let svobodne Slovenije, končno le spremenila tudi uradna zgodovina in spregovorila resnico glede komunistične revolucije. To se ni zgodilo, tudi ni prišlo do sprave in zdi se, da se celo večja sovraštvo do tistih ki so se revoluciji uprli in do njihovih potomcev. Ali je po tolikem času sprava sploh še možna, ali je potrebna?

Sprava je vedno potrebna in ne bi rekel, da se v tem pogledu ni v Sloveniji nič spremenilo. Ni malo posameznikov in skupin, ki raziskujejo preteklost, odkrivajo neznana morišča in grobišča, večja se število pričevanj, ki bodo nekoč omogočila novemu rodu zgodovinarjev pravo poznanje naše polpreteklosti. Čeprav se zdi, da država glede tega celo nazaduje pa je na ravni osebnih odnosov prišlo do obžalovanj in odpuščanj, tihih zbližanj, ki ne delajo hrupa, med tem ko so izbruhi sovraštva, ki so velikokrat politično inscenirani, bolj vidni in po uradnih medijih celo povečani.

Vendar veliko hudega, prizadetega med revolucijo in po njej, na žalost res še ni obžalovano niti na osebni ravni. Ta resničnost pomeni za nas, slovenske katoličane, velikokrat prezrto odgovornost in nedokončano nalogo. Obžalovanje storjenih krivic je za slehernega človeka težak korak. Toliko težji za nekoga, ki nima vere, ki ne pozna božjega usmiljenja. Da se človek odloči za ta korak je potrebna božja pomoč, ki jo moremo za neverne, izprositi verni rojaki. Ne moremo biti brezbrizni do duš naših bližnjih, do njihovega odnosa do Boga in večnosti. Znak resničnega odpuščanja storjenih krivic pa tudi naše vere v večno življenje, je lahko le molitev za spreobrnjenje teh, ki so nam ali našim prednikom storili hudo. Tudi njim želimo, da bi našli pot do večne sreče. Če hoče-

mo resnično spravo med ljudmi, moramo pomagati neskesanim rojakom z molitvijo in zadoščevanjem najprej za spravo z Bogom. Drugo nam bo navrženo.

Po osamosvojitvi Slovenije je bil dosežen glavni cilj politične emigracije, to je svobodna, demokratična Slovenija. S tem je bilo konec politične emigracije in njenega predstavnštva. Ali se je z osamosvojitvijo Slovenije nehalo poslanstvo te emigracije?

Ker je bilo v Sloveniji ob osamosvojitvi konec totalitarnega režima in je naša država od vsega pričetka demokratična republika, je s tem dosežen namen politične emigracije. Zato je Slovenski narodni odbor to obdobje, ki se je začelo z našim begunstvom maja 1945, s svojo sklepno izjavo leta 1992. zaključil. Seveda je slovenska demokracija še pomanjkljiva. Zaradi neizvršene lustracije bremenijo republiko ostanki starih struktur in naša preteklost ostaja v mnogih pogledih javnosti še nepoznana, mnoge krivice neporavnane, a vse to je mogoče dopolniti in popraviti v svobodi, skupno z rojaki v domovini.

Obdobje politične emigracije je sicer končano, a člani skupnosti nekdanjih beguncev, političnih emigrantov in njih potomcev, kjerkoli po svetu, ostajamo soodgovorni, da se v domovini doseže poprava krivic in za nadaljevanje nedokončane naloge pričevanja, ki je naša osebna in skupna dolžnost.

Ali ima smisel, da ohranja naša skupnost neko različnost od ostalih slovenskih izseljencev?

Smisel ima ohranjati vse, kar je resnično, dobro, dragoceno. Vsaka družina v naši skupnosti, ki izhaja iz preizkušenj revolucije in begunskih taborišč, ki ima med svojimi predniki junake, mučence in priče še vedno prikrivanih strahot, nosi v sebi dediščino, ki je resnična, dobra in zato dragocena, v najbolj plemenitem pomenu besede. Ta resničnost stori, da smo različni od rojakov, ki nimajo te zapuščine in ustvarja v vsakem od nas poslanstvo pričevanja. Te naloge si nismo zadali sami. Prejeli smo jo kot dar, skupaj z darom življenja, kajti obvarovani smo bili nasilne smrti. Danes ne bi bilo ne nas, ne naših otrok in vnukov, če ne bi bilo, po božji volji, nam, staršem in dedom ohranjeno življenje. Ni potemtakem vprašanje, če ima smisel vzdrževanje skupnosti, ki je bila obvarovana usode desetisočev, ki čakajo vstajenja po jamah in gozdovih slovenske

zemlje, marveč ali bo skupnost, ali bodo družine, ki jo sestavljajo zveste temu poslanstvu, ali bodo ohranjale in gojile dragoceno dediščino, ki jim je zaupana. Ta naša majhna, a pomembna različnost ni izbrana, dana nam je kot dar, ki ga ali sprejmemo, ali zavržemo in s tem bogatimo ali siromašimo sebe in druge.

Pisal in govoril si o Sloveniji v svetu. Zdaj, ko imamo že več desetletij samostojno državo, se je tudi izoblikoval odnos te države do Slovencev po svetu. Ali je ta odnos tak, kot si si ga zamislil? Ali bi bilo treba kaj spremeniti?

Slovensko državo vodijo že nekaj desetletij ljudje, za katere upravičeno dvomim, da imajo kaj čuta za slovenski narod. Država jim je sredstvo za ohranjanje skupinskih in osebnih privilegijev, ki so si jih nabrali v starem komunističnem režimu. V marsičem so s svojimi idejami zaostali, tako da je danes Slovenija ena od dežel nekdanjega komunističnega bloka, ki je kljub mnogim izhodiščnim prednostim, najmanj napredovala in v gospodarski tekmi zaostaja. Tudi odnos naše države do rojakov, ki živijo zunaj njenih meja je zastarel. Lahko bi rekli, da ostajajo v tem pogledu na začetku prejšnjega stoletja. Slovenski politični birokrati so ljudje brez vizije, ki povzročajo narodu škodo na demografskem, gospodarskem in kulturnem področju. Nimajo smisla za krepitev slovenske identitete in samozavesti. Njihova miselnost ni usmerjena v inovativnost in osvajanje trgov z dotokom novih kapitalov, predvsem pa talentov, ki so v današnjem času pomembnejši od kapitala, marveč ostaja pri upravljanju in ohranjanju tega kar so prejeli. Zato ni čudno, da tudi nimajo čuta za nad sto let neprekinjeno slovensko prisotnost v svetu, niti za uporabo in sklic slovenskih talentov, ki delujejo širom sveta bodisi v gospodarstvu, bodisi na področju znanosti, tako v podjetjih, kot na priznanih univerzah.

Pred več ko tridesetimi leti sem govoril v Buenos Airesu z nekim finskim podjetnikom, ki mi je rekel, da skušajo njihova zasebna in državna podjetja povezovati s svojimi dejavnostmi vse rojake, podjetnike, strokovnjake in tudi ostale, ki živijo po svetu in jih vključiti v svojo gospodarsko in kulturno omrežje, ali zaposliti, bodisi kot zastopnike, bodisi kot uslužbence njihove mednarodne trgovine. Kaj takega je daleč od miselnosti ljudi, ki se ohranjajo na vodstvenih mestih slovenske države. Zato jim je tuja tudi misel o Sloveniji v svetu in univerzalnem slovenstvu, ki naj bi krepila slovensko prisotnost v današnjem, sicer globaliziranem, a ne nujno razosebljenem svetu.

Vendar ne smemo čakati, da naša mlada država dozori in se zave vseh svojih možnosti in dolžnosti. Slovenski narod je stoletja živel in rasel iz svoje moči, brez opore državnih struktur. Tudi Slovenci v svetu, ki predstavljamo že nad sto let skoraj četrtno narodnega občestva, pomislimo raje, kaj lahko naredimo za svoj narod in državo, ne le kaj lahko ta stori za nas. Ker gospodarske in politične vezi ne nastajajo kot bi želeli, posvetimo svojo pozornost in čas krepitvi osebnih, družinskih in kulturnih vezi z rojaki, ki mislijo in čutijo podobno kot mi. V teh razmerah lahko najdejo organizacije, kot je Slovenska kulturna akcija, nove nagibe in razloge za svoje delovanje. Čeprav raztreseni po svetu, smo kot posamezniki, družine in skupnosti morda maloštevilna, a dragocena zakladnica zgodovinskega spomina, kulturne razgledanosti, poklicnih izkušenj pa tudi tradicij, zvestobe katoliški veri in naravnemu redu. S sredstvi, ki nam jih nudi informatika in globalna povezava prometnih sredstev, ki je zblížala dežele in celine na razdaljo nekaj ur, lahko z nekaj iznajdljivosti ustvarimo slovensko narodno omrežje in pokažemo naši, še okosteneli državi, da lahko postane univerzalno slovenstvo realnost novega časa.

V današnji dinamični realnosti je mogoče krepiti tako osebno kot narodno identiteto in se aktivno uveljavljati na gospodarskem in na znanstveno kulturnem področju povsod, kjerkoli živimo Slovenci in sicer v prid sebi, svojemu narodu in vsemu svetu. Pri tej nalogi sta rojakom v zdomstvu lahko v pomoč, v Sloveniji društvo Slovenija v svetu pa Slovenski svetovni kongres s svojo organizacijo srečanj strokovnjakov raznih področij iz vse diaspore.

Za razumevaje takega poslanstva v domovini in po svetu je potrebna vizija, za opravljanje pa nekaj podjetnosti, poguma in samozavesti. Le samozavestni ljudje s krepko identiteto lahko s podjetnostjo, s čutom za vzajemno delo in z iznajdljivo inovativnostjo krepijo tudi v svetu slovensko kulturno življenje in sodelujejo pri večanju blaginje.

Ali je v dobi globalizacije sploh še pomembno kje živimo? Zdi se da sta možna dva scenarija. Po eni strani je z manjšanjem razdalj in boljše komunikacije lažje ohranjati narodno identiteto, lahko pa tudi, da se ta popolnoma izgubi, ker bomo vsi povezani v globalno kulturo. Kako gledaš na to?

Oba scenarija, ki ju omenjaš sta mogoča, a ne nujna. Za prvega, ki pomeni identiteto, življenje, smisel, ljubezen, rast pa tudi napor in veselje, se je treba odločiti. Drugi, ki širi sebično anonimnost, mrtvilo, omamo, razkroj in smrt pa se širi povsod, kjer ni zavestne odločitve za življenje. Pred odločitvijo za prvi ali za drugi scenarij stojimo posamezniki, družine, skupnosti in narodi, povsod na svetu. Pri tem ni toliko pomembno kje živimo kot, kdo smo, kam pripadamo, kaj imamo radi. Tehnologija je povzročila globalizacijo, ki manjša razdalje, omogoča stike in sodelovanje ne glede na kraj bivanja. Ta pojav sam na sebi nima moralnega predznaka. Uporabljati ga je mogoče v dobro ali hudo, za krepitev življenja in vrednot, ali za nenaporen zdrs v globalno razpuščenost. Gre za nov izziv, a za kot svet staro odločitev, za naporno, a poživljajočo pot v smeri življenja in vrednot, ali za prepustitev mlačnemu toku tvarnih koristi in čutnosti. Govorimo lahko o globalni informaciji, celo globalni civilizaciji, ne pa o neki globalni kulturi. Kultura ima korenine v osebi, v osebem doživetju in v besedi, melodiji, podobi polnimi smisla. Ni anonimna, ker jo mora imeti nekdo nekje za svojo. Ko bo minil val progresističnega relativizma, ki hoče uničiti naravni red in z njim družino in narode, njih osebnost in posebnost, bodo na kulturnem in moralnem pogorišču pognale z novim zagonom kulture narodov, ki bodo to povodenj preživeli.

Vprašanje je, kako preživeti, ohranjati in krepiti svojo osebno in narodno identiteto, v omenjenem navalu multikulturalnosti in moralnega relativizma. Mislim, da se moramo najprej zavedati, da živimo v svetu, ki že dolgo ni krščanski in ki postaja krščanski veri in kulturi vedno bolj nasproten. V tem okolju smo narodno zavedni rojaki, zavzeti za življenje, družino, slovensko kulturo, krščansko vero in naravni red, že nekaj časa manjšina. Za vsako manjšino pa je potrebno, da je med seboj povezana, da se krepi v medsebojnem stiku, v pogovoru, da se pogloblja v poznanje vrednot, katere ohranja, da živi dosledno v skladu s svojim prepričanjem in tako doseže prepoznavnost in postane zgled. Življenje je močnejše od smrti in demografska rast življenju zavezanih družin bo končno, lahko po nekaj generacijah, spremenila podobo družbe. Do takrat pa je potreba ohranjati kal življenja, krščanske vere, slovenske kulture in zavesti v krogu družin in rojakov, ki živijo in črpajo moč iz istih kulturnih, moralnih in verskih vrednot doma in po svetu.

Večji del življenja si preživel v Argentini, kateri si hvaležen, da vas je sprejela, vendar si ostal Slovenec, vključen v kulturno in politično delovanje slovenskega naroda. Ali ni to protislovje? Kakšen je bil tvoj odnos do argentinske družbe, do Argentine?

Ne vidim kakega protislovja. Kraj bivanja ne določa narodnosti. Veliko ljudi, ne le Slovencev, ne živi v deželah, kjer so se rodili pa ohranjajo svojo narodnost, toliko bolj je to razumljivo v našem primeru, da kot nekdanji politični emigranti živimo kolikor mogoče povezani z glavnino svojega naroda. Kot si omenila, sem Argentini hvaležen, ker nas je begunce sprejela v celoti, kot družine in ne le kot poceni delovno silo. Pa tudi argentinska družba, ki je etnično precej raznolika, nas je lepo sprejela. Niti neznanje jezika prve mesece, niti različen naglas kasneje, ni bil razlog za kako diskriminacijo, prej za radovednost od kod sem. Ko sem pričel delati kot navaden delavec v tovarni za avtomobilске gume sem znal špansko komaj nekaj besed, a so me delavci takoj sprejeli med se in mi pomagali večati besednjak. V vseh letih nisem naletel v Argentini, ne na fakulteti, ne v službah na koga, ki bi me kot tujca podcenjeval ali žalil. V tako družbo se je lahko vključiti. Vsa leta sem delal v podjetjih, kjer sem sodeloval z Argentinci in tudi z ljudmi drugih narodnosti ter dobil med njimi veliko dobrih znancev, iz časa študija na ekonomski fakulteti pa tudi nekaj prijateljev. Podobno so imeli svoja poznanstva in prijateljstva med Slovenci in Argentinci tudi žena in otroci.

Omenil si, da si Argentini hvaležen, ker ste tukaj lahko ohranili ne samo vero ampak tudi jezik in kulturo. Ko razmišljaš o demografskem problemu v Sloveniji in o pojavu priseljencev zadnjih let pa se zdi, kot da naj bi imela Slovenija do njih drugačno stališče, kot ga je imela Argentina do vas. Ali lahko to pojasniš?

Mislím, da ne gre za vprašanje velikodušnosti, prej za razliko med Argentino in Slovenijo pa med begunci po drugi svetovni vojni in danes.

Slovenija zavzema površino 20.273 kvadratnih kilometrov in je z nekaj nad 2 milijoni prebivalcev med manjšimi evropskimi državami. Nasprotno je Argentina po površini sedma država na svetu, meri 3.761.274 kvadratnih kilometrov, ima 6.581.500 kvadratnih kilometrov teritorialnega morja, na njenem ozemlju pa prebiva danes nekaj nad 40 milijonov prebivalcev, a je imela po drugi svetovni

vojni, ko je sprejemala med drugimi tudi slovenske begunce, manj kot 16 milijonov prebivalcev.

Njen gospodarski razvoj je od vsega pričetka v 19. stoletju odvisen v veliki meri od pritoka novih priseljencev, med tem ko zaznamuje slovensko demografsko realnost, v istem obdobju, izseljevanje. Za Slovenijo je val naseljencev, ki niti niso vsi begunci, razmeroma nov pojav in ker ni podnaseljena, kot npr. Argentina, mora imeti drugačno naselitveno politiko. Po drugi svetovni vojni je Argentina res velikodušno sprejemala begunce in druge naseljenke, a jim ni nudila nobene denarne podpore ali drugačne pomoči. Po dveh tednih zastojnega bivanja v emigrantskem hotelu smo bili imigranti prepuščeni sami sebi in svoji iznajdljivosti, nismo bremenili državnega proračuna. Glede tega je Slovenija celo bolj radodarna, a bi morala biti do doseljavanja previdnejša, vsekakor pa imeti do tega pojava drugačen odnos kot Argentina.

Nekatere tvoje knjige kot npr. »Izhodišča in smer« pa tudi »Stebri vzajemnosti« in »Obrisi družbene preosnove«, ki sta izšli v Argentini, bi bile zanimive tudi za neslovensko publiko. Zakaj si vedno pisal v slovenščini, ko bi imel v španščini lahko večje število bralcev?

Sem Slovenec, begunec in političen emigrant, kot večina rojakov, ki so prišli v Argentino po drugi svetovni vojni. Domovino sem zapustil, da sem si rešil življenje in svobodo ter s tem prevzel nase dolžnost pričevanja in ohranjanja krščanskih pa tudi demokratičnih vrednot, ki so bile v času totalitarnega komunističnega režima tam preganjane. V zahodnem svetu in tudi v Argentini je o stvareh, ki jih obravnavam v svojih knjigah in člankih precej napisanega, v slovenščini pa se nad pol stoletja o teh pogledih, vprašanjih in vrednotah ni pisalo. Zato sem dosledno pisal slovensko in upal, da bo napisano nekoč v domovini pomagalo zapolniti omenjeno praznino.

Obratno, knjige, ki so v času komunistične Jugoslavije izšle v Argentini, kot med njimi tvoje »Stebri vzajemnosti«, »Obrisi družbene preosnove«, »Pot iz socializma«, so bile v Sloveniji težko dostopne, a bi bile morda zanimive še danes tudi za širšo slovensko publiko. Ali si kdaj mislil na kak ponatis?

Pred leti je izšel pri celjski Mohorjevi družbi ponatis mojih črtic »Sivi dnevi«, od drugih del, ki jih omenjaš pa mislim, da sta prvi dve res ohranili, kljub letom, znaten del aktualnosti, med tem ko je »Pot iz socializma« zelo časovno pogojena in ni več zanimiva. V Sloveniji je le nekaj izvodov teh knjig, vendar uporabljajo na Katoliškem inštitutu za družbene vede »Stebre vzajemnosti« kot bibliografijo. Ponatis te knjige bi bil smiseln in sem jo, nekoliko posodobljeno, predstavil neki založbi. A kot povsod po svetu, je tudi v Sloveniji na knjižnem trgu več ponudbe, kot povpraševanja.

Lani je izšla v založbi Družina tvoja knjiga »Podjetnik in njegov poklic«. Zakaj si se odločil za pisanje o podjetništvu? Ali je to sad dolgoletnega poklicnega dela?

Pisanja o podjetništvu sem se lotil v upanju, da bom bralcem lahko približal izzive, tveganja in vprašanja s katerimi se srečujejo podjetniki od nekdaj, a še na poseben način v današnjem času. Živimo v dobi, ki jo zaznamuje gospodarsko tekmovanje na odprtih svetovnih trgih in izreden tehnološki napredek, kar postavlja podjetnike pred nove izzive, ki pogojujejo v veliki meri gospodarsko rast in blaginjo celotne družbe. Ker se pod vplivom robotike, umetne inteligence in nanotehnologije hitro spreminjajo načini proizvodnje, zaposlenosti pa tudi uporabe prostega časa, kar prizadeva v enaki meri podjetnike in zaposlene, posvečam nekaj poglavji knjige tudi tem vprašanjem.

V teku let sem nabral glede tega precej izkušnje na vodstvenih mestih v raznih mednarodnih pa tudi argentinskih in slovenskih podjetjih, predvsem pa sem poznal celo vrsto slovenskih podjetnikov v Argentini pa tudi v ZDA in Kanadi, ki so bili in so vzor strokovne, uspešne podjetnosti pa tudi pokončne moralne držbe. Kar je bilo skupno tem možem, od katerih sem poznal nekatere še od fantovskih let, je bila močna socialna zavest pa slovenska zavednost in lepo družinsko življenje. Ti znanci in prijatelji so ustvarili v teku let, z vztrajnostjo, znanjem in solidnim delom vrsto močnih, uspešnih podjetji. Mnogi od njih jih zdaj že predajajo svojim sinovom in hčeram, ki so se učili podjetniškega poklica na univerzah, a veliko prej pri zgledu očetov. Te rojake sem imel pred očmi, ko sem pisal nekatera poglavja omenjene knjige in sem jim zato tudi na začetku napisal posvetilo. Med njimi sem imel prijatelje, z nekaterimi sem sodeloval poklicno, druge sem srečal v različnih obdobjih svojega življenja, a vsi so mi pomagali, vsak na svoj način, do globljega razumevanja njihovega poklica.

V tej knjigi povezuješ poklic podjetnika z moralnimi krepostmi, kar zveni nenavadno, ker gledajo ljudje v podjetniku predvsem človeka, ki išče dobiček le zase. Ali lahko pojasniš vlogo kreposti v podjetništvu?

V knjigi »Podjetnik in njegov poklic« pišem res tudi o krepostih, ki so potrebne za uspešno izvrševanje tega poklica, a to ni knjiga o krepostih, prej o tveganju, ki je podjetnikov najbolj značilen in izrazit izziv. Tveganje je bistveni del podjetniškega poklica. Kdor ustanavlja ali upravlja neko podjetje, a ne tvega, ni podjetnik. Da pa je tveganje smiselno, ga morata spremljati vsaj razsodnost in pogum, ki sta naravni, moralni kreposti. Za uspešno, dolgoročno vodenje podjetja pa so potrebne še razne druge lastnosti, kot na primer zmernost in pravičnost, ki jih tudi poznamo kot moralne kreposti. Ta ali oni podjetnik morda katere od potrebnih lastnosti nima, a vemo tudi, da niso v svojem poklicu vsi enako uspešni.

Zakaj omenjaš v knjigi o podjetništvu večkrat tudi politike. Kaj naj bi imeli skupnega eni in drugi?

Tako politiki, kot v vedno večji meri tudi podjetniki, so vidne osebe, ki so hote ali nehote mnogim zgled. Pa tudi odločitve enih in drugih imajo posledice v življenju družbe. Odločitve politikov prizadevajo večje število ljudi in imajo navadno dolgoročne posledice, med tem ko so odločitve podjetnikov bolj neposredne, vendar je delovanje enih in drugih večkrat tako prepleteno, da se medsebojno pogojuje. Dandanes so mnenja podjetnikov cenjena in pogosto celo potrebna pri reševanju političnih vprašanj in podjetnik mora pri svojem načrtovanju upoštevati tudi politične vidike. Tako podjetniki, kot politiki se srečujejo z vprašanji, ki zahtevajo podobne moralne in strokovne odgovore. Tudi oni, kot sleherna odgovorna oseba, se ne morejo ogniti odločitvam pri katerih bodo morali zavzeti stališča v skladu z etiko, ali pa bodo odločali le pod vidikom neposrednih osebnih ali skupinskih koristi. Zato so v moji knjigi o podjetništvu prisotni tudi drugi poklici.

V knjigi »Izhodišča in smer«, ki je izšla pred leti pri založbi Družina v Sloveniji, praviš, da se je s papežem Janezom Pavlom II. nehalo obdobje socialnih okrožnic.

Ko sem jo napisal, je bila ta trditev nekoliko tvegana napoved, a čas je pokazal, da se nisem motil. Obdobje papeških socialnih okrožnic, ki so izoblikovale sodoben katoliški socialni nauk, se je pričelo z okrožnico Leona XIII. »Rerum novarum« leta 1891 in zak-

ljučilo s »Centesimus annus«, svetniškega papeža Janeza Pavla II. sto let kasneje. Seveda te letnice ne pomenijo ne pričetka, ne konca katoliške socialne misli, ki je le del krščanske, pa tudi veliko starejše judovske morale, kot sem skušal osvetliti v knjigi, ki jo omenjaš.

Poseben poudarek na družbenih vidikih krščanske morale je bil potreben, ko je proti koncu 19. stoletja pričel nastopati proti brezvestnemu, kulturnobojnemu liberalizmu, ki je povzročal hude socialne krivice, v vedno večji meri revolucionarni, materialistični marksizem v obliki ateističnega komunizma. Katoliški verniki, ki niso mogli sodelovati ne z enim, ne z drugim, a tudi niso smeli pri tem stati ob strani, so potrebovali konkretnih smernic, ki so jih prejeli s prvo socialno okrožnico papeža Leona XIII. Nadaljnji družbeni nemiri prejšnjega stoletja, so pokazali od časa do časa potrebo po dodatnih navodilih, ki so izoblikovala sodobni socialni nauk Cerkev.

S propadom komunistične Sovjetske zveze in spremembami zahodnega, liberalnega kapitalizma so se socialne razmere na svetu do neke mere umirile, čeprav ostaja vprašanje revščine in neenake delitve dobrin še vedno pereče in nerešeno. A iskanje rešitev tem problemom je naloga političnih struktur, strank in civilne družbe. Cerkev vztraja pri svojem družbenem nauku, a se mora posvetiti novim izzivom. Pozornost, ki smo jo posvečali katoličani zunanjim nevarnostim in krivicam na gospodarsko političnem področju, nas je do neke mere pozunanjila in prav lahko tudi poplitvila našo vero. Čas je, da se Cerkev v celoti ponovno poglobi in osredotoči pozornost na duhovno rast vernikov. To je pričel z veliko zavzetostjo papež Benedikt XVI. ki je pokazal na progresistični relativizem, kot na perečo nevarnost, ki grozi Cerkvi in svetu. Na podobno nevarnost je opozoril že papež Pij X. na pričetku 20. stoletja. Z okrožnico »Pascendi« je strogo obsodil zmoto modernizma, ki se je kljub temu v naslednjih sto letih močno razširila tudi v Cerkvi in nastopila na koncilu in po njem v raznih oblikah progresizma. Katoličani, ki smo bili v tem času izpostavljeni vidnim sovražnikom vere, stojimo zdaj pred novimi izzivi, manj vidnih, a prav zato toliko bolj nevarnih napadov na vero in naravni red.

Val novega razkristjanjenja družbe, ki se širi po vsem svetu se zdi nepremagljiv, a se bo izčrpal in omagal, če naleti na trdno vero katoliških kristjanov, ki bomo v skladu z navodili Cerkve poglobili in okrepili svojo duhovnost. Spreobrnjenja, sredi z materializmom in s kulturo smrti zasvojenega družbe, se pričnejo lahko ob zgledu vernikov, ki se odločijo, da kljub svoji šibkosti in grešnosti nastopijo

strmo, a zanesljivo pot velikodušnega in pogumnega krščanskega življenja.

Zadnje čase zelo poudarjaš potrebo po »kulturi pogovora«. Kaj razumeš pod tem izrazom in zakaj naj bi bila zdaj še posebno potrebna?

Res je, da pišem in govorim o kulturi pogovora, ker mislim, da je lahko vsaj delno odgovor na nevarnosti sedanje, v mnogih ozirih nove dobe in na sodobne pojave zla, ki prizadevajo vsakega od nas. Zlo, ki je vedno isto, skuša iz sovraštva do Stvarnika in njegovih stvari uničiti življenje in iz božjega stvarstva izkoreniniti ljubezen, zapeljuje človeka, da bi rušil naravni red, a se pojavlja v zgodovini človeštva pod vedno novimi oblikami in imeni ter uporablja pri tem različne taktike in pota.

Če smo v minulem stoletju spoznavali zlo v obliki odkritega sovraštva bodisi med državami, bodisi med družbenimi plastmi pa tudi do krščanstva, če se je širilo s pomočjo socialnih krivic, krvavega nasilja, ideologij, laži in razdejanja, vojn in revolucij, se zdi, da ogroža svet v novem stoletju z drugačnimi oblikami sovraštva, terorizma in nasilja, predvsem pa po manj opazni poti razkroja. To poskušajo doseči v zadnjih desetletjih sovražniki naravnega reda z uničevanjem nerojenih pa tudi že »nekoristnih« življenj, z legalizacijo splava in evtanazije, nato pa s spolno revolucijo, z uzakonjenjem teorije spola, z razvrednotenjem zakona in družine, z radikalnim feminizmom, z multikulturalnostjo, ki hoče nadomestiti pestro različnost narodnih kultur, z manipulacijo svetovnega javnega mnenja, z zlorabo človekovih pravic, s kultom »matere« zemlje in pretirane ekologije pa tudi s tiranijo ideje »sovražnega govora«. Razvrednotenje moralnih vrednot pa pospešuje v svetu tudi zasvojenost, ki je od nekdanjega orodja zla. Ta je bila še nedolgo tega vezana na alkohol, naravne in umetne droge, a se polasča vedno širših družbenih plasti s pomočjo novih načinov elektronske zabave, iger pa tudi zlorabe spolnosti.

Proti tem valovom zla se zdi, da smo kristjani brez moči, šibki, praznih rok, a ni tako. Naravni red, življenje, ljubezen, resničnost in resnica so sile, ki jih je mogoče zamegliti, oslabiliti, a jih ni mogoče uničiti. Stojimo pred nalogo, da vzdržimo in okrepimo vsak na svojem mestu, v svoji družini, s svojem okolju smisel za to kar je resnično, dobro in prav. Vprašanje je, kako naj bi se tega lotili, saj

vemo, da osamljen posameznik lahko povesi roke, omaga. Pričeti je treba po stari krščanski izkušnji v malih skupinah, po dva ali trije, z zaupno molitvijo pred Najsvetejšim in s skromnimi naravnimi sredstvi, kot sta pogovor in zgled.

Kako naj bi pričeli, po tvojem mnenju, v sedanjih razmerah, s pogovorom povezovati rastočo individualistično raztreščenost?

Naravno je, kot sem poudaril že ob drugi priložnosti, da se prične pogovor v osnovni družbeni celici, v družini, kjer se imajo ljudje radi in se spoštujejo. V današnjem času, sredi miselne zmede porabniškega relativizma, ko vdira vpliv sistematičnega rušenja vrednot v življenje odraslih in otrok, je sproščen pogovor med člani družine nepogrešljiv pri gradnji medsebojnega zaupanja in krepitvi osnovnih družinskih vezi. Potreben pa je pogovor tudi med ljudmi, ki imajo kot vodilo sicer iste vrednote in podobne cilje, a morda različne poglede na pot do njih in na izzive časa. Za tak pogovor sta potrebna medsebojno spoštovanje sogovornikov in ljubezen do resnice. Njegov namen ni prepričevanje, temveč predvsem globlje poznanje sogovornika, razumevanje njegovih mnenj in pogledov, hkrati pa poglobljeno poznavanje izzivov in možnih rešitev. Pogovor pomaga vsem prizadetim do globljega poznavanja in razumevanja resničnosti pri iskanju poti do skupne blaginje, a jih hkrati nagiba, da začno razmišljati in se izobraževati o vprašanih, ki so snov pogovora.

Ali ni ravno danes zaradi tehnologije možna večja povezava med ljudmi?

Kultura pogovora, ki je bila v preteklem stoletju oslABLJENA, je v nevarnosti, da se v današnjem času povsem izgubi pod vplivom brezbriznosti relativizma in udobnosti informatike. Družbena omrežja sicer povezujejo ljudi kot še nikdar v zgodovini, a ne ustvarjajo trdnih vezi, posredujejo podatke, segajo v intimnost, vplivajo na hotenje množice posameznikov, a ne pomagajo razmišljati in ne omogočajo globljega poznanja, razlogov in vzrokov dogajanj, niti mišljenja in čutenja le površno povezanih oseb. Bežno sporočilo ali vrsta slik ne nadomestita pogovora, ki je lahko tudi zgled. Tehnologija sicer lahko omogoča pogovore na daljavo, a tudi zanje si je treba vzeti čas.

Ljudje, ki si vzamejo čas za skupno razmišljanje v odkritem pogovoru niso vsakdanji pojav in vzbudijo pozornost v svetu, kjer

večina, sredi gneče, boleha za osamelostjo. Pogovor je zgled, ker je izraz največje krščanske zapovedi, ki govori o ljubezni do Stvarnika, ki je Vir vse resničnosti in resnice in do sogovornika, ki je naš bližnji. Tak zgled lahko kljubuje silam sovraštva, brezbriznosti in laži. Odkrit pogovor povezuje, je nasprotje osamljenosti in kulture smrti ter je vabljev izraz kulture življenja.

Kako si zamišljaš prihodnost Slovenije?

Ko so mi zastavili podobno vprašanje kot zaključek intervjuja 1. julija 1988 na londonski BBC, je bil odgovor lahak. Zame in za večino demokratičnih Slovencev po svetu in v domovini je bila samostojna, suverena, demokratična slovenska država glavni in neposredni cilj. Danes odgovor ni tako enostaven. Imamo svojo državo, ki pa se še ni rešila moralnih in političnih bremen nekdanje komunistične, totalitarne preteklosti. Prepričan sem, da se bo to prej ali slej zgodilo, ker bo čas prinesel svoje in ker se država, taka kot je, ne bo mogla dolgo upirati razvoju. Vsaka laž, četudi vzdrževana in uveljavljana skozi desetletja, je umetna struktura, ki končno podleže moči resnice. Ko bo konec uradno širjenih laži in ne poravnanih krivic iz naše polpreteklosti, ki ohranjajo v slovenskem narodu tiho, a občutno napetost, se bo vrnil med nas življenjski optimizem in samozavest, ki jih danes pogrešam. Zasvojenost s socialistično miselnostjo bo z zamenjavo generacij počasi splahnela, povečala se bo zasebna iniciativnost, ki bo s prirojeno delavnostjo in solidnostjo vrnila tudi našemu gospodarstvu zalet in povečala kompetitivnost na svetovnem trgu.

Vendar bo za našo prihodnost odločilno predvsem, da pride do sprememb na nekem drugem, temeljnem področju. Odločiti se moramo, ali se bomo kot narod prepustili brezperspektivnemu, udobnemu drsenju v smeri kulture smrti, ali odločno usmerili korak po poti kulture življenja in naravnega moralnega reda. Ali bomo prenehali z dosedanjim morjenjem svojih nerojenih otrok, ali bomo utrdili družini mesto, ki ji v narodnem občestvu pripada in pričeli že od malega vzgajati otroke, doma in v šolah, da bodo imeli svoj narod in svojo kulturo resnično radi, ali bomo zaupno iskali oporo zase in za bližnje pri Njemu, ki je Vir življenja in moči. Ta korak pa je odvisen od posamičnih, osebnih sklepov, dejanj, molitev in zgleda mnogih rojakov ter božje milosti, ki nam jo pomaga izprositi pri nebeškem Očetu, zaupajmo, množica slovenskih mučencev, katerih imena pozna le On.

MARTIN SUŠNIK

KERIGMA

UVODNE BESEDE

Kerygma je grška beseda, ki pomeni »izjava«, »razglas«, »oznaniilo«, »poročilo«. Prihaja iz glagola *kerysso*, ki se nanaša na opravilo sela, oz. glasnika (*keryx*). V krščanski tradiciji označi beseda *kerygma* temeljno krščansko oznanilo, da je Jezus iz Nazareta Gospod in Odrešenik, ki ga je poslal Bog Oče, postal človek, umrl na križu in tretji dan vstal od mrtvih. Obred sv. maše nameni *kerigmi* poseben trenutek po posvečenju, ko verniki oznanjajo jedro svoje vere: »*Tvojo smrt oznanjamo, Gospod, in tvoje vstajenje slavimo, dokler ne prideš v slavi.*«

»**Kerigma**« je muzikal (oz. mjuzikel) o glavnih dogodkih Velikega tedna, od Jezusovega vhoda v Jeruzalem do njegove prikazni Mariji Magdaleni. Sprva sem mislil da bi bil naslov opusa »Pasijon« a se mi ni zdelo primerno, kajti Pasijon se nanaša le na trpljenje Jezusa Kristusa do njegove smrti na križu in položitve v grob. Glavna točka krščanskega oznanila - in tudi tega opusa - pa vključuje Njegovo vstajenje.

To glasbeno-scensko delo je razdeljeno na dve dejanji. Prvo dejanje vključuje uverturo in osem prizorov z osmimi glasbenimi skladbami, drugo dejanje pa vsebuje interludij ter enajst prizorov z desetimi skladbami. Glavni vir besedila je seveda Božja beseda, predvsem vsi štirje evangelijski (nisem se posebno osredotočil na katero izmed njih, čeprav Uvertura izkaže, da mi je Janezov posebno pri srcu), v veliko pomoč pa je bilo tudi delo Ane Katarine Emmerich, »Življenje in trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa«. ¹

1. Zapisal *Clemens v. Brentano*. Mohorjeva založba, Celovec, 1989. Drugi del: Od Jezusovega prihoda v Jeruzalem do Marijine smrti.

Nad vse očitno je, da je sledeči opus delo amaterskega pisatelja in komponista, če smem sploh to reči. Za omejitve prosim možnim bralcem, poslušalcem ali gledalcem odpuščanja in strpnosti.

Istočasno se pa z veseljem zahvalim vsem, ki so na kak način pripomogli k izdelavi tega dela: najprej svoji ženi Magdaleni, ki me je spremljala, za nasvete in še posebno za potrpljenje v trenutkih, ko se mora človek zapreti vase, da se potem lahko odpre svetu s svojim ustvarjanjem; očetu Franciju za lektoriranje besedila; mami Mariji za navdušene komentarje; bratu Tomiju, za glasbene nasvete, pripombe, in bratovsko ter prijateljsko spremljanje. Prav tako gre moja zahvala tudi vsem ostalim prijateljem, sorodnikom, znancem, ki so me v teku dveh mesecev pisanja spremljali in navdihovali na ta ali oni način. Končno sem pa, seveda, hvaležen Bogu, ki mi je omogočal ustvariti to skromno delo in dovolil, da z njim na novo prodrem v glavne skrivnosti naše vere.

M. S.

DRAMATIS PERSONAE

JEZUS	MOŽ 1, Jeruzalemčan
MARIJA, Jezusova mati	MOŽ 2, Jeruzalemčan
PETER,	MOŽ 3, Jeruzalemčan
eden izmed dvanajsternih apostolov	MOŽ 4, Jeruzalemčan
JANEZ,	ŽENA 1, Jeruzalemčanka
eden izmed dvanajsternih apostolov	ŽENA 2, Jeruzalemčanka
JUDA IŠKARJOT,	SATAN
eden izmed dvanajsternih apostolov	PRIČA 1
MARIJA MAGDALENA,	PRIČA 2
Jezusova učenka	PRIČA 3
KAJFA, veliki duhovnik	STRAŽA, judovski vojak
HANA, bivši veliki duhovnik, tast Kajfu	STOTNIK, rimski vojak
NIKODEM, član sinedrija	APOSTOLI
JOŽEF IZ ARIMATEJE, član sinedrija	SVETE ŽENE
V.D.1, judovski duhovnik	FARIZEJI IN PISMOUKI
V.D.2, judovski duhovnik	RIMSKI VOJAKI
PILAT,	JUDOVSKI VOJAKI
rimski guverner judovske province	MNOŽICA
KLAVDIJA, Pilatova žena	

Besedilo

PRVI DEL

UVERTURA

Prične glasba (Uvertura). Ko se zastor odpre [17]², vidimo Jeruzalemčane pri raznih poslih. Prodajalci, pastirji, kmetje, kak mizar, itd. Iz njih nastane zbor, ki zapoje prolog.

Zbor: V začetku je bila Beseda
in Beseda je bila pri Bogu
in Beseda je bila pri Bogu
in Beseda je bila Bog.

Lahko med inštrumentalnim oddelkom vsak nadaljuje svoje delo, ali pa zamenjajo prostore na odru.

V začetku je bila beseda
v začetku je bila beseda
in beseda je bila Bog.

PRVI PRIZOR: Vhod v Jeruzalem

Prejšnja množica ostane na odru. Govoreče osebe stojijo spredaj.

Žena 1: *(vstopi od zunaj, navdušena)* Prihaja! Pravijo, da prihaja v Jeruzalem!

Mož 1: Kdo?

Žena 1: Jezus iz Nazareta! Tisti, ki bolne ozdravlja!

Žena 2: Slišala sem, da je v Jerihi ozdravil slepega. Je morda prerok?

Mož 1: Pravijo, da je ozdravil že mnogo ljudi in da je storil še druge vrste čudeže, da govori v božjem imenu in odpušča grehe.

2. Med oklepaji označim številko takta, ki bi se moral strinjati z besedilom ali navodili.

Mož 2: Odušča grehe? To je pa že malo preveč. Noben prerok bi se ne drznil kaj takega.

Žena 1: Kaj pa če je on kaj več kot prerok? Kaj pa če je on Mazi-ljenec, ki ga pričakujemo? V Betanji je prijatelja obudil od smrti...

Mož 2: Ni mogoče, to so gotovo same čenče.

Žena 1: Kaj pa če je res? Pa če je Bog končno Izraelu poslal Mesija?

Mož 3: Kaj pa če čudeže dela s pomočjo hudih duhov? Bolje je, da smo previdni in da se držimo daleč.

Mož 1: Čudeži, ki jih ta dela, če je res kar sem slišal, prav gotovo niso znak hudega duha, temveč božje milosti.

Mož 3: Že prav, a na vsak način je bolje, da smo previdni.

Žena 1: Previdni že, ne pa boječi. Zakaj bi se bali pred božjo mi-lostjo? Tepec bi bežal pred pomočjo, ne pa previdnež.

Mož 4: (*vstopi iz dvorane*) Je že blizu! Jezus, Galilejec, prihaja v mes-to! (*prične glasba, Blagoslovljen Davidov sin*)

Mož 2: Pojdimo mu naproti. Če vedno sprejemamo obiskovalce, ki pridejo v Jeruzalem, koliko se to še posebno spodobi v tem primeru.

Žena 1: Res je.

Žena 2: Pojdimo!

Mož 4: Je že tu!!

Žena 1: Hozana, Davidovemu sinu!

Mož 4: Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu!

Množica poje. V rokah nosijo oljkine veje. Pozneje si nekateri tudi slečejo vrhnja oblačila in jih pogrinjajo na pot.

Množica: Blagoslovljen, Davidov sin,
ki prihaja v imenu Gospodovem!

Žena 1: Blagoslovljen, Davidov sin,
ki prihaja v imenu Gospodovem!

Žena 1: Dolga leta sence, življenja v temi,
smo pričakovali, da vse se spremeni.

- Mož 4:** Bog nas ni zapustil, je kralja nam poslal
in z njim nam odrešenje daroval!
- Žena 2 in Mož 1:** So prerokovali preroki davnih dni
a zdaj prišel je k nam Odrešenik!
- Množica:** Blagoslovljen, Davidov sin, ki prihaja v imenu
Gospodovem!
Blagoslovljen, Davidov sin, ki prihaja v imenu
Gospodovem!
- Mož 4 (ali drug):** Bo premagal sovražnike in nas bo odrešil vse!
Milostljiv bo z nami naš Gospod in nas rešil bo
nezgod.
- Možje:** Milostljiv bo naš Gospod. Slava Tebi, Bog!

Jezus iz dvorane počasi koraka proti odru. Spremljajo ga učenci, zadaj pa Marija, Marija Magdalena in druge svete žene. Na odru se prikažejo tudi veliki duhovniki, farizeji in pismouki, ki ne pojejo temveč čudno gledajo na dogajanja.

- Množica:** Blagoslovljen, Davidov sin, ki prihaja v imenu
Gospodovem!
Blagoslovljen, Davidov sin, ki prihaja v imenu
Gospodovem!
- Mož 1 (ali drug):** Božje kraljestvo je blizu
in milost oznanja čas nove pomladi.
Pripravimo svoja srca in k njemu pojdemo,
za svobodo smo izbrani,
saj Gospod je z nami.

Jezus in spremstvo pridejo na oder.

- Množica:** Blagoslovljen, Davidov sin,
ki prihaja v imenu Gospodovem!
Hozana na višavah!
Hozana na višavah!
Hozana na višavah!

Množica, še posebno otroci: *(ne enoglasno)* Hozana! Hozana! Reši nas, Gospod! Blagoslovljen, kralj! Slava na višavah!

Kajfa: Učitelj, posvari svoje učence! Slišiš kaj ti govorijo?

Jezus: Povem vam, če ti umolknejo, bodo kamni vpili.

Veliki duhovniki, farizeji in pismouki slabe volje godrnjajo med seboj zaradi Jezusovega odgovora. Množica je navdušena nad Jezusom in se drži blizu. Nikodem se iskreno približa Jezusu in ga vpraša:

Nikodem: Učitelj, katera je največja zapoved?

Jezus: Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vsem mišljenjem. To je največja in prva zapoved. Druga pa je njej enaka: Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe. Na teh dveh zapovedih stoji vsa postava in preroki.

Nikodem: Dobro, učitelj! Resnico si povedal.

Ostali veliki duhovniki, farizeji in pismouki slabe volje reagirajo nad odgovorom Nikodema, ta jih pa ne razume zakaj naj bi bili hudi nanj. Jezus govori vsem navzočim.

Jezus: Poslušajte sledečo priliko: Bil je hišni gospodar, ki je zasadil vinograd, ga obdal z ograjo, izkopal v njem stiskalnico in sezidal stolp. Nato ga je dal v najem viničarjem in odpotoval. Ko se je približal čas trgatve, je poslal svoje služabnike k viničarjem, da bi dobil njihov pridelek. Viničarji so njegove služabnike zgrabili in enega pretepli, drugega ubili in spet drugega kamnali. Potem je poslal druge služabnike, več kakor prej, in storili so z njimi prav tako. Nazadnje je poslal k njim svojega sina, češ »Mojega sina bodo ja spoštovali«. Ko so viničarji zagledali sina, so si rekli: »To je dedič. Ubijmo ga in se polastimo njegove dediščine!« Zgrabili so ga, vrgli iz vinograda in ubili. Ko bo torej prišel gospodar vinograda, kaj bo storil s temi viničarji?

Mož: Hudobneže bo pokončal!

Žena: Vinograd bo pa dal drugim v najem.

Jezus: Zato vam pravim: *(pogleda na skupino velikih duhovnikov in farizejev)* Vzelo se vam bo božje kraljestvo in dalo ljudstvu, ki bo dajalo njegove sadove.

Množica grdo pogleda na skupino velikih duhovnikov, ti se pa slabe volje pogledajo med seboj in se tako obrnejo, da kažejo Jezusu hrbet.

Jezus: Mojzesovo učiteljsko mesto so zasedli pismouki in farizeji. Delajte vse in se držite vsega, kar vam rečejo, po njegovih delih se pa ne ravnajte; govorijo namreč, a ne izpolnjujejo. Gorje hinavcem! Radi imajo, da jim ljudje pravijo »učitelji«; vi pa ne dopuščajte, da bi vam rekli »učitelj«, kajti eden je vaš Učitelj, vi vsi ste pa bratje. Tudi na zemlji nikogar ne imenujte »oče«, kajti eden je vaš Oče, ta, ki je v nebesih. Največji med vami bodi vaš strežnik. Kdor se bo poviševal, bo ponižan; in kdor se bo poniževal, bo povišan. (*odide na stran*)

Množica navdušeno gre za Jezusom. Nekateri še vedno grdo gledajo na skupino velikih duhovnikov. Zastor se zapira z odhodom Jezusa, učencev in množice. Zadnji na vrsti gre Juda Iškarijot, ki pogleda na skupino velikih duhovnikov predno odide. Pred zastorom ostanejo veliki duhovniki.

DRUGI PRIZOR: Veliki duhovniki

Hana: To je pa že preveč! Tega ne bomo prenašali!

Kajfa: Nekaj bo treba storiti. Najbolje bo ... da ga zgrabimo.

V.D. 1: Ampak kako bi to storili? Saj vidite, da ga ima množica za preroka ... Če ga zgrabimo, bi imeli vse ljudi proti. Nastal bi nemir!

Jožef iz Arimateje: Kaj pa če je on res Mesija, ki ga pričakujemo? Njegove besede so resnične in mislim da ...

Hana: Ah, tiho bodi. Te je Nazarečan že zapletel s svojim govorjenjem? (*vsi ga odstranijo, končno sam odide in skupaj z Nikodemom zapusti skupino*).

V.D.1: Kaj naj storimo? Če ga pustimo, da še naprej dela znamenja, bodo vsi verovali vanj. Potem nam bodo pa Rimljani vzeli oblast nad templjem in narodom.

V.D.2: A, kako pa naj ga ustavimo?

Kajfa: Vi ničesar ne razumete. Bolje je, da en človek umre za ljudstvo in ne da propade ves narod!

- Hana:** Res je. Moramo čim prej dobiti priložnost, da končamo s tem Nazarečanom in z njegovim razgrajanjem.
- V.D.2:** Pa ravno zdaj, ko se bliža praznik? Povem vam, imeli bomo nemir in hrup ...
- Hana:** Če ga pustimo, da še naprej govori take reči, bo nemir še hujši. Kaj si pa misli, da je?
- Kajfa:** Bolj se bomo mudili, težje bo. Z odprtim napadanjem ne bomo prišli do ničesar. Poslati moramo ljudi, ki bi se mu priljudno približali in nastavljali vprašanja. Ujeti ga je treba v besedi. Saj vidite, da rad pridiga ... Prej ali slej ga bomo ujeli pri nečem in ga bomo lahko sodili. *(ostali prikimajo in se strinjajo.)*
- V.D.1:** Že prav, a paziti moramo. Bister je za odgovore in lahko bi nas pustil še v slabšem položaju.
- Hana:** Bister ali ne, ga bomo že prijeli na kak način. Kar naj pridiga kolikor hoče, dokler ga za vedno ne utišamo. *(odidejo)*

TRETJI PRIZOR: Zadnja večerja

Zastor se odpre. Prične glasba (Zadnja večerja). Na odru, dvorana z nizko mizo pripravljeno za večerjo. Malo spredaj in h kraju, apostoli sedijo v polkrogu. Jezus jim umiva noge in vidno je da jih je umil že večini. Ostaneta samo še Janez in Peter. Jezus umije noge Janezu in mu jih obriše. Ko pride do Petra, se Peter brani.

- Peter:** Ne, Gospod, ti mi ne boš umival nog.
- Jezus:** Ne razumeš kar jaz vam delam zdaj. *(zopet mu hoče umiti noge)*
- Peter:** Ne, Gospod. Res, ne boš mi umival nog.
- Jezus:** Torej ne boš imel deleža z menoj.
- Peter:** Potem pa ne samo nogé, temveč tudi glavo in roké.
- Jezus:** *(Jezus mu umije noge)*
Kdor se je skopal je ves čist,
le da si umije nogé.
Drug drugemu si umivajte,
to naj vam velja za zgled.

Vsi vstanejo in grejo proti mizi [29]. Jezus ukaže enemu izmed učencev naj prinese kruh. Učenec gre ponj in se takoj vrne s kruhom. Med tem sedejo za mizo. Vzdušje je slovesno a veselo. Vsi si umijejo roke. Ko vsi sedejo, vzame Jezus kruh [45] in ga dvigne z obema rokama z očmi v nebo. Nato ga razda med učenci.

Jezus: **Vzemite in jejte, to je moje telo, ki se daruje za vas.**

Z desnico blagoslovi kruh, nato ga da najprej Petru in Janezu, nato dobijo tudi ostali. Nato dvigne kelih.

**To je moja kri nove in večne zaveze
ki se preliva v odpuščanje grehov.**

Poda kelih učencem, ne da bi pil iz njega.

To delajte v moj spomin...

Med tem ko učenci pijejo iz keliha, postane Jezusovo obličje očitno zaskrbljeno in žalostno. Nekateri učenci to opazijo in se med seboj gledajo, sprašujoč si kaj se mu dogaja in zakaj je naenkrat postal tako resen.

Resnično povem vam, nekdo od vas me bo izdal.

Učenci so presenečeni in se prestrašijo, razen Juda, ki gleda navzdol in ne dvigne pogleda. Ostali se drug drugega sprašujejo, kaj naj bi to pomenilo in kdo bi bil izdajalec. Jezus žalostno in resno pogleda Juda [96]

Jezus: Kar misliš storiti, stori brž.

Juda ga sramotno pogleda, vstane in zapusti oder [98]. Po končani glasbi, Peter namigne Janezu naj ga vpraša kdo je izdajalec, a Janez si ne upa.

Jezus: Simon, Simon. Satan vas je hotel imeti, da bi vas presejal kakor pšenico. Jaz pa sem molil zate, da tvoja vera ne opeša. Ko boš po vsem tem prišel k sebi, opogumi svoje brate.

Peter: Nič ne skrbi, Rabi. Jaz sem vedno pri sebi. In s teboj sem pripravljen iti tudi v ječo in smrt. Življenje dam zate.

Jezus: *(milostno)* Življenje daš zame? Povem ti, preden bo petelin zapel me boš trikrat zatajil. *(vsem)* Na meni se mora spolniti beseda Svetega pisma, ki pravi »Med hudodelce je bil prištet«. Če vas svet sovraži, vedite da je mene

sovražil prej kakor vas. Če bi bili od sveta, bi vas svet ljubil kot svoje. Ker pa niste od sveta, ampak sem vas jaz odbral od sveta, vas svet sovraži. Spominjajte se njihov besed: »Služabnik ni večji kakor njegov gospodar.« Če so preganjali mene, bodo preganjali tudi vas... Vse to vam bodo delali zaradi mojega imena ker ne poznajo tistega, ki me je poslal. Jokali in žalovali boste, svet pa se bo veselil ... Toda vaša žalost se bo spremenila v veselje.

Jezus vstane od mize. Prične glasba. Na obrazu se mu malo olajša žalost.

Jezus: Prijatelji, še malo časa bom med vami,
a kamor jaz pojdem, vi ne morete priti.
Ne bojte se, molil bom res veliko za vas,
da, čeprav bliža temen se čas,
ne padete v skušnjavo.

Prijatelji moji, glejte, novo zapoved vam dam:
da se ljubite med seboj kakor sem vas ljubil jaz.

Jezus položi nekaterim roke na ramena, nato se oddalji malo od mize.

Jaz sem Pot in Resnica in Življenje,
če mene spoznate, spoznate tudi Očeta.
Verujte mi, da prebivam jaz v Očetu
in Oče biva v meni
zato sva oba eno.

Prijatelji, kdor me ljubi bo mojo besedo spolnjeval
in moj Oče ga bo ljubil, in bova k njemu prišla.

Ne bom vas zapustil sirote, vedite, vrnem se k vam.
Zdaj pa; mir vam zapustim, svoj mir vam dam.
Svoj mir vam dam.

Luč ugasne (ali pa se zapre zastor).

ČETRTI PRIZOR: Izdajstvo

Spredaj se zopet pojavijo veliki duhovniki

Hana: Imamo kaj novic? Pohiteti bo treba, malo manjka za praznik.

V.D.1: Dobili smo notranji stik. Eden izmed njegovih učencev... (*Hana in Kajfa čudno pogledata*) Prepričali smo ga, da gre tako z Jezusom proti koncu in on sam sluti, da iz vsega tega ne bo nič.

Hana: Pa se lahko zanesemo nanj?

V.D.1: Pripravljen je, da bi ga izdal. Vsak čas mora biti tu. Bo že sam znal natančneje povedati, kaj namerava in kdaj.

Kajfa: Nevarno se mi zdi. Ne vem če mu lahko zaupamo.

Straža: (*vstopi*) Gospoda, tukaj ga imate. (*Juda vstopi, malo boječ in negotov. Vsi ga gledajo, Hana in Kajfa pa s posebnim nezaupanjem. Z Judom vstopi tudi Satan, ki je za ostale neviden; sprehajal se bo po odru.*)

Hana: In ti si...?

Juda: Juda. Iškarijot. Eden izmed dvanajsterih.

Hana: Tako. Slišali smo, da imaš predlog za nas. Kaj nam ponujaš? Kakšen je tvoj načrt?

Satan: Izdal vam ga bom.

Juda: Izdal vam ga bom.

Kajfa: Zakaj?

Juda: Naveličal sem se že vsega tega.

Kajfa: Česa?

Juda: Utrudljivega življenja, recimo tako. Upal sem, da bo on ustanovil kraljestvo, a vidim, da do tega ne bo prišlo.

Hana: Pri tem imaš prav. A zakaj bi ti zaupali in sledili tvojemu načrtu? Stvar je nevarna...

Kajfa: Meniš, da ga bomo zares mogli prijeti? Nima oboroženega varstva pri sebi?

Juda: Ne, sam je z enajsterimi. On sam je izgubil pogum in njegovi so strahopetni.

Hana: Kaj torej predlagaš?

Juda: Zadevo je treba ali ali opraviti nočaj. Drugič vam ga ne bom mogel več izročiti v roke. Od njega samega, in tudi od ostalih, sem slišal sumljive opazke, še posebno danes. Gotovo nekaj slutijo...

110 **Kajfa:** In kje?

Juda: V dvorani smo večerjali Velikonočno Jagnje. Gotovo gre do potem na Oljsko goro, saj smo že večkrat šli tja molit. Dajte mi četo, a majhno, da ne bomo vzbujali pozornosti. Naj me spremlja do tja. Ko pridemo, ga bom jaz s poljubom pozdravil, da boste vedeli koga prijeti. Samo previdni bodite, da vam ne uide, večkrat se je že napravil nevidnega pred preganjalci.

Hana: Zaradi tega ne skrbi. Ga bomo že držali, samo da nam le enkrat pride v roke.

Kajfa: Kateri je pa tvoj dobiček pri vsem tem? Gotovo ne delaš vse to zastonj... Koliko zahtevaš?

Juda: *(pomisli)* Trideset srebrnikov.

Kajfa: *(se pogleda s Hanom in drugimi. Vsi so za to. Kajfa da ukaz naj prinesejo denar.)* Prav. Naj jih bo trideset.

Tisti, ki prinese denar, mu vrže vrečo z denarjem na tla pred njega, tako da se mora Juda skloniti, da pobere vrečo. Ni mu všeč, da tako brezbrizno ravnajo z njim.

Kajfa: *(Straži)* Pojdite z njim in privedite Galilejca. *(Juda odide. Predno odide za njim straža, jim Kajfa ukaže)* In pazite na tega. Bodite mu blizu, dokler vam ne odda Jezusa. Tale bi znal pobegniti z denarjem, vi boste pa v temi prijeli katerega koli. *(Straža odide)*

Hana: Mi pa tudi ne izgublajmo časa. *(vsi odidejo)*

PETI PRIZOR: Oljska gora

Zopet luč na oder, a taka da je očitno, da je noč. Na Oljski gori. Jezus vstopi na oder z enajsterimi.

Jezus: To noč se boste vsi pohujšali nad menoj. Kajti pisano je: »Udaril bom pastirja in razkropile se bodo ovce črede.« Ko pa bom vstal, pojdem pred vami v Galilejo.

Vsi se gledajo med seboj, kajti ne razumejo. Kot Jezus ukaže, večja skupina ostane čisto pri kraju zadaj, kjer so vstopili; Peter, Janez in Jakob mu sledijo še nekaj korakov.

Jezus: Moja duša je žalostna do smrti. (*Petru, Janezu in Jakobu*) Ostanite tukaj in molite z menoj, da ne padete v skušnjava. (*Se še malo oddalji. Prične glasba: Getsemani. Jezus pade na kolena, da moli.*)

Oče, če je mogoče,
naj gre ta kelih mimo mene.
Vendar, ne moja volja,
temveč tvoja, naj se zgodi.

Iz strani vstopi Satan, ki bo hodil okoli njega in ga poslednjič skušal

Satan: A res misliš sam nositi težo vseh njihovih grehov? Saj veš, da je zaman. Cena je visoka, plačilo pa premajhno. Še sami ne vejo, da boš trpel zanje... A se res spleča?

Jezus: Oče, če je mogoče,
naj gre ta kelih mimo mene...

Satan: Čemu bi prestal toliko bolečin? Dobro veš koliko bojo še grešili!... Vidiš... (*mu hoče pokazati, proti publiko*) Vidiš prihodnje neuspehe in njihovo brezbriznost. Ne boš zmogel... Prevelika je žrtev zate.

Jezus: Oče, če je mogoče,
naj gre ta kelih mimo mene.
Vendar, ne moja volja,
temveč tvoja, naj se zgodi.

Satan slabe volje zapusti oder. Jezus vstane, prestrašen, spremenjen. Kravati pot poti na obrazu. Približa se skupini treh učencev in jih najde speče.

Jezus: Simon, spiš? (*oni se prebudijo in se prestrašijo, ko ga vidijo tako potrtega.*) Niti eno uro niste mogli ostati budni z menoj... Duh je voljan, a meso je slabotno. Prišla je ura, ko bo Sin človekov izdan v roke grešnikov. Vstanite, pojdi-mo. Izdajalec je blizu.

ŠESTI PRIZOR: Jezusa ujamejo

Prične glasba (Koga iščete?) in iz dvorane prikoraka na oder judovska straža s palicami in baklami. Z njimi gre tudi Juda. Nekateri učenci zbežijo, ko

vidijo, da prihajajo. Juda in straža pridejo do kraja kjer je Jezus s Petrom, Janezom in Jakobom [21]

Jezus: Koga iščete?

Straža: Jezusa Nazarečana!

Jezus: Jaz sem.

Straža in Juda se zgrudijo na tla, kakor če bi jih prijel krč. Nato vstanejo.

Jezus: Koga iščete?

Straža: (manj korajžno) Jezusa Nazarečana.

Jezus: Rekel sem vam, da sem jaz.
Pustite te, naj odidejo.

Straža ukaže Judu naj napravi svojo. Juda se počasi približa Jezusu [44] in ga poljubi na lice. Nato, prestrašen, naredi korak nazaj. Stražarji stopijo korak proti Jezusu, a Peter vzame meč in odseka desno uho enemu izmed njih. Začne se kratek prepir. Kar je bilo še učencev hitro zbežijo na vse strani, lahko tudi v dvorano. Prav tako tudi Juda. Janez tudi zbeži čeprav ga hočejo prijeti, drugi pa primejo Petra. Jezus ostane miren in med tem ozdravi ranjeno uho.

Jezus: (Petru) Spravi meč v nožnico. Ali naj ne pijem iz keliha?

[56] Peter izpusti meč, ki pade na tla, in se poda. Nato ga stražarji spustijo, da primejo Jezusa. Peter tudi prestrašen zapusti oder. Straža zveže Jezusa za roke in vrat in ga odvedejo z odra, lahko po dvorani od koder so prišli.

SEDMI PRIZOR: Razkropljene ovce

Oder ostane prazen. Na tihem in boječ se zopet prikaže Janez, ki od daleč gleda kako Jezusa vlečejo. Prične glasba (Ovce brez pastirja).

Janez: Priljubljeni učenik, kam odhajaš?
Zakaj molčeč sprejemaš to?
Vedno le ljubezen oznanjaš,
a s pal'cami te odpeljejo.

Kakor ovce brez pastirja zdaj smo mi
in na vse smeri smo se razšli.
Kakor tiho jagnje greš sprejemajoč,
nas pa zapustila je moč.
Slutim da temnejša ta bo noč.

OSMI PRIZOR: Slaba novica

Med glasbo (Slaba novica) iz strani vstopi Marija, spremlja jo Marija Magdalena in še nekatere žene. Janez se Mariji približa in po kretnjah se razume, da ji sporoči, da so Jezusa ugrabili. Marija pade na kolena, vse žene ostanejo zaskrbljene, še posebno Marija Magdalena. Zastor pade.

DRUGI DEL

INTERLUDIJ

Inštrumentalni del (Interludij). Nato se prikaže pred zastorom skupina jeruzalemskega ljudstva.

Zbor: Temna senca plava nad jeruzalemskim mestom,
 nekaj se dogaja in ljudje gremo na cesto.

Pravijo da so čez noč prijeli Galilejca,
bodo ga sodili češ da kriv je bogokletja.

Eni trkajo na vrata, priče preskrbijo,
drugi so se skrili v votline...
pred bodočnostjo bežijo.

PRVI PRIZOR: Pred Velikim zborom

Sodna soba Velikega duhovnika, razsvetljena z baklami in svetilkami. Tam je zbranih nekaj ljudi. Med njimi tudi Janez. Opazi se, da služabnik Velikega duhovnika ali Straža plačuje nekaterim izmed navzočih. Privezanega in ranjenega privlečejo Jezusa notri iz desne. Kljub udarcem, ki jih ima, stoji

Jezus pokonci, a s sklonjeno glavo. Takoj ko ga privlečejo notri, vstopi iz leve zbor Velikih duhovnikov in farizejev. Pri strani odra se nekateri grejejo ob ognju, med njimi Peter, dokaj zakrit z oblačilom.

Hana: Kaj se tukaj dogaja, da je nastal tak hrup sredi noči?

Straža: Gospod, Jezus iz Nazareta.

Hana: Tako, tako... Glej, glej. Jezus iz Nazareta! Ti si? Kje pa imaš učence? Kje je tvoje kraljestvo? Zdi se, da se bo stvar nekoliko drugače končala... Konec je tvojih žalitev! Tvojega bogokletstva, tvojega skrunjenja sobote... Nov nauk hočeš uvesti, kajne? Kdo ti je dal pravico učiti? (*Jezus molči*) Kje si se učil? Kakšen je tvoj nauk?

Jezus: (*dvigne glavo in pogleda Hano*) Javno sem govoril svetu, v shodnici in v templju, na skrivnem pa nisem nič govoril. Vprašaj tiste, ki so slišali, kaj sem jim govoril, saj vejo kaj sem povedal.

Straža: Tako odgovarjaš Velikemu duhovniku? (*Jezusa s pestjo udari po licu in ustih, čeprav ga ne podere*)

Jezus: (*mirno*) Če sem napak govoril, izpričaj da napak. Če pa prav, zakaj me biješ?

Hana: No, dobro, ne izgublajmo časa. Poslušajmo kaj pričajo o tem človeku, ki nam kviri to sveto noč.

Člani Velikega zbora sedejo, Kajfa na glavni sedež. Zraven njega, Hana.

Priča 1: Slišal sem ga, kako ljudstvo ščuva. In prepoveduje, da bi Cesarju plačali davke. In rekel je, da je »kralj« in da je Bog njegov oče!

Priča 2: Na soboto ozdravlja s Satanovo pomočjo, ne posti se, je z nečistimi, s pogani, s cestinarji...

Priča 3: Dovoli, da ga imenujejo kot Božjega sina! In... in... dobiva se z grešniki, spremljajo ga prešuštnice... Ljudstvo zapeljuje!

Priča 1: Velikonočno Jagnje je jedel že dan prej, in že lansko leto se pri tem ni držal predpisov.

Nikodem: Počakajte, iz pisma lahko dobro dokažemo, da smejo Galilejci jesti Velikonočno jagnje že dan prej.

Jožef iz Arimateje: Poleg tega, je jasno, da je vse to sleparija. To sploh ni resna sodba. Kako to, da ste sklicali to zasedanje

s tako naglico, polni predsodkov in sredi noči. *(Večina se nad Jožefom in Nikodemom pritožuje in ju odstranijo, primorajo jih, da zapustijo oder).*

Priča 2: Rekel je tudi, da bo tempelj, delo človeških rok, razrušil, in v treh dneh postavil drugega!

Priča 3: Ne, ne, nov tempelj hoče postaviti v drugem poslopju, zato je tam obhajal Velikonočno jagnje.

Priča 2: *(Priči 3)* Rečem ti, da je tako kot sem jaz povedal.

Priča 3: Pa saj vem, kaj pričam, boš ti mene učil kaj moram povedati. *(med njima nastane prepir, nekateri se posmehujejo zaradi prerekanja med pričama)*

Kajfa: *(vstane iz sedeža)* Dovolj smo slišali! *(Jezusu)* Ne boš nič odgovoril na ta pričevanja? *(Jezus ga ne pogleda, čeprav ga hoče straža k temu prisiliti. Kajfa, nemiren, dvigne obe roki)* Zarotim te pri živem Bogu, da nam poveš, ali si ti Kristus, Mesija, Sin Boga najvišjega! *(nastane popolna tišina)*

Jezus: *(dvigne glavo, pogleda Kajfa)* Jaz sem. Ti sam si rekel. In povem vam: boste videli Sina človekovega sedeti na desnici Vsemogočnega in priti na oblakih neba.

Kajfa: *(pretrga svojo oblačilo)* Bogokletje je izrekel! Kaj potrebujemo še prič? Sami ste slišali bogokletje! Kaj se vam zdi?

Ostali: Smrt zasluži! Bogokletnež! *(nekateri se mu približajo, ga klofutajo in mu pljuvajo v obraz)*

Kajfa: *(Straži)* Pilatu sporočite, da mu ga peljemo čim prej, da civilno sodišče potrdi smrtno obsodbo. *(Veliki zbor zapusti oder po levi. Tudi Janez zapusti prizor. Straža in še nekateri ostanejo ob Jezusu in se norčujejo iz njega.)*

Priča 1: Tu imaš kraljevsko mazilo! *(pljune vanj)*

Straža: *(Jezusu zakrije oči, med tem ko ga drugi tepejo)* Prerokuj, kdo te je udaril! *(Se smejejo, nekateri ga pretepajo, brcajo ali bodejo s šibami. Peter namerava zapustiti skupino pri ognju, da bi odšel, ko ga zagleda dekla.)*

Dekla: Čakaj, tudi ta je bil z njim!

Peter: *(poskusi se izogniti)* Ne vem in ne razumem kaj hočeš, žena. Ne poznam ga. *(gre na drugo stran odra)*

Priča 3: *(opazi Petra)* Res je, tudi ta je bil z Jezusom. Ti si bil eden izmed njegovih učencev.

- Peter:** Človek božji, jaz že nisem, zares da ne. Ne poznam tega človeka! (*Zopet križa oder na ono stran. Med tem je straža pripravila Jezusa da ga odpelje k Pilatu. Zdaj jih je že več, ki sumljivo gledajo na Petra, ki se nemirno zopet usede k ognju*)
- Oseba:** Hej, zares si tudi ti eden izmed njegovih, saj si vendar Galilejec. Tvoja govorica te izdaja.
- Peter:** (*Nervozen in jezen, istočasno ko se pripravljajo, da bi Jezusa odpeljali.*) A ste ponoreli ali kaj? Pustite me pri miru, rekel sem vam že, da ne poznam tega človeka!

Petrov pogled se sreča z Jezusovim, ki se za sekundo ustavi. Petelin zapoje. Jezusa potegnejo ven. Prične glasba (Moj Gospod, odpusti mi). Vse se zatemni, luč ostane samo na Petru.

DRUGI PRIZOR: Peter

- Peter:** Moj Gospod, odpusti mi,
da sramotno sem se zbal.
Tebe sem se sramoval.
Bodi milostljiv.
- Ti si nežno me svaril,
nisem jaz poslušal te.
S svojo lučjo budil si me,
slep in gluhi sem bil.
- Sem zaupal v svojo moč
pa sem bil premagan.
Zdaj poznam svojo šibkost,
potrebujem te!
- Ko zagledam tvoje oči
končno sebe prepoznam.
Mi poklic je darovan,
ostanem mu zvest.
- Gospod, ti veš, da te ljubim.
Tvoje ovce pazil bom.
Tvojo moč mi vedno nudi,
da privedem vse domov.
- Gospod, odpusti mi.

TRETJI PRIZOR: Pilat

Vse se zatemni, da Peter zapusti oder. Prične glasba (Pred Pilatom) in se prižge luč na celem odru. Zadaj, višji podij na katerega se pride po srednjih stopnicah in iz kraja. Ljudstvo se zbira pred podijem. Med njimi tudi Marija, Marija Magdalena in Janez. Straža privleče Jezusa noter, za njim Veliki duhovniki. Iz strani vstopi Pilat, ki stoji na podiju. Spremljajo ga rimski vojaki.

Pilat: Kaj se vendar tu godi? Zakaj ste privedli človeka?
Kaj je ta hudega storil? Kaj tožite zoper njega?

Kajfa: Hujska množico in brani, da cesarju bi plačali.
Res nevaren je, zato smo tako zgodaj tu se zbrali.

Pilat: Prav težko verjamem, da vse to bila bi stvar denarja.
Niste njega nekaj dni nazaj slavili kakor kralja?

Veliki duhovniki: (*ironično*) Dobro veš, da nimamo kralja razen cesarja.

Pilat da ukaz, da mu Jezusa približajo na podij. Jezus gre gor po stopnicah s pomočjo rimskih vojakov. Zatemni se nad ljudstvom, luč samo nad Jezusom in Pilatom.

Pilat: Veliki duhovniki so te izročili meni.
Kaj si vendar storil? Si ti res judovski kralj?

Jezus: Moje kraljestvo ni od tod.
Prav praviš, da sem kralj.

Tu sem, da pričam za resnico.
Kdor je iz resnice poslušal moj glas.

Pilat: Kaj je resnica?

Luč zopet na cel oder. Pilat se obrne proti ljudstvu.

Pilat: Ljudstvo, poslušajte kar razločno vam zdaj povem:
Sem zasliševal ga in ne najdem krivde na njem.

- Kajfa: Potem pa že nisi prijatelj cesarja.
Njemu se upira kdor se dela kralja.
- Pilat: Kaj pa naj storim?
- Množica: Križaj ga! Križaj ga!
- Pilat: Vendar zakaj?
- Množica: Križaj ga! Križaj ga!
- Pilat: Dam ga danes bičati, zadosti bo imel.
Potem izpustim ga, da naprej bo še živel.

Ljudstvo se glasno pritoži. Pilat da ukaz, da dajo Jezusa bičati in odide. Rimski vojaki ga odvedejo. Ljudstvo ostane v temi, nepremično. Pod lučjo, naredi korak naprej Marija Magdalena. Prične glasba (Ljubljeni Učitelj).

ČETRTE PRIZOR: Marija Magdalena

Ma. Magdalena: Ljubljeni Učitelj, kaj naj storim,
da ti olajšam moč bolečin?
Ti si me objel in sčistil mi vest,
zdaj rada bi objela tvojo bolest.

Sem živela v senci zmot,
Ti pa si me rešil,
mi pokazal novo pot...
Zdaj ostal si sam.

Večkrat iskala sem kratek čas
a Ti si prinesel večnost za nas.
Večkrat nedolžnost prodala sem,
zdaj pa Ti, nedolžen, daruješ se vsem.

Si Resnica in Pot,
vir si vseh dobrot,
si Lepota, ki je prišla
človeštvu na pomoč.

Daj, da tvojih svetih rok
še enkrat se dotaknem.
Bodi vedno Ti z menoj
saj si Ti Gospod,
moj Bog.

PETI PRIZOR: Obsodba

Luč počasi ugasne nad Marijo Magdaleno in se prižge nad podijem, kjer sta Pilat in njegova žena Klavdija. Množica, še vedno nepremična.

Klavdija: (*vznemirjena*) Rotim te, nič hudega ne stori temu preroku. Sinoči sem močno sanjala z njim. Svet človek je. Prosim te zanj. (*poklekne pred Pilatom*)

Pilat: (*najprej se preseneti, nato tolaži Klavdijo*) Sem že izjavil, da ne najdem nobene krivde na njem... Čakam kakšno znamenje bogov. Stvar je zapletena. Oprostiti ga moram, saj vse kaže, da je nedolžen. Ampak kaj če se bogovi zaradi tega maščujejo nad menoj? Nakopal bi si hudo odgovornost če ga ne obsodim. Poleg tega, bi Kajfa gotovo naščuval množico proti meni in še enkrat bi nastal upor. Ne vem kaj storiti... Naveličan sem te province.

Klavdija: Lepo te prosim, oprostí Galilejcu. Obljubi mi, da ga boš izpustil.

Pilat: Pomiri se, Klavdija. Bo že kakor mora biti.

Klavdija zapusti prizor. Luč se vrne nad množico, ki zopet godrnja. Pilat se postavi pred nje.

Pilat: Navada je, da vam za praznike izpustim enega izmed ujetnikov. Katerega hočete, da vam izpustim? Baraba, zločinca, ki je že bil obsojen na smrt, ali Jezusa, kralja Judov, ki naj bi bil Maziljenec Gospodov?

Množica za trenutek utihne. Tiho se dogovarjajo med seboj koga naj bi izbrali. Kajfa opazi, da so ljudje v zadregi, torej prekine premišljanja.

Kajfa: Izpusti nam Baraba!

Množica: (*za trenutek presenečena, končno se prilagodi in sprejme Kajfove besede.*) Baraba! Izpusti nam Baraba!!

Pilat: *(kot da ne more verjeti. Ponovno poskusi.)* Vprašam vas še enkrat: katerega od obeh naj vam izpustim, Baraba ali Jezusa?

Množica: *(glasneje in bolj prepričana)* Izpusti nam Baraba! Baraba nam daj!

Pilat: Kaj pa naj storim z Jezusom?

Kajfa: Križaj ga!

Množica: Križaj ga! Križaj ga!

Ob strani, Marija trpi v tišini. Marija Magdalena je vsa iz sebe, ušesa si pokriva. Z njima Janez, za njimi svete žene jeruzalemske.

Pilat: Kaj je tako hudega storil? *(Množica ne odgovori jasno, le mrmra. Veliki duhovniki se nekaj menijo med seboj, Kajfa da znak, da bo že vedel kako Pilata prepričati. Stotnik se približa Pilatu in mu nekaj pove v uho. Pilat prikima.)* Glejte, pripe-ljem vam ga še enkrat ven, da spoznate, da ne najdem na njem nobene krivde. *(Pokaže na stran, od kod bo vstopil Jezus)* Glejte, človek.

Jezus vstopi, privlečejo ga biriči. Odet je v škrlaten plašč, kri mu zaliva oči, na glavi nosi trnjevo krono, v zvezanih rokah pa skromen trst. Telo ima polno oteklin in ran, hodi sklonjen, omahovaje. Ko pride ven, dvigne krvave oči in gleda na množico. Med ljudmi zavlada tišina in groza, ko ga takega zagledajo. Posebno se prestrašijo svete žene. Marija tiho stiska zobe, Marija Magdalena pa skoraj noče gledati.

Veliki duhovniki: *(se ne pustijo ganiti)* Proč z njim! Križaj ga!

Pilat: A še nimate dosti? Saj je tako zmrcvarjen, da že noče biti več kralj.

V.D. in Množica: Križaj ga! Križaj ga! Smrt zasluži!

Pilat: *(negotov)* Rekel sem vam že, da ne najdem krivde na njem.

Kajfa: Imamo postavo in po postavi mora umreti, ker se je de-lal Božjega Sina!

Pilat: *(sopiha, češ da mu ni uspelo kar je nameraval. Obrne se k Jezu-su.)* Povej mi, od kod si? *(Jezus molči)* Meni ne odgovar-jaš? Ne veš, da imam oblast, da te oprostim in oblast, da te križam?

Jezus: Nobene oblasti bi ne imel nad menoj, če bi ti ne bila dana od zgoraj. Zato ima tisti, ki me je tebi izročil, večji greh.

Klavdija se prikaže ob strani. Pilat jo zagleda in poskusi ponovno nagovoriti ljudstvo.

Pilat: Poslušajte... Poslušajte!

Glas: *(skrit med množico)* Če ga izpustiš, nisi cesarjev prijatelj!

Pilat: *(gleda od kod prihaja glas, ki ga je prekinil. Množica mrmra vsa-kič glasneje. Še vedno se sliši tu in tam »Križaj ga!«, »Na križ z njim!«, »Njegova kri na nas in na naše otroke!« Nekateri dvigajo roke, kot da bi Pilatu grozili. Pilat nekaj naroči slugi, ki odide ven. Rimski vojaki se pripravijo, da bi Pilata branili pred množico v slučaju upora. Pilat dviga roke, da bi množico pomiril in da bi umolknili.)* Če to ustreza vaši postavi, ga vzemite vi in ga vi križajte. *(Sluga se vrne s posodo vode in z brisalnim prtom. Pilat si v posodi umije roke.)* Nedoroden sem nad krvjo tega človeka. Vi glejte! *(obriše si roke in da znak stotniku naj storijo kar zahteva množica. Pogleda Klavdijo, ki odide razočarana.)*

ŠESTI PRIZOR: Svete žene

Vojaki odvedejo Jezusa. Množica se počasi razide. Na odru ostanejo Marija, Marija Magdalena, Janez in svete žene. Magdalena joka, še vedno vsa iz sebe. Marija trpi v tišini, Janez stoji ob njima ves potrta. Zbor žena stopi naprej. Zadnji del odra ostane v temi, luč sveti samo nad ženami in malo nad Marijo, Marijo Magdaleno in Janezom. Prične glasba (Svete žene)

Svete žene: Kaj bomo sionske žene?
Rešenik krivično je obsojen.
Milosti do njega ni nobene,
k smrti gre...

Srca naša, jokajoče
slutijo bodočnost črno.
Le kako bilo je to mogoče
in zakaj?

Kaj še čaka nas?
 Usmili se nas, Oče.
 Dosti je trpljenja.
 Vrni radost nam življenja.

SEDMI PRIZOR: Križev pot

Prične glasba (Križev pot). Iz konca dvorane prihaja Jezus, ki nosi svoj križ. Spremljajo ga rimski vojaki, ki ga bičajo med potjo. Tudi nekaj ljudi, Marija, Marija Magddalena in Janez grejo z njim. Ob straneh nekaj ljudi, ki gleda. Utrujen, Jezus pade pod križem [15]. Rimski vojaki primejo takoj krepkega moža in ga primorajo, naj mu pomaga nositi križ, čeprav se ta sprva brani. Končno mu pomaga dvigniti križ [24] in od tam naprej ga nosita skupaj. Jezus in pomočnik prideta s križem na oder. Tam že stoji nekaj Rimljanov, Veliki duhovniki in še kdo drug. Jezus se ne more držati pokonci. Pomočnika spodijo stran, Jezusa dvignejo in slečejo. [38] Nato ga uležejo na križ. Pribijejo mu najprej eno roko [50], nato drugo [54], nato noge [58]. Dvignejo križ [60] in ga postavijo, tako da stoji.

OSMI PRIZOR: Smrt na Kalvariji.

- Kajfa:** *(zmagoslavno se sprehaja po odru)* Sram te bodi, lažnivec! Tako podiraš tempelj in ga v treh dneh zopet postavljaš? Vedno si hotel drugim pomagati... Sam sebi pa ne moreš? Če si Božji Sin, Maziljenec, stopi s križa!
- Hana:** Če si judovski kralj, stopi s križa in bomo vate verovali! *(nekateri se smejejo)* V Boga si zaupal... naj ti zdaj on pomaga.
- Jezus:** Oče, odpusti jim, saj ne vedo kaj delajo.
- Rimljan:** *(v smehu, med tem, ko dajejo na križ napis na katerem piše »Jezus Nazarečan, judovski kralj« po hebrejsko, latinsko in grško).* Pomagaj samemu sebi, Kralj Judov! *(Rimljani se posmehujejo Jezusu in tudi velikim duhovnikom)*
- Kajfa:** *(Rimljanu)* Napis je treba popraviti, saj je očitno, da ta ne more biti naš kralj. Zapišite, da je on rekel, da je kralj!
- Rimljan:** Kar Pilatu se pritoži, mi nimamo ničesar pri tem.

Stotnik, ki se vedno resno drži in se ne norčuje, miri rimske vojake in ukaže, da je že dosti šal. Rimljani sedejo ob kraj, kjer žrebajo za Jezusovo suknjo. Kajfa med tem da ukaz dvema farizejema, da gresta k Pilatu uredit zadevo napisa. Nebo se čudno pomrači, zasliši se naraščajoč veter. Vsi gledajo proti nebu. Marija se približa h križu z Janezom.

Jezus: (pogleda Marijo, nato Janeza. Mariji:) Žena, glej tvoj sin.
(Janezu) Glej, tvoja mati.

Janez pokima, objame Marijo in jo spremlja korak stran od križa. Veter narašča in se še malo bolj zatemni. Prične glasba (Smrt). Kajfa in ostali veliki duhovniki in še nekateri zapustijo oder. Ostale prime groza.

Jezus: **Moj Bog, Moj Bog, zakaj si me zapustil?**

Rimljani se prestrašeno gledajo med seboj. Stotnik zre v križ. Še nekateri zapustijo oder.

Jezus: **Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo ...**

Jezus poslednjič vzdihne in izdihne. Zasliši se potres. Kar jih je še ostalo zbežijo preplašeni, razen Marije, Marije Magdalene, Janeza, nekaj svetih žena in stotnika. Stotnik si sname čelado [31], pade na kolena in nepremično gleda na Jezusa. Vse se je stemnilo, razen križ in okoli križa. Marija se približa h križu, spremlja jo Janez. Magdalena, nekaj korakov stran, leži z obrazom na tleh. Slika ostane za trenutek v tišini.

DEVETI PRIZOR: Snemanje in pogreb

Nekaj rimskih vojakov se vrne, postavijo lestev in snamejo Jezusa s križa. Položijo ga Mariji v naročje. Prične glasba (Pieta – Pogreb). Vstopita tudi Jožef iz Arimateje in Nikodem.

Marija: **Zopet oba sva skupaj,
kot tista leta ko bil si otrok.
A danes ni veselja,
se ne nasmehneš, je utihnil jok.**

**Zopet te imam v naročju,
po dolgem času te spet držim.**

A danes ni veselja,
srce mi bije od bolečin.

Gospod Vsemogočni,
Ti veš, da vedno te jaz slavim.
Darujem ti bolečino,
ki ima jo mati ko umre ji sin.

Jožef iz Arimateje in Nikodem odneseta Jezusa, zavitega, proti grobu (k strani).

Marija: Vem, da moram sprejeti
ta znak ljubezni,
ta smrten dar.

Ma. Magdalena: Vem, da moram sprejeti ta smrten dar.

Peter: Zakaj ta smrten dar?

Marija, Ma. Magdalena, Janez: (*v nebo*)
Res ljubil si človeštvo,
poslal si Sina, edinega.

Marija, Ma. Magdalena, Janez in Peter:
Svet pa ga ni sprejel
in on dal življenje na križu je.
Vendar nam je obljubil,
da to ni konec, da to ni vse.

Upajmo v Besedo, ki rekla je,
da bo vrnila se.

DESETI PRIZOR: Vstajenje

Na odru je vse temno. Prične glasba (Vstajenje). Sliši se skalo ki se pre-mi-ka [6]. Prižge se luč iz sredine odra proti gledalcem [8]. Pred lučjo se vidi golo človeško figuro [16]. Jezus počasi dvigne roke. S koncem glasbe, ugasne luč.

EPILOG:

Na vrtu groba. Luč se počasi prižiga. Na strani, med grmiči, Jezus v beli obleki

Ma. Magdalena: *(vstopi iz strani in zagleda, da je grob odprt. Spusti dišave in gleda sem ter tja, če bi koga videla. Nič ne najde in prestrašena steče ven. Kmalu se vrne, se ustavi pred grobom in joka.)*

Jezus: Žena, kaj jokaš? Koga iščeš?

Ma. Magdalena: *(Zopet pogleda na vse strani in zagleda Jezusa, ne da bi ga prepoznala, saj Jezus gleda na ono stran. S strahom se mu približa.)* Mojega Gospoda so odnesli in ne vem, kam so ga položili. Gospod, če si ga ti odnesel, mi prosim povej kam si ga položil, in ga bom jaz vzela. *(gleda okoli Jezusa, če ima morda truplo pri sebi.)*

Jezus: Marija... *(se obrne proti njej)*

Ma. Magdalena: *(pade predenj na kolena)* Učitelj...! *(stegne roke proti njemu, da bi objela njegove noge)*

Jezus: *(zadržujoče dvigne roko)* Ne zadržuj me. Nisem še šel k Očetu. Stopi k mojim bratom in jim povej, da grem k svojemu in vašemu Očetu, k svojemu in vašemu Bogu. Potem, bom pa pred njimi prišel v Galilejo. *(odide)*

Iz iste strani, iz katere je vstopila Ma. Magdalena, priteče Janez in takoj za njim tudi Peter. Vstopita v grob in prideta takoj ven s prti v rokah. Prične glasba (Epilog). Pogledata Marijo Magdaleno, ki še vedno kleči, in se ji približata.

Ma. Magdalena: Ni ga več tukaj, Gospod je vstal.
Biva med živimi vekomaj.
Nova je luč nam dana v srce.

Janez: ...dana v srce...

Ma. Magdalena in Peter: To kar ...

Ma. Magdalena, Peter in Janez: ... je obljubil, storil je že!

Ma. Magdalena, Peter in Janez:

**Prijatelji naši, glejte,
Gospod je od mrtvih vstal!
S svojo je močjo smrt premagal,
bo za vedno kraljeval!**

Vsi:

**Prijatelji naši, glejte,
novo nam zapoved je dal:
da se ljubimo med seboj
kakor je On ljubil nas,
kakor je On ljubil nas.**

Luč ugasne.

Vrstni red za pozdrav:

- Množica, možje, žene, priče [2]
- Pilat, spremljajo ga Klavdija, stotnik, rimski vojaki [10]
- Juda Iškarijot in Satan [18]
- Kajfa, Hana, veliki duhovniki, straža. Spremljajo jih judovski vojaki [25]
- Peter, spremljajo ga nekateri apostoli [33]
- Janez, spremljajo ga ostali apostoli [42]
- Marija Magdalena, spremljajo jo svete žene [50]
- Marija [58]
- Jezus [67]

Z RODOLJUBJEM V LEPŠO SLOVENSKO PRIHODNOST

Po poročilu Radio Ognjišča je mednarodno znani tržaški pisatelj Boris Pahor v svojem predavanju v Državnem svetu poudaril, da je »prva stvar, ki manjka Slovincem, zavedanje samega sebe. Nimajo čuta za domoljubje, kar je tudi problem slovenske državnosti. Slovensko mladino (in ne samo mladino!) je treba vzgajati v smislu slovenske identitete.« Podobno je na simpoziju Svetovnega slovenskega kongresa v Domu prosvete na Tinjah izjavil koroški profesor Jože Waukonig: »Noben narod ne preživi brez narodne zavesti; država brez narodne zavesti svojih državljanov nima prihodnosti.« Pesnik dr. France Prešeren obžaluje, da Slovenci »kar ni tuje zaničujemo« in hrepeni po času, »ko bi nebesa milost nam skazale ... in Orfeja ... nam poslale, da bi nam srca vnel za čast dežele, med nami potolažil razprtije in spet zedinil rod Slovenje cele!« Nič čudnega, da je pri vsej prezaposlenosti slovenski nadškof in kardinal dr. Franc Rode, po mladosti v begunskih taboriščih na Koroškem in v Argentini in študiju v Buenos Airesu in Parizu, čutil potrebo in morda narodno dolžnost, da napiše čudovito knjigo *Za čast dežele* (Družina, 1997).

Mislečemu človeku mora biti jasno, kako neobhodno potrebna za narodno in državno preživetje in uspešnost je narodna zavest, zdrav narodni ponos in močna ljubezen do naroda, skratka rodoljubje. Seveda to ne pride samo od sebe. Tako je Ivan Zorman, slovenski ameriški pesnik, skladatelj in narodni buditelj, krog leta 1926 razmišljal, kako v ameriškem okolju slovenski mladini ohraniti slovenstvo. Ohranila ga bo le, če bo nanj ponosna. A če ne ve, na kaj je lahko ponosna? Spoznati mora torej, kar je lepega v naši kulturi in zgodovini, poznati mora slovenske vzore in uspehe!

Drugi pomislek je, kako naj ljubim narod, kjer žal vidim toliko krivic, po Prešernovo »razprtij in iskanja dobička«, pa brezbriznos-

ti, sebičnosti, korupcije in večkrat brezupnih razmer. Prvo važno vprašanje tu je, če nismo morda preveč črnogledi. Kot je za Večer (01.12.2018) izjavila slovita pevka Bernarda Fink iz narodno zavedne »slovenske Argentine«, kozarec lahko vidimo na pol prazen ali na pol poln. Simpatična rojakinja dobro pozna svet in tudi Slovenijo in misli, da »je slovenski kozarec še vedno bolj kot na pol poln«.

Skozi večji del zgodovine smo Slovenci bili pod tujo oblastjo in na splošno je bilo v korist oblastnikov, bodisi Avstrijcev, Italijanov, Madžarov ali Titovih komunistov, ki so verjeli v odmiranje države, da smo ponižni, ubogljivi, brez narodnega ponosa in razdvojeni (po znanem pravilu: Razdeli in vladaj!). Tudi to se je marsikje vtisnilo v slovenski narodni značaj in smo potrebni prevzgoje. Vendar je prav in nujno, da po priznanih napakah prisluhnemo enemu najbolj prodornih opisov pravega rodoljubja, ki ga je sredi 19. stoletja Ameriki in svetu ponudil nemški izgnanec, ameriški priseljenjski novinar, general v Civilni vojni in Lincolnov osebni prijatelj Karl Schurz. Tako pravi: »Moj narod je moj narod neglede na to, ali je na pravi ali na napačni poti. Kadar je na pravi, si bom prizadeval, da na njej vztraja; kadar na napačni, bom storil vse, da jo zapusti in stopi na pravo!« To je odličen napotek tudi za vsakega rodoljubnega Slovenca. In verjemite, da nam v »logistiki« tu in v življenju na splošno lahko zelo pomaga tudi sledeča izjava verjetno največjega staroslavnega kitajskega modreca Konfucija (551-479 BC): »Vsak človek je moj učitelj: opazoval bom njegove dobre lastnosti in jih posnemal in slabe in se jih izogibal!«

Zelo nam lahko pomaga tudi naš slovenski mislec, organizator in buditelj dr. Janez Evangelist Krek. Po bistrem opazovanju rojakov jih je razdelil v dve skupini. Eni so ampakovci, navadno omahljivci, ki se včasih tudi navdušijo, vendar se hitro ustrašijo težav in žrtev in se izgovarjajo: ampak, ampak ... Tisti, ki rešujejo položaj pa so torejci. Soodločajo na volitvah, kjer volijo najbolj poštene, zmožne in rodoljubne kandidate. Vztrajno iščejo rešitve perečih problemov, nove ideje, poštene sodelavce in izboljšanja. Stalno spreminjajo na bolje sebe, svoje okolje, svoj narod in včasih celo širši svet. Tudi danes nas ta slovenski velikan vabi: Bodite torejci! Gre za preživetje in lepšo prihodnost Slovenije, katere odgovorni oskrbniki ste!

KAJ MI POMENI SLOVENSKI DAN KULTURE

Za Slovenca, ki se je rodil izven meja Slovenije in je v rojstni Argentini živel in se razvijal 40 let, pomeni stik s svojimi koreninami. Imeti zavest o koreninah, iz katerih črpaš sokove svoje identitete, je bistveno za vsakega človeka. Povojna emigracija je v nas mlade polagala vsebine naše slovenske biti najprej doma, potem pa tudi v slovenski sobotni šoli, v pevskih zborih ter v skupnosti, ki je delovala kot ena sama velika družina. Družila nas je ideja, da smo narod, ki hrepeni po samostojnosti in demokraciji. Opirali smo se na vero, ki nam je bila v neizmerno pomoč pri uresničevanju teh temeljnih projektov. To je za današnji čas, ko iz Slovenije v svet v velikem številu odhajajo mladi v pričakovanju boljših pogojev za življenje, še posebej pomembno. Med njimi je veliko takih, ki si v tujini zaradi razočaranja nad domovino niti ne želijo stikov z drugimi rojaki. Naša emigrantska skupnost je bila v tem pogledu drugačna. Nas je povezovala zavest slovenstva in krščanstva ter želja po vrnitvi in ustvarjanju na domačih tleh.

Slovenski dan kulture je dan, ko se moramo še posebej vprašati o vrednotah, ki nas kot narod oblikujejo in so nam dale trdnost, da smo sploh lahko obstali. Pomislimo samo na naše velike žene in može, tudi na tiste iz vrst svojih družin. Ko se zazremo v kakšno staro družinsko fotografijo prednikov, pomislimo na to, kako pridne roke za delo so imeli, kako skromno so znali živeti in kako radi so sprejemali nova življenja. Doživljali so velike preizkušnje vojn, bolezni, naravnih nesreč, a so se vedno z zaupanjem obračali k Bogu in prosili za blagoslov. Iskali so stik s presežnim. To jih je med seboj povezovalo in krepilo. Družina je resnično delovala kot osnovna celica zdrave družbe.

Danes so te vrednote na prepihu, kar od nas terja aktivno delovanje, predvsem z zglednim življenjem. Zdravo domoljubje, ki ga vsak od nas čuti do svoje očetnjave, je legitimno čustvo. Da

je to naravno čutenje, se očitno pokaže ob plapolanju brezštevilnih slovenskih zastav v Planici in na drugih mednarodnih športnih srečanjih. Kakšen ponos občutimo ob uspehih naših umetnikov in znanstvenikov doma in v tujini.

V evropskem prostoru bomo pri določenih političnih skupinah opazili tudi idejo o dekonstrukciji nacionalnih vsebin, ker naj bi bile te presežene v skupni evropski identiteti, kakor da je mogoče o evropski identiteti govoriti ločeno od nacionalne identitete. Ta ideja je zgrešena. Ideja Evropske unije je že v samem jedru zagotovilo obstoja in zaščite za vse narodnosti ter manjšine, ker temelji na spoznanju, da je Evropa bogat mozaik kultur, kjer se lahko vsak svobodno izraža in razvija na podlagi skupnih vrednot ter v medsebojnem spoštovanju. Pomislimo samo na to, na kakšnem čudovitem koščku sveta živimo. Slovenija ima kar dve točki, kjer se stikajo tri kulture in jezikovne skupine: Svete Višarje (slovanski, romanski in germanski svet) in severno od Gornje Radgone (slovanski, germanski in madžarski svet). To nas dela edinstvene v skupini evropskih narodov in od tod širina, ki jo premore slovenska duša in se lepo odraža v slovenski himni: v prvem delu s klicanjem blagoslova nad očetnjavo in lasten narod, v drugem delu pa s skrbjo za dobrobit vseh narodov, celotne človeške družine. Ta širina, ki jo premoremo, kljub svoji majhnosti in izpostavljenosti, nas dela velike in vredne v Božjih očeh.

Ljubljana, 8. 2. 2019

BOŽIDAR BAJUK*

KLJUKA

*Življenje ni, kar doživljamo,
temveč kako se ga spominjamo ob pripovedovanju.*

Gabriel García Márquez

»Fantiča, pohitimo, saj vesta, moram odpreti vrata na kor, kmalu bo začela pevska vaja!«

Tako nama je govoril očka, pevovodja pevskega zbora. Hiteli smo v cerkev sv. Krištofa s prizidkom sv. Cirila in Metoda. Za Bežigradom je bilo. Prečkali smo zapuščen travnik, ob strani so bile gramoznice. Kadar so bile zasnežene, smo se spuščali kar po zadnjici. Štruco zamesenega kruha z nalepljenim papirčkom Bajuk sva z bratom Markom za nekaj minut pustila ob jami. Potem sva nadaljevala pot v pekarno. Doma ga mamica ni utegnila speči.

Bil sem štirileten fantič; stekel sem do stranskih vrat, ki so vodila na kor z orglami in si ogledoval kljuko; riba, bila je riba! Ob nedeljskih sv. mašah sem jo opazoval. Bila je moja prva ljubezen, moja riba!

Kljuka leta 1944, 1975 in danes

* Zamisel za črtico je nastala med pogovorom s pisateljem *Dragom Jančarjem* v Mendozi.

Na Detelovi 5 smo stanovali v prvem nadstropju. Poleg kuhinje in obednice je imel očka svojo sobo. Vse stene so bile obložene s knjigami. Otroci smo spoštovali njegovo delo, njegov mir in tišino.

Na vrtu pod staro češnjo je bil napol zakopan protiletalski top. Mladi nemški vojaki so bili otrokom naklonjeni, posadili so nas na cev, zabavali smo se z njimi.

Večkrat pa so tudi potrkali na naša vrata in odnesli za nas pripravljeno skromno kosilo. Zgodilo se je tudi, da je nemški podoficir zahteval, da pregleda našo knjižnico, naše knjige ... Nekatero, predvsem slovenske, je skozi okno zmetal na dvorišče. Do takrat prijazni vojaki so jih sežigali. Sežigali naše knjige! Očka je bil takrat odsoten, zelo ga je užalostila vest uničenih knjig.

Nikdar ne bom pozabil krute orgije!

Po njegovi smrti smo zvedeli, da je mladi fant, ki je stanoval v mansardi nad našim stanovanjem, odkril nad lesenim stropom stare knjige. Očka jih je želel ohraniti med okupacijo. Nismo jih mogli odkupiti, študent jih je bil že prodal antikvarju. Velika škoda! Ta doživetja so ojačila naše spoštovanje in ljubezen do knjig in slovenske besede.

- - -

Maja 1945 sta starša na hitro odločila, da pojdemo proti Koroški, samo za nekaj dni, največ za teden ali dva. Zaklenila sta stanovanje, oddala ključ dobri sosedu. Odšli smo. Med okupacijo je bilo težko zapustiti mesto. Več metrov široka pregrada iz kolobarjev bodoče žice in zapornica sta bili ves čas zastraženi. Do zob oboroženi mladi fantje partizani so se pogovarjali: »*Ta profesor je bil z nami dober, vodil nas je na izlete po hribih.*« Očetovi učenci so nam omogočili izhod, premagali smo prvo oviro.

Vrsta romarjev se je večala in se premikala proti severni meji. Trajalo je tri dni. Bilo je mučno, brez počitka, hrane, v grozni negotovosti je bilo treba navkreber potiskati otroški voziček in še tri utrujene, lačne in žejne otročiče. Mlad fant nam je pomagal. Mene so posadili na okvir študentovega kolesa. V temi in blatu, sredi splošnega prerivanja, ob joku otrok in žensk in v popolni zmedu sta se starša z dobrim fantom domenila, naj fant, če se ločimo, če se izgubimo, na drugi stran predora poišče našo družino. Na srečo je bilo res tako.

Pročelje Cerkve
sv. Cirila in Metoda
leta 1975.

Glavna ladja, pogled
proti glavnemu oltarju.
Na desni kor z orglami.

Po nekaj tednih Vetrinjskega polja nas je čakalo življenje v begunskih taboriščih. Po treh letih in po četrtem preživetem begunskem taborišču smo iz Genove odpluli v Argentino. Na ladji sva bila starejša »fanta« z očetom, mlajša bratca pa z materjo. Vse je bilo novo in zelo zanimivo. Hrana, vojaške postelje na pasove, v štirih nadstropjih, in kuharji, večina vsi temnopolti z velikimi belimi očmi in zobmi.

Po prihodu v buenosaireško pristanišče so nas nastanili v hotel za priseljence. Po nekaj dneh so nas na balin ostržene fotografirali in prejeli smo osebne izkaznice, s katerimi smo lahko svobodno zaživel v novi državi. Prvič smo šli na sprehod iz začasnega stanovanja. Na izhodnih vratih sem opazil veliko kljuko in tudi lepo oblikovano voluto na ograji širokih stopnic.

Vsaka družina si je morala izbrati kraj, kjer se bo naselila. Po nasvetu nekega rojaka smo se odločili za pokrajino z visokimi hribi. Mendoza je bila zadnja postaja našega dolgoletnega begunstva in začetek novega življenjskega poglavja.

Otroci smo se brez težav prilagodili novemu življenju, tudi jeziku. Po nekaj letih smo končali osnovno šolo in vstopili na klasično gimnazijo. Očka, profesor klasične filologije, latinščine in grščine, se je veselil vzgoje in naše prihodnosti.

Hkrati smo v novoustanovljenem Društvu Slovencev v Mendози pridno sodelovali na sestankih mladine in obiskovali sobotno slovensko šolo. Izpopolnjevali smo se v slovenščini, spoznavali zgodovino in zemljepis zapuščene domovine in prepevali slovenske pesmi. Vedno smo se zavedali vrednot naše domovine Slovenije.

Odraščali smo in končali srednjo šolo. Prišel je čas prvih življenjskih samostojnih korakov. Kakšno prihodnost si želimo? Kaj bom počel, čemu bom posvetil življenje? Tehtal sem svoja nagnjenja, svoje talente. Odločil sem se.

Arhitekt bom! Pomagal bom družinam do njihovega lastnega doma, srečen bom, če bom mnogim pomagal do hiše, kar je bilo našim staršem tako težko dosegljivo.

Na mendoški univerzi niso poučevali arhitekture. Moral sem zapustiti svoj dom, odpotoval sem v Córdoba, 800 kilometrov od staršev in skupnega slovenskega življenja. Z očetom sva si obljubila, da si bova pogosto pisala. »Vsako pismo ti bom z rdečimi popravki vrnil«. In vrnilo se je prvo pismo, vse je bilo rdeče. »Zdi se mi, da boš moral

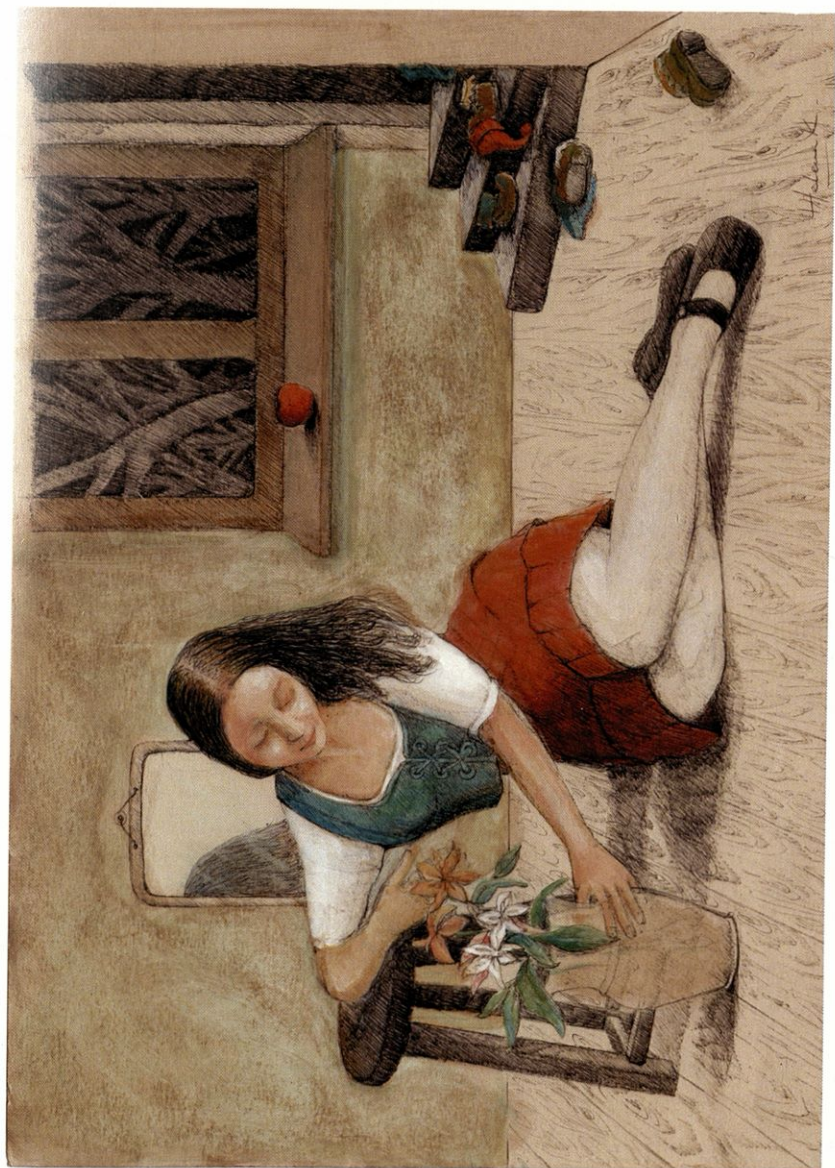
najti čas za branje slovenskih knjig. Poslal ti jih bom in tudi Pravopis. V tej knjižici se ti bo marsikaj razjasnilo. Sčasoma boš vedno boljši.»

Otrokom ni bilo treba vsiljevati branja, veselo smo prebirali Janeza Jalna, Finžgarja in celo Preglja. Radi smo imeli slovenske romane, slovensko besedo. Po šestih letih sem se vrnil v Mendozo k svoji predragi družini in našemu Društvu. Dolga odsotnost se je poznala, marsikaj sem zamudil. Čez čas sem postal celo član društvenega odbora. Delo se je nadaljevalo. Izvoljen sem bil za predsednika Društva. Potres leta 1978 je povzročil veliko škodo na starinski društveni hiši. Bil sem prvi in edini slovenski arhitekt. Z veseljem sem prevzel nalogo gradnje novega Slovenskega doma, doma slovenskega občestva v Mendozi. To mi je neprecenljivo obogatilo življenje. Veliko sem razmišljal in bil hvaležen božji previdnosti. Vsako leto sem bolj užival v doseženi sintezi med osebnim verskim prepričanjem - ljubezni do bližnjega in prejetimi talenti.

Po desetih letih sva z ženko Cvetko odpotovala v Evropo. Najprej v Madrid na svetovni kongres arhitektov in nato v Slovenijo. Ne znam popisati, kaj vse sva doživela. Vsi so govorili »po naše«. Ko sem taksista vprašal, kakšno vreme je v Ljubljani, je odgovoril: »Dežuje od hudiča«. Cvetka, doma sva.

Po nekaj dneh v Ljubljani sem si zaželel obiskati Bežigrajsko cerkev sv. Cirila in Metoda. Vedel sem, da je arh. Jože Plečnik izdelal načrt in dobil občinsko dovoljenje za potrebno povečavo cerkve sv. Krištofa. Nestrpno sem si želel ogledati »kljuko«, Plečnikovo ribo. Sorodniki so mi pojasnili, da so cerkev porušili in novo postavili na severni strani takratne Titove, danes Slovenske ceste. Ne spomnim se, če sem našel stranska vrata na kor ... S Cvetko sva zagledala kljuko. Zdela se mi je manjša!

Plečnikova riba mi je za vedno ostala v spominu, še danes živi na dnu mojega srca. Razmišljal sem in se vrnil hvaležen arhitektu Plečniku za misterij svojega poklica, Plečnikovi in moji kljuki - ribi.

Helena Klemenc

» ČAROVNICA JE POLOŽILA JABOLKO« iz serije otroških pravljic,
akril in kemični svinčnik, 36 x27 cm (2017)

JANEZ GRUM

UMIK ALI NADALJEVANJE BOJA?

Z datumom 29/10/2002 sem prejel pismo sedaj že pokojnega Janeza Gruma. Priložil je članek, ki ga tukaj objavljamo. Ob koncu pisma je omenil: »... Članek sedaj ne pride v poštev. Ob kakšni priložnosti - če se strinjate z menoj - da bi bil koristen, zgodovinsko potrebna pripomba. ...« Mislim, da je objava na mestu.

Urednik

V majskih dneh je minevalo 55 let, odkar so se slovenski domobranci in srbski (Ljotevičevi) prostovoljci umikali izpred Ljubljane skozi Tržič in skozi predor na Ljubelju, ter po zavzetju mostu nad Borovljami končno prišli na Vetrinjsko polje. V glavnem so se, po isti poti, umikali tudi številni civilisti z Dolenjske in Ljubljane. Precej teh je z vlakom prišlo do Tržiča, ali vsaj do Kranja, nato čez Ljubelj in čez most na Dravi, in končno tudi v Vetrinj.

Ob takih obletnicah preživeli, upajmo da večina teh, bolj ali manj kritično, razmišlja o teh dogodkih in pri tem izreče kakšno novo, ali delno novo oceno tistih dogodkov.

Pred kratkim sem bral, da so bili »Vrhovni poveljnik domobranstva (mišljen je general Rupnik) in domobranci na fronti odločni (najbrž: odločeni) nadaljevati borbo proti partizanom ... Namesto tega pa so politiki v Ljubljani odločili drugače, (njihova) vlada 3. maja je na nesrečo zapovedala umik.« (Tabor, št. 4-6, str. 50) Zapoved za umik je bila izdana 8. maja. Ker članek ni podpisan in je na prvem mestu, predstavlja mnenje uredniškega odbora. Seveda je svoboden imeti ga in ga posredovati javnosti.

V naslednjih odstavkih skušam podati kratek pregled Titovih komunističnih bojnih sil in njihovih glavnih operacij, ki so posredno ali neposredno takrat zadevale domobranske bojne sile.

Na udarni bataljon Vuka Rupnika (s sedežem v Cerknici) je zadnje dni aprila 1945 in nato do umika, pritiskala 20. titovska divizija, ki je bila iz južnih krajev poslana h Kolpi, in tam postala del 4. titovske armade. Vukov bataljon je več dni uspešno odbijal njene napade v Loški dolini, in do njegovega umika ta divizija ni prodrla do Cerknice.

Zahodno od te doline in obenem vzporedno z 20. divizijo je, od hrvaške Klane in nato ob železnici St. Peter-Postojna, prodirala z najnovejšim orožjem opremljena 29. hercegovska divizija, ki je prišla iz južnih krajev, kot pove njeno ime.

Ta divizija je 2. maja zavzela strateško važno Postojno. Mala domobranska postojanka ni bila zmožna nuditi kaj večji odpor. Hercegovska je nato v naslednjih dneh skoz hribovski teren prodrla navzdol do vasi Planina, jo zavzela, za tem pa vas Unec in tudi Rakek. Omenjena divizija je 5. maja zasedla Logatec in Vrhniko ter pritiskala na domobransko skupino majorja Lehmana (bivšega orožniškega oficirja) pri Drenovem griču in nato v Horjulski dolini. Del te domobranske skupine je bila tudi že omenjena srbska skupina pod poveljstvom podpolkovnika Tatalovića, ki je v prejšnjih dneh, v bojih pri Prezidu in Babnem polju, imela precej žrtev. Naj že tu omenim, da je ta srbska skupina zaradi ranjencev hotela zapustiti položaje že 7. maja, toda na prošnjo Narodnega odbora je ostala na položaju še en dan, to je 8. maja. Njena pomoč je bila dragocena. Skupina se je proti večeru umaknila čez hribe nad Polhovim Gradcem proti Škofji Loki, od tam pa zahodno ob Savi, jo prestopila pri Podbrezju in prišla na Ljubelj dan pred domobranci. Ali je tudi ostali del Lehmanove skupine odšel s položajev po tej poti, ne morem reči. Gotovo je, da je tudi prišla na Ljubelj.

Potem, ko je padla Postojna in je 29. hercegovska divizija, kot že omenjeno, zasedla Logatec in Vrhniko, se je, na ukaz iz Ljubljane, Vukov bataljon brez bojev umaknil čez Menišijo v Borovnico, nato proti Preserju in končno k Notranjim goricam na Barju.

Tu naj sežem časovno nazaj. Na prostoru med Reko in Ilirsko Bistrico, torej na spodnjem delu Krasa, je že prejšnje leto nastajal 97. nemški armadni korpus, ki je končno imel tri divizije, da bi

zadržal prodirajoče Titove divizije od južne strani. Korpus je zadržal te divizije le na svojem čelu, ne pa na vzhodnem in tudi ne na zahodnem boku. Partizanske divizije so ga na teh bokih obkolile, in tudi na severni strani in ga držale v šahu. Druge divizije pa so 1. maja vdrle v Trst ob sodelovanju italijanske komunistične ilegale in 30. divizije, ki je prišla do Trsta s trnovega gozda; 31. divizija pa je zavzela kraje ob morju in železnici proti Gorici. Nemški korpus se je predal komunističnim silam 7. maja.

Četrty dan po zavzetju Trsta je 4. armada odposlala proti Koroški motoriziran odred s precejšnjo udarno močjo, ki je skozi Tolmin, Kobarid, Bovec in čez Vršič (kjer ga je močno zadrževal visok sneg) prišel v Kranjsko goro, od tam pa delno skozi Trbiž, delno čez Korensko sedlo, v spodnji del Ziljske doline. Nato pa se je pomikal v Rož, v smeri proti Št. Jakobu in Bistrici. Prve enote so prišle tja 9. ali 10. maja. Ves čas se je odred zadrževal južno od Drave, ker so Angleži odločili tako. Med domobranksko operacijo za zavzetje dravskega mostu je mal del tega odreda pribrzel v bližino mosta in prišlo je do praske z domobranci, a odred je bil odbit.

Namen tega odreda iz Trsta je bil vojaški in političen. Političen, za pridobitev Koroške; vojaški pa naj bi izvajal pritisk na Angleže za vrnitev domobrancev, Srbov in Hrvatov, ki so se zatekli na Koroško. 4. armada pa je skušala dobiti domobrance tudi tako, da je udarno hercegovsko divizijo usmerila iz Postojne proti Ljubljani in za njimi na Gorenjsko.

In še eno operacijo omenjenega odreda je treba omeniti: del tega je bil poslan 11. maja proti Jesenicam in Hrušici in tam zajel večje število Nemcev. (Ali res 4600 vojakov in 237 oficirjev, je seveda vprašanje.)

Ozreti se je treba tudi na Dolenjsko. Na črti od Kolpe do Kočevja, Ribnice, Lašč in Grosuplja so domobranske čete in nekaj nemških zadrževale partizanski 7. korpus in se urejeno umikale. Korpus se je prerinil do jugovzhodne strani Ljubljane. Tam ga je uspešno zadrževalo, med Lavrico in Škofljico ter Orljami, domobranksko topništvo z Ljubljanskega gradu in od šole na Barju. Korpus je priznal velike žrtve. Po zavzetju izpraznjene Ljubljane je bil ta korpus poslan proti Kamniku. Tam je zajel več hrvaških in srbskih enot, ki so se odtrgale od svojih večjih enot pri Žalcu in prišle do Kamnika. Korpus je vse zajete likvidiral, največ pri Strahovici.

Kaj pa domobranske čete v Novem mestu in v širši okolici? Priznati je treba, da te enote niso pravočasni zvedele iz Ljubljane povelja za umik. Ker pa je na Novo mesto začela pritiskati 2. titovska armada, so domobranci skušali prekoračiti Savo pri Litiji, a je predhodnica ugotovila, da ta most že drže partizani. Zato se je novomeška skupina zbrala 9. maja pri Radečah. Tam je njihov poveljnik Stamenković dal vojakom na izbiro: ali na naporno pot čez Štajersko na Koroško ali pa se skrivati v domačih krajih in na kak način delati za domobranske ideale. Za Koroško se jih je odločilo le okoli 150-160. Prišli so v Vetrinj 24. maja (ali 25.). Med njimi tudi nekaj četnikov Dolenjskega odreda, skupaj s poveljnikom Janezom Marnom (govoril sem z njim v Vetrinju). 9. maj 1945 pomeni konec novomeškega domobranskega bataljona.

- - -

Dne 8. maja zvečer so dobile domobranske čete ukaz za odhod. Večinoma so se umaknile skozi jugozahodni del Ljubljane in pri Tacnu prešle na levi breg Save. Tako Rupnikov, Cofov in Kunstljev bataljon. Zadnja večja bojna enota, ki je zapuščala Ljubljano okrog polnoči, so bili varjagi generala Vlasova.

Za umikajoče se domobrance in druge je bilo ugodno dejstvo, da so prej omenjene titovske sile, hercegovska divizija in 20. ter enote 7. korpusa, 9. maja slavile v Ljubljani »osvoboditev prestolnice«, ki so jo zavzele brez boja. S tem so za en dan ustavile prodiranje proti Gorenjski. Še imam v spominu, da sem tega dne v Kranju občutil kot grenko ironijo vest, da v Ljubljani partizani slavijo zmago, mi pa še v Kranju. - Kot zanimivost pa naj omenim, da je 9. maja zjutraj dekan Matija Škerbec po štirih letih spet opravil mašo v svoji kranjski župni cerkvi, se kratko pogovarjal z ljudmi, ki so se nabrali v cerkvi in pred njo, nato pa dopoldne odšel proti Trziču.

Izredno značilno pri tem umiku skoz Gorenjsko je bilo, da od zahodne strani ni bilo nobenega partizanskega napada, niti pri Št. Vidu, kjer naj bi hercegovska divizija onemogočila umik, ne od ško-fjeloške strani in tudi pri Trziču ne. Pač pa je bilo precej posameznih strelav iz pušk iz večje razdalje; verjetno od terencev.

V petek, 11. maja je predhodnica hercegovske 29. divizije dobila bojni stik s Cofovim bataljonom pri Križah, to je na vzhodnem robu tržiške doline. Pred leti sem bral na nekem lističu, da je tam

prof. Ivan Arnšek opozoril stotnika Božidarja Berlota na partizanski pritisk in predlagal kaj napraviti. Istega dne je drugi del hercegovske divizije po dolini prišel do Tržiča in tam odrezal zadnji del domobranske kolone, predvsem domobranski pratež municije in hrane, z domobranci vred ter neko število civilistov, popoldne pa so s topništvom obstreljevali domobrance pri Sv. Ani. In če se prav spomnim, sem dva dni nato že na Koroškem slišal, da je zadnja domobranska četa odbijala partizanske patrulje pred samim tunelom.

Spričo neustavljivega pritiska na Ljubljano od moderno oborožene hercegovske divizije in prav tako z novejšim orožjem oborožene 20. divizije ter 7. partizanskega korpusa, dalje spričo dejstva, da so se protikomunistične slovenske in srbske sile na Primorskem v noči na 1. maj v Gorici umaknile čez Sočo, kar je v Ljubljani vedel gen. Rupnik in prav tako Narodni odbor, je bila odločitev domobranskega štaba, točneje Slovenske narodne vojske, za umik edino pravilna. Bila je vojaška nujnost. Pravilnost te odločitve pa potrди tudi, vsaj meni, že omenjeni motorizirani odred, ki ga je titovska armada 3. maja odposlala iz Trsta na Koroško.

- - -

K temu naj dodam, da je v prvi polovici aprila 1945 gen. Rupnik razmišljal o končni usodi domobranstva: da bi domobranci na koncu operacij z bojem izsilili možnost pogajanj, na tleh domovine, za čim ugodnejšo kapitulacijo, obenem pa razmišljal, da bi se v nujnem času domobranci v bojih, preko Gorenjske umikali od odseka do odseka. Kot najugodnejši odsek za izvršitev tega umika brez Nemcev je predvideval »severozahodni kot Slovenije: Pokljuka-Vintgar-Sava. To bi bil za uspešno obrambo ugoden položaj«. To idejo je na hitro skiciral, da pa takrat ni imel niti enega samega pogoja za uresničitev zamisli (Rupnikov proces, str. 246/7). Ob tej zamisli ga je neki dan obšla misel, da je uresničenje teh zadev zaradi Nemcev zelo težko, skoraj neizvedljivo. Vendar ni izgubil izpred oči teh zadev ter še razmišljal o njih ter tudi skušal zanje sondirati teren pri Nemcih. Vse to razmišljanje je dosledni hranil zase (Rupnikov proces, str. 248). - (Morda je gen. Rupnik mislil na gornji in srednji tek Radovne in njeno dolino, ne pa na zadnji tek skoz sotesko Vintgar.)

Rupnikov načrt za primer nujnega umika omenja tudi dr. Stanko Kociper. Gen. Rupnik je „mislil domobrance na terenu razdeliti v majhne skupine in jih kot civiliste pošiljati s terena za evakuiranim civilnim prebivalstvom ter tako rešiti pred zasledovanjem“ (Kar sem živel, str. 290). Ali je gen. Rupnik res tako načrtoval?

Kljub Rupnikovemu razmišljanju o morebitnem umiku domobrancev in načrtovanju zanj že sredi aprila, je bil, spričo uspešnih operacij Titovih divizij, umik na Koroško, da ponovim, edino pravilen in vojaško gledano nujen. Konec marca so domobranci še obvladali Dolenjsko (razen Bele Krajine) in Notranjsko, ne pa konec aprila in v začetku maja. In na Koroško so se skušali prebiti tudi Hrvati in del četnikov, a so jih na državni meji pod Pliberkom 14. maja zaustavili Angleži. Uspel pa je pri Dravogradu umik Kozaškemu korpusu dva dni prej. Na Koroško se je pred Rusi umaknila tudi ena madžarska divizija, ena pa na zahodni del avstrijske Štajerske.

JANEZ GRUM

JANEZ - TUDI V SEVERNI AMERIKI

*(Pismo uredniku SKA)**V januarju 1967*

Gospod urednik! Že lani sredi leta smo se selili. Nato smo pustili hišo v neredu in odšli za več tednov zdoma. Po vrnitvi pa prav do novega leta nismo prišli do sape. Toliko zadev je bilo treba urediti in jih je še vedno treba. Med temi tudi sporočilo novega naslova vsem, ki nam kaj pošiljajo. Pošta nas je vnovič opomnila, naj vendar že sporočimo pošiljateljem novi naslov.

Ob tej priložnosti vam sporočam, da sem tudi v Združenih državah severnoameriških uradno priznan kot Janez. Več let ste to upoštevali na svojih pošiljkah. V zadnjih treh, štirih letih pa ste me - kdaj točno, ne vem - precej samovoljno prekrstili v Johna. Upam se krepko pridušiti, da vam nikdar nisem sporočil take želje. Zato se zmeraj, kadar prispe sem gor kaka stvar od vas, bolj ali manj zjezim in si rečem: na, celo kulturni ljudje ti spremenijo ime, ne da bi te vprašali, ali res hočeš postati John. Vsa leta si naročnik, rečeš celo kako besedo njim v prid, za boglonaj pa te na lepem prekrstijo. Moram zato izreči priznanje Amerikancem, čeprav v tem in onem nisem navdušen nad njimi: nič me niso vprašali, ali želim spremeniti Janeza v Johna; bili so in so še vedno toliko dosledni, da me ne poskušajo prekrstiti - kar brez mene. Klobuk z glave pred tako doslednostjo.

Ne vem, ali naj vam povem na uho ali naj glasno zavpijem: preimenovali so me in me še samo slovenske ustanove po svetu: dve »slovenski« fari tu, slovenski dnevnik Ameriška domovina, pa v Buenos Airesu. Sem ter tja me prekrsti tudi kakšen slovenski posameznik. V prvi fari sem po dveh letih le dosegel pri župniku, ki je slovenskega rodu in zna kar dobro slovensko - s svojo materjo se je mogel pogovoriti le v našem jeziku - in ki gre večkrat v Slovenijo na dom svojih staršev. Spremembo sem dosegel pri kaplanu, ko je nadomeščal župnika. A ta nekdanji kaplan te fare je sin banaških Nemcev! Seveda ne zna nič slovenščine. Kot trinajstleten fant je od tod šel z materjo pogledat v Banat, ne pa v Slovenijo.

Ko smo se čez tri leta prvič selili, smo se zapisali v drugo »slovensko« faro, ker nam je bila precej bližja kot prva. Izrecno je župnik vprašal, kako naj zapiše moje ime. Odgovoril sem »Janez« in dodal, da sem tako zapisan pri vseh ameriških oblasteh. S poudarkom je župnik odgovoril: »Do tega imate vso pravico. Mi jo le spoštujemo ...« Po novem letu pa sem v cerkvenem letnem poročilu opazil - in to z nemalo nejevolje - da sem prekrščen v Johna. Moja naravna pravica je bila priznana samo v besedi, ne pa v dejanju!

Kako leto pozneje se je po naključju oglasil pri nas kaplan te fare. Takoj sem mu izrazil svojo željo glede Janeza in mu omenil, da sem v prejšnji fari dosegel zaželeno spremembo prav po kaplanu. Mož se je začudil in se razvnel ter začel razlagati, kakšna je in kako čuti druga generacija, ki da je najbolj merodajna v fari, da gleda na »nove« bolj nezaupljivo, da ne čuti nobene večje potrebe po slovenski fari itd. A prepričan sem bil, da mi bo ustregel ter v cerkvenih bukvah prečrtal Johna in zapisal Janeza, kar je več kot napol obljubil. Prepričan sem bil tudi zato, ker je kaplan končal nižjo gimnazijo v Ljubljani, višjo pa v slovenskem begunskem taborišču v Alpah. Toda naslednjega februarja sem v cerkvenem poročilu spet našel Johna. Seveda še z večjo nejevoljo kot leto prej! Tako torej, sem si rekel: približno vsaki dve leti naredijo pridigo o pravicah človekove osebnosti, pri tem pa kar domnevajo, da so v slovenski fari samo Johni, Jamesi, Maries itd. Skratka, Janeza ne prenesejo kljub njegovim naravnim pravicam. Vihar bi sprožil, če bi jim kaj bolj glasno povedal, da to spreminjanje Janeza v Johna dokazuje majhno spoštovanje človekove osebnosti. Odgovorili bi mi, da gre za napako, storjeno v naglici, dodali pa, da je škoda izgubljati besede in čas ob njej. Jih kar slišim: »Saj vendar živimo v Ameriki in ne več doma v Sloveniji ...« Zato so se Janezu nekaj časa kar same od sebe vrvale take misli: če niti tvojega imena ne jemljejo resno, potem ne pričakuj, da bodo imeli radi kako drugo tvojo lastnost. In res, so-mislečega nimajo radi. Radi bi imeli samo so-delujočega.

Pri Ameriški domovini pa je bilo takole: poslal sem jim naročnino kot Janez. Toda po meni nerazumljivih optičnih zakonih so skozi svoje naočnike brali John in začeli pošiljati svoj časopis na to novo ime. Na moj ugovor, da se moje ime črkuje in izgovarja Janez, so se vdali in Johna spremenil nazaj v Janeza. Vsa čast jim, da so to storili.

Verjetno boste rekli: »Oprostite, bili smo prepričani, da ste tudi v Severni Ameriki morali vsi spremeniti osebna imena, kot smo jih morali v Argentini.« Odgovarjam: seveda oprostim! In dostavljam, da v Severni Ameriki komaj kaj vemo za tako ali podobno zahtevo. Pri podeljevanju ameriškega državljanstva v številnih primerih niso niti spraševali o spremembi imena. V vsakem primeru pa so upoštevali prosilčevo željo. A kljub vašemu odgovoru, ki si ga seveda samo umišljam, vas vprašam: le kako ste mogli priti do sklepa, da je treba Janeza spremeniti v Johna? Saj vsako leto poravnam pri vašem zastopniku naročnino kot Janez. Pa menda nimate pri vas takih naočnikov, ki vsakega Janeza iz Severne Amerike samodejno prikažejo kot Johna? Ali je kulturni vpliv Severne Amerike - ne samo gospodarski in politični - že tako velik tam doli na jugu ameriškega kontinenta, da si ne morete predstavljati Janeza na ameriškem severu?

Ko je Janez prišel v Ameriko, so mu stari slovenski naseljenci dopovedovali: »Ti si zdaj John!« Seveda je Janez debelo gledal in se čudil, da je sprememba imena slovenskim ljudem tako malo pomembna reč. Končno se je vdal toliko, da je rojenim Amerikancem na vprašanje, kako mu je ime, začel odgovarjati, da John. Zato je v prvi tovarni, kamor je šel po devetih mesecih vprašat za delo, v prošnji navedel, da se imenuje John. Toda v njegovo silno začudenje je sprejemni uradnik s poudarkom rekel, potem ko je prebral Janezovo osebno izkaznico, poslano iz samega Washingtona: But... you are not John! You are Janez! In pri priči je vzel v roko svinčnik, prečrtal v prošnji Johna in zapisal Janez. Prid', zidar, se lès učit! ..., vsi vi, ki bi si rajši dali odsekati desno roko - tako sem si večkrat rekel - kot da bi zapisali v cerkvene bukve kranjskega Janeza.

Če bi bil vsaj kos Rada Murnika, bi napisal humoristično črtico z naslovom Janez tudi v Severni Ameriki. Ali pa obrnjeno: Tudi v Severni Ameriki - Janez! V poduk, zabavo in premišljevanje! Ker pa humorist žal nisem, bi moja črtica, če bi jo poskusil, ne bila za v leposlovno revijo, najbrž niti za na njene platnice ne, ker pravijo, da mora biti tudi humorist sposoben vsaj nekaj umetniškega, splošno človeškega prijema, nekaj pisateljskega oblikovanja in vsaj približno gladkega stila. Verjetno pa bi bila črtica dober podlistek. Če ne dober, pa gotovo podučen. Saj bi bili v njem zapisani tudi takile stavki: Janeza vzamejo zares v Washingtonu DC, od koder so mu poslali osebno izkaznico; Janeza je zares jemala univerza Wisconsin, kamor je hodil z avlo duševnega športa svojega duha osveževati; prav tako ga jemlje zares velika tovarna, kamor hodi

Janez delat. Enako ga jemlje zares tretja (neslovenska) fara v bližini, v katero mora Janez spadati vsa leta zato, da lahko pošilja svoje otroke v farno ljudsko šolo.

Ob vsem tem si pri vas ne smete misliti, da je »Janez« v Severni Ameriki kakšna posebna prijetnost ali sladkost. Povprečni Američan, ki tudi bere precej hitro, ne samo dela, je zatrdno prepričan, da je očitna napaka, kadar vidi kje Janeza, ročno napisanega namreč ali pa podpisanega. Po njegovem je čisto gotovo mišljen James (Jaka) ali je mišljena Janet, morda po zgledu francoske Jeanette. Nič čudnega, da sem zato na ovojnicah kdaj Mr. James, včasih pa tudi Miss Janet. Pred nedavnim sem dobil na tole dekliško ime oglas, namenjen študentkam, ki prepričujejo bralko, kaj vse je potrebno za čim bolj prikupno ženskost. Tudi madžarski Januš sem že bil, samo litvanski Jānis še ne. Velik kos pristne ironije pri tem je, da sem v krstnem listu, pa tudi v večini spričeval Ivan. A med znanci in prijatelji sem se v letih pred zadnjo vojno utrdil kot Janez. Zato sem v jeseni leta 1945 rimski kvesturi navedel privzetega Janeza namesto prvotnega Ivana. In po rimskem soggiornu je bil Janez sprejet v IRO in s pomočjo te je prišel na začetku leta 1950 v Severno Ameriko. Kdo bi si bil mogel predstavljati v tistih letih pred vojno doma in nato po vojni v Rimu, česa vsega bo Janez v Ameriki deležen zaradi svojega imena! Toda kljub vsem prijetnim in neprijetnim doživljanjem je Janez še bolj vztrajal pri svojem privzetem in tako krepko zvenečem imenu. Pri tem si je večkrat rekel: šment, če je francoski Jacques tako imeniten v Severni Ameriki, zakaj ne bi bil nobel tudi kranjski Janez? In če Jacques sme ostati tak, kakršen je, in mu ni treba postati James, zakaj Janez ne bi smel ostati tak, kot je? Če Američani tako zelo spoštujejo ime vsake filmske zvezde, pa naj še tako malo zveni po angleško, zakaj ne bi vzeli zares tudi Janeza? In reči smem, da ga! Samo hoteti je treba!

Še neka zadeva je, o kateri bi se rad pogovoril z vami pri Slovenski kulturni in se je znebil. Profesor Janez, Herr Professor, Signor professore so ostali v Evropi. Verjetno mi boste hitro odgovorili: »Oprostite, v Južni Ameriki zahteva olika, da na ‚profesorja‘ ne pozabimo.« Prav rad vam verjamem. Saj ga opazim vsak mesec enkrat ali dvakrat na vaših ovojnicah in pošiljkah. Señor Profesor John namreč! Toda še tako goreči in dobronamerno misleči Slovenci po svetu ne bodo spremenili dejstva, da v Severni Ameriki in v vsem angleško govorečem svetu profesor ni naziv, ampak le poklic. Je tu tako, da kdor ni doktor, je samo mister! Na univerzi

in kolidžih rečejo študentje profesorju, ki ima doktorski naslov: Doctor Y... Tistemu pa, ki doktorata nima, rečejo Mister Y... Tretjega načina ni. Samo ena izjema je: ameriškemu državnemu predsedniku smete reči Mister President ali pa President Johnson. Je pač ugled predsednika tako velik, da vsi drugi naslovi niso niti senca predsedniškega!

Ker doktor nisem, kot je znano Slovincem po svetu, bi bil rad vsaj na ovojnicah samo mister. Razume se, da je prav tako ali pa še bolj zaželen slovenski gospod, če že res mora biti zapisan. Pa tudi proti španskemu señorju ne ugovarjam, če je brez »profesorjevega spremstva«. Dovolim pa vsakomur, tudi vam, da smete za vsakega izpuščenega »prof.« na ovojnici uporabiti ga dvakrat v samem pismu. Če pa bi se kdaj srečali, tedaj boste smeli za vsakega opuščenega »prof.« na ovojnici ga štirikrat izgovoriti v pogovoru.

Na daleč vas slišim: »Norčuje se iz nas!« Se ne! Le dopovedal bi vam rad, kako smešne in malo prijetne doživljam zaradi svojega »prof.« na ovojnicah. Predvsem si me privoščijo radovedni poštarji. Tem namreč ne gre v glavo, da nekdo, ki hodi v modrih delovnih hlačah v tovarno, velja za profesorja. Verjetno si me privoščijo zato, ker v Severni Ameriki tudi poštarji vedo, da je profesor tu samo tisti, ki dejansko uči na kakem kolidžu ali na univerzi. Profesor po poklicu, ne pa v naslovu. Srednješolskih profesorjev pa angleško govoreči svet sploh ne pozna. Predstavljajte si takle prizor: grem po cesti s sodelavcem iz tovarne. Nasproti pride naš poštar in krepko pozdravi: »Hi, professor!« Moj spremljevalec me vpraša: »Kaj je rekel? Ali ni rekel ‚profesor‘ ali nekaj takega? Ali se hoče delati norca iz naju? Mu svetujem, naj ne nadaljuje, sicer« Odgovoril sem: »Eh, sam Bog ve, kaj je hotel.« Seveda sem točno vedel, kaj in zakaj. Drugi prizor: na poštnem uradu me poštar enako pozdravi kar čez pregrado. Navzoči ljudje me skoraj s posmehom pogledajo, njihove oči pa obtičijo na mojih delovnih hlačah. In podoben poštarški pozdrav na avtobusu: How are you today, Professor? Sopotniki se seveda čudijo in me nejeverno gledajo ... Ob drugih priložnostih poštarji previdno izprašujejo pri naših sosedih, kdo je ta človek, ki ga imajo ljudje iz evropskih in južnoameriških držav za profesorja. In ker Američani res ne dajo veliko na naslove, si pač mislijo: najbrž človek, ki je usekan na naslove.

Pa recite, da tole ni gradivo za humorista! A jaz sem se že krepko trudil, da bi vsaj z ovojnic pregnal »profesorja«. Vsaj na ovojnicah bi bil res rad nekaj bolj ameriškanski, saj sem morda res premalo Amerikanca po toliko letih svojega bivanja tu.

Naj nadaljujem in končam z Janezom. Ob prihodu v Severno Ameriko bi bil Janez skoraj izgubil duhovno ravnovesje, če ne bi bil tako trden. Oprostite samohvali! Ko se je šel po treh tednih v spremstvu svojega pokrovitelja zapisat v »slovensko« faro, ga je župnik brž vprašal po slovensko: »Kako ti je ime?« Odgovoril je: »Janez.« Župnik, ki je rimski doktor, pa je precej rezko odgovoril: »Veš, ti si zdaj John!« In vzel je v roke pero in zapisal John v farni seznam. V Janezu je zavrelo. Že je bil na tem, da bi izbruhnil in krepko protestiral zaradi tako samovoljne spremembe svojega imena. Toda ob pogledu na dobrega pokrovitelja, ki ne bi razumel viharnege ugovora župniku, se je Janez premagal. Domov grede pa je dejal pokrovitelju: »Veste, če bi bil jaz župnik, bi ljudi iz starega kraja takole sprejemal v faro: Veš, tudi v Ameriki veljajo božje zapovedi in v žegen ti bodo, če se jih boš držal. In prav bo, če se boš tudi tu držal Cerkve ...« Sponzor je pritrnil. A rimski doktor ni tako odgovoril. Kot rečeno je rezko dejal: »Veš, ti si zdaj John!« To je bil ves poduk in vse »duhovno« navodilo za čim bolj pravišnji začetek v novem svetu!

Nič čudnega, če si je Janez v naslednjih mesecih dopovedoval: fant, če hočeš, da se boš tu v Ameriki zveličal, moraš postati John. To je *conditio sine qua non*. Saj je rimski doktor s poudarkom tako rekel ...

V naslednjih mesecih se je Janez spraševal: kaj, ali so tudi Amerikanci narodnostno tako nestrpni? In ali imajo župniki katoliških far kakšen ukaz od kod, da so tako neučakani amerikanizatorji? Ali so taki le župniki »slovenskih« far? Spraševal se je Janez tudi, ali si župnik s tako spremembo Janeza v Johna pridobi kakšne posebne zasluge za Ameriko. Potrdila za to Janez ni nikdar našel. Sicer pa, zakaj bi moral biti župnik bolj ameriški, kot so v Washingtonu DC? Čisto gotovo si župnik s to spremembo Janezovega imena ni pridobil zaslug ne za vero ne za Cerkev, še manj pa za bogoslovno znanost.

Zaskrbljenost nad zveličanjem se je v Janezu povečala zlasti zato, ker je po nenavadnem naključju - pa zato, ker Amerike ni še prav nič poznal - dva dni po takem sprejemu v faro Janez postal mežnar in šolski sluga pri tej »slovenski« fari in njeni šoli. Postal je torej delojemalec pri rimskem doktorju, obenem pa je bil kot nekdanji slovenski šolnik v novem svetu takoj v stiku s šolo, čeprav le z metlo in krtačo. Dva tako različna temperamenta s tako različnim gledanjem na »Janeza«! Pa s tako različnim gledanjem na temeljne lastnosti dobrega vernika! Ni čuda, da je škof Gregorij Rožman, ki

je v jeseni leta 1950 imel duhovno obnovo za slovenske vernike te fare, dejal Janezu, ki je bil po desetih mesecih ravnokar pustil mežnarsko službo: »Vidva pa res nista bila za skupaj. To je tako jasno kot beli dan.« Kaj bi bil šele rekel dobri in za božje zapovedi pa za Cerkev tako vneti škof, če bi mu bil takrat povedal, kaj po župnikovem najbolj potrebuje Janez, ki pride iz starega kraja. Naj ponovim: postati mora John!

Čez nekaj let je Janez tu v sami Severni Ameriki dobil lepo priznanje svojemu imenu. Na že imenovani Wisconsiniski univerzi, kjer se je Janez spet šel študenta, se je hočeš nočeš srečal s precej profesorji. Skoraj vsak profesor je obstal, ko je prebral njegovo ime. Profesor poljskega rodu ga je vprašal, ali ne pomeni Janez to, kar poljski Jan. Večini njih je Janez sam odgovoril na vprašanje, kaj naj bi to ime pomenilo, da John. A vsem profesorjem se je zdelo povsem naravno, da Janez vztraja pri tej obliki imena. Ko je neki profesorici, ki je vedela nekaj več o Slovencih, pripovedoval svojo zgodbo o spreminjanju Janeza v Johna po farah, se je nasmehnila in rekla: »O, škoda, da niste prišli najprej k nam, da bi vam povedali, da zelo prav gledate na svojega Janeza!« In ugleden profesor družbenih ved s čikaške univerze, ki je nekaj let učil tudi v našem mestu, je dejal, potem ko mu je Janez moral povedati, kako se njegovo ime izgovarja v slovenščini: »Zelo prav, da vztrajate pri svojem Janezu. Saj to vendar spada k človekovi osebnosti. In to mi dokazuje, da hočete biti tudi v novem sveti isti kot prej v starem kraju.« Nato je sledil filološki pomenek o tem, kako je hebrejski Yōhānān (kar pomeni: Bog je mil) dal ob pomoči armenskega Ohanesa grškega Iōnesa; ta pa nato latinskega Joannesa in Johanesa; da je prvi dal Angležem Johna, drugi pa Nemcem Johanna. Slovanom pa je grški Iōanes dal Jovana, ta pa Ivana. Samozavestni Slovenci v tistem delu Slovenije, ki se imenuje Kranjska, pa so latinskega Joannesa kar brez vmesnika prekovali v Janeza ... Profesor je bil vidno zadovoljen ob pomenku. Vsekakor zato, ker je zvedel lep kos razlage svojega lastnega priimka. Mož se namreč piše Johnson, kar so nekoč pisali »John's son,« torej »Janezov sin«. Slovenci smo v takem primeru skovali Janežiče ...

Takale je zgodba Janeza in njegovega profesorja v Severni Ameriki. V boju za ohranitev tako krepko zvenečega imena si je Janez včasih kar priznal: pa je res »Janez« najbolj nerodno ime v Severni Ameriki! Za njim pa Jurij, ki tu navadno postane George. Koliko grenkih neprijetnosti bi bilo Janezu prihranjenih, če bi mu

bili dali pri krstu ime Peter ali Martin! Bil bi Peter v starem kraju in bil isti Peter v novem svetu! In če bi bil Ivan - kar po krstnem in rojstnem listu v resnici je - bi mu bile vse te neprijetnosti ne le prihranjene, ampak bi bil celo deležen posebne pozornosti. Ivan namreč visoko zveni v Severni Ameriki. Pravega razloga Janez za to še ni odkril. Morda je tu na delu podzavestna psihologija? Precej Amerikancev si namreč iz ruske zgodovine zapomni predvsem carja Ivana Groznega. Ali pa je Ivan visoko zveneč predvsem zaradi blagoglasne izgovarjave »Ajvan« in je zaradi te podzavestno v zvezi s tako znanim zvenom »Ajvanhou«, ki ga vsakdo sliši v šoli, številni pa v filmu in na televiziji? (Seveda mislim na znani roman Ivanhoe Walterja Scotta.) Torej bi bil poleg prijetnega zvena obenem imetnik tudi tu poznanega Ivana!

Acti labores iucundi - prestani naporji so prijetni. Janez se ne jezi več na župnike in kaplane, ki niso hoteli sprejeti njegovega tako krepkega imena. Pa tudi nejevolja na Slovensko kulturno zdaj precej hitro popusti, kadar Janez zagleda Johna na njenih pošiljkah. Prepričan je namreč, da v tem primeru nima opraviti s trmoglavo nestrpnostjo. Nasprotno, močno se mu zdi, da uprava zapiše Johna v trdnem prepričanju, da se je Janez v Severni Ameriki zagotovo moral spremeniti v Johna in da je treba s tem dejstvom računati. A hvala Bogu, to umišljeno dejstvo za Janeza nikdar ni bilo resnično dejstvo. Sicer pa mora Janez priznati, da do zdaj še nikdar ni opozoril Slovenske kulturne na to samo po sebi hudo spremembo njegovega imena. Zato je iz dna duše prepričan, da bo po temle dolgem pismu na prihodnjih pošiljkah »Janez« spet zablestel v polni luči. In razume se, da brez »profesorjevega« spremstva.

V prijetni zavesti si Janez zdaj reče od časa do časa: za tako močne in prijetne ter neprijetne doživlja pa za tako poučna in značilna odkritja med nami se krepko spleča biti tudi v Severni Ameriki - Janez!

Gospod urednik! Če poznate kakšnega humorista, mu sporočite, da sem mu pripravljen poslati tole gradivo, da bi ga preli v humoristično črtico. Seveda naj bi iztepel iz njega še zadnje sledi moje jeze in nejevolje nad tistimi, ki hočejo biti bolj ameriški, kot je ameriški predsednik sam. Pripravljen sem se odpovedati avtorskim pravicam, le soavtorstvo naj mi humorist prizna.

Kajne, gospod urednik: je pa ni, je pa ni! Bolj ni, kot je! Ves sestavek namreč.

EDI GOBEC*

PAUL LUKEZ

ugledni slovensko-nemški ameriški vzgojitelj in arhitekt

Bilo je v začetku petdesetih let prejšnjega stoletja, ko sem prvič srečal gostoljubno družino Lukež v Clevelandu, v slovenski soseski blizu cerkve svetega Vita. Patriarh je bil ugleden sivolasi gospod Rudolph Lukež, starejši, računovodski inšpektor v Sloveniji pred drugo svetovno vojno in leta 1945 je postal begunec, kot mnogo drugih dobrih ljudi.

Rudolph, starejši, in njegova prijazna žena Marija sta imela tri sinove, vsi so bili rojeni v Ljubljani: najstarejši Branko, leta 1925; Rudi, leta 1928; in Frank, leta 1929. V nedeljo sta bila dva ali trije slovenski študenti, ki živijo v isti soseski, daleč stran od svojih družin, pogosto povabljeni, da se pridružijo družini Lukež na okusne domače jedi, ki jih je pripravila gospa Marija Lukež. Bil sem eden tistih srečnežev, s katerimi se je družila celotna družina Lukež. Takrat sem delal v tovarni White Motors, ki se nahaja v St. Clairu, kjer sem čez dan prevažal motorje težkih tovornjakov na dvokolesu od dokov

Paul Lukez, vzgojitelj in arhitekt.
(Fotografija: Slovenian American Times)

* Dr. Edi Gobec je Direktor Slovenskega raziskovalnega centra v Ohio, ZDA.

do oddelka za dele, medtem ko sem obiskal predavanja pri Johnu Carroll University zvečer. Tako lepo se je bilo ob nedeljah po maši pridružiti družini Lukež!

Leta 1953 sem se preselil v St. Louis v Missouriju, da bi nadaljeval šolanje iz filozofije na jezuitski univerzi St. Louis in sociologije na posvetni univerzi Washington, medtem ko sem delal na Fisher Body. Da, pogrešal sem družino Lukež in druge slovenske prijatelje v Clevelandu. Leta 1955 sem se po magistrski diplomii iz sociologije na Washingtonski univerzi preselil v Columbus v Ohio in nadaljeval doktorski študij iz sociologije in antropologije na državni zvezni državi Ohio, medtem ko sem delal ponoči v bolnišnici St. Anthony's za 37 dolarjev na teden in zadnji dve leti po opravljenih predpisanih izpitih, na oddelku za duševno zdravje kot pooblaščen psihiatrični socialni delavec, razred 2, v univerzitetnih bolnišnicah. Medtem ko sem bil stran od Clevelanda, sem se dopisoval z gospodom Lukezom Rudolphom, ki je organiziral Odbor vladnih in javnih uslužbencev, njihove vdove in sirote nekdanje Kraljevine Jugoslavije, v upanju, da jim bo z ameriško pomočjo mogoče uspelo upokojiti, ugodnosti, ki so si jih zaslužili v mnogih letih zaposlitve v predvojni Jugoslaviji. Kljub trdnemu delu predsednika Lukeza in drugih članov odbora in njihovih ameriških podpornikov, vključno s podpredsednikom Hubertom Humphreyjem, je Titov komunistični režim, zaplenil tudi njihovo premoženje.

To so bile slovenske korenine Pavlovih starih staršev in Branka ali Branislava, očeta Pavla, uglednega arhitekta, ki je predmet tega članka. Njegov brat Rudy Lukez Jr., ki me je vsaj dvakrat obiskal v Columbusu, je postal farmacevt na kliniki Cleveland, dva sinova Rudyja pa sta imela patente in sta bila na kratko opisana v naši knjigi, *Slovenian American Inventors and Innovators*, 2016, str. 369. Rudy je umrl leta 2015. Dr. Frank Lukez je postal priljubljen pediater v Allianceu v Ohio, kjer je leta 2012 umrl.

Naj na kratko pregledamo neverjetno kariero Branka, očeta Pavla. Branko, ali Branislav, Lukez, rojen leta 1925 v Ljubljani, živel po letu 1945 v begunskih taboriščih v Avstriji, nato pa se je uspel preseliti v Italijo, kjer je na univerzi v Padovi študiral ekonomijo, preden se je leta 1950 priselil s starši v Cleveland. diplomiral leta 1955 na državni univerzi Ohio s poslovno diplomom, nato se je pridružil podjetju BF Goodrich Chemical Company in se zanj ukvarjal več kot 30 let v mednarodni prodaji. Leta 1957 se je Branko med

delom v Nemčiji poročil z Eleanor Waldchen v Bambergu. Kot razmeroma veliko Slovencev je bil tudi on blagoslovljen z miselnimi jezikovnimi znanji, saj je tekoče govoril sedem jezikov: slovenski, srbohrvaški, nemški, italijanski, španski, francoski in seveda angleški. Učil se je tudi latinske in klasične grščine. Njegova kariera na BF Goodrich je zahtevala, da je potoval po svetu, saj je deset let preživel po Evropi, večinoma v Nemčiji in na Nizozemskem, preden se je vrnil v Cleveland leta 1978. Tam se je upokojil. Po besedah osmrtnice je februarja 2019 umrl, *„čakajoč na srečno srečanje s svojo pokojno ženo Eleanor Waldchen Lukez“* ter s staršema in bratoma Rudyjem in Frankom.

Izjemno bogato raznolikost življenjskih izkušenj, ki so zaznavale Branka, je seveda od ranega otroštva delil njegov sin Pavel. Paul se je rodil leta 1958 v Clevelandu v Ohio in je živel v slovenski skupnosti do šestega leta. Obiskoval je šolo svetega Vita, tudi medtem, ko se je družina naselila v Južnem Euklidu, do svojega devetega leta. Potem je družina zaradi Brankove premestitve v Hamburg v Nemčiji preživela dve leti in Paul je obiskal britansko mednarodno šolo v tem nemškem mestu. Nato je bil Paul prek 12. razreda vpisan v ameriško mednarodno šolo v Haagu na Nizozemskem. Veliko je potoval po Evropi s starši. Kot pravi Paul, *„To je globoko vplivalo na mene in na to, kako sem svet videl kot dinamičen mednarodno prepleten sklop kultur. Bil sem izpostavljen in očaran nad evropsko umetnostjo, oblikovanjem, arhitekturo (zgodovinsko in sodobno). Slovenijo sem prvič obiskal pri 15 letih, ki jo je gostila družina mojega bratranca in bolj oddaljeni sorodniki - in se zaljubil v rodno državo svojih prednikov.*

Pri 17 letih sem eno poletje potoval s prijateljem na Portugalsko, Španijo in Maroko. Šli smo globoko v Saharo, si ogledali čarobna najdišča in kraje. Takrat je bilo to tvegano, toda izkušnja, ki mi je odprla oči, mi je dala samozavest za potovanje in raziskovanje sveta. Skozi srednjo šolo sem sodeloval z nizozemskim umetnikom/mentorjem Koo Stroo. Veliko mu dolgujem, da me vodi in navdihuje, da vidim svet kot umetnika, svežega, a vedno informiranega z zgodovino, tehniko in notranjo vizijo. Rad sem tudi igral nogomet - igral sem za nizozemske in mednarodne šolske ekipe. Naša mednarodna šola je leta 1974 postala mednarodni proak (za vse evropske mednarodne šole), turnir pa je potekal v Ženevi.“

Po tako edinstveno bogatih in raznolikih izkušnjah in srednjih šolah je Paul dve leti (1976-1978) obiskal Kalamazoo College v Mi-

chiganu, da ga je zaposlil njihov nemški nogometni trener. Tam se je osredotočil na študij fizike in matematike. Sledilo je šestmesečno, življenje, ki spreminja življenje, v Chicagu z zelo velikim in znanim arhitekturnim podjetjem SOM leta 1978. Tam so bili izpostavljeni številni znani arhitekti: Adrian Smith, Bruce Graham, Walter Netsch, in Myron Goldsmith, med drugimi.

Ko so se starši leta 1978 vrnili v Ohio iz Nizozemske, je Paul na univerzi v Miamiju prestopil na študij arhitekture. Štiriletni program je zaključil v dveh letih in pol, leta 1981. Nato je v Cincinnatiju delal pri več arhitektih (1981-83). Leta 1983 se je poročil s Sally Easterman, ki je odraščala v tem mestu. Istega leta so ga sprejeli v podiplomsko šolo na Massachusetts Institute of Technology, MIT, oddelek za arhitekturo, kjer je študiral pri prof. Johnu Habrakenu, prof. Janu Wamplerju in drugih. Po treh letih na MIT je diplomiral in prejel nagrado AIA Henry Adams ter nagrado Goody (zavod za diplomsko nalogo). V tem času je študiral in raziskoval tudi pri znanih arhitektih Aldu van Eycku, Hermanu Herzbergerju in Mario Botta na TU, Tehnološka univerza Delft v Leidnu, Nizozemska.

Bil je ustanovni član mednarodne konference Arhitektura snovi, ki jo je vodil študent na MIT, kamor so med povabljenе goste vključevali sodobne arhitekte, kot sta Zaha Hadid in Coop Himmelblau. Leta 1986 je napisal knjigo o raziskavi na 88 straneh.

Po teh zelo raznolikih in briljantnih izobraževalnih dosežkih je Paul med letoma 1986 in 1992 sodeloval z več arhitekturnimi podjetji, vključno z Arrowstreet, Inc., Wallace Floyd in William Rawn Associates. S projektom Urban Artery Urban Design je sodeloval z Wallaceom Floydom (projektom vrednim 18 milijard dolarjev). Paul je v tem času predaval tudi na BAC (Boston Architectural College), skupaj s predavanjem kot predavatelj v studiu en semester na MIT.

Leta 1992 je Paul v stavbi, polni umetnikov, ustanovil svoj atelje v North Endu, italijanski odsek Boston, Massachusetts. Vpisal se je na več tekmovanj in v treh letih osvojil nagrade v treh, in sicer v projektih v New Yorku, Seattlu in Bostonu. Podjetje je začelo svoj prvi gradbeni projekt v Martha's Vineyard. V tem napornem letu je tudi dva semestra na leto učil kot izredni profesor na univerzi Roger Williams v Bristolu na Rhode Islandu in tam poučeval do leta 1999, ko je bil imenovan za docenta za arhitekturo na MIT, kjer je poučeval arhitekturno oblikovanje in urbanizem do leta 2007. Kot obisko-

valec je učil tudi na univerzi Tsinghua na Kitajskem, na katero je leta 2002 opravil svoje prvo od 25 potovanj. Od leta 2007 je občasno služboval kot gostujoči profesor na univerzi Washington, univerzi v Miamiu, univerzi v Nanjingu na Kitajskem in mnogih drugih šolah. Paul je vzdrževal svoj bostonski studio Paul Lukez Architecture od leta 1992 do 1999, leto, ko se je preselil na Davisov trg v Somervilleu v Massachusettsu.

Leta 2007 je Princeton Architectural Press objavil vplivno knjigo *Suburban Transformations*. Od tega leta se je Paul vse bolj osredotočal na gradnjo arhitekturne prakse v svojem podjetju. V tem desetletju je podjetje Lukez, ki šteje približno 10 do 12 zaposlenih, ustvarilo raznoliko portfelj, ki segajo v arhitekturo, urbanistično oblikovanje in notranjost. Toda, kot pravi Paul, je *„ena od najbolj odmevnih izkušenj je njegovo delo v Guaimaci, majhnem mestu v Hondurasu“*.

Prvo potovanje Lukeza v Guaimaco je bilo okoli leta 2008, kot del programa službe njegove župnije v Lexingtonu. Massachusetts. Vsako leto se skupina od 10 do 15 župljanov odpravi v Guaimaco, da skupaj z lokalno župnijo Parroquia Santa Rosa de Lima, zaključijo tedenske projekte. Lukez hodi skoraj vsako leto, običajno s svojimi otroki, nekajkrat pa tudi z ženo.

Prvi projekt, ki so ga zaključili, je bil projekt Jennie's Place, ali Proyecto Clamor de Paz, v spomin na 12-letno Jennie Lizeth Lopez in njeno sestro, 10-letno Karlin Adali Valdez, ki so jo 3. junija 2008 umorili štirje kriminalisti, trije od katerih so bili kasneje ujeti, obsojeni in obsojeni. Lukezov dizajn je njihov zapuščen, nekdanji dom spremenil v preprosto meditacijsko in srečevalno sobo s pokrovnimi okni in ročno prišitimi klopi, vse za 25.000 dolarjev. Od tam so storili vse, od manjše obnove dograditve, do obnove skednja iz ponovno uporabljenih sestavnih delov, do dokončanja zdravstvenega doma na 10.000 kvadratnih metrih dvorišča. Kot je opazil Paul, *„Morate biti neverjetno iznajdljivi, ker ni veliko virov. Prisiljava vas, da počnete stvari, ki se včasih zdijo nemogoče“*. Paul Lukez Honduras so prejeli tri nagrade: AIA New England, Honor Award, 2015; Revija Fact & Form, Verska arhitektura: Nagrada za novo opremo, 2014; in Boston Society of Architects, nagrada za male družbe - Honor Award, 2014.

Spominjamo se izjemno raznolikih in spodbudnih izkušenj Paula Lukeza od njegovega otroštva, življenja in študija v več drža-

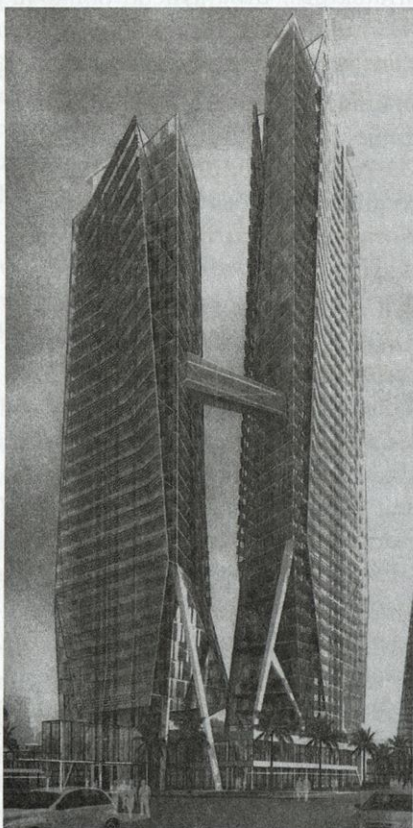
vah, govorjenja različnih jezikov in sledenja različnim izobraževalnim sistemom, spominjam se njegove intenzivne želje, da v celoti izkoristi priložnosti učenja z opazovanjem, primerjanjem in analiziranjem spreminjajočih se okolij in učimo se od vseh vrst učiteljev, od matematikov, fizikov, zgodovinarjev, umetnikov in pesnikov, hkrati pa ves čas budno spremljamo dogajanje v številnih državah od Hondurasa do Nizozemske, od Amerike do Kitajske.

Morda je najboljši način, da to ugotovite, če obiščete številne zgledne arhitekturne projekte Pavla iz majhnih stanovanjskih zasnov v bližini njegovega studia Massachusetts, njegovo največjo uporabo razpoložljivih materialov v Srednji Ameriki, Hondurasu,

njegovo nizozemsko arhitekturo za upravljanje z vodami, vse do velikanskih struktur mestnega oblikovanja na Kitajskem, ki vsak projekt ponazarja z barvnimi fotografijami.

Poglejmo najprej stanovanjski projekt, ki uporablja PV (fotovoltaiko) pretvorbo sončne svetlobe v električno energijo. Z združevanjem sončnega sistema za energijo z najnovejšo baterijsko tehnologijo za shranjevanje energije je mogoče zgradbe napajati vsak dan in lastniki stanovanj pridobijo resnične finančne prednosti.

Paulovo tesno seznanjanje z Hollandovim upravljanjem z nevihtnimi vodami je navdihnilo njegovo večdisciplinarno ekipo, da je razvil predlog za preoblikovanje Bostonove točke Columbia Point v samostojno in prožno soosko. Nagrajeni hidroelek-

Modern Hakka, Master Plan, Xiamen, Kitajska
(Fotografija: Slovenian American Times)

trični sistemi ustvarjajo moč zaradi sprememb plimovanja. Drugi obnovljivi sistemi (sončni, vetrni, geotermalni, biomasa) skupnosti omogočajo večjo energetske neodvisnost.

Z rezanjem kanala skozi Columbia Point, ki bo povezal staro severno pristanišče z južnim zalivom Saving Hill, bi novi kanal lahko zajel naraščajoče morske gladine in spremembe plimovanja ter zajel vodotoke in pretok naravnih vodnih tokov za ustvarjanje hidroelektrične energije s pomočjo naprednih tehnologij turbin, ki bi spodbudila skupnosti in gradila živahne javne prostore, kot ekološko trajnostni urbani model.

Boston, predlagani kanal skozi Columbia Point prikazuje, kako je sistem dvorišč vključen v novo urbano tkanino, ki temelji na samooskrbni proizvodnji energije za vsak blok. Novi načrt vključuje obstoječe zgradbe, ustanove in kampuse, obenem pa dodaja nove funkcije, kot sta hidroelektrarni kanal in sistem zadrževalnih ribnikov.

Tako kot smo se trudili dojeti kompleksne pristope, ki jih je zledoval Holland, do najboljšega možnega upravljanja vode v Bostonu (in Ameriki), je priljubljeni televizijski program 60 minut CBS 21. julija 2019 predstavil obširen intervju s Henkom Ovinkom, ki je imenoval Nizozemsko in razpravljal o nizozemski rešitvi poplave, posredno pa namigoval, da so na rešitve, ki sta jih predlagala Paul Lukez in njegova ekipa, vplivali morda najboljši svetovni strokovnjaki za upravljanje voda. Ekipa Lukez je prejela tudi dve nagradi za delo na tem področju: svetovno nagrado za arhitekturo, nagrado WAFX 2017; in nagrada za svetovno arhitekturo. Zmagovalec kategorije WAFX: Podnebna energija in ogljik, 2017.

Profesor Paul Lukez je kot vzgojitelj učil arhitekturo ter predstavljal kako živeti bogato, častno, produktivno in srečno življenje na številnih ameriških solah in univerzah, vključno s podiplomsko šolo prestižnega tehnološkega inštituta v Massachusettsu in celo na številnih kitajskih univerzah. Fascinantni vzgojitelj in avtor številnih člankov v lokalnih, nacionalnih in mednarodnih revijah ter o vplivnih knjigah ter nacionalno in mednarodno cenjeni arhitekt Paul Lukez je obogatil zlasti Združene države Amerike, srednjeameriške Hondurase in Kitajsko, pa tudi Japonsko, Korejo, in Karibe. Njegovo podjetje je osvojilo več kot 25 regionalnih, državnih in mednarodnih nagrad in upamo, da ima pred seboj še veliko ustvarjalnih let.

ŽIVLJENJE V ARGENTINI OD PRIHODA 1949 DO 2008

Kot sem omenil v prejšnjem zapisu, smo se znašli v Imigrant-skem hotelu. Bili smo tam le nekaj dni, ker nas je prišel iskat bratranec Ivo Adamič z ženo Žarko Sever. Prišla sta v Argentino skoraj eno leto prej in sta že imela najeto lepo stanovanje s tremi sobami. Med tem smo morali skozi več administracijskih postopkov. Najbolj važen je bil za osebno izkaznico. Fotografirali so nas kar tam. Slika je bila obupna. A prilepljena na osebno izkaznico nam je omogočila, da smo bili zopet osebe in ne samo številke. Ta izkaznica nas je spremljala dolga leta, dokler ni bila nadomeščena z moderno plastično tablico. Skoraj nikoli nismo potrebovali te legitimacije, ker je tukaj vladala absolutna svoboda. Zdelo se nam je nekaj nemogočega po tolikih letih stalnih kontrol. Ko sem srečal na cesti stražnika, sem se prve čase kar malo ustrašil. Po dveh letih sem v službi imel prijatelja, ki je imel veliko jadrnico. Z njo smo pluli po širokih rekah. Na teh je patroljirala mornariška policija. Enkrat so nas ustavili za tisto običajno kontrolo. Sam sem se zelo prestrašil in skrnil v notranjost ladje. Prijatelj se mi je smejal, a njegov oče mu je razložil, da ta strah ni nič čudnega po prestanih vojnih letih. S časom je strah izginil in sem gledal na vse uniformirane kot na navadne ljudi.

Bratranec in njegova žena sta nas prišla iskat z manjšim tovornim vozilom. Nanj smo naložili lesen zaboj. Ta je imel mere, kot so bile določene v taborišču, pred odhodom. Bil je toliko velik, da smo lahko pripeljali star šivalni stroj, ki so nam ga podarili dobri Tiroinci. Peljali smo se proti severu, v drugi del mesta. Skoraj vsa pot je vodila skozi velike in prelepe parke. Končno smo se ustavili pred moderno trinadstropno stavbo, kjer je imel bratranec svoje stanovanje. Dal nam je na razpolago eno sobo. Ta soba je bila naš dom več kot eno

leto. Potem smo si lahko najeli lastno stanovanje. To tudi ni bilo lahko. Najemnine so bile zelo visoke. Zato smo to stanovanje najeli skupaj z družino moje sestre. Tako smo bili trije, ki smo služili in lahko vzdrževali dom. Po letih, ko smo že vsi napredovali v službah, si je moj svak kupil na obroke lastno stanovanje. Tudi jaz sem kar kmalu dobil posojilo in zgradil lastno hišo. Več podrobnosti pozneje ...

Stanovanje je bilo v lepem okraju mesta. Vse je bilo novo. Ljudje so hodili lepo oblečeni. Pogovarjali so se mirno in bili videti vsi dobre volje. Skoraj na vseh ogljih so bile male trgovinice, v katerih si lahko nakupil vsega po volji. To je bilo nekaj neverjetnega. Prvi dan pri Ivu smo imeli bogato večerjo. Pri večerji smo pili belo vino. To je bilo v litrski steklenici, bilo je belo in se je imenovalo semižon (semillón). Zdelo se mi je, da smo kot pri biblični pojedini, kjer sta prisostvovala Jezus in Marija. Ponavljam - nov svet. Seveda naslednji dan sta Ivo in Žarka šla na delo, mi bi pa morali iskati službe. To je pa bilo skoraj nemogoče, ker se je ravno začela stavka tiskarjev in štirideset dni ni bilo časopisov. Prve dni nam je pomagal bratranec in tistih 40 dolarjev, ki smo jih dobili v emigrantskem hotelu. Čez teden dni mi je bratranec po svojem šefu preskrbel delo v eni od tovarn istega podjetja. To podjetje je bilo last Nemca Schlottmana. Kmalu se je pri njemu zaposlilo veliko slovenskih vseljencev. Preden sem bil sprejet, sem moral na zdravniški pregled v sanatorij istega podjetja. Ker je bilo vse v redu sem se že naslednji dan lahko predstavil na delo. Presenetilo me je, da so glavni uradniki in šefi govorili nemško. Tako sem imel olajšano pot, ker španščina mi je bila za enkrat, kot so rekli, „španska vas“. Izpolnil sem papirje in takoj so me predali predelavcu, ki me je že kar peljal v tovarno na moje delavno mesto. Postavil me je za pomočnika pri stroju, kjer se je na blago nanašala neka lepljiva snov. To blago se je sušilo več dni in „postalo“ polimano platno, ki se je uporabljalo za prte. Tudi ta predelavec je govoril nemško in me je imenoval kar Georg. Delal sem osem ur na dan od ponedeljka do petka in štiri ure ob sobotah. Vsak dan je vsak delavec dobil liter mleka. Plačevali so nam redno vsakih štirinajst dni. Seveda je bil dohodek zelo skromen. V odmoru so se delavci pogovarjali med seboj in sploh nisem razumel, kaj so govorili. Čutil sem, da je pogovor večkrat letel name. Pogledovali so me in se mi smejali. Včasih je prišel mimo predelavec, me ogovoril in me za nekaj časa rešil neprijetnega položaja. Tako sem prebil v tej tovarni vse dni tiskarske stavke in še nekaj več. Ko so zopet prišli časopisi, sem začel iskati delo soboslikarja. Mislil sem, da bom

zaslužil malo več. Kmalu sem dobil delo pri mojstru, ki je bil tudi nemškega rodu. Se razume, da sva se takoj dobro sporazumela. Plača na uro je bila višja in sem lahko delal nadure. Torej sem res zaslužil precej več. To je za tiste čase in borne razmere pomenilo zelo veliko.

Ko sem odpovedal službo v tovarni, mi je preddelavec dejal, da delam veliko neumnost. Rekel mi je: „*Georg ne hodi stran. Ti boš s tvojimi študiji in znanjem nemščine lahko kmalu napredoval.*” V tistem trenutku bi potreboval dobrega svetovalca. Imel sem pred očmi večji zaslužek in krivo je bilo tisto bore znanje slikarstva, s katerim sem mislil, da bom takoj napredoval. Usoda je bila zapečatenata za skoraj dve leti, to je do oktobra 1950, ko sem po naključju dobil res dobro službo kot tehnični uradnik v največji tekstilni tovarni Argentine.

SOBOSLIKAR (MALAR)

V teh skoraj dveh letih sem delal v več podjetjih. Večkrat sem šel skozi hude preizkušnje. V prvi službi smo barvali visoko stavbo in sem se kar nekoliko prilagodil. A nekega dne so me poslali barvat strop velike garaže (pribl. 8 x 14 m). Barvati je bilo treba z apnom in sicer z velikimi pravokotnimi čopiči. Seveda, zame je to bilo nekaj novega. Apnena barva je bila v velikem sodu in tam sem moral pomakati to rogovilo in z njo, stoječ na visoki lestvi, barvati strop. Ko sem dvignil roko s čopičem, da bi barval strop, se mi je najprej pocedila barva po roki in potem pod rokav in po telesu. To je bila groza. Z barvo, ki je ostala, sem pobarval, kar se je dalo. Zlezal sem z lestve in nisem vedel kako naprej. Mimo je prišel mojster in me nekaj čudno pogledal. Takoj je razumel, kaj je na stvari. Ker je poznal mojo zgodovino in vedel za vse naše preživete težave, se mi je nasmejal in me je dobrohotno podučil. Tako sem počasi napredoval v mojih „malarskih” spretnostih. Res je bil dober človek. Kdo drugi bi me takoj odpustil. Takih dogodivščin je bilo še več na tej moji „malarski” življenjski poti. Najhujša se mi je pripetila v rezidenci mojih bodočih nadrejenih. Čisto po naključju so me poslali tja. Rekel sem nadrejenih. Bili so lastniki velikanske trgovske in industrijske družbe, kjer sem dobil, kot prej omenjeno, prvo tehnično službo. Lahko si mislite, da sem bil za te visoke ljudi le ubogi „malar” in se za nas soboslikarje sploh niso zmenili. Edini stik smo imeli z oskrbnikom. Pomočnik, ki nas je vodil, je bil Srb. Znova sem imel srečo, saj sva

se pogovorila kar po „naše“. Ta rezidenca je bila na visokem bregu nad reko, s prekrasnim pogledom na okolico. Tu sem prvič videl, kako živi visoka gospoda. Gospodarja sta imela v prvem nadstropju vsak svoje prostore in njihova stara mati kar malo stanovanje. V prvo nadstropje je vodilo široko stopnišče in poleg njega je bilo tudi dvigalo (rekli smo „lift“). Uslužbenci so živeli v posebni stavbi sredi parka. Vrtnar se je vozil s svojim avtomobilom in profesorica francoščine je imela svojo sobo in kopalnico. To opisovanje ni pedantno. So vtisi ubogega izseljenca, po tolikih letih stiske in skromnega preživetja. Nekaj časa je bila „tastara“ sama v hiši, ker je šla vsa družina na počitnice. Ker sem slučajno barval okna v pritličju zelo blizu jedilnice, sem lahko opazoval vse ceremonije. Vse je bleščalo v srebru in kristalu. Oskrbnik je stal kot vojak pri vratih in opazoval, kako so stregli „tastari“. Strežnik je imel rdečo jopico, črne hlače in bele rokavice do komolca. Vedel se je kar malo smešno, se priklanjal in hodil kot bi plesal. Vse se mi je zdelo kot v filmu. Dobro! Pustimo to, ker sem hotel opisati svojo najhujšo dogodivščino in ravno v tej rezidenci. Ko sem barval okno, sem moral tudi pobarvati železne mreže. Za vse to sem imel lep zelen lak. Uporabljal sem lestev, na kateri sem na gornji klin obesil pločevinasto posodo z barvo. Ko sem končal z enim oknom, sem moral nadaljevati z naslednjim. Seveda je bilo treba prestaviti lestev. To sem storil, a pozabil posodo tam visoko na lestvi. Ko sem prestavljal lestev, se je posoda nagnila in lak se je zлил po meni in po tleh. To je bila groza in strah. Dobro mi je pomazala obleko, a najhujše je bilo, kako počistiti tla. To so bile lepe rdeče keramične ploščice. Zopet mi je skočil na pomoč Srb. Prinesel je veliko cunj in s terpentinom sva počasi vse počistila. Kot vsak dan je proti večeru prišel mojster. Prehodil je prostore, kjer smo barvali in ni opazil ničesar. Tako je šlo vse mimo, le obleka, ki dela človeka, ni bila več za rabo. Doma sem imel še eno izmeno in sem naslednji dan nadaljeval kot nov.

Vseh anekdot, veselih, resnih in komičnih, bi lahko naštel ogromno. A zadržal se bom pri nekaterih, ki jih smatram kot najbolj zanimive. Na primer, bom povedal, kako so me naučili piti žganje. Za taboriščnike, resne in zadržane, bi bil to skoraj greh. Bilo je pozimi 49/50, ko smo hodili barvat vikend gospodarja v južnem predmestju. Bilo je precej daleč od nas. Ker smo začeli delati ob sedmih zjutraj, sem moral od doma pred peto uro. S tramvajem sem se vozil približno eno uro do železniške postaje Constitución. Tam sem sedel na vlak, da sem prišel do postaje, kjer smo se dobili vsi „malarji“.

Zbirali smo se v manjši pivnici blizu postaje. Bili smo štirje in sicer preddelavec (capataz) in trije pomočniki. Eden od pomočnikov, star kakih 45 let, je bil vedno lepo oblečen, držal se je, kot da bi bil se nator in trdil, da je pravi komunista. Pri tej trditvi je ostalo. Drugače pa je bil precej lenoba. Mogoče me je ravno zato spominjal na senatorja. Njegovo glavno opravilo je bilo, da je v bližnji mesnici kupil meso za kosilo in potem skoraj ves dopoldan pripravljaval ogenj in mojstrsko pekel to meso. Preddelavec García nam je medtem vsem naročil kupico žganja in sicer Grapa de uva Valleviejo. To naj bi bilo proti hudemu mrazu. Prvi dan se mi je kar malo zavrtelo, a s časom sem privadil temu zdravilu. Od tam smo se morali peljati s kolektivom (krajevni avtobus) do vikenda (Quinta fin de semana). Bila je zelo obširna, s tremi stavbami in bazenom. Ta je bil pozimi prazen in smo ga očistili in pobarvali. Upravitelj nas je zalagal z mandarinami. Priznam, da smo se kljub vožnji in mrazu dobro imeli, čeprav upoštevam, da sem šel od doma v trdi temi in tudi prišel domov že ponoči. Vsega skupaj smo tam delali malo več kot dva meseca.

Druga zanimiva epizoda se je dogodila sredi mesta, blizu parlamenta, v pivnici (baru) La Victoria. Lastniki so bili izdelovalci istoimenskega penečega jabolčnika. Ta lokal je bil med najbolj imenitnimi, saj so tja zahajali poslanci in senatorji. Bil je elegantno opremljen. Tam smo barvali ponoči, ko ni bilo gostov. Proti jutru smo imeli kratek počitek in smo si lahko postregli z brezalkoholnimi pijačami in sendviči iz krušne sredice (pan de miga). Hodili smo tudi v kuhinjo, ki je bila v kleti, kjer bi si lahko postregli s slanimi piškoti in ameriškimi lešniki. Ti so bili shranjeni v velikih steklenih kozarcih. Vse je bilo na razpolago, a na žalost si vsaj jaz nisem postregel, ker v kozarcih je bilo polno rdečih črvov. Zato je bilo vse obgrizeno. To je dobila slavna gospoda na mizo, ko je naročila pivo. Naj omenim še, da je bila kuhinja umazana in stene vse mastne. Bila je prava muka pobarvati to kuhinjo. Večkrat sem še barval ponoči v barih in gostilnah in povesod je bila ista pesem. Lepi lokali, lepo pohištvo, zapeljive police polne najbolj izbranih pijač, dragoceni lestenci, itd. Vse to je bilo gostom pripravljeno v zapeljivi harmoniji. A ko si prišel v kuhinjo, je pa bilo kot vedno: umazano in zanemarjeno. Tu si lahko zopet prišel do zaključka, da je vse na videz in da gre vse za zaslužkom na lahek način.

Lahko bi še in še našteval take in podobne dogodivščine. Na kratko bom opisal dva primera. Prvi se je zgodil v lepi vili v delu

mesta Belgrano na ulici Melián. Tam smo barvali notranjost in je bilo treba počistiti tudi pročelje. V prvem nadstropju sta bila dva kipa angelčkov, ki sta tudi potrebovala olepšave. In kdo jih je moral očistiti? Jaz! Mojster mi je rekel: to pripada tebi ker imaš obraz angela (cara de angel). S krtačo in cunjami v roki sem splezal do tja in začel z delom. Kaj kmalu so se ostali delavci zbrali pred hišo in se mi smejali rekoč, da prijemam nagce ... Od raznih okoliščin, ki sem jih doživel, je bilo to precej nedolžno, a so se na vso moč zabavali. Ni manjkalo dvoumnih opazk. Kot vse, je tudi to počasi splahnelo in se razblinilo.

Drug primer, zelo koristen, pa sem doživel v hiši lastnika velike trgovine za otroške obleke. Tudi ti ljudje so bili avstrijski Judje. Tako sem se lepo pogovoril po nemško in s staro mamo sva kaj hitro postala prijatelja. Navadno sem med barvanjem pel ali žvižgal. Pohvalila me je, da imam lep glas. En dan me je vprašala, kako je z mojo španščino. Povedal sem ji, da po tako kratkem času v novi deželi ne preveč dobro. Takoj mi je ponudila, da grem lahko z njo po delu v šolo Pestalozzi, zopet v okraju Belgrano, kamor se hodi učiti španščino za nemško govoreče. Z veseljem sem sprejel ponudbo in obiskoval to šolo več mesecev. Priznati moram, da mi je bilo to zelo koristno. Seveda sem se ji za to dobroto lepo zahvalil.

Mislil sem, da bom že končal s to malarijo, a spomini se mi porajajo kot utrinki na jasnem nočnem nebu. Pa nadaljujmo. Sedaj pride na vrsto gospod grof Staudt. To je bil pravi grof in poleg tega bogat podjetnik z železnino. Pri njem smo tudi barvali. To ni bila hiša, to je bila prava graščina. Kot pleskarji smo lahko spoznali vse prostore. V pritličju so bili vsi uslužbenski prostori. Poleg kuhinje je bila celo pisarna, kjer je tajnica skrbela za filatelijo. V prvem nadstropju je bila velika hala in od tam velikanska vrata v vse mogoče prostore. V velikih oknih so bili povsod prelepe vitraje in na vrhu vsakega okna grofov grb s krono s petimi konicami. Oče mi je pojasnil, da po cesarskem protokolu število teh konic pomeni stopnjo v plemstvu. Ta gospod se je tudi obnašal kot pravi aristokrat. Na vse zgodaj ga je čakal pred glavnimi vrati črn Mercedes Benz. Šofer, v črni obleki in s čepico na glavi, mu je odprl vrata, da je on stopil v avtomobil. Z osebjem smo se zelo dobro razumeli. Glavna kuharica nam je vsako popoldne postregla s hrano in nekajkrat nam je dala tudi grozdja. Ko to pišem, tisti ki to berejo, ne bodo razumeli, da je, za naš čas in za naše razmere, to bilo nekaj nepoplačljivega.

Pa naj bo še en utrinek. Ta mi je začrtal mojo bodočo življenjsko pot. Barvali smo zopet v hiši avstrijskih Judov. Vnovič sem se lahko izkazal s svojo nemščino. Lastnik je bil zajeten in fin gospod. Rekli so, da je bil direktor v največji tekstilni tovarni. Njegova stara žena je bila zelo ljubezniva. V prvem nadstropju je imela stroj za likanje in je pri likanju prepevala judovske pesmi. Kmalu sva se pogovorila. Ko sem ji povedal, da sem v Avstriji končal en letnik inženirske fakultete in da stalno iščem drugo zaposlitev, mi je takoj dejala, da bo to povedala možu, ki je direktor v zelo važnem podjetju in da mi bo on gotovo preskrbel primerno službo. Drug dan sem ji prinesel svoj dokument z univerze. Dala ga je svojemu možu. Že naslednji dan mi je ta gospod inženir Willstaeter naročil, naj se predstavim v njegovi firmi inž. Buserju. Na določen dan in ob določeni uri sem bil sprejet na pogovor. Ker je bil ta gospod Švicar, je vse teklo v nemščini. Poslal me je na razne izpite in končno sem bil sprejet in to celo v njegov oddelek, ki je bil ustanovljen pred kratkim. To je bila industrijsko inženirstvo in sicer v največjem tekstilnem podjetju v Argentini. Ime je bilo Grafa. V tistem času je bilo zaposlenih več kot 5000 ljudi. Drugič še kaj več o tem.

NADALJEVANJE ŠTUDIJEV IN UČENJE DRUGIH

Ves čas sem premišljeval, kako bi lahko nadaljeval svoje študije. Iste misli so težile moje prijatelje, ki sem si jih pridobil med mladimi v slovenskih organizacijah. Mnogi smo se tudi spoznavali pri nedeljski slovenski maši na cesti Belgrano. Vsi so bili begunci iz Italije. Moji sošolci iz Avstrije so se razkropili po Kanadi, Severni Ameriki, Avstraliji in eden je ostal v Avstriji. Ti novi znanci so me sprejeli kot prijatelja. Njihova grupa se je že v Italiji poimenovala „Banda“. Tako sem postal član te bande. Nekateri so govorili, da moramo najprej izdelati izpit iz zadnjega leta osnovne šole in potem polagati vse izpite iz srednje šole. Brez dvoma bi to bilo brez konca in bi se verjetno naveličali tako dolgega postopka. A kot vedno je prišla rešitev. To je bila intervencija poslanca Slovenske ljudske stranke za Prekmurje in advokata dr. Franca Bajleca. On je pri oblasteh dosegel, da s tem, da naredimo izpite iz predmetov, ki jih nismo imeli v Evropi, dobimo potrdilo o dokončani srednji šoli in s tem bi se odprla vrata na univerzo. Po tej poti nas je mnogo prišlo do cilja. Dr. Bajlec bi si zaslužil več priznanja, kot ga je bil deležen. S svojim posegom je omogočil, da se je s časom ustvarila močna mlada inteli-

gentna skupina, ki je z leti pripomogla pri ohranitvi naše slovenske povojne skupnosti.

Osebnostno sem se vpisal na Colegio Nacional de Buenos Aires. To je bila šola pod pokroviteljstvom državne Univerze. Druge srednje šole so imele pet let študija, a ta je imela eno leto več vendar s prednostjo, da je bil možen vstop na univerzo brez sprejemnega izpita. Tako sem moral položiti izpite iz kastiljščine, argentinske zgodovine in zemljepisa ter državljanske vzgoje. Seveda to, poleg dela, ni bilo preveč enostavno. A sem, mislim, v dveh letih, preko Cervantesa, Martina Fierra in 50 milijonov krav, prišel do diplome. Takoj sem se vpisal na inženirsko fakulteto na državni univerzi. Seveda ni bilo vse lahko. Največja težava so bili urniki predmetov. Mnogi so sovpadali z službenim časom. Na primer; v prvem letniku je bilo tehnično risanje enkrat na teden ves dopoldan. V službi sem si moral izprositi proste ure. Seveda je bilo z leti vedno težje in ker sem v službi kar hitro napredoval, so mi odgovornosti še bolj otežile obiskovanje univerze. Tako sem v četrtem letniku popustil in nisem mogel več naprej.

Vendar sem še vedno imel v mislih nadaljevanje študijev. Ko sem bil že poročen in oče lepe družinice, sem, na pobudo svoje ljubljene žene Mirjanke, začel s študijem administracije na ekonomski fakulteti in sem jih tudi končal. Bilo je veliko truda in se je tudi zavleklo skozi osem let. Največja zasluga pri tem je bila moje žene, ki je pri petih otrocih z velikimi žrtvami praktično na svojih ramah vodila razvoj družine. Ko sem položil zadnji izpit, sem se hitro peljal v šolo, kjer so otroci imeli športno prireditev. Tiho sem se prisedel k ženi in ji s solzami v očeh povedal, da sem univerzitetni abiturient. Bila sva srečna.

Še pred tem je podjetje Grafa najelo profesorje Industrijskega instituta v Severni Ameriki. Glavni šefi vseh podjetij iste firme (Bunge y Born) smo imeli neke vrste „postgrado“ (podiplomski študij) skozi eno leto in sicer štiri ure na dan. Pozneje sem prisostvoval raznim tečajem in konferencam iz moje discipline.

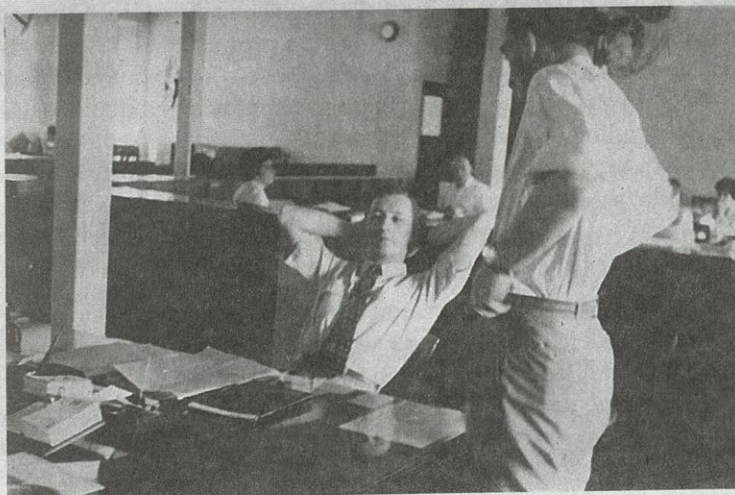
Kmalu sem se poleg dela posvetil učenju. Najprej sem začel pri Nacionalnem institutu industrijske tehnologije (INTI - Instituto Nacional de Tecnología Industrial). Predaval sem pri nočnih kurzih (40 do 60 ur) o Racionalizaciji in Storilnosti pri produkciji. Prisostvovali so tehniki, šefi in lastniki manjših podjetij. Ta predavanja v manjši meri opravljam še danes. Pozneje so me povabili na Industrijsko

fakulteto univerze UADE (Universidad Argentina de la Empresa). Tam sem prišel do naslovnega profesorja za študij dela (to je zopet racionalizacija dela) v četrtem letniku in učil do svojih 75 let starosti. Dobil sem posebno diplomo in ko sem izpolnil 30 let učenja tudi medaljo. Med tem sem bil štirinajst let naslovni profesor na Inženirski fakulteti Univerze ITBA (Instituto Tecnológico de Buenos Aires). Ta je ena najbolj priznanih v svoji stroki. Vse svoje življenje sem učil, poleg omenjenega, svoje sodelavce v podjetjih, kjer sem bil zaposlen. Za INTI sem tudi sestavil učbenik, ki se še danes uporablja. Bil sem tudi svetovalec pri zbornici čevljarške industrije. Več kot deset let sem bil član odbora pri Instituto Gutenberg. Ta je bil odvisen od Tiskarske zbornice in glavni namen je bila vzgoja in formacija tehničnega osebja. Kot pristranski komentar omenim, da sem tako pri INTI kot pri „čevljarjih“ zaslužil pomembne honorarje, pri Gutenbergu pa je bilo delo „častno“.

GRAFA

Vrnem se k delu za vsakdanji kruh. V tem podjetju sem naprej začel s preprostimi statističnimi kontrolami kakovosti v produkciji. Kmalu sem napredoval do tehnika v študiju dela (merjenje časov in izboljšanje metod dela ali racionalizacija dela).

Po treh letih sem bil imenovan za šefa oddelka in čez pet let pisarne industrijskega inženirstva za vse podjetje. Imel sem pod seboj štiri oddelke in čez štirideset tehnikov ter inženirjev. Ne smem pozabiti na tri pridne sekretarke. Uradno sem bil direktor industrijskega inženirstva. To je bilo do leta 1972, ko je Grafa kupila veliko konfekcijo s skoraj tisoč delavci. Pisarne so bile v Buenos Airesu, a konfekcija je bila oddaljena 1000 km. Tja sem bil premeščen najprej kot asistent glavnega direktorja in potem sem pa prevzel koordinacijo s produkcijo in bil odgovoren za globalen program produkcije, nakup in pa kontrolo kakovosti nakupljenega blaga. Medtem ko sem delal v Grafi, sem večkrat potoval v Brazilijo, kjer je bilo več sestrskih podjetij. Tam sem predaval, imeli smo sestanke in primerjali vsa podjetja in tudi načrtovali sodelovanje na krajši rok. V drugi firmi sem pa kot koordinator moral pogosto potovati v Tucumán, kjer je bila konfekcija. Vsa ta potovanja so bila z letalom. Nisem bil največji prijatelj letanja in to predvsem, ko se je letalo treslo ali malo padalo in se spet ujelo. Zato sem, kadar je bilo mogoče, poslal katerega od svojih sodelavcev. Leta 1975 sem, malo

Avtor (sedi) kot uradnik v podjetju Grafa (1954)

S sodelavci v podjetju Grafa 1955 (drugi z leve)

pred izpolnjenimi 25 leti v podjetju, sprejel ponudbo rojaka Hermana Zupana, lastnika velike tiskarne in papirnice, in odpovedal dotedanjo službo. To dejanja sem dolgo premišljeval. Ob 25. obletnici so dajali zlato spominsko medaljo, ček z lepo vsoto denarja in teden dopusta. Zelo zapeljivo, kajne? A kmalu se je pokazalo, da je bila moja odločitev pravilna, saj so to konfekcijsko podjetje kmalu zaprli in vse zaposlene odpustili. Čez nekaj let so zaprli tudi osrednje podjetje Grafa in preselili centralo v Brazilijo.

PODJETJE HERMANA ZUPANA

V novi službi sem se ukvarjal s podobnim delom kot v prejšnji. Glavna razlika je bila v tem, da sem imel direkten stik z gospodarjem. Firma je hitro rastla in z njo tudi vsi sodelavci. Tam sem delal še veliko let po upokojitvi. To je bila v tistih leti rešitev, saj je bila pokojnina zelo nizka in za vsakdanje življenje nezadostna. V tem podjetju sem imel še veliko drugih funkcij. Ustanovil sem računalniški oddelek, ki je bil pod mojo odgovornostjo dokler nismo kupili nov računalnik (main frame) za katerega so sistemi in programi zahtevali izvedenca v teh temah. Sodeloval sem pri izbiri te ekipe in potoval z direktorjem Eckerjem v Caracas, Venezuela, kjer smo videli eno od teh ekip v praktični aplikaciji. Vsekakor sem vedno sodeloval pri ustvarjanju sistemov za kontrolo produkcije, kot je na primer sistem CAM (computer asisted manufacturing). Z istimi črkami CAM (computer asisted managerment) se poimenuje sistem, ki pomaga pri splošni administraciji podjetja, kjer sem tudi deloma sodeloval. Pri tem sem ustvaril tako imenovano komandno ploščo (Tablero de comando), ki je vsebovala fizične podatke ter indekse proizvodnje in storilnosti. Leta 1977 sem potoval z g. Zupanom v Nemčijo na največji grafični velesejem. Po končanem velesejmu sem si vzela nekaj dni, da sem obiskal domovino. Leta 1987 sem pa potoval v srednjo Evropo in to zopet službeno. Obiskal sem mnogo podjetij v Švici, Nemčiji in Avstriji. Začel sem v Rimu in tam tudi končal, ko sem prevozil skoraj 7000 km. Na tem potovanju me je spremljala moja žena Mirjanka. Tudi to potovanje sem izrabil za neke vrste počitnice in obiskal Kanado in Slovenijo. O prvem obisku še rdeče domovine in o teh dveh obiskih Kanade in Slovenije bom bolj obširno pisal v drugem poglavju. Drugo postransko delo je bilo načrtovati gradnjo novih objektov ali izboljševati že obstoječe, ker je podjetje, kot sem že omenil, hitro rastlo. Tako sem moral analizirati tudi podjetje v Braziliji, katerega končno niso kupili. Moral sem pogosto potovati

v papirnico (600 km) in v nova podjetja v provinci La Rioja (1200 km). V tovarni Norpack, ki jo je pozneje asimiliralo švedsko podjetje Tetrapack, sem vpeljal kontrole produkcije vseh operacij in ko sem zadnjikrat obiskal to tovarno, sem videl, da je v pisarni direktorja bila na vidnem mestu knjiga z mojim priručnikom in z mojim primkom. To me je napolnilo z velikim zadoščenjem, saj sem bil vsaj nekje javno priznan in to celo v švedskem podjetju. Mislim, da bo o službah, poklicnem delu in javnem udejstvovanju v argentinskem okolju kar zadosti. Prešel bom na razgibano in organizirano življenje slovenskih povojnih izseljencev.

SLOVENSKA SKUPNOST

Vsaj leto pred nami so že prišli v Argentino begunci iz italijanskih taborišč. Ti so takoj začeli organizirati skupnost na vseh področjih. Ustanovili so tako verske kot posvetne organizacije. Kdaj in kako o tem pišejo drugi. Jaz govorim iz vidika človeka, ki je prišel v to skupnost. Prvi stiki so bili pri mašah na ulici Belgrano. Kaj hitro sem spoznal mlade mojih let. Skupina tako poimenovane Bande me je sprejela v svoj krog. To ime so prinesli iz Italije in priznam, da so bili odlični fantje. Z njimi sem imel stik skozi mnoga leta in še danes imam pogost prijateljski stik z enim od njih. Druga dva pa živita zelo daleč. Eden od njih celo v Avstraliji. Ob vsaki priložnosti smo praznovali rojstne dneve in hodili na skupne izlete. Delovali smo tudi v mladinskih organizacijah, od katerih je bila najbolj važna Slovensko katoliško akademsko društvo (SKAD). Dolgo časa smo se akademiki (univerzitetni študentje) zbirali in debatirali o ustanovitvi akademskega društva. Največja zapreka je bila poimenovanje tega društva. Končno je ostalo med akademskim in katoliškim akademskim. Zmagala je večina in izbrala ime Slovensko katoliško akademsko društvo. To je bilo v skladu s tradicionalnim društvom starešin, ki se je imenovalo Slovensko katoliško akademsko starešinstvo (SKAS). Ko smo začeli s sestanki, se jih dva, ki sta bila proti „katoliškim“, nista udeležila. Prvi dve leti me je doletela čast, da sem opravljal službo predsednika. Za sestanke sem dobil prostor v samostanu patrov Presvete Trojice. Poleg rednih sestankov smo imeli študijske dneve, na katere smo iz naše skupnosti povabili izvedence v različnih aktualnih temah. Na povabilo sem se vključil tudi v Katoliško akcijo. Pri tej sem sodeloval kar lepo število let. Kot aktiven član sem večkrat predaval Zvezi katoliških delavcev (JOC) in celo enkrat na velikem zborovanju mladine v Boki (La Boca).

V naših šolah sem deloval v šolskih odborih. Najprej v osnovni šoli in potem na srednješolskem tečaju. V prvi sem bil najprej blagajnik in potem predsednik. Nekaj podobnega je bilo v srednji šoli. Ko so me prosili, da bi prevzel poučevanje slovenščine, sem opustil sodelovanje v odboru. Profesorsko službo sem opravljal štiri leta. Potem sem odstopil, ker je bilo poučevanje ob sobotah popoldne in zame naporno, ker sem poleg normalne službe poučeval na dveh univerzah in poleg tega obiskoval Ekonomsko fakulteto.

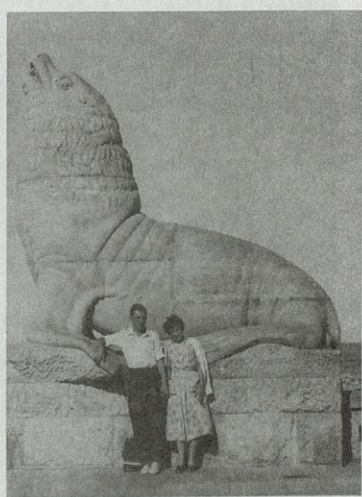
Večkrat sem bil naprošen za predavanja in tudi slavnostne govore ob obletnicah domov in organizacij. Vedno sem bil pripravljen za sodelovanje. Naša skupnost se je vzdrževala z nesebičnim delom nas vseh.

DOM IN DRUŽINA

Nadaljujem po dolgem času. Vsak dan se težje spravim k pisanju. Mogoče je to letom primerno. Vendar sem se zopet opogumil, predvsem z moralno podporo moje žene Mirjanke. Odločil sem se za to poglavje, ker je njegova snov temelj mojega življenja in hotenja. Brez doma in družine življenje nima pravega smisla. Kot v vseh zgodovinskih zgodbah bom začel s predhodnimi časi in dogodki.

Mladi akademiki smo se dobivali ne samo na sestankih ampak tudi na izletih, prireditvah, po nedeljskih mašah in včasih tudi pri veselih večernih srečanjih v gostilni Dekleva, kjer so bili prisotni tudi starejši. Poleg glasbe in plesa je bila tudi „Kultura“. Na primer, znani režiser in igralec Maks Borštnik je uprizoril dele dramskih tem. Drugi so nastopali drugače. Bili so zelo lepi večeri. Tam sva bila tudi midva z Mirjanko, a samo kot prijatelja in kolega. Tako njeni starši kot midva smo se zavrteli po dunajsko. Priznam, da mi je bila Mirjanka vedno bolj všeč. Zares sva prišla skupaj 29. julija 1956 in sicer ob priložnosti, ko sem jo spremil na njen dom v Don Bosco. Od tistega trenutka sem zaživel novo življenje v objemu ljubezni in z novimi načrti za prihodnost. 8. decembra, 1958 sva se poročila in ustvarila družino.

Da se malo povrnem; medtem ko sva, kot rečejo, hodila skupaj, sva že začela načrtovati najino prihodnje gnezdo. Začelo se je pri prošnji za kredit. Po Mirjankinem očetu dr. Bajlecu, ki je imel službo na ministrstvu za javna dela, sva dobila možnost posojila za gradnjo. Seveda brez zemljišča ni gradnje. Bajlečevi so preko svojih znancev zvedeli, da Slovenec Stupica išče za soseda rojaka. Takoj

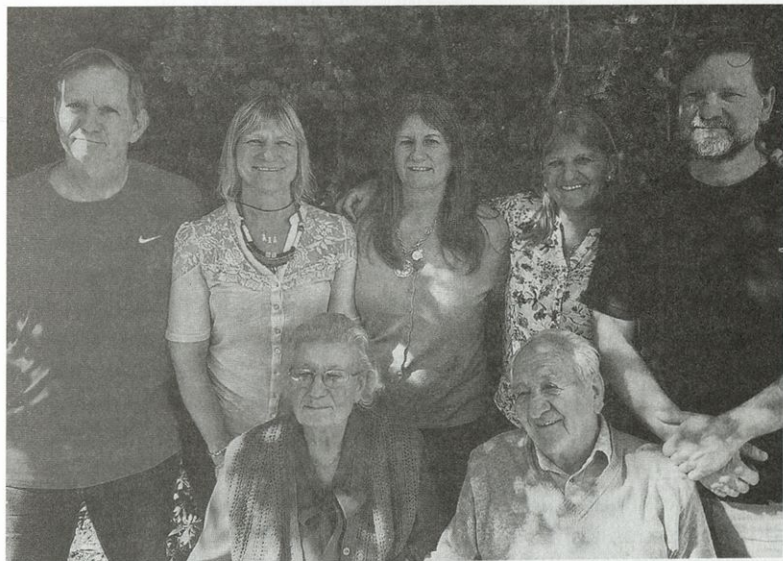
Na poročnem potovanju v Mar del Plata

Dva posnetka poročnega slavlja (1958)

sem se zanimal za to zemljišče, ki je bilo na zelo lepem kraju. Bilo je blizu mesta. Ves predel je bil praktično prazen in se je šele začelo graditi. Vse je bilo novo. Za to zemljo sem dal skoraj polovico na roke in za ostalo sem pa vzel hipoteko na tri leta. Za prvo plačilo sem zbral prihranjen denar, posojilo od Grafe in sem prodal skoraj novo motoneto Siambreto. Proti koncu leta 1959 sva začela z Mirjanko z gradnjo in vselili smo se januarja 1961. Gradnjo so nadzorovali od banke in so dajali posojila v šestih obrokih in sicer vsak obrok po končani šestini gradnje. Tako smo, bi rekel, končali gradnjo korak za korakom. Med tem sva z ženo živela v predmestju, v kraju Lourdes, pri njeni sestri. Ko sva se vselila, sva že imela dve luštni punčki: Mirjankico in Lučko. Treba je bilo še marsikaj dokončati. Na primer vse soboslikarsko delo sem počasi opravil sam. Vrt je pa začela urejevati žena. V tistih časih smo živeli kot v rajju. Ni se bilo treba bati roparjev, soseščina je bila odlična in okolica prelepa. Nekaj metrov od hiše smo imeli obsežen park s stoletnimi evkaliptusi in drugimi drevesi. Otroke si tam mirno pustil same brez strahu. Vse drugo je bilo za danes neverjetno. Kuhinja je bila obrnjena proti vrtu in mlekar je prinesel mleko pred kuhinjska vrata, to je, da je šel s ceste prosto okoli hiše, ker ni bilo ograje. Danes imamo poleg normalnih vrat v hišo in v garažo še visoko železno ograjo. Z leti se je družina večala in po vrsti so nas razveselili sin Vladko, hčerka Pavlinka in zopet sin Tomaž.

Kot je rastla družina, se je seveda morala večati tudi hiša. S posojilom podjetja in z lastnimi prihranki je to bilo mogoče. Kot pravijo, da iz malega raste veliko, se je v našem primeru dogodilo dvakrat. Seveda je to pregovor z gotovimi omejitvami. Povečana hiša ni več rastla, a družina je rastla naprej, ne sicer v številu, ampak vsem so se štela leta. Vsi naši mladi so bili v šolah zelo pridni. Otroški vrtec, osnovno in srednjo šolo so obiskovali v dvojezičnem institutu in to dopoldan kastiljsko in popoldan angleško. Po končani srednji šoli si je vsak izbral višjo izobrazbo. Z ženo sva se odločila, da jim bova pomagala s tem, da dokler ne diplomirajo, jim ne bo treba v službo. In tako se je zgodilo. Mirjanka je končala kot univerzitetna kirurška asistentka; Lučka je prišla do dveh profesorskih naslovov v umetniški orientaciji; Vladko je končal vojaško akademijo in postal oficir; Pavlinka je diplomirala kot strokovna profesorica za osnovne šole; Tomaž pa je po velikem trudu prišel do komercialnega pilota. Pozneje so se še vsi izpopolnjevali na kurzih, konferencah in celo univerzah. Tako na primer je Vladko končal advokaturu in Tomaž licenciaturu v mednarodnem trgovanju.

Avtor z ženo, hčerami in sinovoma

Z vsemi vnuki leta 2014

Prve čase smo bili vsi bolj na tesno, a kljub temu smo obiskovali okolico Buenos Airesa in celo bolj daleč do Slovencev v Mendози (1000) km. V počitnicah smo pa vsako leto letovali pri morju v Miramaru. A že leta 1986 smo bili pri moči in smo kupili, seveda zopet v Miramaru, lepo stanovanje z garažo. To je bilo vzrok, da smo včasih obiskali morje tudi med letom. Ko so si otroci ustvarjali družine, so s skupnim dogovorom imeli možnost uporabiti to stanovanje za počitnice. Pozneje so uporabljali stanovanje tudi naši vnuki sami s prijatelji in to celo med letom. Poleg morja smo opravljali izlete tudi v prelep gozd (Vivero), kjer smo ob priložnosti nabirali gobe. Rekel bi, da je bilo nabiranje gob kot neke vrste strast. Prehodili smo večji del gozda. Nahajališča gob so bila skrivnost in redko kdo ti je zaupal, kje je gobe dobil. Ko sem enkrat vprašal znanca Miramarčana, kje nabira gobe, mi je odgovoril: V gozdu greš gor in dol in jih najdeš.

Med letom smo nedelje ali pa celo sobote in nedelje pogostoma preživeli v kraju La Reja v zahodni okolici mesta in pravijo, da je to izreden kraj, ki ima mikroklimo. Tam je imel ženin oče prelepo posestvo, kjer je redil piščance. Bilo je posajeno s sadnim drevjem, tako da smo imeli vedno pomaranče, mandarine, fige, slive itd. In tudi ni manjkalo grozdja. Stara mama je ustvarila velik in bogat zelenjavni vrt. Vseh teh dobrot smo bili deležni v obilici. Poleti smo se kopali v velikem bazenu. Na žalost, kot se na svetu vse dobro enkrat konča, tako je bilo tudi tega raja enkrat konec. Konkurenca in slaba ekonomska situacija v deželi jih je prisilila, da so morali to posestvo prodati. Kupili so v naši bližini hišo in smo si tako bili blizu vse dni.

POTOVANJA

Kot sem omenil v prejšnjih poglavjih, sem večkrat službeno potoval v inozemstvo. V primeru Grafe je še kar dobro opisano, a o drugih se bom sedaj zamudil malo dalje. Pričnem pri službenem potovanju v Düsseldorf leta 1977. Izrabil sem ga, da sem po dolgih letih prvič obiskal Slovenijo. Tam sem se zamudil samo pet dni. Stanoval sem pri ženinem stricu v Mariboru. Od tam sem vsak dan obiskal kakega sorodnika in sicer v Ljubljani in na domu mojega očeta v Prlekiji, v Slovenskih Goricah pri Ormožu. Preden sem odpotoval iz Argentine, so mi znanci rekli, da se bom moral takoj po prihodu prijaviti policiji. Ko sem to omenil stricu, mi je rekel, da tega ne bo treba, saj bom vsak dan drugje. Vsi sorodniki so me sprejeli z veli-

kim veseljem in eno noč sem prespal pri bratrančih v rojstni hiši mojega očeta. Sestrična mi je povedala, da sem noč prespal na postelji, kjer se je rodil moj oče. Seveda, to so doživetja, ki ostanejo samo v srcu in jih papir ne prenese. Ženin stric mi je razkazal Maribor, ki sem se ga megleno spominjal iz svojih otroških let. Čudil sem se, da je bilo vse mesto okrašeno z zastavami in sicer slovenskimi in jugoslovanskimi z rdečo zvezdo in čisto rdečimi s srpom in kladivom. Na moje začudenje mi je stric obrazložil, da je ravno ta dan „Dan armije“ in da armija pripada komunistični stranki. Torej Jugoslavija ni bila socialistična, kot so jo poimenovali uradno, ampak dejansko komunistična. Na tem sprehodu sva obiskala tovarno TAM, kjer je bil on v službi kot uradnik. Seveda ni napredoval, ker ni bil vpisan v partijo. Končni obisk je bil namenjen pomožnemu škofu Smeju, bližnjemu sorodniku ženine družine. Pogovorili smo se čisto po domače in mi je ostal v spominu kot čudovita osebnost. Med drugim je tudi omenil, kako so jih komunistične oblasti v prvih letih po 1945 zasledovale in zatirale. Ob tej priložnosti sem lahko pozdravil mojega bivšega kateheta iz Celja, dr. Držečnika, naslovnega mariborskega škofa. Zdelo se mi je, da se ni nič spremenil. Bil je nasmejan, razigran in zgovoren, kot ko je bil mlad katehet. Na žalost se je obisk Slovenije končal prehitro. Po drugi strani sem si pa želel po dolgem času zopet biti pri svoji družini. Odpeljal sem se z brzim vlakom v Frankfurt in od tam z letalom domov.

Drugo službeno potovanje, tudi za Zupanovo podjetje, je bilo leta 1987. Vse skupaj je trajalo okoli pet tednov. Glavni cilji so bili obiskati podjetja, kjer so izdelovali stroje za tiskarsko obrt, nadalje institute za poučevanje grafičnih ved in pa kako in kje imajo že vpejlano računalništvo. Na tem potovanju me je spremljala moja žena. Kot prejšnje potovanje je bilo tudi to deloma privatno in večji del službeno. Začelo se je v Kanadi, kjer smo s prijatelji praznovali štiridesetletnico mature. Nato se je nadaljevalo v srednji Evropi z obiskovanjem podjetij, potem z daljšim obiskom Slovenije in končno zopet s kratkim obiskom Kanade.

Kanada: večina mojih avstrijskih sošolcev se je naselila tam, razen dveh v USA, ena, ki je šla v Avstralijo in eden, ki je ostal v Avstriji. Ta zadnji je bil dr. Vrbinč, voditelj slovenstva na avstrijskem Koroškem. Večino dni sva bivala pri Pavlinovih v Toronto in nekaj dni pri Kozinovih v Montrealu. Glavni sestanek je bil v Torontu, kamor so prišli iz vseh krajev. Naštejem vse: Peter Pavlin, Zdene Vižintin, Danilo Sedlar, Matija Kozina, Helena Ambrožič in Roška Mavrič

V Toronto, leta 1987

(ta zadnja je prišla iz USA). Lahko si predstavljate, kako smo se počutili ob tej priložnosti in smo mislili, da se bomo vedno od časa do časa srečavali in naprej obnavljali spomine. A zob časa, ali bolje bi rekel kosa, je hitela manjšati našo družino in se ni ozirala niti na starost in niti na važnost osebe. V Kanadi sva obiskala Toronto, Montreal, Ottawa, Quebec, St. Anne de Beauprè, Ile D'Orleans in še mnogo drugih zanimivih krajev. Lahko rečem, da je to prelepa dežela in da so se moji prijatelji dobro uživali in preživeli.

Iz Toronta sva odletela preko Amsterdama v Trst, kjer naju je na letališču čakal avtomobil, ki sem ga najel že pred odhodom iz Buenos Airesa. Imel sem že točno načrtano pot in ko sem prišel v neki kraj, sem takoj klical v naslednjega in lahko rečem, da je uradna pot stekla „po žnorcí“. Iz Rima sva se najprej peljala do Milana. Tam sva prespala in naslednji dan sva se usmerila proti Švici. Prišla sva v zadnjem trenutku do postaje pred tunelom, kjer sva zapeljala avto na vlak, ki nas je skozi 45 km dolgemu tunelu pripeljal v mesto Brig. Tam sva šla na kavico in na najino presenečenje so dali na mizo krožniček z švicarskimi bomboni. Bila sva v domovini evropske čokolade. Pot naju je vodila do mesta Lausanne. Tam sem obiskal grafič-

no višjo šolo in tovarno Bobst, od katere smo imeli pri Zupanu več strojev. Po prespani noči je pot šla naprej proti severu. V Švici sem obiskal še podjetja na treh krajih in sva dvakrat prespala. Povsod je bilo res lepo in vsi kraji so bili, kot da so jih ravnokar počistili.

Po vsem tem je napočil čas za obisk Nemčije. Pot ni bila preveč dolga, a sem imel na programu zelo veliko obiskov. Vsega skupaj jih je bilo skoraj deset. To so bili kraji Kirchheim unter Teck, Heidelberg, Heilbronn, Würzburg, dvakrat Frankfurt in končno Nürnberg. Ko sem drugič obiskal podjetje v okolici Frankfurta, se je obisk končal pozno popoldne. Ko sem zavozil na avtocesto, se je že začela vsiljevati noč. Ker je bila pot do naslednjega mesta zelo dolga, sva se odločila prenočiti kje sredi poti. Zagledal sem plakat, ki je kazal, da je en kilometer od avtoceste manjše mestece. Zavil sem tja in pri vходу v ta kraj je stalo poslopje z napisom: Gostilna in prenočišča. Bila je lična enonadstropna stavba. Utrujena sva parkirala avto in stopila v gostilno. Bila je polna gostov, ki so pili, jedli in se veselili pri dolgih mizah. Ker je bilo vse zasedeno, naju je natakar povabil k pultu, kje so bili udobni sedeži. Dobila sva izborno domačo večerjo in seveda velik kozarec piva. Medtem se je približal vesel gostilničar in naju pobaral, od kod sva. Pogovor je stekel in teklo je tudi pivo, ki nama ga je kar naprej nalival. Kar naprej smo trkali na zdravje. Govorili smo o vsem mogočem in tudi o politiki. Postajala sva zaspana in so naju spremili v prvo nadstropje, kjer so bile sobe. Hodnik je krasila lepa rdeče vezena preproga, soba je bila prijazna in kopalnica dobro opremljena. Za tako majhno mestece je to bilo pravo razkošje. Seveda sva povsod v Nemčiji prenočevala v bolj bogatih hotelih, a to prenočišče je potrdilo, da je v tej deželi, v še najbolj skromnih okoliščinah, red in čistoča.

Drugo jutro sva nadaljevala pot proti Nürnbergu. Najprej sva si poiskala hotel. Bil je sicer v okolici mesta, a nekaj metrov od glavnega vhoda je bila prva postaja podzemne železnice, ki naju je pripeljala prav v sredo mesta. Tam blizu so me čakali v podjetju za računalništvo. Ogledal sem si njihovo tehnično opremo in analiziral sisteme, ki so jih imeli na razpolago. Ko sem vse opravil, sva z ženo obiskala mesto. Najbolj zanimivo je bilo, da kljub temu, da je bilo med vojno eno izmed najbolj bombardiranih mest, ni bilo sledu o tem. Vse je bilo kot ravnokar sezidano. Proti večeru naju je zapeljal napis na manjši gostilni. Bilo je napisano na veliko: Prave in najboljše nürnberške klobasice. Stopila sva v gostilnico, a je bilo že vse zasedeno. Hitro je pritekel natakar, prosil ljudi, da so se malo

razmaknili in nama tako dobil dve mesti. Na splošno sva videla, da imajo gostilne v tej deželi dolge mize in se ljudje posedejo, kjer pač dobijo prostor. Da se vrnem h klobasicam. Bile so bolj tenke, a tako dobre, da sva se jih resnično skoraj preobjedla v „spremstvu“ domačega kruha in „starega piva“ (Altbier). V lokalu je bilo veselo in kaj hitro sva se sosedom pogovarjala kot stara prijatelja. Ko sva zapuščala lokal, smo se vsi veselo pozdravljali.

Kot začenjam poglavja z „drugo jutro“ ali „drugi dan“, tako začenjam tudi to poglavje, ki je bilo zame poglavitne važnosti. Začela se je pot proti domovini moje mame. Skrbelo me je, kako bom spretet na meji. Imel sem vse papirje v redu in celo tri legitimacije, ki so mi jih dali v Buenos Airesu na češkem poslaništvu. Ker smo vedeli, kako postopajo komunisti, sem bil v skrbeh. Ko sva prišla na mejo, sva morala najprej predstaviti papirje nemškim carinikom. Bili so zelo vljudni in niti niso pregledali prtljage. Nekaj metrov naprej so naju pa že čakali rdeči funkcionarji. Imeli so vojaške uniforme in vsi so imeli na ramah ruske strojne puške. S strogimi obrazi in brez pozdrava so nama pregledali papirje in prtljago in so si pridržali en izvod dokumentov izdanih v Buenos Airesu. Potem so nama odprli zapreko in sva že lahko zapeljala na češka tla. Oddahnila sva si in potem je avtomobil stekel po ozki tlakovani cesti na pot med prijaznimi zelenimi griči proti Pragi. Občudovala sva to lepo deželo, vso v zelenem plašču med polji in gozdovi. Spominjala me je na našo zeleno Štajersko. Seveda so naju motili plakati, ki so pred vsako vasjo oznanjali oceno tistega kraja s političnega in produktivnega vidika. Zraven je pa bil simbol sovjetske pete, to je ali srp in kladivo ali rdeča zvezda. Hiše ob poti so bile kot zapuščene in redkokje se je videlo kakšnega človeka. Vse to je bilo enako, ko sva prispela do Plzna. Tam sva poiskala gostilno. Usedla sva se za mizo. Kmalu je natakar prinesel jedilni list. Ponudba je bila zelo borna in skoraj ni bilo na listi mesa. Povsod je bila napisana teža mesa v dekagramih. Izbrala sva si težjega. K temu je spadal češki cmok in paradižnikova omaka. Meso je bilo zelo trdo in precej mastno. To je bil prvi materialni stik z revno Češko. Temu je bilo verjetno tudi vzrok, da je bila gostilna skoraj prazna.

Nadaljevala sva pot proti Pragi. Po pičlih dveh urah sva že bila na robu mesta. Skrbelo naju je, kje bova dobila prenočišče v tem velikem in nepoznanem mestu. Zapeljal sem kar po isti cesti naprej in že sredi mesta zagledal velik desetnadstropni hotel. Ustavil sem se pred njim, vstopil in vprašal, če imajo na razpolago prostor. Od-

govor je bil pozitiven. Pri sprejemu sem moral predložiti potni list in legitimacijo izdano v Buenos Airesu. Za to zadnjo sem omenil, da jo bom moral predstaviti policiji. Na to mi je odgovoril: „V tem trenutku ste že prijavljeni“. To je pomenilo, da je ta uradnik bil član policije. Pozneje sva opazila, da je bila vsa Praga polna policije in vojakov. Praga in vsa Češka je bila pod sovjetsko peto. Na malem trgu ob hotelu je bil velik spomenik s srpom in kladivom. Na vsem se je izražala neka potrtnost in ni bilo pravega življenja. Hiše so bile zapuščene in na mnogih je padal omet. Pred glavnimi cerkvami so bili napisi, da so v popravilu in seveda so bile zaprte za ljudi. Na slavnem Karlovem mostu so bile prej zlate skulpture zapuščene in zopet plakati, da so v obnovitvi. Na splošno o „Zlati Pragi“ ni bilo govora. Totalitarizem je Prago in vso Češko dušil. Ko sem v neki knjigarni kupil zemljevid države in plačal smešno nizko ceno, sem dejal: „Samo toliko malo stane?“ Pristopil je starejši lepo oblečen gospod in rekel: „Naša Češka ni vredna niti toliko“. Na obrazu se mu je poznala skrb za prihodnost njegove domovine.

Lahko bi naštel še mnogo primerov. Omejil se bom samo na nekatere. Prvi dan sva šla na večerjo v restavracijo, ki naj bi bila pred leti najbolj slavna. Res se je videlo na zgradbi in opremi, ki je pa bila tudi zapuščena. Zlati stebri že niso bili tako zlati in velikanske zavese na oknih zašite. Natakari, v elegantni in obnošeni črni obleki, je imel strgane čevlje. Jedilni list je bil tudi primeren temu času: malo izbire in mali koščki mesa.

Nadaljujem z drugim primerom, ki oriše tipično tlako in podjarmljenost. Neki dan sva stopila v večnadstropno veletrgovino. Bila je še kar dobro založena. Najbolj bogat oddelek je bil, kjer je bil slavni češki kristal. Končno sem se ustavil pri dežnih plaščih. Ker ni bilo nikjer cene, sem poklical prodajalko. Hitro je bila na uslugo, a predno bi lahko povedala ceno, je po zvočnikih zadonela vojaška glasba. Pustila me je na cedilu in vsi ljudje so kot zbegani tekali proti izhodu. V kratkem smo izpraznili poslopje. To je bil drugi primer diktature. To se je opazilo celo pri opravljanju verskih dolžnosti. Pri maši v cerkvi Praškega deteta Jezusa je bilo zelo malo ljudi. Vse je bilo pod vplivom totalitarne in protiverske uprave.

Samo še en primer revščine. V univerzitetnem predelu sva videla, kako so starejši meščani brskali po smeteh! Edino kar me je razveselilo in me napolnilo s ponosom, je bil velik relief na čast mojemu staremu stricu, umetniku Mikulašu Alešu, ki je priznan kot

eden največjih čeških likovnih umetnikov. Seveda sva obiskala grad čeških kraljev in še mnogo drugih točk včasih tega najlepšega mesta v Evropi.

Nastopil je čas, da sva morala zopet na pot. Ubrala sva jo nazaj proti jugu, proti Avstriji. Na tej poti sva se ustavila v mestu Mirovice, kot omenjeno, kraj rojstva moje mame. Tudi Mikulaševa družina je bila tam doma. Na glavnem trgu ima velik spomenik in čez hišico, kjer se je rodil, je zgrajena velika stavba kot muzej. Iskal sem dom moje mame. Spraševal sem ljudi in neka starejša gospa, ki je poznala moje prednike, je povedala, da ni od te domačije nič ostalo, ker je bila podrta kot skoraj celo mesto v zadnji bitki med Nemci in Sovjeti ob koncu druge svetovne vojne. Samo na pokopališču, ki je kot po čudežu ostalo skoraj nedotaknjeno, sem odkril spomin na mojo družino in sicer imena mojih prednikov od 1700 in toliko naprej. Žalostno dejstvo ...

Spet sva nadaljevala proti jugu in sicer proti avstrijski meji. Na meji se je ponovilo isto kot pri vstopu na Češko. Na tej strani resni obrazi, strog pregled prtljage in avtomobila in primerjava slik na tretji legitimaciji z našimi obrazi. Povsod so bile puške Kalašnikov in vojaške uniforme. Res mrzlo in neprijetno. Drugače so naju sprejeli Avstrijci. Prijazno z nasmejanimi obrazi so naju pozdravili in skoraj niso pregledali prtljage. Želeli so nama srečno pot. Odrinila sva proti Linzu in potem naprej proti Dunaju. Blizu Dunaja sva prespala v prijaznem prenočišču. Zgodaj drugi dan sva bila že na vratih slavnega Dunaja. Najprej sva obiskala cesarsko palačo (Schönhbrunn) in potem središče mesta. V slaščičarni blizu katedrale sva „pod sliko“ cesarja Franca Jožefa jedla slavno torto Zaher (Sachertorte). To je bilo posebno doživetje. Preselila sva se za nekaj časa v 19. stoletje. Dan je hitro mineval in proti večeru zopet na pot. Tokraten cilj je bil Gradec (Graz) sredi zelenega severnega Štajerja še pred nekaj stoletij slovenski Štajer. Prenočila sva v prelepem hotelu sredi mesta. Drugo jutro sem obiskal veliko grafično podjetje, kjer so že deloma imeli vpeljana vodstvo potom računalnika. Potem sva imela čas še, da sva obiskala mesto in grad nad mestom. Oživeli so spomini na moje enoletno bivanje v tem mestu leta 1948. Takrat sem bil ubog begunec, a vsekakor srečen in brez skrbi in danes pa kot predstavnik velikega podjetja in poln odgovornosti. Proti večeru sva zopet krenila na pot in tokrat proti naši pravi domovini Sloveniji. Na žalost je bila še v Jugoslaviji in pod komunisti.

Na meji so bili še kar prijazni. A uradnik, Srb, ni znal prebrati mojega potnega lista. Ubrani mi je vstop v Slovenijo. S težavo sem mu prevedel vse v srbohrvaščino. Ta jezik je podoben slovenščini in sem se ga spominjal iz šole in počitnic v Dalmaciji (po 46 letih). Končno me je razumel in odprl zapreko. Oddrdrala sva naprej in kmalu prišla v Maribor, glavno mesto slovenske Štajerske. V nekaj dneh sva obiskala najine sorodnike. Potem sva obiskala glavno mesto Ljubljano in Bled in zopet naprej. Tokrat nazaj proti Argentini mimo Trsta in Rima. Mimogrede sva se ustavila dvakrat v Assisi na domu sv. Frančiška. V Rimu sem oddal avto in kmalu sva pristala v Buenos Airesu. Po tako dolgem času je bilo snidenje z najino družino nepopisno lepo. Bila sva, rekel bi, zopet doma. Saj kjer je družina, tam je dom.

Leta 1988 sem službeno potoval v Venezuelo, v mesto Caracas. Šlo se je za nakup velikega računalnika (Mainframe) in sistema za vodenje in kontrolo produkcije. Tam so imeli že vse vpeljano in so nam pokazali, kako to deluje. Skupino je vodil g. Damian Ecker. Pri drugi seji je šlo nekaj narobe in Damian je že hotel oditi. Rešil sem situacijo, ker sem ugotovil, da so razlagali za podjetja s produkcijo po lastnem programu in ne po naročilnih kot so bila naša podjetja. Ko sem jim pokazal napako, so se takoj znašli in potem je vse teklo po pravi poti. Mislim, da je bil naš obisk pozitiven in za podjetje koristen. Končno so kupili njihovo opremo in sisteme.

Vsa naslednja potovanja bi pa kar naštel in če je bilo res kaj nenavadnega, bom omenil na koncu. Na vse teh potovanjih sva potovala skupaj z ženo Mirjanko.

Rio de Janeiro leta 1988, 1992 in 2013.

Severna Amerika in Kanada 1992.

Slovenija in Avstrija, 1993.

Slovenija 2000 in 2003.

Španija 2000 in 2005.

V Rio sva videla, kako Brazilci zagrabijo javna dela, kako na hitro in s kakšnim optimizmom. Za svetovni ekološki kongres so v 6 mesecih zgradili novo dvonadstropno avtocesto iz letališča do mesta. Organizacija kongresa je bila zavidljivo sijajno izpeljana.

Španija je poglavje zase. Prepotovala sva precejšen del in skoraj vse z vlakom. Omenim predvsem mesto Cuenca, zgrajeno na visokem skalnatem rebu. Nekatere hiše kar visijo nad prepadom. Za

nobeno ceno ne bi šel na balkon take hiše. Čez prepad je na nasprotni hrib speljan dolg viseči most in ko prideš do polovice, se ti že vrti v glavi. Zanimivo je bilo čisto na zahodu dežele mesto Cáceres z dobro ohranjenim obzidjem iz časa arabske zasedbe, kjer so Arabci pokončali vse do zadnjega. Tam blizu so dobro ohranjeni ostanki velikanskega naselja Rimljanov. Spoznala sva svetovno znano univerzo Salamanca, potem pa rojstni kraj pisatelja knjige Don Kihota (Don Quijote) in najstarejšo in najbolj slavno univerzo Alcalá de Henárez. In še in še. Še vedno nama Španija steguje roko in naju vabi ...

Seveda najlepši so bili obiski rojstnih krajev in stik s sorodniki po mnogih, mnogih letih. Za njimi pa takoj obiski prijateljev iz šolskih let (1945/1948) v Avstriji. Tudi omenim, da sva prehodila Rim, Padovo, Benetke, itd. Benetke so bile prekrasne. Center Evrope sem pa že opisal precej na dolgo in široko.

Tukaj se ustavim in namesto navadne pike zapišem veliko.

KONEC

ZAPISI OB ROBU

AVGUST 1996

Malo raztresen - raztrošen: Prebral prve memoarske zapise, nato se vrnil k poročilu o pevsko-glasbenem festivalu. Priganja me zakasnela pošta, nadaljevati bi moral „Osmo čudo“.

Čudim se, kako zelo lahko se spravim k ročnemu delu, a kako ovinkam ob misli na umsko delo. Vse mogoče izmike poskušam, dokler me eden od njih ne zmoti.

Preteklo soboto sem bil v Hurlinghamu pri ge. Brumnovi. Po zapuščini sem šel brskati: toliko, da si vsaj približno idejo ustvari njej. Nekaj mi je gospa posodila: korespondenco g. Dolenca (ki je skromnejša kot sem upal), nekaj filozofskih tekstov, da preverim če so bili v celoti objavljeni, Brumnovo avtobiografijo, katero sem že skoraj vso prebral. Zbiram možna besedila za objavo. Kar sem v naglici pregledal je tole: Še nekaj korespondence (Kos, Jezernik, Juhant).

Sinoči z ženo na koncertu orkestra Bridas. Posebno všeč mi je bila nedokončana Schubertova 8. simfonija. Zakaj? Ker je ena tistih skladb, ki sem jih vzljubil v svoji mladosti - v Escobarju. Ker je zelo dramatična in obenem romantična v melodiji. Vem, kako mi je segala v dno duše, kako sem drhtel v mladostnih sanjah ob njenih akordih: sanjah o idealizirani ljubezni, o lepoti in ljubezni združeni - v dekletih. Bog ve o čem sem še sanjal, le to vem, da je bilo hrepenenje po vzvišenosti in popolnosti zelo boleče in istočasno skoraj nasladno. Razdvojenost me je že takrat morila.

Sinoči sem se vrnil v bajeslovje svoje mladosti: obrazi, ki se jih spominjam, so realni: ne bom našteval, preveč jih je. A tisti svet, ki se je pletel okrog ovalne „akademije“ (v Escobarju - tam smo poslušali glasbo), tisti svet je bil spleten iz mitov.

SEPTEMBER 1996

Na vožnji s 36 proti Slovenski hiši - na sejo:

*Beseda nemi
 ob veličastni igri zatona.
 Zlati blesk je kakor znamenje božje
 na robu vsakdana.
 Misel se izmika
 - nedosegljiva -
 srce pije iz polne čaše večera
 opojno medico milosti.
 V zavesti tipa neslišni glas
 neizrekljivo lepe
 usodnosti biti.*

Precej branja (Svobodna Slovenija, Ognjišče, Novi glas); začel sem Mare Cerarjeve *Poletje molka* (spet se vračam v povojne Domžale). A v ospredju je zakonska kriza. Ta me ima v šahu in menda zato ne morem s pravo besedo na dan. Na razpotju, v dvomu kam naj krenem, v stanju negotovosti, skoraj brezizhodnosti. Pomlad me ne zajame v svoje objube; ostajam v sibirski zimi. Ne vem če bo še kdaj potrkalo na moja vrata pomlajenje. Edino delo me še rešuje.

Nekako nagonsko potrebo čutim po verovanju. Sem pa tja se oglasim - mimogrede v šolo - v lomaški katedrali. Za kratek premislek, za nemogočo molitev. Ob nedeljah grem rad „na romanje“ v Banfield k večerni maši, a bolj kot to, na daljši sprehod, ki ima vsaj nek cilj. Pri romanju je resnični nagib iskanje, hoja za svetlobo, za razsvetljenjem, za razodetjem. Kot da bi iskal pot iz teme v morebitno oznanjenje nečesa.

Včasih sem pri maši na Ramon Falconu (pred predavanjem). Če je navadna sobota in ni kake izredne prireditve, je pri maši le nekaj starejših. Žalostno! Moti me tudi „strumnost“, pri obhajilu: kot na povelje, vsi po vrsti. Jaz pa nisem vreden ... Ampak, slovesne, pete maše, so nekaj zelo lepega. Kaj mi še pomenijo? Estetski užitek mi pomaga k religioznemu čustvu, če pa tega ni, je moje prisostvovanje le tipanje v temi: iskanje racionalnega pomena obredov, obrazcev, molitev. Fenomenološki pristop k religiji (in k liturgiji) še nekako doživljam; mitološkega skoraj da ne več, čisto se mi je zvedenel, izvotlil. Bolj podrobno v to snov ne smem, ker bi bilo krivoversko.

Svetniki mi malo pomenijo. Z dvema ali tremi izjemami, do katerih čutim simpatijo. A čudno, vseeno imam zavetnike v nebesih. To so moji starši in teta M.; manj bratje, strici, tete. Če malo presodim, v resnici samo tisti, na katere sem bolj čustveno navezan. Ta vez še naprej drži.

Ani R. mi je pohvalila poročilo o Pevskem večeru. Jaz sem pa kvintet pohvalil; da je bil v vseh treh pesmih dovršen. Pa Lukova „sinička“ je bila izjemno lepa; tako nežno jo je zapel, tako mehko, občuteno in predano, da sem jo doživel kot biser večera. Ganjen sem bil od lepote.

Poletje molka mi ugaja; grem že proti koncu. Opisi so dobri, zgodba je resnična, sam jo poznam. A kako je res kar pravi o avtorici ga. Glušič: da je gostobesedna. Včasih se preveč zadrži pri samoumevnih rečeh - pa razlaga kar je čisto jasno. Pisati ji moram (pa ne o gostobesednosti).

V petek 13. 09. predavanje ge. Veselke Šorli Puc. Dobra udeležba, lepa predstavitev njene umetnosti (vitraji) poetično razmišljanje (na koncu) o njeni viziji lepega. Najlepši vitraji - vsaj kar smo jih videli - so rastlinski motivi. Svete podobe mi manj ugajajo. A se tudi te razraščajo v stebela, liste in cvetove. Vse se prepleta v rast in brstenje in cvetje.

V soboto sem bil doma, malo zidal, malo šaril: malo bi imel pokazati, da bi dan opravičil. Bilo je poletno vroče. Ponoči se je pripravilo za dež - čez noč in včeraj je ves dan deževalo. M. nas je obiskala - le za kosilo - potem sva odšla, ona domov, jaz pa v Ramos na Slovenski dan. Govor sem zamudil, nekaj petja tudi, a večino kulturnega programa sem le ujel. Petje mi je bilo všeč: vse zelo kakovostno, tudi Gallus je v boljši formi kot pred letom. Otroški glasovi pretresljivi v svoji svežini - in nadebudni v svoji slovenščini. Anin glas suvereno zaplava v višave in zveni čist kot kristal. Kvintet je bil odličen. Isto tudi San Justo.

S prepisovanjem potopisa sem moral prenehati. Baše me šola (suplenca); v „popravitlu“ imam Meddobje in s težavo napredujem. V petek in soboto sta bila pri nas P. in J. V petek sva bila z J. na Pucovem predavanju. V nedeljo zvečer sem se malo zamudil v Lanusu (Mladinski dan): resnično lepi nastopi - ker so kot celota bili tako raznovrstni, razgibani, pisani. Napovedovalec je bil Marko Pallotta:

zelo posrečen v svoji šegavosti in šepavosti. Ugibam kdo bi bil avtor besedila. Martin Sušnik? Ima žilico!

Še vedno korekture „Meda“. Sinoči silno utrujen v šoli. Dopolodne imel zadnje predavanje kot suplent. Popoldne oddal referate okrogle mize o Gogalu. Jutri moram oddati popravljene tekste. Delo me baše od vseh strani. Keramiko sem čisto opustil. Meditacijo tudi. Antropologija mi je dala precej dela. Zdaj se moram posvetiti Stresu: za prihodnje predavanje (o transcendentalni izkušnji).

Ko se je stemnilo sem šel, kot že po navadi, v Teatro Payro. Koncert je bil: zborček sem zamudil, ujel pa zelo dobrega Chopina. Kar potegnil me je v življenjsko dramo: trdi koraki neizprososti terjajo, da izpolnjujemo dolžnosti, da smo budni in bojeviti. A vmes se ponavlja in vse prepleta romantičen sen prostosti, ljubezni, visoke pesmi sreče. Hrepenenje po lepoti - mestoma preglasi, trdota težkih taktov. Sonata op. 35 se mi je dopadla in mi je segla globoko. Porajalo se mi je nekaj misli za novo pesem. A danes me že spanec zmaguje. V drugem delu sta se lepo ujeli piščal (traversa) in klavir (Adriana Rodríguez in Gabriela Folls). Brezhibno sta zaigrali štiri skladatelje: Mozart, Bach, A. Jolivet in Debussy.

OKTOBER 1996

Dokončal prvih pet strani potopisa: to bi bil vsekakor glavni del. Manjka še sprehod po pragozdu, kjer bo priložnost za botaniko in zoologijo; potem še kako postransko anekdoto in končno obisk razvalin v San Ignacio. To naj ostane za drugo „oddajo“.

Na seji SKA. Kar prijetno vzdušje. Delovni zagon. Bukovca ni bilo, je odstopil kot vodja odseka. Namesto njega je prišla Andreja Dolinar, a ni hotela sprejeti vodstva sama. Vdala se je, če bo vodstvo kolegialno: z Milanom Volovškom.

V soboto sem bil na koncertu Korošcev: bratov Smrtnik in tria Korenika. Samo in zelo pohvalno se moram izraziti o njih. To je bil kvaliteten večer. Bratovski glasovi se silno lepo ujamejo v barvi, v izrazu, v preciznosti; niso zastoj sorodni glasovi. In čeprav so amaterski pevci, imajo po naravi zelo prijetne glasove; malo šole seveda tudi. A predvsem se pozna pri njih izreden muzikaličen čut: vse se ujema, glasovi se čudovito zlivajo; njihove pesmi so enkratne stvaritve. Zvest izraz mehke koroške duše: malo sanjave, malo

nostalgične, a vesele in vedre. Prav to je nakazal scenograf, ko je postavil koroško pokrajino, z Gospo Sveto, pod geslo: N' mau čez izaro, n' mau čez gmajnico - vse to pa uokviril kot čarobno podobo sanjske lepote.

A še ni vse: razkošje koroških lepote je seglo še dlje. Niso fantje samo lepo peli in igrali: bili so tudi zelo zavber, pravi fantje od fare. Koroška je bila prisotna tudi v besedi in v podobi: v recitacijah pesnikov - pa v podobi napovedovalke, ki bi tudi spadala v zlat okvir. Vsa milina in mehko Koroške je zajeta v čarobno lepih potezah gdč. Monike Novak. V njenem glasu in njenem naglasu so prisotne Rož, Podjuna, Zila - v njeni prisotnosti in podobi pa umetnik, ki prekaša najslavnejše likovnike vseh časov.

Včeraj sem šel še enkrat poslušat brate Smrtnik v San Justo. No, bila je tudi 40. obletnica Doma. Na programu je bilo še marsikaj drugega, posebno dosti govorov. Ker bi bil sicer sam doma, sem se napotil na daljni zahod. Da bi zamotil demone samote.

Ne bi bil smel iti. Čeprav me je petje osrečilo in me je blesek praznovanja za hip premotil, sem vendar podlegel hudim demonom. Nisem našel pristanišča in dan je šel v brodolom.

Pred kosilom je poklical M., da prihaja iz Mendoze - od P. - pa da je znanec od V. seveda, iz Slovenije. Dobili smo se na podzemski, na Constitución; da, v množini, z M. je tudi E., fletna in zelo nežna punčka. Oba sta študenta, oba Novogoričana, oba željna spoznati čim več sveta. Prejezdila sta gorovje Andov od Peruja, preko Bolivije do Santiaga de Čile, od tam v Mendozo in Buenos Aires. Pojutrišnjem se vrneta domov: preko Rima v Trst in v Gorico. Jutri si bosta ogledala Buenos Aires - no, središče mesta.

Zdaj zbiram raztresene misli, predno mi dan uide v prazno. Noči se že: lep pomladanski dan se poslavlja. Rad bi ujel še zadnje hipe svetlobe. Ne vem zakaj sem nekako zmeden, raztresen.

Dopoldne smo se poslovili od Toneta Brulca. Kropili smo ga na domu, nato je bila maša v Slovenski vasi, pri Mariji Kraljici. G. Fr. Pavlič je v pridigi omenil njegovo kulturno delo. Po maši sta se od njega poslovila Marijan Eiletz, v imenu SKA, pa Ivan Korošec, v imenu domobrancev. Ivan je kar prosto govoril, pa zelo prisrčno in navdihnjeno.

Vedeli smo, da je Tone tako bolan, da ga lahko vsak hip zadene - odpoklic. Tudi sam je seveda vedel in se je tega zavedal. A delal je

do konca. Upam, da je dokončal četrti del Judeževih grošev. Za Glas imam še dva njegova prispevka. Drugega nič. Bog ve kaj bo zdaj z njegovo zapuščino. Omenil mi je, da je od „Grošev“ ostalo mnogo gradiva, pač kot „škart“. Bi bilo treba pregledati.

Kaj bi rekel o Tonetu? Berem ga z užitkom, njegov slog je prožen, razgiban, malo hudomušen, njegov jezik je sočen, pester in barvit. A pogovor z njim mi je bil nemogoč: menda nisva mislila na istem valu. Mislim, da je bil on bolj za monolog. Ne vem koliko je poslušal. Vem pa, da v razgovoru ni nikdar kaj vprašal. Kot da ga ne zanima, kaj drugi misli. Imel je nekaj fiksnih idej: zadnja je bila o klerofašistični črni mafiji. Ta je bila, skupaj s politiki, tisti Judež iz „povesti“,. In domobranstvo, oz. revolucija. Ne toliko kot pri E.M., a vsak pogovor je vodil v leta revolucije. S čemerkoli sem začel, kar hitro sva bila v medvojnih letih. In skoraj vedno je govoril o dogodkih, ki so mi bili neznani. No, šele po Judežu sem marsikaj zvedel - malo bolj urejeno. Podobno kot pri E.: šele ko je napisal spomine sem dobil malo več pregleda čez njegova pripovedovanja. Odšel je še en steber zdomske kulture.

Večer se zgoščuje v pomenljivo pričakovanje tistega trenutka, ko bo kos zažvižgal v logu in se bo dan poslovil za vedno. Pa ne bo znamenje za smrt, ampak le šifra za bogatenje časa, za modulacijo hipa, ki mineva. Žvižg je kakor klic usodnosti življenja. Ugašajočemu dnevnu posreduje težo in pomenljivost, življenjsko lepoto ter usodnost minevanja. Svetlobo premagujejo sence, melos se izgublja v brezčasje. Trenutek se zgosti v začudenje, srce se vzradosti ob suvereni zavesti bivanja. Mehka prisebnost v pomladnem večeru, intimno srečanje z lastno mislijo; biti iz ne-bit, v zavesti čudežne milosti bivanja. Vsekakor trenutek sreče, prav v luči človeškosti.

Po šolskem pouku sem šel peš domov. Temnilo se je že, na zahodni strani zadnja svetloba; ulice v poltemi, čeprav že razsvetljene, drevje v pritajeni rasti, brez šelestenja, kot v tihi zbranosti.

V nekakem elegičnem razpoloženju spet ujamem trenutke sreče. Navdaja me mir, spravljen sem s seboj in s svetom, življenje je dar, ki ga sprejemam z radostjo in hvaležnostjo.

Sprejemam svojo osebno zgodbo, svojo življenjsko zmoto. Kar je bilo se ne da spremeniti. Bilo je izbrano in prehojeno v dobri veri. Zdaj sem postavljen pred novo izbiro. Nič jasno še ne vidim kod in kam. Ni v mojem slogu, da bi se prenaglil. Kako znamenje, kak

namig bom počakal. Medtem pa skušal gojiti samo pozitivne misli in čustva.

O, ko bi mogel živeti stalno tako ravnodušno kot v trenutkih milosti: v posvečujoči milosti božji.

Ob dveh zjutraj sem se prebudil, nekaj časa sem posnemal budnega (Buddhi), zdaj pa že kosi slavijo jutranjo zarjo.

Na vse viže, neutrudno. Neverjetno koliko se jih je tu naselilo zadnja leta. Ob štirih so se zaslišali prvi vlaki: iz daljave. Zakaj nespečnost? Nobenega posebnega vzroka ne najdem, recimo hudo skrb. Verjetno bo libido. Pomladna sla po ljubezni, po življenjski igri. A prostor poleg mene - v postelji - je prazen. Fantazija pa obljudena, kot pri sv. Antonu puščavniku.

Sam v zgodnjem jutru. Spremlja me le petje drozga - tam v sosedovem gaju. To je pesem zarji. A jaz se nahajam v gosti in težki noči. Demoni brezupa mi ne privoščijo spanca. Brezup ob strašni resnici: moje življenje je v razvalini, to mi je jasno. Vse se je podrlo. Skupaj z zakonom se je vse moje življenje zdrobilo na drobce.

Iz podrtije bova morala skušati rešiti vsaj življenje. Jutri bo nov dan. Ptiči pozdravljajo zarjo. Sonce že vzhaja. Morda tudi zame

NOVEMBER 1996

Začenjam dan - in nov teden. Zdajle moram v banko, v Lomas. Popoldne k zdravniku, zvečer v šolo. Včeraj sva šla s Sergijem volit - v Slovensko vas: on SDS, jaz SKD. M. je že v gorah v La Rioja, njegov glas je izgubljen. Škoda! Drugi so mi obljubili, da bodo šli volit.

Končno oddal Glas za tisk. Meddobje je že „na svitlo dano“. Precej dela: poročila so mi vzela cele dneve, korekture verjetno kar en teden.

Pretekli teden, menda v sredo, sva se na kolektivu srečala s Carmen Carbone. Oba sva bila na poti v Sáenz; a ona letos ni hodila na predavanja. Seveda sva malo pokramljala. Predno sva se poslovila mi iznenada pravi: „Le veo una cara triste; ¿qué le pasa, profesor?“ (Vidim vaš žalosten obraz; kaj je z vami, profesor?)

Osupnil sem. Kako je vendar to razbrala? Do zdaj mi še nihče ni nič podobnega zaupal.

„Verjetno so leta, ki jih človek prišteva“, sem se izmikal. Res ni bila priložnost, da bi ji razlagal svoje težave.

A ona ni odnehala. V svoji evangeljski preprostosti mi odvrne, da leta sama pač ne prinašajo potrnosti. S tem sva se razšla.

Danes sem moral s kolesom mimo njihovega doma, pa sem sklenil, da se oglasim in ji povem resnico.

Ni je bilo doma. Zvonim in zvonim, a zastonj. Ključke je pustila v vratih - na zunanji strani. Sklepal sem, da je z doma, a ne daleč. Približa se soseda in mi pravi, da jo je pravkar videla. Verjetno da je šla v trgovino.

Ko ji pokažem ključke vzklikne: „Oh, ta ženska!“

Hišo sva zaklenila, ona je spravila ključke.

Že ves teden mi hodi po glavi njena iskrena opazka. Nič si ni izmislila: v dušo mi je videla, skozi moj pogled. Žalost da se mi zrcali; že na obrazu! To pa niso več mačje solze. Že sam sem se spraševal pred ogledalom - nekaj časa že - če nisem vedno bolj podoben bratu na tisti sliki v Mengšu, s T. M. in Gogijem. Kot da bi mu šlo na jok! Pa je bil nedvomno takrat dobre volje; na splošno je videti dobre volje. A družinska drama mu je zarisala v obraz poteze trpljenja in globoke žalosti.

No, zdaj sem jaz na vrsti.

DECEMBER 1996

Včeraj srečanje z I. in D., najprej v mestu; nato kosilo na Radovem domu, od kosila do noči pa tarok. Vmes sveži pomenki, nedolžne zbadljivke med D. in I. Jaz sem imel srečo: skoraj do konca sem vodil, le nazadnje me je prehitel D. Po malici smo vrgli še dve uri in tokrat sem spet zmagal. Dobil sem dva berača. Ko smo že pri taroku. V nedeljo smo igrali pri Janezu Č.: on, F., I. in jaz. Prav tako: od kosila do večerje. I. je prepričljivo zmagal, jaz sem bil drugi: F. me je ujela pri beraču na neverjetno karto: sploh je nisem smatral za nevarno, nisem mogel verjeti. Tako kot včeraj R., ko mu je D. ujel napovedanega pagata: ni mu šlo v glavo.

No, čenče! A srečanje s prijatelji ob taroku je prijetno, pa tudi zanimivo. Pletejo se neverjetne povezave, bijejo se hudi boji, sreča se skoraj sistematično drži enega ali dveh. Nekatera naključja so tako

pristranska, da so že kar sumljiva. Včeraj je Ivan vsaj štirikrat, če ne petkrat, dobil kralja v talonu. Dvakrat kar zaporedoma.

Sinoči zadnja letošnja seja SKA. Prijetno vzdušje za kar je poskrbela Milena s prigrizkom. Bilanca čez preteklo leto je pozitivna, kar razveseljiva. Nekaj idej za drugo leto je vzletelo in že krožijo med nami.

Na poti domov, na kolektivu 36, dve božansko lepi dekleti; preprosto lepotici - v čisto preprosti navzočnosti. Božanski tu-bitu v buenosaireški noči: čisto ob meni, a neznansko daleč in nedosegljivi. Kakor svetli zvezdi - v vseмирski daljavi. A fantazija poskuša vsemogoče melodije visoke pesmi. Vsak dan na novo izgubljeni raj! Pred mano podoba raja, a ob vratih angel z mečem. Pristop v oni drugi svet je nemogoč.

ATLANTIK - DECEMBER 1996

Valeria del Mar. Včeraj ob treh popoldan s sestro z vlakom dospela do postaje Divisadero de Pinamar. Vožnja normalna, lepa, ker je bilo ravno po dežju: nič prahu, nič vročine. Pampa zelena, živa, prijazna, neskončna. Po urah vožnje že malo enolična, a vendar lepa. Široka paleta zelenih, od temnega drevja do svetlih livad. Koruzna polja tudi temnozeleno, bujne rasti. Blizu Madariage jo je stolkla toča. Nekaj žitnih površin v čistem zlatu zrele pšenice! Največ je pašnikov, mnogo bičevja v zamočvirjenih krajih. Živine vseh mogočih pasem. Telički in žrebički so se še plašili pred vlakom. Posebno ob novo položeni progi, saj živina še ne pozna te pošasti!

Včeraj in danes čiščenje. Ker je bila pomlad bolj deževna je spet zamakalo: barva odstopi in pada na tla. Škoda, skoraj nova hiša, pa tako slabo zidana.

Dopoldne sem se kopal. Plaža spet spremenjena. Kanal je izginil, voda je vsaj petdeset metrov bolj oddaljena od stare obale ali recimo od Pergole. Moral sem iti daleč notri v morje, da sem lahko zaplaval. Ampak plaval sem precej časa - in nazadnje s težavo ušel močnemu toku proč od obale. Morje ima silno moč, zato ga spoštujem: v odprte vode se ne bi podal, vem da sem slab plavalec. Najraje se držim, kjer čutim tla pod nogami.

Kapela je vsa dišala po lesu: ima nova okna in vrata, verjetno so pa tudi klopi nove. Svetnika še ni, in razen križa nobene svete podobe, le zunaj pred svetiščem stoji lepa -klasična- Stella Maris, ki je bila izdelana v Italiji, menda prav v Carrari, iz znamenitega marmorja.

Včeraj in danes vseskozi sončno, zahodni veter, ne bi rekel da puščavski, a vroč. V hiši je lepo hladno, na plaži pa tako vroče, da je voda še posebno blažilna. Včeraj sem šel tudi proti večeru plavat; danes - sipine kar žarijo - že pred enajsto uro.

Včeraj sva z M. na večernem prehodu nabrala celo vrečko gob. V glavnem ob hišah kjer zalivajo. Na skrbno pokošeni livadi: jih je bilo kar ducat in pol: lepo za pogledati.

Ob popoldanskem kopanju naju je prepodila nenadna sprememba vetra. Od juga je pridvela nevihta in zakrila sonce. Burja je prihrumela s tako silo, da je prevrnila vse sončnike. Cunje so letele po plaži, vsi smo jo hitro pobrali domov. Ampak ob petih popoldne je bila vročina že kar neznosna. Če se ne bi bal sončnega požara bi bil dalj časa na plaži in v vodi. Čim manj se izpostavljam.

BOŽIČ, 25. 12. 1996

Pri enajsti maši v Cariló. Ob uri nas je bilo komaj en ducat, potem se je Cerkev napol napolnila. Zelo mlad in prijazen duhovnik se je predstavil, pozdravil, voščil praznike. Zelo družinsko vzdušje. Všeč mi je tisto okolje: harmonija med svetiščem in gozdnim ozadjem. Ko sem gledal skozi stekla apside v naravni vitraj za njo - borov gozd in za tem nemirni topoli v vetru - sem naenkrat začutil utrip skrivnostnega v našem svetu. Neko prapočelo je za vsem tem kar vidim, kar občutim kot lepo. Hotel bi biti skladen s tem pojavom: stopiti v ta svet harmonije - na ta božični dan.

Slišali smo začetek sv. evangelija po Janezu: V začetku je bila beseda in beseda je bila pri Bogu. Čisto po Platonu: v začetku je bila ideja, misel, zamisel ...

Svoje grehe sem obžaloval, svojo nevero izpovedal - nevero v dobessedje mitologij, tudi božične - čutil sem objem borovega gozda tik za oltarjem, dih skrivnostne skladnosti med mislijo in svetom, in tako sem si drznil v „communio“ s simbolom Skrivnosti. V objem z brati, v objem besede in Besede - Verbum.

Bo kdo rekel, da je to meglena religioznost. Nič ne de, naj bo meglena, a zame je edina možna in je pristna. Nič ni narejenega, nič bajeslovnega. Doživetje šine iz konkretne danosti: človek, ki se sooča z vesoljem in občuti svojo majhnost, svojo minljivost, pa vse-navzočnost poletne ožarjene lepote okrog svetišča.

Dopoldne je bilo soparno vroče. Popoldne - po siesti - sem še skočil do morja in se počeno ohladil. A vse južno obzorje je bilo popolnoma črno. Bližala se je nevihta. S prvimi kapljami in v hladnem pišu z juga sem pribežal domov. Nato se je vtilo in se tudi izlilo kot božji žegen - na razgrete in prašne ulice in sipine. Iz dopoldanske peči smo pristali v hladnem večeru.

Včeraj čez in čez sončno, od jutra do noči, a hladno zaradi južnega vetra. Nič ni kazalo za dež. Dopoldne sem se kopal.

Danes dopoldne oblačno, potem pa dež, nenehno, do večera. Vse je zastalo v zatišju svojih hiš, naselje je kot izumrlo. Na noč bomo zakurili kamin, da bo v naših dušah malo več gorkote. V naših, da! Zjutraj sta prišla Noelle in Nic. Po enem letu se spet vidimo. Naj se vrne lepo vreme, da bomo čim več na prostem. Drugače bo, kot kaže, sožitje med njima konfliktno.

Narava se je predala tihemu snovanju življenja, zelenja. Spokojnost je legla na pokrajino, medtem ko nebesni blagoslov nalahno pada na zemljo. Čiprese pred hišo bleščijo v ostrmelih kapljah: tako lovijo svetlobo.

Bral sem Rebulo (Poncijeva žena), malo Kermaunerja (Slovenska kultura in versko izkustvo). Končal sem Pričevanja - o vetrinjski tragediji - ob 50-letnici. Vse to mi je posodil Dane.

Dan nove zaveze med soncem in zemljo: dan slave v svojih izvornih barvah: globinsko modra in prozorno zelena; vse kot v raj: še nedotaknjena narava. Praznik za oči a rana za srce, ker nimam nikogar, s katerim bi vse to delil.

JANUAR 1997

Zadnji dan v letu si je Jana zlomila roko v zapestju. V Cariló je padla in tako nesrečno nastavila roko. Zdaj jo ima v mavcu. Na silvestrovo je bilo - drugače - vse lepo: veselo in razigrano. (Od nedelje so tukaj Marko ter Adriana in Sergij). Jaz sem spekel „asado“: jedli

smo in pili ter si ob uri voščili pač vse dobro za ,97. V najboljšem razpoloženju!

A naslednji dan - včeraj - sem plačal račun za preobilje. Okrog poldne sem dobil napad: visok tlak, vrtelo se mi je kot še nikoli, kar padal sem, nisem se mogel obdržati na nogah, svet mi je ušel iz tečajev, ponorel, čisto brez kontrole.

Valjal sem se pod sosedovo cipreso ter bruhal pene, slino. Doživel sem poraz človeških slabosti. Dobesedno!

Komaj sem se privlekel do doma: kot pijanec. Potem so hitro organizirali: prevoz v bolnico, v Pinamar. Ves čas me je popadal gnus in neznanško davljenje ob bruhanju. Kot da bi hotel izbruhniti vse drobovje, vse svoje življenje, posebno svoje zablode, pregrehe.

Potem sem dobil injekcijo diuretika: Sprva mi je malo odleglo a potem se je začel ples: na vodo in na pljuvanje; bruhanje in ples in vrtoglavost; pa spet na vodo. Prvikrat sem šel na stranišče, potem nisem več mogel: ob najmanjšem premiku me je popadlo divje davljenje. Vrtoglavi sindrom? Svet je bil noro zveržen v divjem plesu. Vse je bilo postavljeno na glavo. Neznaten gib, pregib noge, glave, je pomenil silen potres. Takoj nato agonično davljenje iz praznega v prazno, iz niča v nič. Počutil sem se ko ubogi človeški črviček, ki se zvija v prahu strti in nemočen. Vse mi je odpovedalo, naenkrat sem bil prepuščen na milost in nemilost telesnih vragolij, ko uidejo iz ravnotežja. Na srečo jih je medicinska znanost znala zavreti in končno pomiriti. Zdaj sem v premirju. Malo se mi še vrtilo, a se počutim dobro. Rad bi šel na plažo, pa mi še odsvetujejo. Dan je krasen, veter vleče od zahoda, tisti, ki odganja valove.

Ob pol šestih popoldan šel na plažo. Morska kopel me je dokončno pozdravila. Vrtoglavost je čisto prešla. Tudi drugače se počutim dobro. Pred kosilom sem šel s kolesom do ambulante (2 km.); nazaj grede me je obšla neka slabost, a drugačna: črno se mi je delalo pred očmi. Tlak (krvni) je bil na 11 - 8.

Začel sem s strogo dieto: vse neslano. In zdravila: Glioten 10. Polovičko vsak večer.

Kaj naj rečem na vse to? Da ni nič slučajno, kar se nama je z Jano zgodilo. Oba sva v kriznem stanju. Ona ga v glavnem zanika; njena reakcija je neke vrste vsemogočnost, voluntarizem. Dovolj je, da nekaj res hočeš, pa se ti bo dalo. Za to poletje je bila polna načrtov

(v oblakih, po moje). Malenkost ji je vse prekrizala. En mesec in pol bo pestovala svoj mavec.

Pa moj primer? V resnici sem somatiziral svoje bivanjsko stanje. Tako sem izgubljen, tako ven iz tečajev, zmeden in vrtoglav, tako sem zablodil, da je za „kozlat“. In res sem pet-šest ur bruhal v strašnih krčih, Pa nisem imel ničesar v želodcu: bruhal sem menda iz duše.

Zdravje čisto v redu.

Pred kosilom sem se kopal; oblačno, a soparno vroče. Zdajle - ob petih - je veter še narastel. Deloma je oblačno, a zelo vroče. Ko sonce malo odneha bom šel v vodo.

Na včerajšnja razmišljanja bi dodal še tole: ni slučaj, da se je pri meni stanje visokega tlaka povezalo z vrtoglavico in bruhanjem. Ker so tudi druge možne zveze v sindromu. Sosed don Miguel (nasproti nas) začne krvaveti iz nosa, kar pomeni pritisk. Nekateri se menda onesvestijo. Mene pošljejo v poboljševalnico: v strašne muke, da si bom dobro zapomnil kdaj in v koliko sem se pregrešil. No, so tudi hujši opomini, kot ohromitev.

Komaj sem dobro prišel od kopanja, se je privalila z juga strašanska gmota oblakov. Tako zdaj že padajo debele kaplje - med bliski in grmenjem. Saj je res bilo neznosno vroče. To je dobro tu na morju: vročinski špici sledi protiudar z juga, ki ohladi in zalije deželo. Sicer je pa morje idealno mrzlo - za vroče dni. Danes sem se dvakrat po nebeško lepo osvežil.

Jana odhaja, ne zdrži več: same skrbi; vsi načrti prekrizani, polno nedokončanih poslov v Buenos Airesu. Opominja jo želodčni čir. Vse je narobe, a jaz ji ne morem pomagati. Moja beseda, nasvet, je ne doseže, moje delo ji ne prija, skoraj bi rekel, da ji škoduje. V resnici ne vem zakaj nikdar nisem mogel tega razumeti. Ponos, občutek ogroženosti?

Razmerje med nama se ni zboljšalo. Vsak gre svojo pot, vsak se spotika ob svojih kamnih na poti, ki verjetno nikamor ne pelje. Kakor v onem plesu vrtoglavosti in gnusa. Res je sindrom dobra podoba mojega eksistenčnega stanja. Vse se mi maje, vse se mi izgublja v norem plesu, nikjer ne dobim trdnega oprijema.

Prebral sem „Doce cuentos peregrinos“ od García Márqueza. Nekaj se mi jih zdi izredno dobrih. Vsi pa tudi ne.

Včeraj po siesti znova hudičev ples: vrtoglavica kot za stavo, malo bruhanja in potem ‚sindrom vrtoglavosti‘ vseskozi do danes ob pol enajstih - ko tole pišem. In svet še ni umirjen! Moj svet je ušel s tečajev in zdaj se noro in brezglavo vrti - v popolni zmedi. Zdravila ga ne pomirijo, drugih trikov pa ne poznam; ker je to zame nekaj novega. Tako novo je, da kar ne morem verjeti, da je res; torej sem čisto neizkušen. Ne vem kako sploh morem pisati ko vse pleše pred mano. Če imam oči zaprte je malo bolje. In seveda, če ležim. Tudi branje ni lahko, vse preveč pleše.

Nekaj bo na tem, kar je rekla Adriana: ali nekaj „pritiska“ na srednje uho, ali celo majhna možganska kap. Torej, da bi moral k nevrologu. A tu, v Pinamarju ga ni. Upam, da ne bo kaj narobe, če počakam na Buenos Aires - za čez nekaj dni.

Kje stojim? Ničesar ni trdnega. Vse se trese; vse je pod vprašanjem.

Z Maro dopoldne v bolnico v Pinamar. Hotel sem priti na jasno, kako je z mano. Še vedno se mi vrti, ne toliko, da bi bruhal, a vendar. Tlak je normalen (14 - 8); toliko sem boljši, da sem ob Mari hodil peš: domov sva prišla s avtobusom.

Zdravnik je bil pameten človek. Naj si doma v Buenos Airesu naredim študije. Za sedaj malo potrpljenja, jedi brez soli, ne preveč sonca, mnogo pijače - in stvar bo polagoma prešla. Smatra, da je prišlo do majcene, minimalne možganske okvare. Po domače povedano, oplazil me je komaj, komaj, a me je. Bog me je opomnil. Zdaj sem, upam da začasno, v toliko invalid, kot en „nažehtan“ pijanec: svet pleše pred menoj, zanaša me, nekam krivo gledam, tu pa tam vidim dvojno, na daljavo ne morem zaostri pogleda. Vendar sem danes boljši kot včeraj in upam, da bo šlo tako naprej.

Ko sva z Maro hodila po mestu, in potem po Valeriji, sem jo skušal tako držati, da bi ljudje mislili, da jaz njo vodim, ne ona mene. Vseeno me je včasih malo zaneslo. Sploh pa raje vidim, da me domači ne vidijo kot invalida, no, kot prizadetega.

Okrog hiše že grem sam, samostojno. Malo me zanaša, malo se mi megli, a manj kot včeraj.

Ob petih popoldne zopet pasje vroče. Že od jutra močan severni veter. Ob obali je voda drla s tako silo v smeri sever-jug, da me je v nekaj minutah nesla kar par sto metrov. Vendar se valovi lomijo

kot vedno: vzporedno na obalo. Bili so pa danes tako silni, da sem jih raje bolj od daleč gledal. Kot gore so se dvigali ob prvi plitvini; naslednja vrsta je že manjša. (No, medtem se mi je končala birome „Origenes“ - in nadaljujem s pisalom „Napredek“ - Domžale).

Letos še nisem videl ptička „churrinche“ - rdeča kapica in trebušček. Nas je že toliko turistov, da smo ga pregnali. Morda bi ga našel v Cariló.

Zdajle bom šel še enkrat v vodo. Tudi morje se je že za spoznanje segrelo, morda kar za nekaj stopinj. V vodo - in čim hitreje domov, ker ne prenesem tiste samote tam doli: v gnečah ljudi - pa sam, samcat; vsi smo si tujci. Kdor nima svoje lastne družbe jo tam zastonj išče. (Če je boječ!)

Sinoči z M. v Cariló: večerna maša, nato „concierto al aire libre“ - sinterco na prostem: tango, libertango: študentje glasbene šole iz Rosario. Kar lepo so zaigrali.

V cerkvi je stal lep klavir; žal je ostal nem. Alberto Lysy je tam koncertiral pred dnevi, pa nismo vedeli.

Cerkev polna, lepo petje, a čudež svetlobne igre se ni ponovil. Sonce je že prej zašlo, večerna zarja pa ni bila v barvah.

Danes dopoldne je še vlekel severni veter; na plaži vroče kot v puščavi. A moja bitka z valovi je bila silovita. Ni mi všeč, da me zagrinjajo, zato plavam sem in tja; bežim pred gorami, ki se lomijo; silno lepo pa je, če te val samo dvigne. Danes je bilo moje beganje čisto neuspešno. Nekajkrat me je krotovičilo po dnu kot smet. Še vedno močan tok ob obali: drlo je proti jugu.

Zdaj, na noč, se je razbesnela nevihta nad Valerijo. Občutek, kot da smo končno spet pošteno zadihali.

Jutro umito, prerojeno, sveže. Ob desetih smo šli na obalo, spočetka sem bil sam v vodi, potem se je še nekaj otrok borilo z zadnjo vrsto valov. Vleče jug, sonce pa je žarko, prijetno.

Daničin rojstni dan. Pismo sem ji odposlal, da ga bo dobila, ko se vrne iz Venezuele. Drugače vse enolično: malo na plažo, vmes branje, mnogo jela, malo dela, sladka siesta, proti večeru sprehod po gozdnih ulicah, proti Ostende. Nekaj res lepih koticov, bajne kotline in veseli grički. Nekdaj so bile sipine, médanos.

Še en krasen dan, morje izredno dobrohotno, voda že skoraj preveč gorka; razglašenje polnega poletja, višek sončnega kraljevanja. V Buenos Airesu je moralo biti zelo vroče, tukaj je na večer že hladno.

Svoje misli zbiram ob branju dr. Gogale. Pred 30 leti je opozarjal na napake, na napačna gledanja, na našo izseljensko problematiko. Lansko leto je sklenil ta razmišljanja v predavanju: Kaj je z našo ideologijo. Spočetka je bolj abstrakten in zelo obziren. O zadnjem pa drži: *In cauda venenum!*

Moji atlantski dnevi se iztekajo. Nobenega pretresa ni bilo, če izvzamem bolezen: pretresljiv opomin, da sem navaden smrtnik in da je komaj en korak do „odhoda“, pa da je možnost invalida že v meni: samo malenkost se narobe zasuče, pa je vse narobe. Svet se podira! To sporočilo sem dovolj jasno zaznal, da se zdaj izredno pazim: jem brez soli.

Spoznal sem tudi, kako je tvegano, da bi se v takem stanju navezoval na drugo osebo. Ali se naj še mučim s to idejo? Ko sem delal obračun nad življenjem, mi je bilo kar v tolažbo, da se nisem podal v kako avanturo. Z enim samim pregreškom bi skazil celo podobo. Tako sem občutil. A to je le na ravni videzov: družba bi tako presojala. Sam zase vem, da je resnica drugačna. Moja najgloblja narava čuti, da je to zares še neopravljen izpit. Skoraj dolžnost!

Začel sem pisati Francetu. Popoldne nisem šel v vodo, tako sem si vzel malo časa. Uho me je bolelo, desno; pred dnevi levo. Adriana ima kapljice s sabo: upam, da bo hitro dobro.

Sončni zaton je bil čisto zastrt, dan se je poslovil v sivih barvah. Ko sem pravkar opazoval z našega parka to scenerijo, sem spet občutil slovesnost trenutka, usodnost dnevnega pregiba, pa tudi neke vrste paradigmatičnost vesoljskega dogajanja. Svetloba gine v noč; iz teme se bo rodil nov dan. Tako gre naše življenje „skozi luči in sence“. Tudi duševne in duhovne. Iz svetlega veselja in sreče - v noč obupa; iz brezna nesreče pa spet nenadoma v gorek objem žive ljubezni. Bog daj, ravno tega mi manjka že preveč časa, predolgo se že vleče sončni mrk, božji beg. Bati se je nove ledene dobe.

Alberto Lysy y su camerata - ob osmih zvečer, na prostem, v Cariló, tako rekoč v borovem gozdu.

Pol ure so se zakasnili, od juga pa se je pomikala črna stena nevihte. Haendlova Musica Festiva je izzvenela v popolni gozdni tišini: niti najmanjšega vetriča. Pri Bachu je pa završalo, najprej v drevju, potem so partiture letele, veter se je ujel v mikrofone, nato so ugasnile vse luči. Koncerta je bilo konec. Tipična nevihta z močno burjo. Vsi smo leteli proti izhodu.

Ko sva s Sergijem priletela do Centro Comercial - se je ulil dež. Domov sva prišla suha. Potem so mladi naredili asado, jaz sem šel spat. Oni tudi, a ob šestih zjutraj.

Na poti proti Madariaga. Polja s temnozeleno koruzo, ki že cveče. Cela jata čajajev, kar je redkost. Neskončna pampa se odpira na vse strani, čudovito lepo zelena po sinočnjem dežju. Nebesni svod je posejan vsečez s snežnimi oblaki. Sonce mi sveti prav na zvezek, na roke, potem se skrije in zopet posije.

Zdaj smo zavili proti severu, sonce imam na desni strani. Močan „pampero“ češe zrele svetle trave; zdaj ločje ob cestnem močvirju. Čim se oddaljujemo od morja, manj je oblakov. Vsenaokrog sami pašniki; le v daljavi in obzorju, kot straža, vrste drevja. Na desni ogromen pašnik s cvetočim osatom.

Absolutno ravna črta obzorja, ki se izgubi v neskončnosti. Zdaj trop neštete govedi ob cesti. Vedno več drevja, hiše s parkom. Gremo proti Dolores. Nebo se je čisto zjasnilo. Križamo kanale, ki odvajajo vodo v morje. No, potem takem ne gremo proti Dolores ampak po cesti 11 proti severu. Ves desni breg je spet čista črta obzorja. Tam zadaj je morje. Ob cesti jarki kjer so kopali „conchillas“ (školjke).

Ob 12h. Prečkali Slano reko - Rio Salado - pri Cerro de la Gloria. Že nekaj časa ni videti evkaliptusov, nič topolov. Sam trnjev „espinillo“. Nobenega naselja, nič poljedelstva.

Širok kanal, ogromni nasipi peska, jaški zaliti z vodo. Zdaj na desni rjava laguna, v daljavi rjava črta, čisto na koncu obzorja. To bo morje, zaliv bahía San Borombón.

Še en kanal, ali morda reka skoraj ob izlivu v čisto rjavo morje. Zdaj se je rjava črta med nebom in pampo spet oddaljila. Menda do tu doli prevladuje vodovje iz Srebrne reke, zato ta barva. Veter nas poriva ... a ko sem komaj to zapisal, smo zavili na levo in zapustili „enajstko“. Vozimo po razbiti cesti; pokrajina se spreminja. Pojavile so se rumenice.

Napis: Loma Negra, planta Pipinas. Na naši desni, tovarna, iz dimnika se močno kadi. Žgejo cement ali apno?

Obdelana polja.

Od tu naprej - Verónica - drogovi daljnovoda prepredajo rav-nino. Pampa dobiva klasično podobo temne krpe drevja posejane po zeleni ploski, tu pa tam mlinčki na veter, kot majhne igračke v neizmernosti pampe. Za nami je ostal Vieytes, ko je ura 13:00. Živina išče senco, krave prežvekujejo. (Vozilo se zelo ziblje). Še in še koru-zna polja, lepa, bujno zelena. Ni jim manjkalo vode. Njiva s kolobarji slame, verjetno pšenične. Na levi velika njiva sončnih rož.

Črno pasmo govedi so zamenjale črno-bele mlekarice. Obce-stno znamenje, verjetno Difunta Correa.

Zdaj se vidi zidovje kaznilnice; to bo Olmos. Vedno več smeti ob cesti. Do tu sežejo lovke - tentáculos - Buenos Airesa. Zasilna bivališča, umazanija, boj za preživetje. Konec je podeželske harmo-nične pokrajine. Vstopamo v veliki Babilon. Ob pol treh sem izstopil v Longchamps, nato na vlak in domov.

Po enem mesecu odsotnosti kar malo čudno gledam dom: vse se mi zdi preveč natrpano, manjka mi prostora. Moral se bom nava-diti na nove mere.

Resnično, vožnja je bila prijetna; pet ur zelene pampe je bilo kot eliksir lepote in čaša opojnosti. Temperatura v vozilu je bila ravno prava, zdaj pa čutim, da je vroče; velemesto v pasjih dneh.

Večerni zefir na terasi. V ogledalu zahodne svetlobe iščem svojo podobo: ob slovesu dneva, ob minevanju svetlobe, ob prehajanju časa. Tudi sam se izgubljam v minevanju. Iz davnine, ko se je pora-jalo življenje, prihaja seme moje biti. Dano mi je bilo zagledati luč sveta, prehoditi nekaj meja, časa in prostora. Dano mi je bilo po-romati na Brezje in v Luján, pogledati v tok življenja, za hip tudi v igro življenja; v tok in v igro misli in besede. Ubranjnjen mi je bil vhod v izgubljeni raj, prepovedan vsak poskus vrnitve k izviru. Omeqljen mi je bil vid, da sem največkrat taval kot v temi, da nisem mogel spoznati kar je onkraj stene. Zato ni čudno, da ob tej svetli uri le s težavo dojemam svojo podobo. „Stati inu obstati“; da, res lepo; a kje sploh stojim in kam so naravnane moje stopinje?

MARIJAN EILETZ

(Slovenj Gradec 1926 -
Buenos Aires 2019)

Telefonski klic me je pretresel. Iz dušnopastirske pisarne je prišlo sporočilo, da je umrl Marijan Eiletz. Skoraj nisem mogel verjeti; še sem se spominjal zadnjega telefonskega pogovora, ko me je spraševal po delu v Akciji, po vsebini Meddobja, po gradivu, ki sem ga zbiral. Kot vedno, je v pogovor pronicalk kak nasvet. V poltonu, ki ga zaznamujejo leta in izkušnje, je kazal še toliko sile, toliko volje in želje po sodelovanju, da so mi ti pogovori vedno vlivali novega zagona.

Pokojni Marijan je bil namreč eden tistih mož, ki se je vedno čutil odgovornega. Zato smo ga lahko srečali povsod, kjer je kulturno delo zahtevalo sodelovanja. Ni se branil žrtev, vedno je pristopil in sodeloval, vedno je sprejel vodilna mesta, ki so bila pravzaprav delovna mesta. Bil je član tiste druge vrste mož Slovenske kulturne akcije, ki so zagotovili obstanek in delovanje ustanove preko življenjske dobe njenih stvariteljev. Brez njega si težko mislimo naše društvo v kritičnih letih prehoda generacij, ki so sovpadala z odločilnimi premiki v zgodovini in z osamosvojitvijo Slovenije.

Marijan Eiletz se je rodil 8. aprila 1926 v Slovenj Gradcu. Leta 1933 se je družina naselila v Mariboru. Srečna leta je pretrgala vojna in spričo nemške zasedbe Maribora je takrat, še kot mladenič, prvič nastopil begunsko pot: naselili so se v Ljubljani.

Viharna vojna leta je opazoval prozorno in kritično in sklenil, da ne bo stal ob strani. Aktivno je sodeloval pri Slovenski legiji in konec leta 1943 vstopil v domo-

branstvo. Tisto dobo je natančno in doživeto opisal v svoji knjigi *Moje domobranstvo in pregnanstvo*. Tam, poleg opisovanja dogodkov in lastne presoje o njih, izraža prepričanje, da ga je Bog čudežno obvaroval pri življenju, ker je njegova mati goreče prosila zanj. Mati ga je tudi rešila gotove smrti, ko ga je, po umiku na Koroško in angleški izdaji domobrancev, dejansko „potegnila” s kamiona, ki je njegovo četo že peljal - v roke partizanov. Dogodek mu je ostal neizbrisno zapisan v duši in ga navdajal z občutkom krivde.

Lienz in Rim sta bili dve vmesni postaji, preden je emigriral v Argentino. Tu je opravil dodatne izpite za nostrifikacijo mature, se vpisal na Fakulteto za arhitekturo buenosaireške univerze in diplomiral leta 1958. Poročil se je s Pavči Maček; Bog ju je blagoslovil s tremi otroki: Matej, Janika in Damijan.

V Buenos Airesu se je začelo za Marijana novo življenje, bistveno na dveh področjih: poklicnem in kulturnem. Kot arhitekt je kmalu izkazal svojo veljavo. Leta 1964 je ustanovil lasten projektivni biro. Načrtoval je vrsto industrijskih in šolskih zgradb, poleg številnih stanovanjskih hiš. Poseben poudarek zaslužijo cerkveni objekti; kar pet jih lahko naštejemo.

Tudi kot arhitekt je pustil neizbrisno sled v slovenski skupnosti. Poleg Slovenske hiše in cerkve Marije pomagaj v Buenos Airesu, je zasnoval Slomškov dom v Ramos Mejii, Slovenski dom v San Martinu, Rožmanov dom in še nekatere objekte.

Posebej se ustavimo ob slovenski cerkvi. Prvotno jo je zamislil arhitekt Viktor Sulčič, a zamisli je bolj odgovarjal Marjanov projekt. Celoten kompleks vsebuje kulturne, upravne in šolske prostore. Cerkev sama je zgrajena v polkrožni obliki. Poudarjamo pa predvsem „spominsko steno”, v sodelovanju slovenskih umetnikov. To steno je gost iz Slovenije imenoval „spomenik vsem žrtvam vojne”. Eiletz sam jo takole opisuje: „Vihar v obliki divje razbesnelih oblakov, ki se sunkoma zaganjajo v nebo. Štirje apokaliptični angeli, ki plavajo v loku nad viharjem”. Angele je narisala znana slikarka Barbara Remec. Napis je ubesedil pesnik dr. Tine Debeljak. Takole izraža: „Glejte jih: duše slovenskih žrtev vojne, revolucije, prisilnih vrnitev, izgnanstva ...”

Neizmerno pa je tudi organizacijsko in kulturno delo pokojnega Marijana. Kmalu po dovršenem študiju se je včlanil v Slovensko katoliško akademsko starešinstvo (SKAS) in postal tudi njegov

predsednik. Že v letu 1969 je, na povabilo Ladislava Lenčka, stopil v odbor Slovenske kulturne akcije. Njegovo delo v naši ustanovi je neprecenljivo. Bil je podpredsednik, aktiven član in vodja Likovnega odseka, posegal pa je tudi na področja scenografije. Skozi deset let (1992-2002) pa bil njen predsednik (to dobo v naslednjem članku podrobno piše Vinko Rode).

Bil je tudi urednik revije Meddobje v kritični dobi po smrti Franceta Papeža in jo vodil štiri leta (1998-2002). Ni bil samo urednik. Izkazal se je tudi kot vreden organizator in mentor. V Meddobju je obenem objavljajl vrsto spisov, tako literarne vsebine, kot spominov in ocen. Posebej je poudariti njegovo rekonstrukcijo Engelmanove zgodbe (izšla je v treh zaporednih številkah), ki predstavlja vzor raziskovalnega dela v slovenskem časnikarstvu. Dolgo let je urejal tudi Glas SKA.

Na področju knjig bo njegovo ime tudi ostalo zapisano. Poleg že omenjene avtobiografije (*Moje domobranstvo in pregnanstvo* - Mohorjeva družba, Celje 2000), moramo omeniti še roman *Krik brez odmeva*, s katerim je leta 2015 prejel prvo nagrado Svetlobnica založbe Družina. Naslednje leto mu je ista založba knjigo izdala. Podelitve nagrade se ni mogel udeležiti, se je je pa njegov sin Matej, ki je posrbel, da je Marijan Eiletz dogodek spremljal prek skypea.

Marijan je bil predan delu za slovenstvo v izseljenstvu. Globoko in hvaležno je doživljal Argentino, a njegovo srce ni nikdar zapustilo Slovenije. Kako globoko jo je ljubil in kako je trpel izgubo domovine nam pove Jože Snoj v zaključnem komentarju knjige „Moje domobranstvo ...“. Takole lahko beremo:

Ko sva se z Marijanom pred letom spet sešla v Klubu Nove revije, mu je sredi pogovora kar na lepem ušlo:

„Pravkar sem vozil tja proti Kamniku in klel.“

„Klel?“, sem osupnil.

„Ja, klel, ker mi je bila v življenju vzeta vsa ta lepota.“

Samo molčal sem. Samo molčati je dostojno ob takih velikih bolečinah.

Sedaj Marijan že uživa vso lepoto, Večno lepoto. Njegova izguba nas žalosti. Spomin nanj nam še vedno privabi solzo v oči. A njegov lik nas navdihuje, ker nas vabi na pot dela in žrtev za slovenstvo, ki jo je v zglednem zadržanju hodil vse dni svojega življenja.

BIL JE STEBER ORGANIZACIJE

Dolžni smo, da se spominjamo velikih mož - ne sicer zaradi njih samih, ampak zaradi pomembnosti njihovih del. O Eiletzu je bilo objavljenih že nekaj spominskih besedil, tukaj bi izpostavil le njegov delež pri SKA.

Bil je že zgodaj sodelavec, potem odbornik in končno skozi desetletje njen predsednik.

Brali smo o njegovih zaslugah v njegovi stroki - arhitekturi - , potem kot o kronistu in pričevalcu o domobranstvu, vseskozi je bil delaven član SPE pri SKAS-u, pri Zedinjeni in še.

Pri SKA je bil desetletje ne le formalni predsednik ustanove ampak resnični steber organizacije. Če se spomnim le sej tistih let, jih je bilo kar nekaj na leto. V debeli agendi je imel vse skrbno pripravljeno po točkah. Bil je človek dialoga, vse načrtovanje je teklo v posvetovanju. Če je prišlo do navzkrižja je vedno iskal soglasje. Če bo kdo kdaj preučeval ta leta preko sejnih zapisnikov, bo ugotovil koliko drobnega dela je tam zabeleženega, dela ki je skrito; koliko časa darovanega za skupnost, za kulturo. Marijan je bil kot vodilni vključujoč: s svojo zmerno držo je znal pridobiti ljudi za sodelovanje.

Vedno je bil spravljiv - in tako se je zameril najbolj ostrim pozicijam v presojah o domobranstvu. A to je že druga tematika.

Izpostavil bi nekaj vidnih uspehov na kulturnem polju v tistih letih.

Normalno delovanje SKA, ko je bila že v krizi, ob Lenčkovem in Rotovem odhodu; umrl je France Papež, upadlo je naše zaledje, naročniki itn ...

Vendar so se kulturni večeri nadaljevali, Meddobje in Glas sta redno izhajala.

Proslavitev 40. obletnice ustanove je bilo izjemno pomembno, ker se je vršilo v Ljubljani: s predavanji, razstavami, z posebnim

Zbornikom SKA skupaj z Mohorjevo. Odmevna je bila akademija v Cankarjevem domu. Vse to je dobro dokumentirano v Glasu SKA.

To je bila simbolna vrnitev očetov ustanove - patres SKA - v ljubljeno domovino, ki so ji posvetili svoja najzlahtnejša dela, in je niso nikdar pozabili, najmanj „pa izdali“.

Zelo lepa izdaja Arkovega zbornika, SKA skupaj z Mohorjevo, pod naslovom *V kraljestvu kondorjev* - je brez dvoma Marijanova zasluga. Mnogo prošenj je bilo potreba, iskanja stikov, usklajanja, da je ta edinstveni gorniški zbornik o andinizmu zagledal luč sveta.

Še bi lahko našteval. Sodeloval je pri Zborniku ob 40-letnici SKA, uredil je Zbornik ob zlatem jubileju, objavljaj v Meddobju tudi črtice; obdelal je anketo o ustanovi (vsi smo se je branili).

Naj povem tudi, da je bilo sodelovanje z Marijanom prijetno - tudi v družabnem smislu: prevladovali so „dobri vali“. Do vseh je imel topel osebni odnos.

In če upoštevamo vsa področja kjer je deloval smemo reči, da je povsod pomnožil talente, ki jih je prejel, tako v svojem poklicu, kot v organizacijskem in kulturnem delovanju. Bil je zelo delaven, vesten, zelo vztrajen. In tudi pri njem velja tisti namig, ko govorimo o uspešnih možeh: *cherchez la femme*. Imel je veliko srečo.

SKA mu je hvaležna za toliko let posvečenih ustanovi. Predstavljam si, da je bil vsaj delno poplačan za toliko dela ad honorem, tisti dan, ko je v Cankarjevem domu predstavil „epopejo“ SKA s temile besedami: „Želel bi, da bi te moje besede izzvenele kot oznanilo duhovnega povratka slovenskih kulturnikov iz skoraj polstoletnega eksila ...“ Svoj nagovor je naslovil: **POL STOLETJA NEKE MISTIKE**. V nekem članku sem bral, da so bili tisti trenutki na nek način **APOTEOZA** naše ustanove. Da, mistika ljubezni in idealizma; mistika poslanstva.

Simbolno so se zdomski kulturniki vrnili v domovino, kateri so posvetili svoja najzlahtnejša dela. Takrat se je pomnožil kulturni pretok med zdomstvom in matico. Takrat je romalo v Slovenijo ogromno knjižnih izdaj iz skladišča SKA.

Tako je bilo vzdušje v tistih letih. Danes pa tega skoraj ne moremo verjeti.

Vinko Rode

LOJZE REZELJ

(Novo mesto 1933 -
Buenos Aires 2018)

„Gledališče je hram duha. Je moderna cerkev. Obiskujejo ga vsi, ki verujejo v duha. Gledališče ne pomeni samo izpričevanje kulturne zavesti, ampak tudi izganjanje sodobne človekove praznote, potrjevanje vere v smisel življenja, glasovanje za človeka, prijateljsko vzajemnost z vsemi, ki jih razvijajoča se gledališka igra družī v skupno utripajoče občestvo.“

Besede, izražene meseca junija leta 1994, nam predstavijo človeka, ki je odigral igro življenjske poti v najbolj raznolikih vlogah. Nekatere so bile bolj zahtevne druge manj, nekatere boljše uprizorjene kot druge in je razumljivo da je tako; sicer pa vse govori o plodovitem in odgovornem možu.

Lojze Rezelj je stopil na oder življenja tam nekje v okolici Novega mesta malo pred božičem, 23. decembra 1933. Ljudsko šolo je obiskoval začetno v Novem mestu in zaključil v Ljubljani. Nadaljnjo izobrazbo je nadaljeval na srednji šoli v Ljubljani, nato v Italiji in jo dokončal v Argentini.

Poklicno je deloval kot uradnik. Med drugimi je bil poslovodja slovenske tiskarne Editorial Baraga in pozneje zaposlen v podjetju Hermana Zupana. Z ženo Marinko Mežnar sta si obogatila življenje s petimi otroki.

V slovenski skupnosti je deloval vsestransko. Bil je pripravljen pomagati povsod kjer ga je skupnost potrebovala. Skoraj ni bilo področja, kjer ne bi bil udeležen. Nastopal je v Misijonskem krožku, v pomoč slovenskim misijonarjem. Nekateri se ga spominjamo kot profesorja na srednješolskem tečaju ravnateljca Marka Bajuka

(SSTRMB), kjer je dolga leta poučeval predmet živa beseda. Sodeloval je v okviru Slovenskega doma v San Martinu. Vključil se je v delovanje naše krovne organizacije Zedinjena Slovenija, kjer je bil dvakrat v dveh zaporednih obdobjih predsednik; društvo je torej vodil celih osem let. Za vse delo je leta 2007 prejel priznanje Zedinjene Slovenije, ki ga, v soglasju z Medorganizacijskim svetom, podeli zaslužnim Slovincem za gradnjo in obstoj slovenske skupnosti v Argentini.

In na področju kulture? „V Slovensko kulturno akcijo sem bil sprejet ravno kot gledališčnik. Sicer se s tem ukvarjamo amatersko, pa vendar so moja ljubezen deske, oder, tam se človek res izpopolnjuje in nekako uprizarja tisto, kar si želi. Z igrilstvom se ukvarja vsa družina. Tako smo nekoč igrali Vombergarjevo Vodo in nastopalo je vseh pet mojih otrok. Razen žene Marinke. Gledališka dejavnost je med nami zelo močna, le mnogokrat nam zmanjka gledalcev. Radi bi še igrali, ponavljali, imeli več predstav ...“ (Katedra - intervju 1994).

Gledališču se ni posvečal samo pri SKA. Nastopal je tudi po krajevnih domovih. Gotovo je bil višek njegove organiziranosti projekt živega križevega pota, ki ga je skupina slovenskih igralcev dolga leta, v španskem jeziku, predstavljala pred argentinsko publiko. Na prvi uprizoritvi (1977) je nastopilo okoli trideset igralcev; to število je postopoma naraščalo, do največ sto devetintrideset nastopajočih. Vse predstave so bile skoraj izključno na veliki petek v nočnih urah sicer z eno samo uprizoritvijo. Število uprizoritev, ki so leto za letom ponesla slovensko ime širom Argentine, je bilo štirinajst, med 1977 in 1996.

Bil je navdušen član SKA in je že od prvega dne sodeloval in v nadaljevanju tudi vodil gledališki odsek. Bil je tudi dolga leta odbornik in blagajnik SKA. Zvestemu Slovincu, kulturniku, članu, profesorju in prijatelju se je zastor zaprl v njegovem 85. letu zemeljske hoje, 10. septembra 2018. Dolgotrajni aplavz v poklon in zahvalo za vse storjeno, za podarjene ure življenja v prid slovenske skupnosti v Argentini.

Damijan Ahlin

**MILENA
JEREBIČ AHČIN**

(Maribor 1972 -
Slovenija, 2019)

V Mariboru se je leta 1927 prižgala luč življenja Milene Jerebič. Lahko bi se pisala črtica ali pripovedka o njeni dolgi hoji skozi čas. Ta hoja pa ni bila svečana in dnevi niso bili vedno tako svetli. Potek bi bolj spadal v dramsko besedilo. Zgodba življenja kaže na otroštvo, beg, vračanje in trpljenje nedolžnega dekleta.

Ob izbruhu druge svetovne vojne jo je pot usmerila v Ljubljano, tam je tudi dokončala osnovno šolo in pričela srednjo šolo, vse do konca vojne, ko sta se z mamo odločili za beg proti Ljubelju, po predlogu ali skoraj ukazu družinskih prijateljev:

„Vzemita dokumente in nekaj najnunejših reči; vsaka eno torbo. Vključita se v kolono, ki gre proti Ljubelju“.

Sledili so burni, mučni dnevi. Ko jima je uspelo priti do Ljubelja, sta bili ujeti in vrnjeni. Po triletni prepovedi šolanja je nadaljevala srednjo šolo v Ljubljani in obenem obiskovala glasbeno šolo. Kot študentka slavistike se je preživljala kot pevka v komornem zboru radia Ljubljana.

„Ko sem leta 1956 prijavila zagovor svoje diplome, so mi z ministrstva določili proo službeno mesto. Upala sem, da ga dobim blizu Ljubljane, kjer sem imela urejeno življenje (sobo in honorarni zaslužek na radiu). Dobila sem odgovor iz Bitola (na jugu Makedonije, na meji z Grčijo - preko 1100 km oddaljeno od Slovenije!). To mi je dalo razumeti, da je ves moj trud zaman. Ko sem to sporočila bratu v Argentino, mi je odgovoril: ‚Pridi sem, saj mama že dolgo namerava priti.‘ Premagala je vrsto ovir in leta 1957 ji je uspelo dobiti potni list za izselitev v Argentino.

Že na argentinskih tleh se je zaposlila v računovodstvu mednarodne družbe. Čeprav težki, so bili časi bolj mirni in prijetni. Poročila se je s kiparjem Francetom Ahčinom. Uspelo jima je, da sta si zgradila dom in obogatila življenje s sinom in hčerko.

Vključila se je v delo v skupnosti. Med drugim je poučevala slovenščino na srednješolskem tečaju RMB. Privatno je tudi učila slovenski jezik skupine in posameznike.

Bila je dolgoletna pomočnica in članica družine Slovenske kulturne akcije. Sodelovala je pri tajništvu in skrbela za vse, kar je bilo potrebno v pisarni. Hvaležni smo ji za vse zapiske in dodatno neutrudno tiho delo, za dolge ure pisanja, lektoriranja, upravljanja.

V preteklosti je ostala zaplemba stanovanja, čudežna rešitev gotove krivične usmrčitve in na koncu, po več kot desetih letih tako imenovane „svobode in pravice za vse“, službeni izgon iz Slovenije. Končno se je usoda obrnila. Argentina jo je sprejela z odprtimi rokami in ona je slovenstvu preko skupnosti darovala svoje talente.

Zadnja leta je bila deležna osvobodjene Slovenije in tudi slovenskega ozemlja v družinskem krogu in sedaj, ko ji je luč zemeljske poti ugasnila 1. junija 2019, mirno počiva v slovenski zemlji.

Naj ji Vsemogočni za vse stotero poplača.

D.A.

SILE SE NISO IZCRPALE

65 let postojanja

NAŠ JUBILEJ

PRESEDNIKI UPRAVNEGA ODBORA 1954 - 2019

1954 - 1969	Ruda Jurčec
1969 - 1979	Tine Debeljak
1979 - 1988	Ladislav Lenček
1988 - 1992	Andrej Rot
1992 - 2002	Marijan Eiletz
2002 - 2016	Katica Cukjati
2017 -	Damijan Ahlin

NAŠ JUBILEJ

SILE ŠE NISO IZČRPANE (65. let pozneje)

Damijan Ahlin

Predsednik SKA

Zaključujemo novo obdobje in pred nami se pojavljajo novi izzivi. Stopamo kakor vsako živo bitje: korak za korakom, stopinja za stopinjo, od rojstva do mladosti in odraščanje do cilja. Na poti življenja vsakogar pogojuje še čas in prostor; to tvori okvir, v katerem se vse razvija. Skušamo uporabljati zdravo pamet, da bi vsaka odločitev bila najbolj primerna. Res je, da to pomeni, da se lahko večkrat zmotimo, a moramo upoštevati vse omejitve. Vsak izmed nas jih mora poznati in se tudi zavedati svojih talentov, ki naj jih poseje v rodovitno zemljo in skrbi zanje, da bodo obrodili stoteren sad za mogočno žetev.

Svet, v katerem živimo, se stalno spreminja. Kolo zgodovine se nenehno vrti. Ni dolgo tega, ko sem bil še otrok, drugi pa so dosegali visoko starost in naša organizacija je bila že zelo zrela. Kot mladenič sem vedno z občudovanjem in s spoštovanjem gledal na Akcijo in na njene važne dejavnike. Bila mi je zgled in v ponos, kakor so mi bile v ponos tudi druge organizacije, ustanove in društva naše skupnosti. Takrat je bil duh slovenstva med nami še močan in okolica nam je bila še vedno tuja. Svet je bil popolnoma drugačen, ni bil tako povezan.

Naši predniki so se borili za slovenstvo, čeprav jim je zaradi političnih okoliščin domovina postala mačeha. Zgradili so

postojanke te »svoje« domovine po svetu. Samo deset let po največji človeški nesreči jim okoliščine niso bile ravno naklonjene: drug svet, tuj jezik ... Kljub rastočemu industrijskemu razvoju po vsem svetu in prodiranju materializma, so bili ideali v skupnosti visoki in so temeljili na moči besede, spoštovanja in pridnega dela ... V tem novem, tujem svetu, je imela kultura svoj status in prostor le v višji družbi. Težko bi si predstavljal relativno hitro asimilacijo v to socialno področje. Čutili so kaj pomeni »biti Slovenec«.

V takem okolju se prične sanjska pot »naše kulture«, saj so se posamezniki zavedali, da duša hlepi po izražanju skupne moči in ne samo v določenem krogu in fizičnem prostoru. Doživljali so potrebo druženja z vsemi dejavniki sočutja izven slovenskih meja.

Bilo je nekega dne oktobra 1953, kakor sem lahko ugotovil. Po besedah tretjega predsednika SKA, g. **Ladislava Lenčka C.M.**, je bil začetek sledeč:

„Predhodnik SKA je bila revija *Vrednote*, ki jo je že v letu 1951 izdajalo v Buenos Airesu Delovno občestvo za slovenski katoliški inštitut. Morda zaradi upravnih in iz teh izhajajočih gmotnih težav, je revija doživela krizo.“

Ob prebiranju zapisnikov lahko vidimo, da ni bilo možne rešitve, ker so doživeli hude finančne težave. Ravno v pogovorih o tem, kako bi se prišlo do izhoda iz težav, če bi bilo sploh možno, se je razvijala misel o možni novi organizaciji slovenskega kulturnega delovanja, ne samo v Argentini ampak v zdomstvu in tudi v zamejstvu. Ta bi spodbujala kulturnike in se zanje prizadevala zunaj slovenskih meja. Torej organizacija „nad vsem“.

Kot vemo je bil tudi v naši tedanji slovenski skupnosti razkol: Društvo Slovencev, Dušno pastirstvo, poverjeništvo takratne SLS, so izrazile nezadovoljstvo z novim gibanjem; torej ni bilo vsem po volji. Bali so se namreč, da bi se pojavila še večja delitev med višjo ali „visoko“ kulturo za omejen krog in „nižjo“ prosveto za ostale. Kmalu je postalo vidno, da temu ni bilo tako; in to drži še danes. Torej SKA ni zaprt krog sanjačev, ampak je vseslovenska ustanova že od vsega začetka, kakor takrat rečeno za „slovenščino celo“.

Iz zapisov lahko vidimo s kakšno energijo so se posvetili delu. 20. februarja 1954 je g. **Ladislav Lenček C.M.** sklical sejo in isti dan so si razdelili delo, sestavili seznam ustvarjalnih članov, da jih odbor sprejme. Sklep so razglasili v javnost s sledečimi besedami:

„V Buenos Airesu se je osnovala Slovenska kulturna akcija (SKA) z namenom, da pospešuje in posreduje kulturne stvaritve, zlasti slovenske. Pri tem ji je vodilo najvišja kakovost ki je dosegljiva. Ni društvo in nima namena odvzeti kateremu koli obstoječemu društvu ali siceršnji organizaciji delokroga ali celo članstva. Nasprotno, hoče z vsemi obstoječimi združenji sodelovati in jih zlasti v njihovih kulturnih prizadevanjih podpirati.“

In to velja tudi danes. Sicer priznavamo, da z bistveno šibkejšo kakovostjo.

Po besedi **g. Ladislava Lenčka C.M.**

„... lahko rečemo, da se je SKA porodila iz dvojne potrebe: da se nudi najrazličnejšim slovenskim kulturnim ustvarjalcem potrebna pobuda in opora pri njihovem prizadevanju in da se njih stvaritve posredujejo vsem višje kulture željnim rojakom.“

Prvi predsednik **Ruda Jurčec**, je v otvoritvenem nagovoru v drugem letu delovanja SKA povedal sledeče:

„Na vseh kontinentih nas je lepa kopica tistih, ki jim je naloženo poslanstvo, da se z vsem zakladom slovenskega duha vračamo v idejno in duhovno oblikovanje sveta ... (In nadaljuje) Tisti, ki so nas z žrtvijo svojega življenja pred desetimi leti poslali v svet, da zanje pričamo, so gotovo upali in hoteli, da v novem svetu in novi kulturi oblikujemo tisti čisti in sveti obraz slovenstva, za katerega so oni padli.“

Po petih letih delovanja je prišlo do izražene zaskrbljenosti, ker je v letu 1958 Zveza Jugoslovanskih književnikov obravnavala, naj slovenski književniki in znanstveniki opustijo svoj materin jezik ter naj bi se izražali izključno samo v srbohrvaščini, zato so tudi predlagali jugoslovanski pravopis. Velike zasluge, da ni prišlo to do stroge veljave, je bilo tudi delo naše organizacije. O tem se je pisalo po svetu.

„... prav ta ustanova pomeni eno najbolj pozitivnih postavk slovenske emigracije, celo tako veliko in važno, da jo je nekdo imenoval slovenski čudež ... (In nadaljuje) SKA ni zadeva ozkega kroga, temveč vse emigracije in morala bi biti tudi domovine.“

Že na četrtem občnem zboru lahko iz zapisnika beremo, da je organizacija imela ekonomske težave, a so z mecensko pomočjo zaključili aktivno dobo.

Če sledimo pot tistega leta (1962) lahko doumevamo, da niti v Sloveniji niti po svetu, niso bili dejavniki najbolj ugodni delu SKA. Čeprav kapitalizem še ni bil izrazit, kot ga doživljamo sedaj, povprečni človek ni bil več tak revež. Srednji sloj je postajal močnejši in je sledil novim tokovom ter po malem zapuščal staro kulturo. Pojavile so se nove plati kulture, govorilo se je o „biti moderni“. Kjer ni bilo tega, je bil pa vladajoči režim.

Sledijo besede predsednika SKA (**Ruda Jurčeca**):

„Ohranjanje slovenstva ... slovenstvo je v nevarnosti, ko se spodjedajo glavni temelji slovenske duhovnosti in to tam, kjer je to najbolj usodno. Nihče doma tega ne opaža, zato pa je notranje razdiranje tem bolj vztrajno. ... (In nadaljuje) ... ali naj obupamo nad domovino in se zazidamo v stolp slonokoščene esteticizma in abstrakcije? Mislim, da bi bilo to zgrešeno, ker bi bili v tem tudi klici našega samomora. Smo to, kar smo, edino pod pogojem, če znamo biti v stalnem stiku z vsem slovenskim občestvom, doma in v tujini.“

Ko je bilo že deseto leto delovanja so se videvale razlike in večkrat so se spraševali o delovanju in doseženih uspehih, pa tudi o pomanjkljivostih. Bile so potrebne razprave. Na socialnem dnevu Državne pravde je Božidar Fink osvetlil in poudaril pomen kulturnega dela v emigraciji.

Predsednik **Ruda Jurčec** je ob tej priložnosti spregovoril:

„Gotovo ne bi vzdržali, če v naši skupnosti ne bi naleteli na odmev, poln enakih obzorij in podobne ljubezni.“ In v nadaljevanju: „Ob spominu na prehojeno pot, ob spominu na obiskovanja neizmerne sreče v ustvarjanju, se podajamo v novo dobo brez oklevanja. Slovenstvo nam bo vlivalo vero in potrebne moči. Vemo, da nas nihče ne bo zapustil, saj je Slovenec in zato prepoln enakih idealov.“

1967 je bilo leto, v katerem so se osredotočili v usmeritvi vsebine, ki bi ga imel Glas SKA. Besede, ki jih je spregovoril **Ruda Jurčec** v zvezi s tem so bile:

„Če smo se odločili za GLAS, smo želeli s tem povedati, da želimo slovensko kulturno delo premakniti iz okvira provincialnosti - emigracija nam je pomenila izredno priložnost za pravo afirmacijo slovenstva v svetu.“

Leto kasneje pa je tudi izrekel sledeče:

„Vsi nam priznavajo mnogostranost, razgledanost in viden napor biti v stiku z vsem, kar se v svetu danes ustvarja in na ves naš razvoj sproti vpliva.“

V tem smislu še danes, po 65 letih, delamo na tem, da poročamo o slovenstvu in slovenski kulturni dejavnosti po vsem svetu, kar ne pomeni, da so izključno dejavnosti naših rojakov v emigraciji, ampak tudi v naši sedaj delno svobodni republiki Sloveniji.

Isto leto se je že sklenilo, da bi se pravila SKA, ki so bila do tedaj v veljavi od vsega začetka (1954), izpopolnijo. S tem pa je SKA doživela hud prelom. Zakaj?

1969 je leto, ki ostane kot madež, kot pečat v zgodovini organizacije. Bilo je leto izrednega občnega zbora, ker so se na njem odločile in določile spremembe v pravilniku. Kot lahko preberemo iz zapisnika, se je zgodilo sledeče:

„Naloga zborujočih je bila obravnavati nova pravila, katerih osnutek je pripravila določena komisija. Eden obeh osnutkov je med pretresanjem dobil rahle spremembe. Vsa obširna, včasih ostra debata, je obravnavala 1. člen, ki določa naravo organizacije. Do sporazuma ni prišlo. Pri glasovanju je s poblastili zmagal predlog, ki je bil trem odbornikom in trem ustvarjalnim članom nesprejemljiv (**Ruda Jurčec, Alojzij Geržinič, Božidar Fink, dr. Filip Žakelj, Marija in Neda Fink**). Zato so ti zborovanje zapustili. Po njih odhodu je bil izvoljen nov odbor.“

Predsednik je postal **dr. Tine Debeljak**. Iz drugega zapiska lahko preberemo sledeče:

„S tem je bila potrjena kontinuiteta SKA. Namesto izključujočega agresivnega protikomunizma je dana večja širokost, ki vključuje tudi našo protikomunistično usmerjenost. Skušali bomo dohieteti vsaj nekaj zamujenih let in spraviti v začetno harmonijo delo organizacije.“

Ta pravila so v veljavi še danes, tudi mi smo bili različnega mnenja in tudi vemo, da jih moramo oblikovati tako, da se bodo prilagajala sedanjemu času. Če naredimo analizo prvega obdobja (1954-1969) vidimo, da je bil prelom potreben.

Po besedah drugega predsednika organizacije **dr. Tineta Debeljaka**:

„Idealizem vodi ustvarjalce, idealizem nagovarja slovensko občinstvo, da se uveljavi in živi slovenstvo v svetu, da ga soustvarja in sodoživlja po podobi iz srčike svojega bistva: krščanske etike, ki je v temelju vsega dela in delovanja Slovenske kulturne akcije.“

V tem bi danes mnogi morda zagledali starokopiten izraz, a dejansko je enako veljaven kot takrat. Torej imamo še vedno trdne temelje in so še danes drža naše ustanove. Ustanova je takrat že imela svojih dvajset let življenja; bili so ponosni a tudi zaskrbljeni. To lahko sklepam ob besedah predsednika **dr. Tineta Debeljaka**:

„V kulturnem razvoju posameznega naroda je dvajset let morda dokaj pomemben mejnik - v posebnem poslanstvu slovenskega zdomstva po drugi svetovni vojni in revoluciji, ki si je v petindvajsetih letih zakoličenja na neslovenskih kontinentih hoteno ustvarilo docela svojsko zdomsko kulturno dejavnost, pa je prav gotovo vse pozornosti vreden datum.“ ...

Ter besede urednika Glasa **Nikolaja Jeločnika**:

„Kulturno življenje v zdomstvu usiha. To je naraven pojav. Ustvarjalnega naraščanja ni. Vendar možnosti je še več kot veliko. Ustvarjalcev je še več deset in s kvalitetnim delom moramo zmagovati v areni potrošniške plaže.“

Po dolgih letih se tudi mi sprašujemo in dobivamo sličen odgovor na to. Sicer sedaj, kar močno usiha je slovenski jezik in s tem prav tako kakovost kulture v pisani obliki. Ostaja le močno likovno izražanje, katerega način je svoboden in brez meja. Slovenstvo, ob asimilaciji, ostaja le v šegi in navadi. Ustvarjalcev je še veliko, a kličejo po znanju jezika; važnejši dejavniki bodo prevajalci in v tem smislu je treba preusmeriti našo pot, da ne bi zašli na prosvetno povezan kapitalistični svet, v katerem bi bili naši temelji ogroženi in hudo poškodovani. Torej ni še vsega konec, postavljamo nove cilje.

Tudi takrat je spregovoril **Marjan Marolt**:

„Ustvarjalci v kulturni akciji naj se zavedajo, da ne delajo samo za tukajšnje naseljence in tudi ne samo za nekaj skupin zamejskih Slovencev, ampak za vse slovenstvo v sedanjem in v bodočih rodovih.“

Te besede bi morali imeti vedno pred očmi vsi tisti, ki delamo na kulturnem področju. Je pa seveda tudi od nas odvisno, do kdaj bomo še čutili in imeli tisto življenjsko silo in energijo, da bi

še ustvarjali kot nekoč, in da bi bili složni ter zmožni premagati vse težave.

Ob petindvajsetem letu SKA je **Nikolaj Jeločnik** izrekel sledeče:

„Srebrni jubilej Slovenske kulturne akcije je prešel. Poklonil je slovenskim rojakom tako v zdomstvu kot onim doma predvsem zavest, da slovenska kultura - umetniška, znanstvena, modroslovnna, teološka, plastična, pa še katera - in ustvarjalnost v zdomstvu še ni umrla. Jubilej je pokazal ne samo, da je kulturna akcija še živa marveč, da je še odmevna v slovenskem kulturnem prostoru.“

Sredi desetletnega obdobja predsedovanja SKA se je **g. Ladislav Lenček C.M.** takole izrazil:

„SKA hoče živeti. Kljub vsem nepopolnostim in težavam, po skoraj tridesetih letih življenja Slovenske kulturne akcije vztrajamo, da ta ustanova še živi. Slovenska kulturna akcija hoče živeti, ker smo Slovenci majhen narod in moramo zato čuvati kot punčico v očesu vsak pojav slovenstva tudi v izseljenstvu in zamejstvu. Hočemo živeti, ker v današnjih razmerah v domovini slovenska kultura ne živi povsem svobodno in je zato okrnjena. Delovanje Slovenske kulturne akcije naj bi jo vsaj delno dopolnjevalo prav v tem, kar ji doma manjka, v krščanskem gledanju na življenje in svet. Hočemo vztrajati, ker prizadevanje Slovenske kulturne akcije za čim višjo slovensko kulturnost predstavlja nujni temelj za vse druge izraze široke slovenske kulturnosti med nami.“

Po tem odstavku mi prihaja na misel resno vprašanje, ali res hočemo živeti? Ali mislimo kakor je sedaj po človeško v navadi, da se ob 65. letih upokojimo, kar pomeni da mirujemo? Hočemo videti upokojeno, negibno organizacijo? Ali želimo nadaljevati s poslanstvom kljub že vsem znanim težavam? Osebnostno mislim, da kakor prej tudi danes ni lahko. A če naši predniki niso obupali, tudi mi ne smemo. Zanimivi so odgovori in misli **dr. Antona Stresa** ob takratnem obdobju:

„Nujno je, da vsak izobraženec živi tudi iz svoje lastne preteklosti, da se čuti v njo vsajen in da hoče iz nje rasti naprej. Sedaj se nam dogaja, da letamo za tujimi vzorniki in iščemo navdiha za svojo poživitev onstran naših meja. Ne da bi se zapirali v svojo preteklost, jo je vendar treba postaviti na prvo mesto.“

V nadaljevanju bomo pač opazili, kako so okoliščine evropskega političnega sveta vplivale tudi na nas in našo organizacijo. Na Slovenijo se je gledalo iz drugega zornega kota in prav tako z raznolikega stališča. Besede **dr. Jožeta Krivca** so tak primer:

„Naravno je in po zdravi logiki bi morali pričakovati, da bi naša domovina - Slovenija - dajala nam, drobcem, razkropljenim po tujih deželah, dober zgled in pogum pri delu za ohranitev slovenstva med mladim rodом.“

Za isto obdobje veljajo tudi besede **g. Ladislava Lenčka C.M.**:

„Slovenski narod je tako majhen, pa še ta je v domovini v sedanjih razmerah vsestransko prizadet in ogrožen! Dolžnost Slovencev, zlasti v tujem, a svobodnem svetu pač je, da sodelujemo pri rešitvi in okrepitvi naroda predvsem s tem, da tudi v tujini ostajamo Slovenci, kolikor se le da. Ni nesmiselna ideja, da bi se v tujino pred desetletji izseljeni Slovenci vsaj v svojih otrocih danes in v prihodnje, ko se spet demokratizira, vračali. A ti otroci morajo biti Slovenci! To se zdi važno poslanstvo vsega našega slovenskega organiziranega kulturnega življenja v izseljenstvu, tudi Slovenske kulturne akcije.“

Že v tretjem desetletju SKA so se spraševali: Koliko je SKA v tem prvem obdobju takratne „Slovenije v svetu“ izpolnjevala zastavljeno nalogo? Je dosegla cilj? Torej že takrat se je govorilo o „nazadovanju SKA“.

Kaj pa odgovor? Kot prvo lahko omenim, da se v tridesetih letih ni posvečala kot poglavitnemu delu, kar piše v pravilu SKA (prvih in razširjenih ter tudi novih):

„Namen SKA je tudi, da skuša posredovati slovenske kulturne vrednote drugim narodom, zlasti tistim, sredi katerih Slovenci po svetu živimo“.

To se je izvedlo, v zelo izjemnih primerih, šele po osamosvojitvi.

Večkrat se tudi omenja, da je zavzemanje slovenskih kulturnih delavcev za SKA, ki so ji v začetku posvetili veliko sodelovanja sčasoma, kot navadno, pojenjalo. Ali se vam ne zdi, da smo to že neke ne samo slišali, temveč videli in doživeli? Kulturni delavci, ki so se v začetku oklenili SKA, so si v teku let ustvarjali svoja lastna kulturna žarišča, bodisi po okrajih ali drugje. Torej jim SKA ni več pomenila to, kar je bila v svojem začetku.

V letu 1988, ob takratnem občnem zboru, je bil izbran za predsednika **Andrej Rot**. Če gledamo na svet, je to prelomno obdobje slovenske politične zgodovine. Pregledamo nekaj besed in mnenj iz teh časov, po presoji takratnega predsednika:

„Duhovni izraz zdomskega kulturnega delovanja se iskri v neštetih fasetah. Ena izmed njih je revija Meddobje. Njen položaj je v marsičem soroden s stanjem drugih področij izseljenske kulture. Po neki težko opredeljivi notranji sili kljubuje težavam, ki bi jih v normalnih razmerah revija ne prenesla. Vsak njen zvezek vsebuje poezijo, prozo, eseje in študije, včasih gledališka dela, kritike, pričevanja. V vsaki izdaji je izbrušen umetniški izdelek ... Morda se le v tem iskri razvejana dejavnost peščice ljudi, ki hoče živeti, kljub neugodnim okoliščinam, ki hoče obdržati, prenavljati in ustvarjati svet, ki ga je vredno živeti - to je volja, njen izraz pa je Meddobje.“

Dandanes se tudi v reviji pozna, da smo še vedno zvesti izvoru. Res je, da so prispevki z naše strani bolj šibki, skratka najbolj pogrešamo lepe eseje, ali prozo in morda študije, raziskave zgodovinskega ali znanstvenega področja. A vedno gledamo v prihodnost z upanjem. **Dr. Katica Cukjati** je takole menila:

„Naš čas nosi znake neznanske naglice. Pogosto se poraja občutek, da moreš vsak hip izgubiti tok dogajanja. Konkurenca postavi ob kraj nesposobneže. Človek mora biti dovolj glasen da se sliši družba. In vendar nas zgodovina uči, da enodnevna gesla niso vir kulturnega ustvarjanja, da je konformizem njegova smrt. Tudi v slovenskem svetu, tako v domovini kot zunaj, je mnogo pozivov za udejanjenje dnevnim geslom in konformizmu. Prihodnost slovenstva pa ni utopija in poslanstvo slovenskih skupnosti po svetu še ni končano. Kulturno delo izraža našo resnico in nas postavlja v srčiko celotne slovenske problematike. Odmik temu pozivu nam pomeni odklon realnosti, pozabo narodnih vrednot, krščanstva in zgodovine. In če je naše poslanstvo dobro in pristno, potem se ne moremo predajati malodušju. To je namreč začetek konformizma in udejanja.“

Torej bliskoviti današnji čas, čas povezovanja, v katerem se vsaka dejavnost meri po sekundah ali mili sekundah, se je že ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja počasi pojavljal in naglo napredoval. Takrat je bil potreben in uporaben le žični telefon in so se pojavljali prvi domači računalniki ali namizni kompjuterji. Nekaj

let je bilo še potrebnih, da so izumili faks za javno uporabo ... Prva sporočila ali e-maili so se pojavili pri nas v začetku devetdesetih in so se prebirala še tedensko. O kratici www smo zvedeli in jo začeli uporabljati v javnosti sredi devetdesetih ... Vse je bilo še v fizični obliki in v medijih so kazali to, kar se je včeraj zgodilo ali dogajalo. Danes imamo vse to na dlani in se vse dogaja takoj. Takrat si dobil čas za vse, dandanes doživljamo tudi pomanjkanje časa za vse. Torej velike razlike in različne okoliščine zahtevajo tudi od organizacije potrebno posodobitev, ker so se zamenjali načini izražanja in se spreminja pojem kulture. Da se razume, se ne zgubi ampak doda in pridobi v kar zna biti večje bogastvo. Prihodnost slovenstva, naše poslanstvo.

Tiste dni smo sledili zgodovinskemu dogodku razkola Jugoslavije. Okrogle mize in debate so se vršile v okviru „mi in Slovenija danes“ ... Takole **Marijan Eiletz**:

„Danes v vsem slovenskem svetu občudujemo, da smo po več kot štiridesetih letih begunstva in izseljenstva ostali Slovenci in, da tak obstaja tudi novi rod. Občudovanje je toliko večje, ker vidijo, da smo to dosegli brez opore matične domovine. V tujino smo prišli sami, v njej živimo in se borimo za svoj narodni obstoj sami. Kako lažje bi bilo in bo, če in kadar bi se mogli opirati na mater domovino!“

Resnica je, da so že nekaj let naše organizacije in ustanove ter društva doživljali finančne težave. Mecenstvo, darovi in članarine že ne zadoščajo za vzdrževanje in kritja delovanja leto za letom. Začelo se je zaprošati denarno podporo v Slovenijo in to vse do današnjih dni. Iz tega vidika lahko rečemo, da nam je lažje, saj če ne bi razpolagali s to oporo in podporo, bi naša organizacija SKA že zdavnaj izumrla.

Končno smo dočakali osamosvojitve, udeležili smo se prvega Svetovnega slovenskega kongresa in iz Slovenije so prihajali prepoznavni gostje, kot npr. pesnik Tone Kuntner. Začelo se je novo obdobje naše organizacije. Pripravili smo „Teden slovenske kulture“ in pred javnostjo predstavili Slovenijo iz kulturnega stališča. Spominjam se takratnega obiska Draga Jančarja, Alojzija Rebula in Aleša Debeljaka.

Nekaj besed iz tega obdobja izpod peresa prijatelja in sodelavca **SKA Leva Detele**:

„Jasno je, da se nekje poslanstvo slovenske duhovne emigracije osipa. Vse se spreminja. Kot sedanjemu predsedniku Slovenske kulturne akcije (Andreju Rotu, op. p.) pa ti vseeno polagam na srce željo, da ustanova kljub popolnoma drugačnim časom, morda v spremenjenem kontekstu vztraja naprej. Gre za to, da Slovenci v svetu obdržijo v svojih rokah ta signal oziroma svetilnik svobodnega slovenskega utripa v svet in da SKA z občasnimi publikacijami in predvsem z Meddobjem iz posebnega zornega kota (a morda sedaj v tesni povezavi z domovino) opozarja na duhovne silnice slovenstva v zboru narodov sveta. Prosim, da na te moje misli opozoriš najvišje zastopnike slovenske kulture v svetu.“

Vidna je bila nova skrb, ker, čeprav je Slovenija postajala prepoznavna in osvobodjena pred svetovno javnostjo, je bilo slovenstvo še vedno ogroženo. Predsednik Andrej Rot se je februarja leta 1991 za stalno preselil v Slovenijo. Takrat je prevzel vodstvo SKA **arh. Marijan Eiletz**. Zavedajoč se preobrata v Sloveniji, se je tudi soočal s tem, da obstajajo še mnoge zapreke. Nekateri daljnosežni prvotni načrti SKA so bili uresničeni, drugi ne. Vidimo, da je tako še sedaj. In zaradi tega tudi mislim, da je pomembno, da SKA nadaljuje tudi še v prihodnje.

V tem obdobju se je odbor ukvarjal s preusmeritvijo svojih odnosov s Slovenijo, z njeno uradno politiko v najširšem smislu. Skrbeli so tudi za delo v zdomstvu. Nastopil je čas, da se Slovenci prikažejo pred javnostjo. Leta 1993 je SKA sodelovala na mednarodnem knjižnem sejmu v Buenos Airesu. Leto kasneje, 1994, pa je praznovala jubilejno leto ob 40. obletnici, s proslavami tako v Buenos Airesu kot v Ljubljani. Izdan je bil spominski zbornik. Takratne besede predsednika **arh. Marijana Eiletza** so bile sledeče:

„Danes, po štiridesetih letih, ko so vrste začetnih pionirjev že zredčene in ko pojenja ogenj, ki ga je zanel njihova zvestoba slovenstvu, se preostali in mlajši zdomski kulturniki iz druge generacije še vedno oklepamo te naše trdnjave, Slovenske kulturne akcije. ... Na obzorju se poraja nova dimenzija slovenske kulture, kot je o njej sanjal naš veliki Ruda Jurčec: »republika duhov«. V njej se bomo povezali vsi slovenski kulturniki v domovini in širom sveta; to bo naš novi slovenski kulturni svet, s katerim bo naš narod ponosno stopal v tretje tisočletje svetovnega kulturnega občestva.“

Rad bi tudi navedel misli **Andreja Rota** iz knjige „Republika duhov“ (DZS -1994).

„V Argentini se je slovenska skupnost razvila tudi v geto (z vsemi svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi). Zaživali so ideali in tradicije v taki meri, kot morda nikdar v Sloveniji, tudi pred drugo svetovno vojno ne ...“

„SKA je sad emigracije. Nastala je v času, ko je bilo emigrantsko poslanstvo samoumevno in za vse člane nesporno.“

„SKA bo v prihodnje zaživela in živela le pod pogojem, če bo ustvarjalna. Morala se bo upirati vsem, ki nagonsko sovražijo sleherno ustvarjalnost in samosvojskost, bodisi v literaturi, umetnosti, bodisi v slogu. Kdor ne stoji sam, se opira na druge: zvestoba idealom, ki se ne spreminjajo, a ki zahtevajo prilagoditev neprestano se menjajočim življenjskim razmeram. Dokler bodo Slovenci živeli, delali in trpeli po svetu, mora SKA nadaljevati svoje delo. Vzgajanje v tem delu, pridobivanje in nadaljevanje tega poslanstva, samo tako lahko v prihodnje živi *republika duhov*.“

S temi besedami se popolno strinjam in mislim, da so še danes tako žive in veljavne kot takrat, ko so bile le sanje, danes pa so naš novi cilj. Nekoč je **dr. Tine Debeljak** napisal:

„Slonim na bregu Oceana na Južni poluti zemlje s krvavimi nogami od dolgoletnega tavanja - brezdomec - od taborišča do taborišča in strmim proti severu proti Ekvatorju in čez ...“

To je slika ne samo našega slovenstva in spomina, ampak slika, ki nam pove, zakaj smo mi in bodoče generacije tu na zemlji. Žive priče!

Iz tega obdobja, prav ob štirideseti obletnici, bi z vami delil še nekaj misli **arh. Marjana Eiletza**:

„Želel bi, da bi te moje besede izzvenele kot oznanilo duhovnega povratka slovenskih kulturnikov iz skoraj polstoletnega eksila, ko jih je revolucijska vihra razpršila v svet. Rad bi zaupal, da se bodo slovenski kulturniki v domovini potrudili dojeti smisel in pomen tega fenomena, tega enkratnega pojava v naši zgodovini, ki samo potrjuje tisočkrat povedano resnico, da je eden prvenstvenih vzrokov za čudežni obstoj našega tisočletnega naroda naša zvestoba najglobljim človeškim prvinam: jeziku in veri.“

„Dovolj je že bilo - pretrganih vezi - med rojaki. Skušajmo ohraniti tiste vrednote, ki so zmožne vzdržati zgodovinsko in biološko preizkušnjo. To bi bil del poslanstva slovenskih kulturnikov!“

„Slovenski narod v današnjem času doživlja resno moralno krizo, katere vzroke je moč najti v naši bližnji ali celo daljni preteklosti, njene posledice pa se čutijo vsak dan huje na različnih področjih javnega življenja. Dejstvo, da se taki pojavi dogajajo pri skoraj vseh narodih, nam ne more biti v tolažbo, če pomislimo na naše majhno število. Naš narod bije vsak dan bitko za preživetje in nihče se ne more izogniti svoji odgovornosti, še najmanj kulturniki.“

Tudi s temi mislimi se strinjam in bi dodal še to, da ne le kulturni dejavniki ampak sploh vsi bi morali delati na tem, če drugače ne, da podpremo vse te dejavnosti s prisotnostjo. S tem bi pripomogli, da bi se še gradilo, saj so temelji še dovolj solidni.

In v tem duhu je organizacija doživela več let in pričela tudi pot v novo tisočletje. Dela je bilo dovolj in energije tudi sicer; članstvo je padalo in število naših dobrih prijateljev intelektualcev je nadaljevalo svojo pot v večnost.

Leta 2002 je prevzela vodstvo SKA **dr. Katica Cukjati**. V začetni dobi je bila vidna kontinuiteta dela in poslanstva, ki ga je organizacija znala posredovati iz roda v rod. Sčasoma so nastale večje težave, ne samo iz ekonomskega vidika, ampak tudi v delavni moči, v številu in energiji.

Zadnje obdobje, mirno lahko rečemo, zadnjih pet let (2012-2016), se je število članov zelo skrčilo; še toliko bolj prepoznavno občinstvo na prireditvah; vidno je bilo, da je odbor omagal in skoraj obupal in dejansko je edinole in skoraj dobesedno sama predsednica vodila intelektualno in fizično delovno držo. Zlasti sem to opažal v zadnjem letu, ob dolgih pogovorih, ki sva jih imela. Ni lahko sam nositi križ. Čeprav pogumno in dostojno, je to znala izvesti načeloma - razen skupine občasnih pomočnikov - v samoti. Sama je junaško vodila čoln preko oceana. Doživela je več kritik kot pohval, pomoči pa nobene. Veliko je takih v naši skupnosti, ki radi ocenjujejo, ne da bi poskusili kaj pomeni pojem »izvesti«. Naši dolgi jeziki so tudi v veliki meri škodovali v zgodovini naroda in Slovenci nismo izjema. Mnogo si je prizadevala, da bi organizacijo vodila v najboljši meri in je gledala tudi v prihodnost.

Nekaj misli **dr. Katice Cukjati** :

„Ob jubileju štiridesetletnice je na nek način naša organizacija doživela svojo apoteozo. Prav ob tistem času, kot da bi bil ta dogodek voden in zaznamovan po skrivnostni roki, je Slovenska kulturna akcija doživljala in se razživljala v polnem, razbohotenem, dinamičnem kulturnem življenju. Slovenska kulturna akcija je doživela cilj, ki so si ga umislili njeni ustanovitelji. Prvikrat se je lahko javno predstavila pred domovinsko publiko v novi demokratični Sloveniji in lahko prikazala slovenskemu svetu svoje plodovito in ustvarjalno delo, ki ga je skozi štiridesetletni eksil vršila v svobodnem svetu.“

„Slovenska kulturna akcija se je rodila razpeta med lepoto in tragiko preteklosti in med upanjem na Jutri ... V novih okoliščinah, ob spremembi slovenske emigracijske realnosti za Slovensko kulturno akcijo in za njeno prihodnost, je bistvene važnosti nadaljevati s cilji, ki so jih zastavili tisti slovenski zaljubljeni Parnasa, domovine in svobode ... Slovenska kulturna akcija še živi, ustvarja in se bori sredi valov modernih in drugačnih časov, pa seveda bioloških in ekonomskih pogojenosti.“

„... Nekateri mladi člani so se vrnili h koreninam - v Slovenijo. Tam ustvarjajo na zavidljivi kvalitetni višini na različnih umetniških področjih. Odšli so v Slovenijo z zakladnico spominov iz Argentine in se čutijo tesno povezane z našo organizacijo. Ti mlajši člani Slovenske kulturne akcije nam prikazujejo lepote paletnih barv, melodioznost glasbe in odrske nastope z modernimi tehnikami. Njihovo življenje je razpeto med dvema svetovoma; njihove kreacije in umetniški navdihi so sad dveh kultur: tiste, ki je daleč pod Triglavom in te, ki se je razvila pod Andi ... po teh besedah lahko s ponosom trdimo, da smo ostali zvesti našim ciljem; da smo vzpostavili most med generacijami intelektualnih in umetniških ustvarjalcev; da smo v spodbudo in podporo novim kulturnim talentom in da posredujemo slovenski skupnosti v Argentini in slovenskemu svetu naše sado-ve. Pred nami je bodočnost, novi časi, drugačni izzivi in prese- netljive možnosti in spremembe.“

Naši predniki se torej niso motili, in tisti mlajši so sedaj tudi del tega večjega sveta, in organizacija je še živa kljub vsem bistvenim spremembam, zaželenim ali ne.

Na predbožični večer 2016 sem jo lahko še poslušal. Govorila sva o projektu naslednjega leta in nekaj podrobnosti o minulem letu; to je bilo zadnje. Spomnim se, da me je še vprašala, če imam kaj novega napisanega in če lahko računa z mano, da bi to prispeval za revijo Meddobje. Voščila sva si vesel božič. Naslednji dan so mi sporočili, da je sicer doživela najlepši božič ob Detetu.

Maja 2017 je potekal izredni občni zbor, na katerem sem postal ne le odbornik ampak sprejel odgovornost vodstva. Na srečo nisem sam - imam sodelavce. Veliko je bilo pomanjkljivosti v mojem krajšem obdobju, namen je pa vedno bil nadaljevati s poslanstvom in to še drži. Gledamo v prihodnost.

Torej, kakor so se že spraševali in se še vedno sprašujemo: kdo bo izrekel končno sodbo?

Ne gre se za zasluge, delamo kar mislimo, da je pač prav; ne samo potrebno, ampak po dolžnosti in iz spoštovanja do tistih, ki so se žrtvovali in se trudili skozi 65 let. Nadaljevati ni lahko. Prvo kar potrebujemo je pridobiti več zanimanja s strani skupnosti, da bi bilo več udeležbe na naših srečanjih. Na ta način bi morda pridobili nekaj potencialnih članov in s tem tudi, če Bog da, več delovne moči. Ni lahko voditi organizacijo, ki ima veliko dejavnosti in večje število članov izven Argentine. Vemo, da nismo sami, veliko dela je še pred nami. Ni vse zlato kar se sveti in nikdar ni bilo lahko za kulturo in kulturno dejavnost. Enkrat bolj uspešno, drugič manj. Važno je, da ne omagamo in ne obupamo.

Veliko je prizadevanj in veliko odprtih vprašanj: katera je prihodnost, kako naprej ...?

To moramo še prav gotovo odkriti: v bližnji prihodnosti, delati za vključitev; in na daljo obdobje, delati z mladino in mlajšimi rodovi. Seveda se ne bomo vrnili na začetno raven. Tudi generacijsko se je težko prilagajati ... Kar nekaj dela je, in ni samo odvisno od vodje ali glave organizacije, ampak je tudi delo celotne slovenske skupnosti. Če bi vsi samo s tem pomagali, bi bilo vse lažje. Pred nami se so tudi, prav tako kot mi, bojevali za dostojanstvo. Sicer, današnji svet in okoliščine so drugačne, ne lažje, ne težje. Vsako obdobje prinaša nekaj dobrega in nekaj slabega.

Zakaj mlade ne pritegne naše delo? Zakaj odrasli omagujejo, skoraj bi rekli, da obupujejo?

V bistvu bi si človek mislil, da je vse odvisno od skupine, ki vodi organizacijo. A, kot že omenjeno, ni samo to. Iz lastne izku-

šnje lahko omenim, da smo v letu 2017 dosegli skupno sodelovanja s takratnimi člani mladinskih organizacij SDO-SFZ in uspešno zaključili leto. Videlo se je zanimanje, skupno delo, prizadevanje in je res bilo enkratno doživetje ob naših kulturnih večerih; veliko upanja smo imeli in lepo prihodnost smo si zamislili. Leto kasneje se je pokazalo, da je bila samo „fata morgana“ v oazi; torej leto 2018 bi lahko ocenili kot neobdelano. Sedaj moramo vse začeti kot znova. Upajmo, da bomo uspeli.

Če gledamo v prihodnost, če si še želimo ohraniti pripadnost skupnosti in njenim organizacijam ali društvom, se moramo prej ali slej sprijazniti s dejstvom, da gre za kamenje, ki ga moramo skušati izkopati iz tal, da pridemo do zemlje, jo predelamo in pognojimo, da bi spet postala rodovitna, in v to zemljo posejati nova zrna, jih pazljivo gojiti in v pričakovanju doseči cilj, ki je žetev novega kulturnega klasa. Torej, da bo uspeh in da bo zaživelo v naši naravi, moramo pridobiti veliko delovne moči. To je naloga naše generacije. Ne smemo vse opustiti in gledati samo na „zlate stare čase“, kajti pred nami je prihodnost, življenje, ki je odvisno od našega prizadevanja, dela in truda. „Argentinski čudež“ ni le fraza ampak je dosežek nekega skupnega projekta, ki še ni zaključen in pot še ni dokončana. Zato smemo s ponosom in veseljem pozdraviti delo, ki je bilo do sedaj izvršeno; imamo pa še dolgo pot pred seboj, pot, po kateri se piše zgodovina vseh narodov. Od vsakega izmed nas je odvisno kako podpremo to delo in kako postavimo temelje za nadaljnji razvoj. Močno želim, da bi nekdo z istim ponosom gledal naprej in nazaj, ko bo naša Slovenska kulturna akcija izpolnjevala nove visoke jubileje.

Zaključim pa s tem: če bi se v prihodnje nekdo upal vprašati: ali se spleča, naj mu že vnaprej odgovorim konkretno: „Da, seveda se spleča. Gre tudi za našo dolžnost“. Želim si, da bi bili vsi slovenski kulturniki složni, da bi enotno delali za skupnim ciljem, za našo Slovensko kulturno akcijo, za našo Slovenijo!

Vivat in æternum.

VEDNO SO GRADILI NA NARODNI ZAVESTI

Alain Brian Bergant

je veleposlanik
Republike Slovenije v
Buenos Airesu

Z velikim veseljem sem sprejel povabilo gospoda Damijana Ahlina, predsednika Slovenske kulturne akcije, za pisanje uvodnega pozdrava v jubilejni številki revije Meddobje, v funkciji novega veleposlanika Republike Slovenije v Argentinski republiki. Naj uvodoma izpostavim, da je bila zame velika čast in privilegij, da sem bil imenovan za veleposlanika v prijateljski državi, kjer imamo številčno slovensko skupnost. Delo sem nastopil z 2. septembrom 2019. Ministru za zunanje zadeve Jorgeju Marcelu Faurieju sem kopije poverilnih pisem predal 10. septembra 2019, po argentinskih predsedniških volitvah pa bom predsedniku republike predvidoma predal še originale poverilnih pisem.

Pri svojem delu, si bom skupaj s svojimi sodelavkami prizadeval za nadaljevanje uspešnega dela in začrtanih nalog mojih predhodnikov, še posebej nekdanje veleposlanice Jadranke Šturm Kocjan in to v luči temeljnega poslanstva vsakega diplomata, ki pomeni graditi mostove prijateljstva, zaupanja in sodelovanja med narodi in državami. S svojimi dosedanjimi diplomatskimi in veleposlaniškimi izkušnjami, dobrimi praksami, strokovnim in pravnim znanjem ter inovativnostjo, iznajdljivostjo in fleksibilnimi rešitvami želim po najboljših močeh prispevati k nadaljnji krepitvi

dvostranskih odnosov z Argentino in drugimi državami naše akreditacije: Čilom, Paragvajem, Perujem in Urugvajem. Deloval bom v skladu z usmeritvami in cilji zapisanimi v deklaraciji in strategiji o slovenski zunanji politiki.

Moja prva prednostna naloga je krepitev odnosov z našimi rojakinjami in rojaki, slovenskimi državljani in njihovimi potomci ter prijatelji Slovenije, ki se združujejo v številnih slovenskih kulturnih društvih in domovih v Argentini in drugih državah akreditacije.

Osrednjo pozornost želim s profesionalnim in nepristranskim načinom dela nameniti ohranjanju in kreptvi slovenske identitete, pripadnosti in vezi z matično domovino in drugimi Slovenci v Južni Ameriki, kot tudi promociji krepitev medsebojnega zaupanja, ohranjanja domoljubnosti in ponosa pripadnosti slovenstvu. Posebno pozornost nameravam posvetiti mlajši generaciji Slovencev. Tesno želim sodelovati tudi z Inštitutom za slovensko izseljenstvo in migracije pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Komisijo Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu in parlamentarno Skupino prijateljstva z Argentino v Državnem zboru Republike Slovenije.

Tesno želim sodelovati s slovenskimi mediji v Argentini. Prizadeval si bom za ohranjanje slovenske tradicije in kulturne dediščine ter poskušal organizirati čim več kulturnih dogodkov, povezovati kulturnike, da izvedemo skupne slovensko-argentinske projekte, ki se lahko promovirajo v obeh državah ter preko naših meja. Proaktivno bom deloval kot glasnik slovenske kulture, umetnosti in znanja o Sloveniji po vsej državi, ne le v prestolnici. Posebej bom promoviral arhitekturo, dizajn, prevode leposlovja, slovensko filmsko industrijo, likovnike in glasbenike, promotorje klasične in sodobne umetnosti itd. Pri tem želim tesno sodelovati s Slovensko kulturno akcijo (SKA), kot osrednjim kulturnim društvom slovenskih emigrantov, ki ima sedež v Buenos Airesu.

Izredno sem vesel, da sem imel priložnost že prvi teden mandata nagovoriti prisotne v Nacionalni knjižnici Argentine, ko je potekala argentinska premiera slovenskega dokumentarnega filma *Alejandra* tukajšnje ugledne pisateljice slovenskih korenin Alejandre Laurenchich. Do konca leta nas čaka še en velik slovenski kulturni spektakel, koncert Simfoničnega orkestra Radiotelevizije Slovenije, ki bo v okviru latinskoameriške turneje gostoval v priznanem gledališču Kolosej 8. novembra v Buenos Airesu.

Naloge gospodarske diplomacije bom postavil kot drugo prednostno nalogo. Po svojih najboljših močeh si bom prizadeval za podporo internacionalizaciji slovenskega gospodarstva, za iskanje novih poslovnih priložnosti, spodbujanje tujih naložb, aktivno sodelovanje s podjetniki slovensko-argentinskega rodu ter slovenskimi in argentinskimi podjetniki v Argentini in v drugih državah akreditacije. Osredotočil se bom tudi na nadaljnjo krepitev znanstveno tehničnega sodelovanja med državama in si prizadeval vzdrževati reden dialog z državnimi ustanovami in uradnimi predstavniki, gospodarstveniki, znanstveniki, akademiki, think tanki, civilno družbo, nevladnimi organizacijami in mediji.

Enega izmed glavnih izzivov v tem mandatu nedvomno predstavlja drugo predsedovanje Slovenije Svetu EU, ki ga **želim** izkoristiti za dodatno vsestransko promocijo Slovenije, s posebnim poudarkom na promociji slovenske kulture.

Prizadeval si bom za čim večjo prepoznavnost Slovenije preko številnih kulturno-umetniških dogodkov, promocijo Slovenije kot zelene, zdrave, aktivne in turistične destinacije ter stalno prisotnost Slovenije v tiskanih, vizualnih in elektronskih medijih. Pozornost želim posvetiti javni diplomaciji ter celoviti promociji Slovenije, vključno z večjo prisotnostjo veleposlaništva na družbenih omrežjih, kot so Facebook, Twitter in Instagram ter za čim bolj aktivno spletno stran veleposlaništva.

Na drugi strani je pomembna močna podpora veleposlaništva lektoratom slovenskega jezika v Buenos Airesu, La Plati in Cordobi ter pouku in spletnim tečajem slovenskega jezika za predstavnike slovenske skupnosti in druge zainteresirane.

Še naprej si bom prizadeval promovirati izviren projekt tradicionalnega slovenskega zajtrka v osnovnih in srednjih šolah, tudi v luči slovenske pobude Svetovnega dneva **čebel**. Osebno bom podpiral in predlagal zanimive dobrodelne, humanitarne, **čistilne** in druge akcije in se jih udeleževal. Slovenska podjetja bom spodbujal k dejanjem družbene odgovornosti.

Ponavljam, da bom kot veleposlanik vestno sledil poslanstvu ministrstva za zunanje zadeve. „V svetu uveljaviti in varovati varnost, vrednote, blaginjo in podobo Slovenije, njenih ljudi in njene kulture.“

Veliko besed sem namenil kulturi, zato sem izredno vesel, da revija Meddobje letos beleži 65. obletnico izhajanja. Ta publikacija

je nekaj posebnega, saj gre za edino revijo s področja kulture, ki izhaja izven ozemlja Republike Slovenije in jo je ustanovila Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu. Slovenska kulturna akcija, ki je bila ustanovljena leta 1954, predstavlja osrednjo kulturno ustanovo slovenske povojne emigracije. Pomembno je prispevala h krepitvi oziroma ohranitvi slovenstva v Argentini. Slovenci, ki so v Argentino emigrirali po vojni so tukaj v Buenos Airesu in v drugih večjih argentinskih mestih ustanovili kulturna središča, založbe, časopise, osnovne in srednje šole in gledališča.

V Slovenski kulturni akciji so v vseh letih delovanja sodelovali številni pomembni razumniki in ustvarjalci, med njimi Tine Debeljak, Zorko Simčič, Vinko Brumen, France Papež, Vladimir Kos in mnogi drugi. Takoj po ustanovitvi Slovenske kulturne akcije je začela izhajati kulturna revija Meddobje, ki sicer s posameznimi premori izhaja še danes. S to pomembno publikacijo se sliši kreativni glas izseljenih pisateljev, pesnikov in raziskovalcev, ki ustvarjajo v slovenskem in španskem jeziku. V vseh letih izhajanja je bila revija glas slovenskih izseljencev, v kateri objavljajo najpomembnejši slovenski kulturni delavci v zdomstvu in zamejstvu svoje leposlovne prispevke, umetnostne in literarno umetnostne ter kulturnopolitične eseje o domačih in svetovnih dogajanjih. Ustvarjalci ne prihajajo samo iz kulturnega prostora Argentine, temveč tudi iz drugih držav ter občasno tudi iz Slovenije. Revija pomembno prispeva k izmenjavi mnenj in pogledov med slovenskimi izseljenci ter odločilno prispeva k krepitvi slovenske identitete in tradicije ter ohranjanju slovenskega jezika med Slovenci v Argentini in tudi po svetu.

Revija Meddobje je bila v vseh letih izhajanja intelektualni glas zdomstva, objavljala je dela avtorjev, ki širši publiki v Sloveniji niso znana. Navezal bi se na izdajo Meddobja iz leta 2018, v kateri sta bili dve poglavji posvečeni znanstvenici in antropologinji Branislavi Sušnik. V reviji je bil objavljen življenjepis te izjemne Slovenke ter ponatisnjen njen intervju, ki ga je z njo leta 1959 imel dr. Tine Debeljak. Branislava Sušnik je bila rojena leta 1920 v Sloveniji, večino življenja pa je preživela v Paragvaju, kjer je preučevala staroselce in vodila Etnografski muzej v Asuncionu. V svoji dolgi in bogati znanstveni karieri je napisala teoretično osnovo za razvoj socialne antropologije in zgodovine Paragvaja ter številne študije o običajih in jezikih posameznih plemenskih skupnostih. Njena bibliografija zajema okoli triinosemdeset del. Branislavo Sušnik sem izpostavil zato, ker se Slovenci v domovini šele začnemo zavedati njene veličine in se

ji bomo skupaj s Paragvajem s pregledno razstavo poklonili v letu 2020, ko bomo beležili 100. obletnico njenega rojstva.

Vsem ustvarjalcem revije Meddobje iskreno čestitam za vse dosedanje požrtvovalno delo in reviji želim srečno tudi v prihodnje. Posebno zahvalo izrekam Damijanu Ahlinu, ki Slovenski kulturni akciji zelo uspešno predseduje tretje leto. Veseli me, da nadaljuje z rednim sodelovanjem s Slovenci v ZDA, Avstriji, Avstraliji, Italiji, Japonski in drugje po svetu. Vse pohvale gredo širini delovanja Slovenski kulturni akciji, ki vključuje družbeno, filozofsko, glasbeno, gledališko, likovno, literarno, prirodoslovno-znanstveno, teološko in zgodovinsko komponento. Njeno delovanje se globoko izraža na treh temeljnih področjih: periodiki, knjižnih izdajah in številnih kulturnih prireditvah, slednja med drugim vključujejo predavanja, gledališke predstave, koncerte in likovne razstave. Poleg tega je kot krovna neodvisna ustanova tesno povezana z današnjim svetom in plodno sodeluje z Ministrstvom za kulturo, Uradom Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter z našim veleposlaništvom v Buenos Airesu. Svoje delo so v Slovenski kulturni akciji vedno gradili na narodni zavesti in kar je bistvenega pomena, da posebno pozornost namenjajo vključevanju mladih. Še enkrat iskrene čestitke ob 65-letnici SKA in izhajanja revije Meddobje in srečno!

PETINŠESTDESET LET ŽIVLJENJA

Sledeči članek je avtor napisal za 60-letnico SKA. Prosil nas je, naj isto besedilo, posodobljeno, objavimo v tem jubilejnem Meddobju.

Zorko Simčič

je pisatelj,
Prešernov nagrajenec,
ustvarjalni član SKA,
prvi urednik
Meddobja

Petinšestdeset let. Za človeka - danes - skoraj normalna dolgost življenja. Za organizacijo, katere že samo rojstvo je predstavljalo če že ne čudež vsaj nekaj čudnega, pa dogodek, ki kliče po slavnostnemu jubileju. Že ob samem rojstvu je bilo namreč slišati prerokbe, da se ji bo nit življenja kmalu pretrgala in res je, da se je žal marsikdaj v slovenski diaspori po svetu podobno dogajalo. Vsekakor: za čase, kraje in razmere, v katerih je ta buenosaireška organizacija zaživela, je to bilo nekaj drznega, izjemnega. Toda njeni „botri“ so ob pravem trenutku prisluhnili klicu časa, „upali proti upu“, verjeli vase, priklicali Slovensko kulturno akcijo (SKA) v življenje - in v svojem poslanstvu uspeli.

Ko se zjutraj zbudim, mi pogled pogosto zdrсне na najvišjo polico knjižnice, na prvih dvanajst letnikov GLASA Slovenske kulturne akcije, na v rdeče vezana Meddobja, na oba Zbornika SKA.

Kje so že tista leta! 1954 ...

Ni bilo vedno lahko. Ne predsedniku Akcije ne odbornikom ne vodjem posameznih odsekov [razredov] ne urednikom revije in knjižnih izdaj, predvsem pa ne „finančnemu ministru“. Kakor ni bilo lahko tudi vsa desetletja kasneje njihovim naslednikom in sodelavcem v Argentini in

po svetu, ko je delovanje prevzela mlajša generacija. SKA je postala eden stebrov diaspore in - kakor se je leta pozneje tolikokrat pisalo v domovini - eden pomembnih virov za „slovenski čudež v Argentinini“ (T. Kermauner).

Vesel sem, da sem mogel sodelovati pri rojstvu te skoraj neverjetne družbe. Vesel njenih uspehov in kakor lahko zveni čudno - celo nasprotovanj, ki jih je doživljala. Tako kritike iz enih krogov kakor seveda tudi navdušenje iz drugih so namreč služile kot lekcije za življenje v resnični demokraciji pa tudi za spoznanje, da „eno nas družijo in veže: Slovenci smo in kristjani“ (G. Rožman) ter vztrajnost lahko marsikaj dosežeta. Danes vem, da se pred 65 leti nismo motili, ko smo verjeli, da ni druge rešitve, kakor povezati kulturne ustvarjalce po vsej diaspori in jih vabiti k „najvišji kakovosti, ki je dosegljiva“. Bili smo različnih starosti, stanov, značajev, a eno nam je bilo jasno: daleč od domovine lahko samo s čim bolj kvalitetnim delom osmislimo svojo prisotnost v svetu, opravimo svoje poslanstvo in s tem tudi osebno rastemo. Izdajanje knjig in revije, literarni večeri, gledališke predstave, koncerti, razstave, večeri s predavanji o umetniških in znanstvenih področjih - je rodilo svoje sadove, katerih nevidne vibracije - sem trdno prepričan - je še danes občutiti.

Hvaležen sem Bogu, da sem tudi še po vrnitvi v Slovenijo mogel o SKA kaj napisati, marsikomu v domovini morda celo omogočil treznejši vpogled na delovanje buenosaireskega dela politične emigracije, predvsem njenega kulturnega ustvarjanja. Ob 40 letnici SKA sem za njen Zbornik prispeval besedilo *Včerajšnji* članki - analizo dotedanega delovanja - dodal pa še svoj po slovenski samostojnosti ustvarjeni *Pripis* (1994). Tega sem končal z mislijo, da je SKA poznala svoj zlati vek, pa tudi čase suše, da smo pa vsi njeni člani ustvarjali ter da bo to lahko nekoč obdelave vredno gradivo.¹ In to niti ne samo za literarne ali umetnostne zgodovinarje. Pa da sem deset let pozneje, ob 50 letnici revije *Meddobje*, katere prvih dvanajst let sem bil sourednik, v Zborniku SKA 1954-2004 lahko prikazal še

1. Gradivo za zgodovinarje, ki bodo hoteli razumeti, zakaj se je v nekem trenutku del naroda zatekel v tujino, v diasporo, in zakaj se ta ob vsej grenkobi begunstva in eksila in načrtnem ignoriranju domovine ni zagrenil, ne se ‚zabubili kot sviloprejke‘, niti čutil ‚brodolomce‘, ampak je razmišljal in ustvarjal naprej in, čeprav sedeč ob ‚babilonskih rekah‘, vedno vedel, kje je njegov ‚Jeruzalem‘.

kakšen manj znan drobec iz življenja revije, pa tudi celotne Kulturne akcije.

Delovanje te naše na tujem spočete organizacije (s svojimi sprva zgolj petimi odseki) je žal še danes mnogim v domovini premalo znano. Ko sem leta 2005 v imenu odbora SKA prejel iz rok predsednika slovenske države odličje *Zlati red za zasluge*, sem med drugimi dejal, da se mnogi sprašujemo, kaj bo o delu SKA v sklopu celotne slovenske ustvarjalnosti - matične, zamejske in zdomske - nekoč pravično presodila zgodovina. Dejal sem, da bo to delovanje, kakor je kdaj že bilo napisano, „lahko sicer drobna, za mnoge še vedno komaj znana in vendar - epopeja“. In da bo ostala v zgodovini našega naroda zaradi kulturnih dosežkov, „pa tudi kot dokaz zvestobe svojim idealom“. SKA da se čuti počaščeno, ker iz rok predsednika samostojne slovenske države sprejema to odličje kot priznanje in da so s to simbolno gesto počaščeni vsi njeni člani, „predvsem petnajsterica ‚očetov‘ SKA, katerih večina žal že ni več živih“.

Da bi se vsi - in še posebej mlajši rodovi, ki se zavedajo svojih korenin pa tudi poslanstva svojih prednikov - še naprej zavedali, da lahko samo s kvalitetnim ustvarjanjem bogatijo sebe in slovensko celoto. Tega si iz vsega srca želim. Vsem sodelujočim pri SKA pa - prisrčen pozdrav in krepak stisk roke.

OB 60-LETNICI SMRTI ŠKOFA ROŽMANA

Msgr. dr. Jurij Rode

je delegat za Slovensko dušno pastirstvo v Argentini in vodja teološko filozofskega odseka v odboru SKA

K človeški osebi spada, da goji in razvija naravne talente, darove. Človekova narava in kultura sta nujno med seboj povezani. Z izrazom „kultura“, na splošno, označujemo vse tisto, s čimer človek izpopolnjuje in razvija duševne in telesne sposobnosti. Ker je „kultura“ naravno povezana s človekom, ima nujno tudi zgodovinski in socialni vidik ali razsežnost. Je ogledalo družbe: izhaja iz družbe in oblikuje družbo.

Vse to je Cerkev ponovno potrdila na II. vatikanskem cerkvenem zboru v dokumentu o Cerkvi v sedanjem svetu.

Vse to so upoštevali in imeli pred očmi ustanovni člani SKA in vsi, ki so v SKA skozi 65 let ustvarjali na vseh področjih kulture - v službi Resnice, Dobrote in Lepote!

Vse njihovo delo in ljubezen do slovenske kulture zasluži ob tej obletnici zahvalo, pohvalo, občudovanje in priznanje!

Vse njihovo delo je bilo zamišljeno in udejanjeno v duhu krščanske kulture in iz ljubezni do slovenskih beguncev in izseljencev ter njihovih potomcev.

65 let obstoja in delovanja SKA med nami je več kot zadosten razlog, da ji iskreno čestitamo in želimo še dolgo prihodnost!

Ob prvem obisku v Argentini nam je škof dr. Gregorij Rožman, na slavnostni

akademiji njemu v čast v zavodu El Salvador, v Buenos Airesu, 16. oktobra 1949, med drugim priporočal:

„Slovenci, ne pozabite idealov, zaradi katerih ste prišli sem in zaradi katerih ste se doma ustaavljali rdeči nevarnosti. Ohranite jih! Če bi te izgubili, bi bila to popolna tragika naša in našega naroda.

Prišli smo v druge dežele, z drugimi navadami, z drugo zgodovino, z deloma drugačno kulturo. Mnogo se nam zdi včasih nerazumljivo. Ne razumemo jezika, ki ga govore okoli nas. Prinesli pa smo nekaj s seboj: ne milijonov, prinesli smo našo pridnost, slovensko poštenost in delavnost veliki Argentini, ki vam je tako širokosrčno odprla vrata v svobodo, vas tako gostoljubno sprejela in dala vam, beguncem, nov dom!

V novi domovini sprejmite vse, kar je dobrega, in mnogo tega boste našli in boste tako postali še bolj očiščeni in izklesani, modri in izurjeni.

Ostanimo si prijatelji! Četudi ne vem za vsakega posameznika, nikogar ne zgreši moja misel, ko zjutraj vstanem in ko zvečer legam k počitku. Blagoslavljam vse in prosim Boga za vse vas, Njega, ki ve za vsakega od vas, in tako moj blagoslov velja vsem, prav vsem.”

In tri mesece pred smrtjo, na Slovenskem dnevu v ZDA, 2. avgusta 1959:

„Bodite Amerikanci, polnovredni državljani, lahko ste ponosni na to, a materinski jezik vaš je slovenski, kakor naš. Ta jezik je za nas vse enak zaklad, ki ga ne smete zavreči, je dota, ki je ne smete zapraviti, temveč obogatiti se morate s slovenskim jezikom. Dobesedno mislim, ko pravim obogatiti. Vsak jezik, tudi jezik najmanjšega naroda, je vrednota, ki nam odpre dohod do duhovnih in kulturnih bogastev tega naroda. In tega bogastva ima slovenski narod toliko, da nas ni sram pred vsem angleško govorečim svetom. Torej: učite, učite se slovensko, prav zares!”

Te besede škofa Rožmana imenujejo „oporoča ljubezni do slovenskega jezika“.

Naj bo ta 'oporoča' kažipot Slovenski kulturni akciji pri potrebnem in zaslužnem poslanstvu med rojaki še v dolgi in blagoslovljeni prihodnosti!

EPSKE RAZSEŽNOSTI SKA

Dr. Vladimir Kos

je teolog,
misijonar in pesnik.

Prejel je nagrado
Prešernovega sklada

Danes je zame praznik - prejel sem Med 2018, 1-4, z zunanjim naslovom Novo Meddobje. A zame je staro še zmeraj; tako kot smo Med poznali in radi imeli. Kaj ko bi nekoč - v prihodnosti - namesto »novo« napisali »še zmeraj stari Med«?

Iskren Boglonaj za vse gradivo, ki ste mi ga - kljub silni daljavi - tako ljubeznivo zbrali in poslali. Naj Vam ljubi Bog bogato povrne.

Občudujem vaše delo! Naj naše Slovenke in Slovenci nadaljujejo s tem in tudi s petjem v melodični španščini; španski svet bo tako po njih bogatejši s slovensko rahločutnostjo.

Nadaljujte s tem čudovitim ustvarjalnim delom! Ne bodite zadovoljni z neke vrste povprečnostjo; upam si trditi, da je ljubi Bog vsakega umetnika vesel, ker je On sam kot najbolj čudoviti Umetnik tako blizu umetnikovemu srcu!

So-delovanje, ki ga katerekoli vrste »ustvarjanje« na nek način »prosi«, ni zmeraj lahko! A je vredno truda!

Rad bom daroval sv. mašo za blagoslov Vašemu gigantskemu delu - Vam in vsem Medovim delavcem - pristrčne pozdrave in obilen Božji žegen ob 65-letnici!

S pristrčnimi pozdravi ostajam hvaležni in vdani.

SREČNO, SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA!

Erika Jazbar

je ugledna novinarka in aktivna članica slovenske narodne skupnosti v Furlaniji Julijski krajini, pomembno sooblikuje slovenski prostor in širi slovensko zavest med Slovenci v Italiji.

Od leta 2005 je radijska in televizijska novinarka v slovenskem in italijanskem jeziku na deželnem sedežu RAI v Trstu.

Leta 2017 je prejela Meškovo nagrado Združenja novinarjev in publicistov.

Slovenska kulturna akcija in njene bajne izdaje.

Meddobje in njegova izvrstna besedila.

Pa tudi Zborniki Svobodne Slovenije in odličnost njihovih esejev.

Gre za svet, za katerega čutim, da je moj svet, odkar sem prvič prebrala tekst, ki je izšel iz tega žarišča kakovosti in veličine duha.

In se nisem mogla načuditi.

Prevzel me je domet napisanega, ki ga na tem koncu slovenstva, vključno z matičnim, v glavnem nimamo (več). Vztraja le pri nekaterih posameznikih in pri nekaterih manjših katoliških sredinah. Zaradi zareze, ki jo je leta 1945 doživel naš narod, se je slovenska inačica Evrope razvila v drugačno smer in za to smerjo stopica tudi ubožani zamejski svet.

Prevzela me je presežnost jezika, ki je z omenjenim dometom povezan, saj odseva plemenitost duha drugačnih filozofskih tokov ter veliko ljubezen do povedne moči slovenščine.

Prevzela me je daljnosežnost povedanega, globina misli, če se omejim na besedila. Izvrsten je namreč tudi likovni oziroma oblikovni del objavljenega. Bara Remec je umetnica in ženska, ki te s svojo osebnostjo in odsevajočim delom „slikarke sinjih oči“ ne pusti ravnodušnega.

Gre za ljubezen, ki ne mine.

Teksti, ki so bili napisani v takratni sedanjosti, pred več desetletji, pod Južnim križem in v boleči danosti vsiljenega zdomstva, žarijo v prihodnost tudi tukajšnjega prostora. Ko se z njimi srečaš in imaš ta privilegij, da te njihova polnost prevzame, spoznaš, da si našel svojo oazo, pri kateri se lahko odžajaš. In da v svoji neuglašenosti nisi tako sam, da je drugačno slovenstvo možno, le spregledal si ga, ker si pasivno sprejemal, da so te vodili drugam.

Pa čeprav to drugačno slovenstvo prihaja z drugega konca sveta, ki je sicer našemu v marsičem podobno, saj tudi mi, na tem koščku Evrope, plavamo v latinskem morju.

Pa čeprav ga je svet, v katerem si odraščal in kateremu pripadaš, večinoma odklanjal in je čas naredil svoje z novimi rodovi, ki živijo v prepričanju, da se je slovenstvo v Argentini (in pri nas) ohranjalo le s ponavljajočo se časovnico scenosledov takih in drugačnih prosvetnih dogodkov.

Ni bilo tako.

Zunanje ogrodje organiziranosti se brez temeljev opredeljenih vrednot, ki segajo v globino, kmalu izsuši, zmanjka mu življenjske moči in sape, zmanjka mu izvir duhovne hrane.

Izvrstni mislec in učitelj v višjem pomenu besede Milan Komar je v znanem eseju Pot iz mrtvila takole napisal: „Ni si mogoče misliti zdrave družbe brez vplivnih ljudi, ki izžarevajo svoj zgled v okolje tako, da je vedno dovolj spodbude, dovolj rasti, dovolj obtoka in življenja okrog njih. Brez vplivnih ljudi družba sploh ni mogoča in kjer je le-teh malo ali celo premalo, družbeno življenje znatno uplahne. Isto se zgodi, kadar ljudje niso odprti in dostopni za zgled, ki jim ga dajejo tisti, ki so boljši in sposobnejši od njih. Tukaj gre za osnoven družbeno-psihološki zakon. V krepkem ritmu uplivanja in učljivosti utripa življenje družbe. (...)“

Nihče ne hodi rad v vas k mrzlim dušam in k zaspancem in nihče se ne zbira okrog kola. Vsi pa se radi zbiramo okrog ognja, ki je simbol topline in življenja. V družbi, kjer v središču plapolja življenje, so vse težnje sredotežne: vse sili skupaj; kjer pa se je središča polastilo mrtvilo, so vse težnje sredobežne: vse sili narazen. Tako so propadle in še propadajo mnoge družine, organizacije, gibanja, institucije, univerze, vlade in države sedaj in v prejšnjih časih.“

Slovenstvo politične emigracije v Argentini, izdaje Slovenske kulturne akcije, teksti Meddobja, eseji Zbornikov Svobodne Slo-

venije je gradila narodna elita izobraženstva in humanizma, ki je dihala s tedanjo srednjo Evropo, živela je Dunaj, Prago, Padovo, tja do Turina, Solnograškega in Bavarske, segala do Ukrajine in Poljske; gradila je iz živetega krščanstva in po nepopisni tragediji povojnih pobojev na moči pričevanja človeškega izročila, ki ga je matični režim skušal zbrisati, njene preživele akterje pa izobčiti iz javnosti in spomina.

„Kajti možje tukaj niso umrli zato, ker so z orožjem branili svoj dom, ampak ker se je drugačna življenjska filozofija odločila, da ne smejo biti,“ je na letošnji spominski slovesnosti v Kočevskem rogu povedal prelat Anton Slabe.

Ko se je ta elita znašla v reki beguncev in je bila primorana s težkim srcem zapustiti rodno zemljo in tudi staro celino, so vajeti matičnega naroda prevzeli drugi, ga utirili v drugačne tokove, prekrižali duhovno preteklost, ki je z desetletji poniknila. Krivi so za duhovno revščino, ki danes domuje na matičnem koščku slovenstva in se še naprej spogleduje z Balkanom in vzhodno Evropo, pa čeprav je antropološki substrat tistega, ki smo ga nekoč nazivali „Marijin narod“, vpet v Mitteleuropo.

Nekaj otkov, ki na našem delu sveta ohranjajo odsev te duhovne dediščine, pa kljub temu še vedno ostaja. In Milan Komar, Tine Debeljak, Zorko Simčič, France Papež, Ruda Jurčec in drugi njene predstavnike utrjujejo v zavesti, da so geografske meje našega duhovnega sveta druge, dojamemo tudi, zakaj nas čislani nastopi raznih Slavojev Žižkov, Svetlan Slapšak ali Goranov Vojnovičev ne prepričajo in zakaj je prav, da je tako.

Objavljeno ostane. Odlična literarna dela, prvovrstne razprave in razmišljanja so večni in njihov čas, čeprav počasi, prihaja. Po zaslugi nekaterih občudovalcev tega zamolčanega in izobčenega bogastva, ki vztrajajo v drugih dveh Slovenijah - v matici in v zamejstvu -, se odstira zavesa in v matično zavest postopno prihaja prepričanje, da je bil svet, ki je premogel ta izjemna besedila, cvet takratnega slovenstva.

Čas odbira kakovost, njene akterje in dela, povprečnost pusti v anonimnosti, pa naj so jo sodobniki še tako častili.

Čas je pravičen sodnik, treba je le počakati.

Čas bo tudi povedal, da so bili to res veliki in izredni Slovenci, saj je njihovo delo ob vsebinski veličini nastajalo v nemogočih pogojih.

Živeli so z bremenom najgloblje žalosti. Narodna tragedija je prizadela v prvi vrsti njih, jim odtrgala drage osebe, prijatelje, znance, sorodnike, vrstnike. Zakaj sem preživel?, je bilo mučno vprašanje, s katerim so sobivali.

Moč življenja so pokazali že v begunskih taboriščih v Avstriji in v Italiji. V barakah so s šolskim poukom, tiskanjem knjig, časopisov, verskim življenjem, z delavnostjo, organiziranostjo in predvsem s kakovostjo, ki se ji niso odpovedali niti v zasilnih bivališčih, ustvarili družbeni in narodni čudež, ki bo prej ali slej našel svoje mesto v šolskih učbenikih. Gre za izjemno zgodbo vztrajnosti in notranjega žara, ki na evropski ravni nima primerjave.

Še težje je bilo zanje breme psovke „izdajalec“, s katero so živeli vse življenje in ki v njim preljubi domovini vztraja še danes, še posebej na našem primorskem koncu. Z „izdajalci“ so nazivali njih, ki so slovensko zemljo ljubili v najglobljem smislu, ki so v lepotah Slovenije vzgajali svojo mladino, po njej hrepeneli vse življenje. Koliko tisoč ur so posvetili sobotnim šolam, gradnji domov, mogočnim postavitvam na odru, pevskim vajam, koliko tisoč nočnih ur so prebdeli nad teksti, koliko tednov čakali na pisma z različnih koncev sveta, koliko iznajdljivosti je bilo potrebne, da so pred nastopom spleta povezali slovensko duhovno elito na svetovni ravni.

Tudi mi smo takrat bili del tega svetovnega objema brez spleta. Predvsem Trst, a tudi Gorica s tednikom Katoliški glas in z graditelji, ki so takrat bogatili naš prostor.

Živeli so v revščini. Prvovrstni univerzitetni profesorji, ravnatelji, kulturniki, izobraženci so bili vratarji, težaški delavci, zaposleni v tovarnah. Na novo so si morali urediti najnujnejše. Pa so tudi najnujnejšemu znali odtrgati čas in energije, da so ustvarjali lepoto. In z njo oplemenitili skupnost, ki je narodno in duhovno čudežno preživela kot odtrgan narodni ud.

Kljub revščini so našli pot do tiskane besede.

„Za nas v zdomstvu je knjiga še posebej to: skrinja slovenstva, najdražje izročilo za pot, tolažba v trenutku samote, spremljevalka po kamnitih, pečenih poteh novega kontinenta; zapis poti navzgor in poti navzdol; bukve, kjer stoje besede davnih dni,“ pravi France Papež.

Živeli so na drugem koncu sveta, a s Slovenijo v srcu, s podobo Brezjanske Marije, blejskim otočkom in Balantičevimi verzi, sledili so dinamikam v domovini, zanjo molili in trpeli, dočakali propad komunizma ter uresničitev večstoletnih sanj, slovensko državnost.

In odtlej zavedni narodni udi argentinskega čudeža prihajajo redno k nam, plemenitijo naš prostor. Tudi z nelahko izbiro, da zapustijo svet, v katerem so se rodili, se uveljavili, živeli, in se vrnejo v domovino prednikov in v domovino srca.

Ko se z njimi srečaš, poslušáš njihove nastope, dojameš, iz kakšnega duhovno bogatega sveta so srkali, in pomisliš, kakšen bi lahko bil naš narod, če bi ubral drugačno pot, koliko lepša bi bila danes Slovenija, če bi ta elita od vsega začetka sooblikovala njen utrip, če bi tudi na našem koncu sveta žuborel zdravilni studenec, ki je omogočil Slovensko kulturno akcijo, Meddobje, Zbornike Svobodne Slovenije, slovenske domove, če bi 12 tisoč slovenskih vernih fantov in mož preživel kočevske in druge gozdove.

Moč živetih vrednot, ki to so. Vrednote namreč. Vprašajmo se, zakaj je med „zmagovalci“ prihajalo do tolikih in v glavnem zamolčanih samomorov in zakaj jih v tej zaničevani in zavrženi zdovski skupnosti skoraj ni bilo.

Z odsevom te kakovosti smo živeli tudi pri nas, saj smo begunski skupnosti odtrgali nekaj odličnih mož, ki so ostali pri nas in so v povojnih desetletjih po večdesetletnem mrku fašizma, ki si je zadal cilj, da bo uničil našo samobitnost, pomagali nanovo graditi naš opustošeni narodni dom na šolskem, kulturnem, knjižnem, verskem, medijskem področju, naše ljudi nanovo naučili pisati in brati v slovenskem jeziku.

Tudi oni še čakajo na priznanje. A tudi zanje čas še pride.

Prednost današnjega zapletenega in „tekočega“ časa je v tem, da je povezan. V njem se sorodne duše prej ali slej srečajo in povežejo. Več prvovrstnih tekstov, ki so v povojnih desetletjih izšli v Argentini, je danes dostopnih v digitalni obliki na vsakem koncu slovenstva. Ko ti uspe, da zveš zanje, se jim lahko približaš, ko dojameš njih veličino, jih boš še naprej iskal in ob njih užival. Pot do njih je lažja kot nekoč tudi zato, ker je moč spleta tudi ta, da je nekoliko ublažil enosmernost definicij, ki opredeljujejo bogastvo tega drugačnega slovenstva. Pametni ljudje, za katere verjamem, da so še večinsko zastopani v slovenskem narodu, vedno pogosteje preslišijo propagando in vedno pogosteje prisluhnejo resnici, vedno pogosteje sežejo po kakovostnih delih in se zamislijo nad pomenom težkega dela teh velikanov, ki so ustvarjali v nemogočih razmerah.

„Morda oni (Josip Vidmar, op. p.) misli, da sem ostal sam, kakor sem sam to pozno mračno uro v tujem mestu, in da sem ostal golih rok. Ne,

nisem sam! Imam dve orožji, s katerima se da zmagati: pero, ki mi ga lahko izbije iz rok samo Bog, in čas, ki bo peresu pomagal trgati krinke ter kazati ljudi in malike v njihovi resnični podobi in v njihovi pravi veljavi!" je napisal ubijalec vsečnosti, kimavosti in povprečnosti Mirko Javornik.

Milan Komar pa v meni zelo dragem sonetu Gorica takole pravi:

*Morda zakotje se kedaj izkaže kot središče,
morda bo nagrajen naš duh, ki vztrajno išče.
Kdo pravi, da koraki naši črni niso morda zlati?*

Srečno, Slovenska kulturna akcija!

Veličastna je Vaša zgodba, veličina njenih današnjih protagonistov pa je v tem, da ne popuščajo in ne pustijo, da bi ta zgodba usahnila.

Gorica, na Dan državnosti,
25. junija 2019

IZREDNA ŽIVLJENJSKA MOČ

Nužev Tolmajer

je predsednik Slovenskega narodopisnega društva Urban Jarnik in dolgoletni tajnik Krščanske kulturne zveze

Spoštovane rojakinje in rojaki v Argentini!

Dovolite, da se Vam na kratko predstavim. Otroška in mladostna leta sem preživel na mali gorski kmetiji v Spodnjih Rutah na Radišah na jugovzhodu Celovške kotline. V družini nas je bilo pet otrok, trije fantje in dve dekleti. Oče je bil kot predsednik aktiven pri domačem slovenskem prosvetnem društvu in v župniji. Bil je tudi odbornik Mohorjeve in odbornik Slovenske prosvetne zveze. Mati Marija je bila pevka pri cerkvenem in pri prosvetnem zboru, ki ga je vodil njen oče Alojzij Thaler.

Rojen sem v taborišču Frauenaarach na Bavarskem v Nemčiji. V ta kraj so meseca aprila leta 1942 pregnali 200 družin z vse Koroške. Ko so nas pregnali, je bila mati visoko noseča z mano, sestra je bila stara 14 mesecev, očetova teta 73 let, očetova mati 70 let in očetov brat 45 let. Oče Janko je bil že januarja leta 1941 kot po sili vojak vpoklican v nemško vojsko. 14. aprila 1942 so zjutraj prišli esesovci in nas aretirali. Mati se je takrat onesvestila. Neštetokrat se je onesvestila tudi v taborišču.

Po vojni smo se junija leta 1945 vrnili v opustošen dom. Oče se je iz ruskega ujetništva vrnil šele januarja leta 1946. Oče se je po vojni takoj vključil v farno in društveno

življenje in bil soustanovitelj Narodnega sveta koroških Slovencev in soustanovitelj Krščanske kulturne zveze. V teh okoliščinah sem doraščal in se zato še bolj zavestno odločil za delo na kulturnem področju.

Na Koroško so po vojni prišli iz domovine izgnani duhovniki kot begunci. Živel so v taboriščih v Špitalu ob Dravi, v Lienzu in Peggetzu ter v drugih krajih. Nekateri med njimi so se takoj vključili v versko, kulturno in politično življenje koroških Slovencev. To so bili salezijanski duhovniki Alojz Luskar, dr. France Cigan, prof. Silvo Mihelič, Janez Rován, Ivan Matko ter frančiškan p. Odilo Hajnšek in duhovnik Vinko Zaletel. Pomagali so predvsem pri raznih ljudskih misijonih. Janez Rován je bil pobudnik danes vseavstrijske in vseevropske trikraljevske akcije, ki zbira denar za dobrodelne misijonske namene. Leta 1949 je s koledniško trikraljevsko skupino prvič zbiral denar v ta namen. Dr. France Cigan in prof. Silvo Mihelič sta se takoj vključila v glasbeno dejavnost cerkvenih in prosvetnih zborov. Prof. Silvo Mihelič in župnik Tomaž Holmar sta januarja leta 1949 prvič izvedla seminar za organiste, pevovodje, pevce in pevke. Izvajala sta ga tedensko ob petkih. Pevke in pevci so se poleg sv. maše Antona Försterja in sv. maše Matije Tomca naučili še drugih cerkvenih in posvetnih pesmi.

Na pobudo dr. Franceta Cigana, prof. Alojza Luskarja in prof. Silva Miheliča je bila na Kamnu, kjer je bil sedež begunskih salezijancev, ustanovljena orglarska šola. Nosilec šole je bil slovenski Dušnopastirski urad pod vodstvom prelata dr. Rudolfa Blümla. Prof. Silvo Mihelič je bil učitelj glasbe na obeh kmetijsko-gospodinjiskih šolah v Šentrupertu v Velikovcu in v Šentpetru pri Šentjakobu ter na Kmetijski šoli v Tinjah.

Dr. Ludvik Puš, znanec p. Odila Hanjška in prelata Valentina Podgorca, je izrazil željo, da bi skupaj z župnikom Tomažem Holmarjem pripravil zbirko ljudskih duhovnih pesmi. Za objavo je priredil pesmi celotnega cerkvenega leta za zborovsko in ljudsko petje (190 pesmi), notografije je imel na skrbi p. Odilo Hanjšek. Besedilo je lektoriral Tomaž Holmar, ki je tudi skrbel za razmnoževanje v begunski tiskarni v Špitalu ob Dravi. Dr. Ludvik Puš je po posredovanju dr. Joška Tischlerja dobil dovoljenje, da je poučeval na Kmetijsko-gospodinjiski šoli v Šentpetru, ker je bil po poklicu agronom. Poleg tega je pisal strokovne članke v Koroško kroniko in v Naš Te-

dnik-Kroniko. Predvsem pa je kmete navduševal za čebelarstvo. Ker je bil član stolnega zbora v Celovcu in občasno tam tudi organist, ga je pevovodja Sabitzer nagovoril, da bi prevzel poučevanje orgel, klavirja in glasbene teorije na škofijski orglarski šoli v Marijanišču v Celovcu. Na tej šoli so se glasbenega pouka udeležili tudi mladi fantje s Koroške, med njimi Simon Trießnig iz Loč, Franci Fugger iz Podgorij, Janez Petjak iz Štebna in Anton Mochar iz Šentpetra na Vašinjah. Ludvik Puš o tem piše v svoji knjigi »Na dolgo pot«, ki jo je izdala Zedinjena Slovenija v Buenos Airesu v Argentini junija leta 1996. V knjigi tudi opisuje, kako sta ga zasledovali Udba in angleška zasedbena sila. Zato je moral zapustiti Koroško. Čeprav so skušali posredovati koroški duhovniki in posamezni laiki, je moral zbežati.

Pri nas v družini je oče dobival mesečnik »Slovenska država«. Tako smo izvedeli za dejavnosti slovenskih rojakov v diaspori. Mesečnik »Slovenska država«, ki je izhajal v Torontu v Kanadi, je predstavljal izredno bogato dejavnost begunskih rojakov po svetu, predvsem v Severni in Južni Ameriki. Sredi petdesetih let je Vinko Zaletel, ki je bil takrat kaplan v Šentjakobu v Rožu in kasneje župnik v Vogrčah, začel obiskovati rojake po svetu. Na teh potovanjih je slovenskim rojakom predstavljal duhovno, kulturno in politično življenje koroških Slovencev, predvsem delovanje Krščanske kulturne zveze in Narodnega sveta koroških Slovencev, Mohorjeve družbe ter versko in kulturno življenje po farah in pri društvih. Ko se je vračal, je na Koroškem po farah in pri društvih prirejal predavanja s skioptičnimi slikami. Predaval je tako zanimivo, da je pritegnil množice ljudi, ki se njegovih predavanj še danes spominjajo. Iz Argentine se je vračal poln navdušenja in navdušeno kazal slike pokrajine, ljudi in dejavnosti rojakov v Buenos Airesu, v Mendози, v Bariločah in drugod. Znal je zato navdušiti tudi mladino, predvsem dijaško mladino, mnogokrat so bila predavanja v celovski Kolpingovi dvorani.

Leta 1967 so v Argentini krstno uprizorili predstavo Martin Krpan, ki jo je dramatiziral Joža Vombergar. Vinko Zaletel, ki je bil referent za gledališče pri Krščanski kulturni zvezi, je bil nad to predstavo tako navdušen, da jo je Krščanska kulturna zveza še isto leto, 8. decembra 1967, uprizorila v Mestnem gledališču v Celovcu v režiji Vinka Zaletela. Igralci so bili iz Celovca in iz Globasnice. S to predstavo smo gostovali po Koroškem in na Primorskem v Trstu in Gorici. Takrat smo prvič gostovali tudi v Sloveniji, in sicer 30. marca 1968 v Mengšu in nato v Domžalah.

Brez delovanja begunskih duhovnikov in laikov, ki so se vključili v Krščansko kulturno zvezo, Narodni svet koroških Slovencev in v Mohorjevo, bi bila tudi Koroška kulturno manj bogata in osiromašena marsikatere pomembne pobude, ki so jo dali izseljenski duhovniki.

Leta 1986 sta Vinko Zaletel in Jože Kopeinig dr. Janku Zerzerju, predsedniku Krščanske kulturne zveze, in glavnemu uredniku kulturne revije Zvon, dr. Reginaldu Vosperniku, predlagala, da naj obiščeta vaše kraje v Argentini. Oba sta bila silno navdušena nad aktivno slovensko skupnostjo in nad dejavnostmi na verskem in kulturnem življenju, predvsem nad dejavnostmi domov, kjer izobražujete mladino. Ob koncu obiska ste v Slovenski hiši pripravili koncert Bernarde, Marka in Veronike Fink. Ta koncert je dr. Janka Zerzerja tako ganil, da je, takoj ko se je vrnil, Krščanski kulturni zvezi predlagal, naj te umetnike povabi na Koroško. Mezzosopranistka Bernarda Fink je takrat nastopala v Evropi - v Švici, Nemčiji in Avstriji. Zato se je Krščanska kulturna zveza odločila, da jo povabi in pripravi koncerte na Koroškem, Primorskem in v Sloveniji. Za pripravo gostovanja v Sloveniji smo na pogovor povabili takratnega ministra za kulturo, dr. Matjaža Kmecla ter dr. Vladimirja Kavčiča za Kulturno skupnost in predsednika Zveze kulturnih organizacij Slovenije, Jožeta Ostermajerja. Na sejo je prišel tudi predsednik Izseljenske matice, gospod Jančar. Pogovor je potekal na generalnem konzulatu v Celovcu. Na tem srečanju, pri katerem sem bil tudi navzoč, je dr. Janko Zerzer s tako močnim navdušenjem govoril o koncertu v Slovenski hiši, da je navzoče prepričal za pripravo gostovanja Bernarde Fink v Slovenski filharmoniji. Prvi koncert je potekal v Domu glasbe v Celovcu, drugi koncert je v Trstu priredila Slovenska prosveta, vrhunec pa je bil koncert v Slovenski filharmoniji v Ljubljani, kjer je Bernardo Fink spremljala Blaženka Arnič. Bil je to pomemben mejnik.

Ob osamosvojitvi Slovenije je dr. Janko Zerzer predlagal tedanjemu predsedniku vlade, Lojzetu Peterletu, da naj Slovenska vlada uradno povabi argentinski zbor Gallus v Slovenijo. Isto je predlagal tedanjemu ministru za Slovence po svetu, prof. Janezu Dularju in županu mesta Ljubljane dipl. inž. Jožetu Stergarju. Njegova zamisel je bila, da naj vsi Gallusovi zbori - argentinski zbor Gallus, Mešani pevski zbor Gallus iz Celovca, Mešani pevski zbor Gallus iz Kranja in zbor Gallus Consort iz Trsta skupno oblikujejo koncerte v Slove-

niji, na Koroškem in Primorskem. V Sloveniji je gostoval zbor Gallus iz Argentine sam, na Koroškem pa smo skupne koncerte vseh Gallusovih zborov izvedli v Ledincah in v Velikovcu. Mešani pevski zbor Jakob Petelin Gallus iz Celovca je gostoval tudi v Argentini; v Argentino pa so šli še Kvintet bratov Smrtnik, Pevsko društvo Sele, Oktet Suha in Lutkovna skupina Slovenskega kulturnega društva v Celovcu. Na posredovanje Krščanske kulturne zveze je s podporo Ministrstva za kulturo RS v Argentini gostovalo Lutkovno gledališče Maribor. Koroška mladinska skupina „Slovenščina, moj jezik“, ki je delovala v drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja, pa je obiskala slovenska društva in ustanove v Argentini.

Trikrat je na Koroškem gostoval Mladinski zbor iz San Justa, kasnejši mešani zbor, in razne gledališke skupine iz Buenos Airesa. Dne 19. septembra 2015 je bila na pobudo gdč. Mirjam Oblak v Železni Kapli razstava in predstavitev slikovne monografije ob 70-letnici begunstva „Zapustil sled sem svojih korenin“ avtorja Toneta Oblaka. Prireditelji so bili Krščanska kulturna zveza, Kvintet bratov Smrtnik in Oktet Suha.

V začetku devetdesetih let 20. stoletja, ko so v Slovenijo prihajali učiteljice in učitelji argentinskih šol, sem predlagal Uradu za Slovence po svetu, da obiščejo tudi Koroško in Primorsko. Krščanska kulturna zveza je organizirala srečanja učiteljic in učiteljev ter voditeljic in voditeljev otroških skupin v Argentini, ki so potekala v Tinjah in v Mladinskem centru na Reberci. Zanje smo pripravili literaturo, učbenike, ki jih je izdajalo Pedagoško združenje, šolski list Mladi rod, publikacije založb Mohorjeve in Drave ter publikacije Krščanske kulturne. Skupina RAST, ki letno prihaja v Slovenijo, se vsako leto ustavi tudi na Koroškem, kjer so gostje Krščanske kulturne zveze.

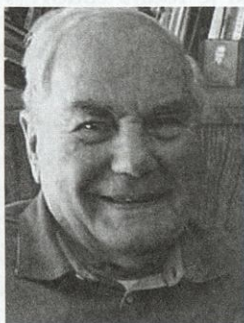
Dvakrat sem bil v Argentini - prvič z zborom Gallus, drugič s Kvintetom bratov Smrtnik - in tam na lastne oči videl bogato kulturno ustvarjalnost v vaši skupnosti, ki me je prevzela. Zato sem začel zbirati glasbeno literaturo, ki je izšla v begunstvu. Nabral sem lepo število zdomske glasbene literature in predlagal Krščanski kulturni zvezi, da izda zbirko not za mešane, moške in mladinske zборе. Za uredništvo sem naprosil prof. Eda Škulja, ki je nekaj časa živel v Argentini in je dober poznavalec izseljenske glasbene literature. Naslov zbirke pa je vzet iz pesmi Franceta Balantiča »Sen o vrnitvi ...«.

Osebno sem pri vseh teh obiskih občutil veliko notranje zadovoljstvo in hvaležnost. Z vsem spoštovanjem sem spremljal to, kar so vaši predniki zasejali in kar vi skrbno negujete še naprej. Kljub tragediji pregnanstva ste ohranili vero in upanje v boljšo prihodnost. S pridnim delom ste jo tudi dosegli.

Iskreno Vam, gospod Tone Mizerit, čestitam ob 65-letnici Slovenske kulturne akcije, ki je uspela v teh letih, skupno z jubilejnim zbornikom, izdati 200 knjižnih izdaj. To priča o izredni življenjski moči Vaše slovenske skupnosti v Argentini, ki je rodila sadove v preteklosti in jih bo rojevala še naprej.

Iskrene čestitke in lep pozdrav s Koroške!

UPRAVIČENO PONOSNI

Dr. Edi Gobec

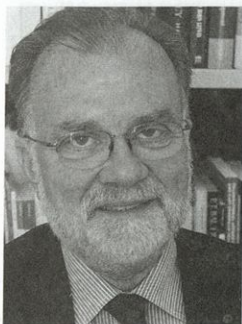
je zaslužni profesor sociologije in antropologije Kentske univerze v Ohio, ZDA in ustanovni ravnatelj Slovenskega ameriškega raziskovalnega središča

Na 65 let obstoja in bleščečega delovanja Slovenske kulturne akcije in zlasti na njenih nad 200 odličnih publikacij in bogate revije Meddobje smete biti upravičeno ponosni vsi, ki ste bili ali ste še zdaj kakor koli povezani s to edinstveno ustanovo. Še več, to praznovanje naj navdaja z veseljem in ponosom vse slovenske rojake v Argentini in vse zavedne Slovence v domovini, zamejstvu in po vsem širnem svetu!

V imenu Slovenskega ameriškega raziskovalnega središča (Slovenian Research Center of America, Inc.) in v svojem, se vam za vse delo in žrtve iskreno zahvaljujem. Čestitam Vam k presenetljivo bogatim dosedanjim uspehom in iz srca želim, da bi SKA še dolgo bogatila in plemenitila Slovence v Argentini in povsod, kjer koli živimo.

Hvala vam, še na mnoga leta in Bog vas živi!

EPSKE RAZSEŽNOSTI SKA

Dr. Andrej Fink

je pravnik, mislec ter univerzitetni profesor.

Je avtor številnih knjig, študij, člankov in predavanj. Po naselitvi v Slovenijo je docent na fakulteti za pravo in poslovne vede Katoliškega inštituta.

Ob 65. obletnici Slovenske kulturne akcije in Meddobja se tega dogodka iskreno veselim. Vsem vam, ki še plemenito vztrajate v gojenju in ustvarjanju slovenske kulture v diaspori, čestitam in želim novih energij in uspehov.

Vem, da po tolikih desetletjih kreativnega dela lahko včasih nastopi občutek praznine in morda dvom v smisel nadaljnjega dela. Ob takih trenutkih se lahko ozremo na preteklost, ki je za nami in ki je v primeru Slovenske kulturne akcije neizmerno bogata. To kar je ta ustanova predvsem v prvih desetletjih svojega delovanja ustvarila za slovenski narod in njegovo kulturo ima epske razsežnosti. V tistem času, ko je pod komunistično oblastjo svobodno ustvarjanje v Sloveniji bilo zatrto, so slovenski kulturniki v diaspori delali prav to, svobodno ustvarjali v duhu slovenkih vrednot nove vrednote. Le-te bodo ostale nezbrisno zapisane v slovensko zgodovino, ki se je v težkih razmerah zdomstva pisala po svetu daleč od domovine. Po propadu totalitarnega sistema v Sloveniji se je sicer marsikaj spremenilo, ni se pa spremenil smisel slovenskega ustvarjanja doma in po svetu, ki ima danes nove in drugačne dimenzije.

Slovenija doma in po svetu je danes ena sama. Njeni ljudje lahko ustvarjajo kjer koli. Tega duha, ki bi črpal iz preteklosti in se obogaten z njo oziral v prihodnost, želim vaši ustanovi in njenim sodelavcem. Želim, da bi se ustvarjalni duh slovenskega človeka projektiral v prihodnost tudi preko vaše plemenite ustanove. Pri tem delu vam želim mnogo poguma, vztrajnosti in novih uspehov. Naj vam pri tem stoji ob strani Stvarnik vsega dobrega, lepega in resničnega!

Ljubljana,
22. avgusta 2019

OB OBLETNICI SKA

Bernarda Fink

je svetovno
znana in priznana
mezzosoprano,
Prešernova nagrajenka

Slovenski Kulturni Akciji ob okroglem jubileju iz srca čestitam!

Prireditve, ki jih je ta naša kulturna organizacija prirejala v 60. in 70. letih, so mi bile vzgojiteljice, ki so mi dajale podlago v spoznavanju klasičnega in modernega gledališkega repertoarja.

Bila sem še premlada, da bi sama igrala pod režijo gospoda Nikolaja Jeločnika pri Dumi, Krstu pri Savici, Umoru v katedrali (med drugimi), pa me je prav tista neutešena želja, da bi sama bila med izvajalci, gnala, da sem iskala in našla mojo pot „na deskah“. Našla sem jo v petju.

Pogovori z občudovano altistko, gospo Franjo Golob, njeni koncerti in glasba, ki sem jo pila doma, ob petju mame, očeta in tet v spremljavi strica Alojzija Geržiniča in več kot deset let petja v zborih pod vodstvom tete Marije Geržinič, so prekosili vlogo najboljše glasbene šole.

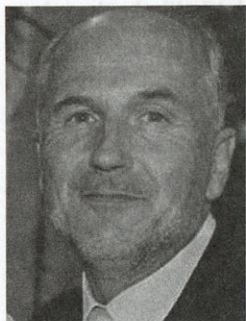
Nešteta predavanja in prireditve so mi odprle obzorje v globine in višine svetovne umetnosti, filozofije, literature ...

Vse to pa ne kot nekaj vzvišenega, ampak kot nekaj dosegljivega, našega, domačega.

Z občudovanjem se spominjam žena in mož Kulturne akcije, ki so zaorali tako globoke brazde in jih tako bogato zasejali.

Da bi le tudi mi imeli njihov idealizem in ogenj v podajanju kulturnega bogastva.

ČESTITKE S KOROŠKE

Dr. Valentin Inzko

je diplomat,
Visoki predstavnik
mednarodne skupnosti
v Bosni in Hercegovini;
predsednik Narodnega
sveta koroških
Slovencev

MEDDOBJE je spremljalo, četudi na dveh kontinentih, mene in mojo ženo Bernardo Fink nekako celo življenje, saj sva z revijo skoraj enakih let. Že vedno je delalo Meddobje na naju močan vtis, enemu na Koroškem, drugemu v Buenos Airesu.

Ko gledam nazaj, moram reči, da me je spet in spet presenečala ogromna energija urednikov in sodelavcev, njihova vztrajnost in idealizem. In to tako daleč od domovine! Dolga desetletja sodelavci niso imeli niti finančnih sredstev, niti podpore iz Slovenije, ki so jo sicer fizično zapustili, nikoli pa duhovno.

Ta povezava je bila živa in se ni nikoli pretrgala. Tako sem v Meddobju vedno lahko prebral pesmi in članke, napisane v Argentini ali Sloveniji, poleg tega je pa Meddobje povezovalo tudi globalno Slovenijo. Rad se v tej zvezi spominjam poezij patra Vladimirja Kosa iz Tokia, ki sem ga nedavno obiskal na Jezuitski univerzi, ali pa Vinka Beličiča iz Trsta. Kot koroškega Slovenca so me pa navduševali tudi občasni prevodi iz literature, napisane v španskem izvirniku.

Če smo že pri Koroški, nikakor ne želim pozabiti akademskega kiparja prof. Franceta Goršeta, ki je zadnjih 17 let svojega življenja preživel pri nas v Svečah na Koroškem in ki je dal Meddobju marsikateri doprinos. Tudi on je bil nit, ki je povezovala slovenska hotenja. Prof. Gorše je poleg drugih prispevkov oblikoval tudi marsika-

tero naslovno stran Meddobja. Seveda smo na Koroškem občudovali Meddobje tudi jezikovno: to je bila tista klasična slovenščina mislecev, ki so pa širili svoje humanistično obzorje še na slavnihi univerzah v Franciji, Avstriji, Italiji in še kje.

Na Koroškem nas je bilo kar nekaj, ki smo bili, če smem reči, zavistni glede na kvaliteto publikacij in na nekatere njene izredne urednike in sodelavce. Da omeniva simbolično za vse ostale samo Rudo Jurčeca, ki ga je moj oče izredno cenil in rad prebiral, posebno njegove spomine „Skozi luči in sence“; Tineta Debeljaka, prof. Milana Komarja in Zorka Simčiča, osebnega prijatelja naše družine. Tudi stric moje žene, gospod Alojzij Geržinič, je bil kot soustanovitelj od začetka zraven.

Iz Komarjevega eseja, natiskanega v Meddobju, verjetno iz leta 1954: „S tokovi in proti tokovom“, kar je večno vprašanje, pa bi rad citiral tudi danes aktualno misel: „Kdo izmed nas si ni postavil težkega vprašanja: ali s tokovi ali proti tokovom? Vprašanje, ki se nam stavi, je vprašanje našega mesta v zgodovini: kakšno stališče moramo zavzeti do preteklosti, sedanosti in bodočnosti“. Prof. Komar se loti tega temeljnega vprašanje iz idejne, etične in psihološke strani. Kakšno bogastvo, da ste ga imeli med Vami, in da ga po njegovih delih še vedno imate in imamo!

V tej zvezi ne morem mimo misli, da bi bilo koristno ponatisniti kar nekaj objavljenih del, če jih že niso, in jih priklicati v spomintistim, ki niso imeli možnosti prebrati prenekatero članke, ker zaradi političnih in drugih okoliščin niso bili dostopni širšemu krogu zainteresiranih bralcev.

O razkošni zasedbi v kulturnem življenju v Argentini govorijo tudi odseki. Tudi o tem „luksuzu“ sva z ženo večkrat govorila in srečen sem, da sem prenekatero od spodaj navedenih odličnih osebnostih tudi osebno mogel spoznati.

Vodstvo filozofskega odseka je prevzel dr. Ignacij Lenček, leposlovnega Zorko Simčič, glasbenega dr. Julij Savelli, likovnega kipar Franc Ahčin, gledališkega pa Marijan Willempart.

Med glavnimi dolgoletnimi oblikovalci Meddobja pa je bila predvsem Bara Remc. Če pomislim na kvaliteto v dolgoletnem delovanju soustvarjalcev Meddobja, se lahko brez premislekov reče, da je gro sodelavcev predstavljal slovensko elito.

Meddobje je svojevrsten who is who te slovenske duhovne elite, ter neprecenljiv dokument ustvarjalnosti prekoceanskih, argentinskih Slovencev, njihove zvestobe materini besedi in Bogu.

Ob 65-letnici imam le eno željo: da bi Meddobje še naprej izhajalo in vršilo v novih okoliščinah svoje poslanstvo z novimi generacijami in z novimi idejami.

PUBLIKACIJE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE V NUKOVEM D FONDU

Helena Janežič

je vodja Zbirke tiskov
Slovencev zunaj RS,
NUK

Za Slovensko kulturno akcijo oziroma SKA sem prvič slišala konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko sem gnila srednješolske klopi Gimnazije v Kranju. Bili smo v času usmerjenega izobraževanja, zato je častitljiva izobraževalna ustanova v tem obdobju nosila ime SŠPRNMU (Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno-matematične usmeritve) in ne Gimnazija Kranj, kakor pred in po tem obdobju šolniškega eksperimenta. V skrivnosti slovenskega jezika in književnosti nas je uvajal prof. Lado Čenčur, ki je rad popestril ure z drobnimi zanimivostmi. Nekoč je omenil, da so v času, ko je bil še študent, radi kakšno ušpičili. Ena takih akcij je bila pisanje parol po stenah, še posebej nevarno je bilo napisati kratico SKA. Ko smo le silili vanj, naj vendar razloži, kaj SKA pomeni, je pojasnil, da gre za Slovensko kulturno akcijo iz Buenos Airesa, ki (še vedno) skrbi za natise slovenskih knjig v tujini. Kaj več od tega, da so te proglasili za izdajalca domovine, če so te zalotili pri pisanju kratice, nismo izvedeli. Čeprav se je že napovedovala odjuga, je prihajala po kapljicah, in mi, srednješolci, se je še nismo povsem jasno zavedali. Predvsem pa se nismo zavedali, česa vsega ne vemo, ker nam o tem niso smeli govoriti.

O bogati in raznovrstni kulturni dejavnosti slovenskih izseljencev nisem kaj

dosti slišala niti med študijem zgodovine in bibliotekarstva na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer sem diplomirala že krepko v samostojni Sloveniji. S Slovensko kulturno akcijo in njeno literarno dejavnostjo sem se ponovno srečala ob nastopu službe v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Sprva v časopisnem oddelku, kjer mi je pod roke večkrat prišla revija *Meddobje*, ob prevzemu vodenja Zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije pa sem začela odkrivati nov svet, ki sem ga do tedaj le slutila.

Zbirka tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije je ena od posebnih zbirk Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK) v Ljubljani. Predvsem zaradi te zbirke lahko rečemo, da je NUK knjižnica vseh Slovencev. Že od svoje ustanovitve namreč zbira tudi gradivo, ki ga ustvarijo Slovenci, živeči izven matične domovine. Zbirka je bila uradno ustanovljena leta 1978, neuradno pa je delovala že od ustanovitve NUK oktobra 1945; vse do leta 2005 pod imenom D fond. Tako ime je dobila, ker se je sprva nahajala v omari v direktorjevi pisarni, ključ pa je imel le direktor. Vanjo so spravljali uradno (z objavo v Uradnem listu SFRJ oz. SRS je bilo v Jugoslaviji prepovedanih enajst knjig, v Sloveniji pa štiri), predvsem pa neuradno prepovedano literaturo, za katero so ocenili, da je bodisi versko, moralno ali pa politično sporna. Omara je kaj hitro postala premajhna za vse prepovedane tiske, zato so jih namestili v zamrežen del skladišča. V 45 letih se je v D fondu nabralo skoraj 700 knjig in več kot 140 naslovov periodike, največji del predstavljajo publikacije, ki so izšle v Argentini. Dostop do njih je bil sicer mogoč, a skrbno nadzorovan in ne dovoljen vsakemu. Seveda je NUK zbiral tudi izseljensko gradivo, ki ni bilo »nasprotno našemu gledanju na poglobljena življenjska vprašanja« (citat je iz uvoda v seznam prepovedanih knjig iz leta 1945) in je zato dobilo mesto v redni (in dostopni) postavitvi knjig in periodike v NUK.

Z natančnim pregledom in popisom literature iz D fonda, ki ga, kot že omenjeno, v večji meri sestavljajo publikacije iz Argentine, od tega dobršen del v založništvu Slovenske kulturne akcije, se je začelo moje popotovanje v vzporedno slovensko literarno krajino, ki je bila večini navadnih smrtnikov, živečih v Sloveniji, skrita. Odkrivala sem imena, kot so Ladislav Lenček, Milan Komar, Alojzij Geržinič, Zorko Simčič, Tine Debeljak, Ruda Jurčec, France Ahčin, Julij Savelli, Marijan Willempart, Ivan Hribovšek, Vladimir Kos, Rajko Ložar, Lojze Ilija ... in se čudila bogastvu pisane besede, ki je do leta 1991 ležala zaprta v t. i. »Nukovem bunkerju«.

Poleg *Vrednot/Los Valores, Meddobja/Entresiglo* in *Glasa SKA* NUK hrani skoraj 100 monografskih naslovov, ki jih je od svoje ustanovitve leta 1954 izdala SKA. Morda namen zbiranja emigrant-skih publikacij v Sloveniji ni bil vedno najbolj plemenit (Sekretariat za notranje zadeve SRS je imel poseben oddelek, kjer so skrbno sledili publicistiki slovenskih političnih izseljencev, saj »sovražnika najbolje spoznaš, če veš, kaj dela in objavlja«), verjamem pa, da je knjižničarje NUK pri zbiranju in ohranjanju tovrstne literature vodila zavest, da je *slovenika* vse, kar nastane kot plod slovenske ustvarjalnosti, ne glede na kraj nastanka ali ideološko prepričanje. NUK pa je *sloveniko* dolžan zbirati in hraniti za prihodnje rodove. Uprava SKA je sklenila, da bo publikacije pošiljala na vse pomembne ustanove v domovini in tako je tudi v NUK redno pošiljala »obvezne iz-vode«. V poslanstvo NUK - knjižnice vseh Slovencev - je verjel tudi dr. Tine Debeljak. Čeprav so se vsa njegova dela znašla v »bunkerju«, je menil, da je vendarle izjemnega pomena, da so knjige shranje-ne v slovenski narodni knjižnici, kjer čakajo na drugačne čase.

Ti so nastopili z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991. D fond je postal in ostaja kot *corpus separatum* temeljni fond Zbirke tiskov Slovencev zunaj RS, gradivo pa je uporabnikom dostopno pod pogoji, ki veljajo za vse Nukove zbirke enako. Publikacije SKA še vedno prihajajo v NUK, vendar se njihovo število z leti redči. V luči poznavanja razmer in naravnega toka je upad razumljiv, pa vendar želim, da vir ne bi nikoli presahnil. Bogastvo, s katerim slovenski narod oplajajo »tisti zunaj«, je nenadomestljiv, saj prinaša druge perspektive in širi pogled. Predvsem »nam tukaj«.

PETINŠESTDESET LET USTVARJANJA

Andrejka Dolinar

je umetnica,
vodja likovnega
odseka SKA

Pet in šestdeset let delovanja likovnega odseka pri Slovenski kulturni akciji je pomembna doba, to je pet in šestdeset let neprekinjene ustvarjalnosti, ki je obogatila slovensko skupnost.

Umetniki so ustvarjali, izražali svoja čustva in misli ter posredovali sporočila publiki, ki je z zanimanjem spremljala poti ustvarjalcev in njihove uveljavitve v umetniških krogih.

Naloga likovnega odseka je bila in je organizacija skupinskih in samostojnih razstav in sodelovanje pri raznih publikacijah. V reviji Meddobje so bila objavljena dela umetnikov iz Argentine in tudi iz Francije, Severne Amerike, Kanade in Avstralije.

Razstave so se vršile v dvoranah škofo dr. Rožmana in v dvorani dr. Tineta Debeljaka, pa tudi v razstavnih dvoranah krajevnih slovenskih domov, ko je bila Slovenska kulturna akcija soorganizatorka z odbori teh naših ustanov.

Prav je, da se spomnimo ustanoviteljev umetniške šole SKA, ki so s to odločitvijo, leta 1955, postavili temelj likovnega delovanja pri ustanovi in posledično v slovenski skupnosti.

Umetniško šolo so vodili: slikarja Bara Remec in Milan Volovšek, kipar France Ahčin in umetnostni zgodovinar Marjan Marolt.

Učenci umetniške šole SKA so bili slikarji Ivan Bukovec, Andrej Makek in Tone Kržišnik ter arhitekt Jure Vombergar. Vsi ti so nadaljevali svojo umetniško pot z velikimi uspehi.

Mnogo umetnikov je že odšlo, vendar opazujejo lepoto božjega stvarstva iz druge dimenzije. Pojavljajo pa se že nove generacije umetnikov, ki so večinoma šolani v argentinskih umetniških šolah.

Časi se spreminjajo, tako, da se organizacijsko delo prilagaja novim razmeram. Zadnja leta se pri SKA organizirajo kulturna srečanja, oziroma predavanja ali predstavitve knjig skupaj z likovnim prispevkom, t.j. z razstavami, ki krasijo dvorane.

Skupno delovanje slikarjev in predavateljev je bilo sprejeto z odobravanjem saj se ljubitelji umetnosti v istem dnevu obogatijo z razstavami, predavanji, debatami ali z literarnimi prispevki.

Želim, da bi se to dolgo potovanje po ustvarjalnih stezah nadaljevalo še mnoga leta.

VINKO RODE

DOLGA, DOLGA POT

Nekoč sem jo primerjal - Akcijo - s karavelo, ki je iz Bonarie odplula čez oceane na vse vetrove, na vse celine. Bila je planetarna! In njen logotip še vedno to sporoča. Zlati časi! Imeli smo ustvarjalne člane, sodelavce, podpornike, naročnike po celem svetu, kjerkoli je bil otoček slovenstva. Tudi mecene smo imeli. Danes se borimo, bi rekel, za zadnje sapice blagih vetrov, da bi jih ujeli v svoja jadra. Da bi dospeli v pristan ...

A spomini na drzne podvige prvih desetletij so neizbrisni. Spomini na čase, ko je SKA naskakovala matično enoumje - in je bila prodoren glas svobodne misli, nasproti pod komunizmom vklenjeni kulturi. Tako prepoznaven glas je kričal iz publikacij SKA, da je ta doba pozneje zadobila značaj „epopeje“. Ko jo je prišel preučevati matični kulturnik, se je začudil in jo krstil kot slovenski argentinski čudež. Vsekakor nadpovprečje; zlata doba SKA, ki so jo ustvarili možje ustanovitelji, očetje SKA. In skoraj neverjetno, eden od njih, zadnji preživeli, je pripravil nekak pregled te izjemne zgodbe - osebne in organizacijske: Zorko Simčič, na pobudo Franceta Pibernika, ki mu je zastavil 300 vprašanj.

Ob 40. obletnici SKA bi postavil mejnik te prve dobe. Takratna proslava v Cankarjevem domu je bila tudi simbolično priznanje matične kulturne srenje izseljenski SKA. Da je diaspora del narodovega telesa in narodove duše.

Ob zlatem jubileju ustanove je zopet izšel zbornik, ki je ponovno opozoril na žilavost politične emigracije. Nekako iz iste dobe je tudi anketa o naši ustanovi, ki je potem izšla v Meddobju. Namreč, pri čem smo zdaj, gremo naprej ali izprežemo? No, velika večina je bila za nadaljevanje - in tudi mnenje, da je Akcija svoje poslanstvo bistveno že izpolnila. Pričevanjsko!

Vrste članov in podpornikov so se redčile. Vedno težje je bilo najti krmarja za Akcijo in urednika za kulturno revijo. Bilo je

desetletje in malo več (80 in 90), ki bi ga mogel imenovati »lanuška doba«, ker je bilo vodstvo SKA v Slovenski vasi: Lenček, Rot, Brulc in jaz. Vozili smo se skupaj na seje in na prireditve z Andrejevim avtom. To je precej olajšalo vso stvar (mene so pustili, domov grede, na Puente La Noria - in od tam sem imel en sam avtobus do doma). Tiskarna Baraga je bila pri roki, tam se je oglašal France Papež, ko je prinašal *Med.*, kot je Vladimir Kos imenoval našo revijo.

To je bila plodna doba SKA: bili smo, bi rekel, lokalpatrioti - in v dobrih odnosih z lazaristi (Sodja, Fr. Rode), ki so podpirali Akcijo. Pogosto sem obiskal Brulca na domu; takrat so nastajala njegova dela (Judeževi groši in drugo). Andrej je pridobil Jožeta Ranta za sodelovanje, kar je za mnogo let obogatilo revijo *Meddobje*.

Od vsega začetka SKA moremo zaslediti prisotnost Ladislava Lenčka: bil je njen pobudnik, mnogokrat odbornik, potem predsednik in vseskozi, kot se je sam opredelil, „kulturni priganjač“. Ko je potem odšel v Evropo - in nato še A. Rot - sta nastopili desetletji Marijana Eiletza in Katice Cukjati. Vse je skrbno popisano v Zbornikih SKA, v Glasu, kar je bralcem dosegljivo. Ker pa sejni zapisi niso nikjer objavljeni, bom tu pripel za primer le enega iz leta 2007, ko sem bil tajnik. Nazorno predoči utrip organizacije: delo, skrbi, uspehe, in tudi neuspehe. Faksimil zapisnika je objavljen na naslednji strani.

Na sejah je bilo na splošno veselo razpoloženje. Dogodili pa so se tudi dramatični trenutki. Naj navedem sejo iz novembra 1994, po osebem zapisu, na kateri nas je bilo blizu deset, če ne več. Stanko Jerebič je izstopil iz ustanove - in demonstrativno zapustil sejo - iz načelnih razlogov. Namreč, na Recoleti je razstavljal neki slovenski umetnik, prisostvoval je tudi minister Pelhan. Povabljen je bila SKA in udeležil se je je M. Eiletz. (Takrat smo že dobivali podporo). Dogodek je bil morda malo politično obarvan, ne spomnim se dobro, in tam so se pojavile tudi *Matere in Babice Majskega trga* z belimi rutami. Zato na naslednji seji Jerebičeva interpelacija: kako da Marijan ni protestno zapustil prostora, ko so se tam pojavile levičarske *Matere*? Da se med nami razširja kot epidemija ideološka ohromelost, da se izgublja načelna ostrina in podobno. In povedal je še, da se v takih zadevah posvetuje z mrtvim bratom Francetom (Teharskim), s katerim je zavezan k zvestobi.

Ne spomnim se debate o tem. Marijan nas je vprašal, „sejalce“, za mnenja. Večina nas je smatrala, da predstavitev pač ni bila

Zapisnik 3. redne seje odbora SKA v Slov. Hiši
9. avgusta 2007. ob 18uri.

Navzoči: Katica Cukjati, Andrejka Dolinar, Marijan Eiletz, Jure Rode
in Vinko Rode

Publikacije

O Meddobju pošlje pisno poročilo Tone Mizerit: namreč, da je dovolj gradiva za prvo letošnje številko. Sodelujejo Rant, Švent, Eiletz, Fink-Rode, Šušteršič Nanika, naši pesniki, Alejandra Laurencich v prevodu. Podpisani opomni Mizerita da manjka tekst J. Lenarčiča, ki čaka na objavo od prejšnje številke. Odpade Rodetov potopis, ker je Rant poslal svojega (po Patagoniji). Bo za prihodnjšč. Medtem je Kremžar poslal komentar Nežmahove knjige Zrcala komunizma. K. Cukjati poroča, da Glas SKA izide v kratkem.

Kulturni večeri

25. avgusta bo Gregorčičev večer v izvedbi Debeljak-Cukjati, ob stoletnici pesnikove smrti.

22. septembra bo spominska razstava del Milana Volovška. Razstavo Remčeve namreč ni bilo mogoče izvesti.

Za mesec oktober je v načrtu predavanje p. Kukovice – in tudi razstava Eli Hafner. G. Pavle Novak bo predvidoma predaval v novembru.

Menimo tudi, da ne smemo opustiti predloga o predstavitvi jubilejnih zbornikov ZS, SKA, lanuškega in sanhuškega.

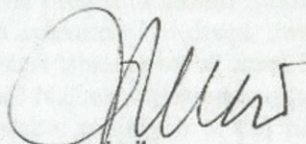
Isto velja za večer mlajših ustvarjalcev, ki bi naj ga organizirali prav oni. A treba je poiskati oz. določiti odgovorne.

Slučajnosti

Pisarniška moč SKA: Priglasilo se je osem interesentk. Z vsako posebej se je ga. predsednica pogovarjala, o čemer nam poroča. Najbolje izpolnjujeta pogoje ga.

Anka Pleško in gđc. Teodora Geržinič. Končno smo se odločili za zadnjo.

Govora je bilo tudi o kupih nerazprodanih knjig in revij. In da bi bilo primerno organizirati razprodajo.

zapisnikar

političen shod, ampak le kulturnen dogodek, in da zato protest ne bi bil na mestu. Tako smo, žal, izgubili odbornika, a SKA je nadaljevala s svojim poslanstvom in svojim predsednikom.

Lepi spomini, na splošno, saj je bilo vse to delovanje - akcija - delo idealistov, delo iz čiste ljubezni do slovenstva, do resnice in lepote. In nekoliko tudi „ad honorem“ v dobesednem pomenu, saj smo družabni ljudje.

Za konec bi navedel še zadnje knjižne izdaje SKA iz Katičine dobe, izdaje ki jih je uredil in založil Gregor Papež, odgovorna urednica pa je bila prav Kati Cukjati. Štiri od njih - tetralogija - smo imeli v programu za predstavitev na kulturnem večeru, ki pa se ni uresničila: Qué - Kaj, Nikdar - Never, Plavaj - Nada in »E«. Zanimive knjižice, kjer je Gregor združil slovensko diasporo iz španskega in (manj) iz angleškega sveta, kjer pa tudi sodelujejo pisci iz Slovenije. Tetralogija s pečatom globalizacije tudi v kulturi. Uглаšeni smo na Slovenijo v svetu, ki se oplaja, a se tudi izgublja v tujem svetu. Kar je pa tudi usojeno SKA po 65 letih obstoja.

Tetralogija je bila komaj kje omenjena, torej skoraj brez odmeva, kar je za pisce hudo. Res da ljudje čedalje manj berejo, posebno ob vdoru medmrežja. Vendar, kar je bilo z ljubeznijo spočeto in s trudom uresničeno zasluži našo podporo, ali vsaj našo pozornost.

GREGOR PAPEŽ

SOBOTE

V osemdesetih letih sem začel obiskovati šolo, ki jo je ob sobotah vodil mojster Ahčin. To ni bila Umetniška šola SKA, ampak nekak spomin ali nadomestek zanjo. In tam smo risali samo portrete. Ahčin je bil kipar, klasičen kipar, torej nekdo, ki ni bil nagnjen k razširjanju, k pokrajini, temveč se je umaknil v nek element, kos, ki izključuje prostor, saj bo končno postavljen ali opazovan v prostoru realnih dimenzij. Bil je učitelj minimalnega objekta opazovanja. Pouk je trajal dve uri in v teh dveh urah je bilo treba portret dokončati. Čeprav je to za umetnika morda nemogoče, je za karikaturista ravno obratno.

Tisto leto so ga povabili na razstavo v Ljubljano in ob sobotah, medtem ko smo risali, so carinski posredniki prihajali, spakirali dela, izračunavali, itd. Posrednik je bil Hrvat, ki ga je poznal iz podjetje, kjer sem jaz delal. Bil je velikan, ki je bil prišel z drugimi velikani in je povzročal veliko hrupa, kot da bi imeli veliko dela, medtem ko smo mi že stotič risali isti model drugih sobot, saj nam je vedno manjkalo modelov. Že to je bila umetniška lekcija: ponavljati. In najti razliko v ponavljanju, kar je celo duhovna vaja. Toda vse to, vključno z duhovnostjo, še ne pomeni, da umetnost v bistvu ne ostaja kot spreved nečimrnosti.

Umetnost, kadar ni ničesar proti čemur ugovarjati, je smešna. To je še en dokaz nečimrnosti lepote. Povedati pa je treba, da kadar se ugovarja, se protestira proti človeški norosti, katere del so umetniki, in ne manjši del. Umetnik, ki ne protestira zaradi ničesar, se mi zdi, osebno, je nekdo skladen in avtentičen. In drugi, umetnik ki protestira, ne sme pozabiti, da protest lahko postane posel. Zakaj bi umetnik moral pokazati, kaj počne? Najbolj neposreden odgovor je: zaradi nečimrnosti. Kar pa ni slabo; preprosto je del narave umetnosti. Umetnost je neuporabna, kadar je večna, in uporabna, ko se prilagaja zagonu in zahtevam časa. Le Parc je risal mučene osebe, ker je bilo takrat veliko diktatur in je bilo mučenje dejstvo,

ki se je znova in znova ponavljalo. Bara Remec je storil isto: risala je mrtve. In če je veličina umetnika povezana s človeškimi tragedijami, ker jih je poustvaril, da je na ta način pustil vtis v duši, na isti način odsotnost tragedij prisili umetnika, da išče tragiko v vsakdanjem življenju.

Klasičnega kiparja, starega sedemdeset let, je zanimala le oblika. Predmet ga ni zanimal. Tisto leto je bila v Slovenski hiši razstava Bare Remec, umetnica pa je podarila risbo enemu od obiskovalcev šole. Prinesel je tisto risbo in nam jo pokazal, in medtem, ko smo bili na vrtu, si jo je Ahčin ogledoval in našteval številne pomanjkljivosti, ki da jih je imela, medtem ko je govoril o tem, kako opravljiva da je bila Bara Remec, kako spletkarska v družbenih zadevah in podobno. Veselo in sistematično je razkosal umetnico, jo omajal, medtem ko sem ga nekoliko poslušal in malo božal njegovega velikega psa. Bil je melanholičen pes, spomnim se ga. Ahčinova žena mi je takrat rekla, da je bil potepuški pes, ki ga je njen mož pobral z ulice, in je z gesto pokazala, da ji ni bil všeč, ker je prihajal z ulice, to je, potepuški pes. Pustil se je božati in njegove oči so mi lizale roko. Sledil je učitelju v njegovi delavnici in navezal stike z nami. Drugi pes, ki ga je imel, „uradni“ pes, je obratno bil apatičen; bil je gospodar doma in ni prihajal k nam.

V učiteljevi delavnici so bili na mizi in po tleh veliki kamniti bloki. Dvomim, da je končal rezbarjenje teh blokov, ker dve leti za tem je Ahčin umrl. Toda njegova delavnica je bila delavnica kiparja, ki ne potrebuje ničesar, samo kamen in dleto. Bila je skoraj prazna, osnovna delavnica.

Njegov svet je bil minimalen, vendar je bil zgrajen iz kamna. Menim, da je element življenjskega pomena. Tako kot je lahko téma življenjskega pomena. Ampak obstaja nekaj, kar mora imeti dovolj doslednosti, da se lahko umetnost približa, nekaj, kar mora izražati razlog. Delati s kamnom je dovolj, že vemo, da trdota kamna zahteva prijaznost pri obdelavi, mehko pri stiku. Ali pa snov, snov mučenja in smrti, zahteva natančnost, objektivnost. Vse ostalo, subjektivno, patos, se prenese v oko, ki opazuje, in od tam mora oditi, zaradi česar je umetnik prisiljen, da to utiša v sebi. Mojster je bil dober opazovalec, poleg tega natančen. Kako da ne, saj je bil kipar. Spominja me, ko mi je Albin Magister rekel, naj bi se srečala, in mi je sestra prepovedala, da bi se osebno srečala z njim, da bo že ona poskrbela, da mi prinese neke papirje. Bila je živčna

in zaskrbljena, da bi me videl. Razlog: da bi bil presenečen in se zgražal, ko bi videl, kako se oblačim. Podobno je bilo z mojstrom: preden so moje raztrgane kavbojke postale modne, sem bil že zdavnaj v modi: v soboto sem šel v šolo v raztrganih kavbojkah in sem bil ponosen, da sem si upal sprehajati se po ulici v raztrganih hlačah. Še več, želel sem si odrezati eno hlačnico ob kolenu in drugo pustiti dolgo. Šel bi s pol hlačami. Takrat sem bil mlad in moda mi je ugajala. Ko me je mojster videl z raztrganimi hlačami, se je nekaj v njem vznemirilo. Ves popoldan je bil nemiren, dokler ni končno spregovoril. Prerekala sva se, da je pri slikah okvir nepotreben in je rekel: „... ker slika brez okvirja, je kot obiskati nekoga v raztrganih hlačah“. Mama me je grajala, ker sem hodil tak, vendar sem bil prepričan, da je moda nekaj, kar zahteva drznosti. Seveda bi bilo treba brati Carla Junga, da bi se zavedli, da je sprejemanje tega, česar drugi ne odobravajo, najvarnejša pot do osamljenosti.

Ahčin je bil velikan v dobi, ko je bil SKA na višku. Spoznal sem ga konec osemdesetih let. V devetdesetih letih se bo pojavila praznina, preden bi se svet usmeril v tehnološko smer, in bi umetniške oblike pogoltnile tiste zmede ali tista dekonstrukcija. Kmalu bi se pojavila kulturna apatija in nihče ne bi imel ničesar povedati. Svet bi postal nekoliko bolj robot in zapuščen, ko bi knjige začele izginjati. Manj bi jih objavljali, manj brali, bila je luknja pred prihodom telefonov, preko katerih bi brali. Očitno je medij vse. Na papir ne moreš zapisati česarkoli. Po telefonu lahko rečeš karkoli. Element je zrak, kjer je vse hlapno.

Kamen je drugačen, kjer je zarezo nemogoče zbrisati.

Avgust 2019
(Prevedel Tone Mizerit)

GREGOR PAPEŽ

OBRAZI SKA

Od prvih „očetov“, ki so priklicali v življenje Slovensko kulturno akcijo, pa do „druge vrste“, ki je njihovo delo nadaljevala, so območje našega ustvarjalnega delovanja polnili obrazi, ki so odsevali napore in žrtve, predvsem pa neizmerno ljubezen do vsega, kar jim je narod pomenil.

V raznih zbornikih in jubilejnih Meddobjih smo objavili njihove fotografije. Danes pa posredujemo nekatere obraze, izpod peresa Gregorja Papeža, ki se izkaže kot prodoren umetnik in poznavalec njihove duše.

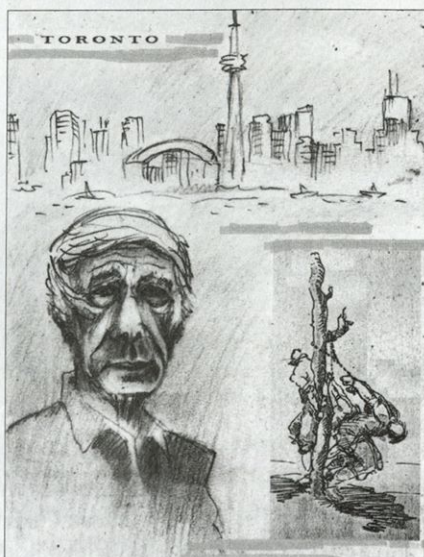
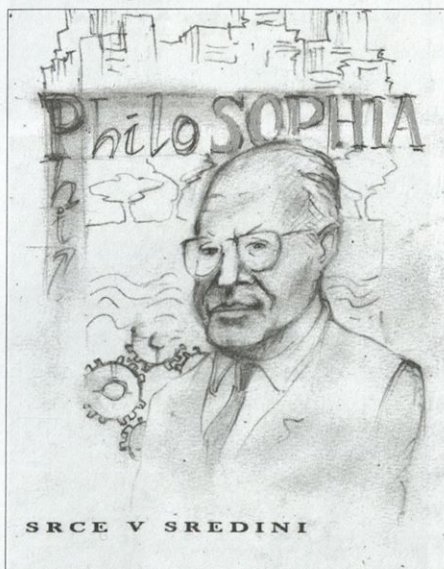
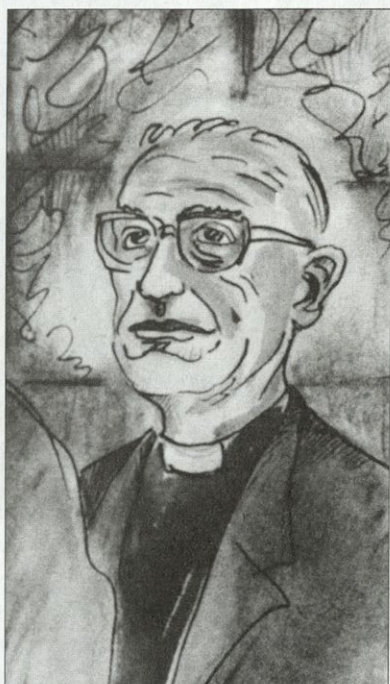
Take jih predstavljamo, kot skromen poklon njihovemu prispevku za SKA in za slovensko kulturo.

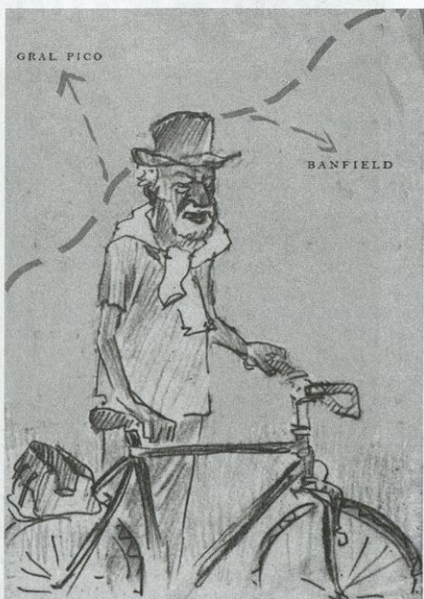
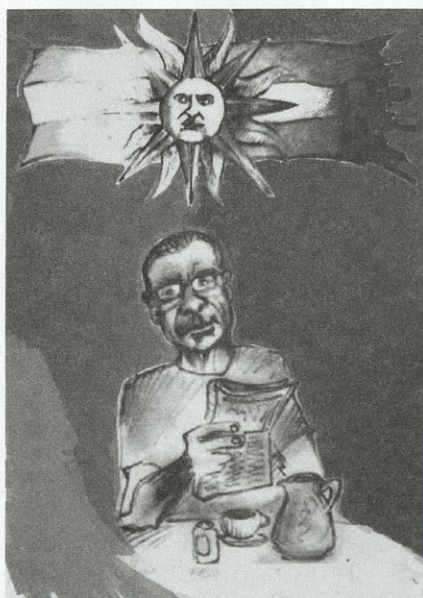
Tine Debeljak

Zorko Simčič

France Papež
Ladislav Lenček
Vinko Brumen
Ted Kramolc

Andrej Rot
Tine Debeljak ml.
Katica Cukjati
Vinko Rode

TONE MIZERIT

MEDDOBJE

„Ena izmed prvih nalog, ki si jih je naredila Slovenska kulturna akcija, je bila prav ustanovitev revije, namenjene ljubiteljem umetnosti in Vsem našim izobražencem, ki bi naj tako v esejih kakor v leposlovju posegali med dnevne probleme, našli jasnosti, opore in razvedrila v dneh tako zamotanih miselnih križišč.

Vsi naši kulturni delavci izven domovine, so vabljeni, da se strnejo krog te kulturne revije, katere edina naloga bo reševati v književnosti in znanosti, v čustov in misli krščanske vrednote v času modernih razorednotenj, kazati smer skozi sodobni kaos, skozi to nejasno meddobje, katerega prvi del smo sami doživeli in katerega drugi, neznani, čeprav od nas odvisni, se nemoteno približuje.

Pri tem nas bo vodilo načelo: v potrebnem enotnost, v dvomljivem svoboda, pri vsem pa ljubezen.“

S temi besedami se je leta 1954 predstavila nova kulturna revija Meddobje. Že ob branju prve številke je postalo jasno, da so si člani SKA postavili visoke cilje in vložili v delo vse svoje moči. Datum izida ni nikjer naveden. Jasno je, da je urednike bolj skrbela vsebina in kvaliteta, kot pa posvetne (birokratske?) podrobnosti.

Izid je bil bajen. Ta prva številka predstavlja vrhunec izseljenskega Parnasa. Tam so sodelovali in svoje stvaritve objavili begunski umetniki, ki so po svetu gradili novo hišo slovenskega duha: Naj jo vsaj na kratko predstavim.

Med avtorji so zapisana imena Rafko Vodeb, Lojze Novak, Milan Komar, Anica Kralj, Vinko Beličič, Ignacij Lenček, Vladimir Kos, Bine Šulinov, Tine Debeljak, Marijan Marolt, Marisol de Castro (dva prevoda v španščino Franceta Balantiča), Ruda Jurčec, France Gor-

še, France Glavač ... Oprema revije je bilo delo akademske slikarke Bare Remec, prav tako tudi umetniška priloga. Med dragulji revije je Novačanov rokopis iz njegove zapuščine. Naj posebej omenim objavo prvega dela Komarjevega eseja „S tokovi ali proti tokovom“, ki se še danes omenja v marsikaterem sociološkem študiju. Vse to na osemdesetih straneh revije, ki je nosila oznako „Leto I. – št. 1-2“. Urednika sta bila Ruda Jurčec in Zorko Simčič.

Tam in tako se je začelo - in se še ni zaključilo. Sledili so še drugi izvodi. Predvideno je bilo, da jih bo letno izšlo šest. V dvojnih ali celo trojnih izdajah se skušali izpolniti obljubo. Težave so bile neizbežne. Nanašale so se včasih na notranja nesoglasja, predvsem pa na finančna vprašanja. Ni bilo lahko, brez podpore, le z malimi naročninami in mecenskimi darovi, vzdrževati redno izhajanje. V letih 1960, 1962 in 1965 revija ni izhajala; nekaj težav so imeli tudi v 80. in 90. letih. A seznam nam pove, da je od začetka pa do pričujočega izvoda, izšlo 114 zvezkov revije. Se zavedamo in vredno ocenjujemo vse to bogastvo?

Leta 1961 se je prvima urednikoma pridružil še Rafko Vodeb. Simčič in Vodeb sta odšla v času izdaje 9. letnika in Ruda Jurčec je ostal sam na čelu uredništva do sredine leta 1969. Na pomoč mu je priskočil Tine Debeljak, ki mu je nasledil France Papež. Slednji je uredniškemu delu posvetil dobrih 26 let, deloval je kar do sredine leta 1996. Po razcepu v Slovenski kulturni akciji je revijo od leta 1970 urejal uredniški konzorcij v sestavi Tine Debeljak, France Papež, Srečko Baraga, Marijan Eiletz, Mirko Gogala in Nikolaj Jeločnik, kasneje se jim je pridružil še Alojz Kukovica. Med letoma 1972 in 1996 pa je revijo urejal predvsem France Papež. Leta 1997 je bil urednik Vinko Rode, od 1998 do 2002 Marijan Eiletz, za njim Tine Debeljak ml., od leta 2005 dalje pa zanjo skrbi Tone Mizerit.

Seveda, težave so se v teku let počasi spreminjale. Tista prva doba, ko je kar mrgolelo kvalitetnih sodelavcev in željnih ustvarjalcev, je počasi tonila. Pojavljali so se novi, drugačni izzivi, ki so vplivali tudi na kvaliteto prispevkov in na količino zvezkov, ki so letno zagledali luč sveta. Če je prvotno revija izhajala v šestih letnih številkah (včasih dvojnih, včasih celo trojnih), se je od leta 1969 omejila na štiri letne številke. V začetku so izhajale posamezno, ena številka, ena revija. Kmalu (med leti 1979 in 1983) so se pojavljale dvojne številke. Od leta 1983 pa se je uvedla navada, da sta izhajali

dve dvojni številki letno. Še en korak nazaj je predstavljalo leto 2009, ko je začel izhajati letno en sam izvod, z oznako 1/4. To se je obdržalo do danes, a revija redno izide vsako leto.

Zadnja večja kriza se je pojavila po smrti dr. Jožeta Ranta, ki je bil takrat steber revije. Resno smo se bali konca. Takrat so se tudi pojavljali razni predlogi, kako Meddobje rešiti pred skoraj gotovo smrtjo. Jasno je to nakazal uvodnik (Leto XLI št. 1/2 - 2007), kjer stoji zapisano:

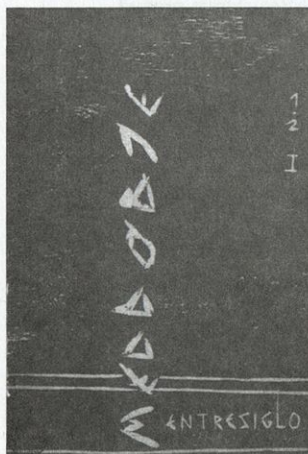
„Dolga leta že opažamo, kako izpraznjena mesta ostajajo prazna, da po odhodu nekoga ni nadomestnika, da umetnost in znanost, ki se izražata v pisani besedi, nenehno hirata in napovedujeta bližajoči se konec. Razna iskanja, dobronamerni nasveti in zanimivi predlogi niso obrodili sadu. Možnost, da bi revijo »preselili« v domovino se je izkazala za nesprejemljivo: ni isto Meddobje v Buenos Airesu kot v Ljubljani! Če je želja po ustvarjanju rodila Slovensko kulturno akcijo v Argentini, naj ne doživimo še enega begunstva, pa čeprav bi nas to popeljalo v Slovenijo. Končno, če je Slovenija tam, »kjer rod je moj, kjer sin je tvoj«, ima smisel, da izpeljemo poslanstvo do konca, kjer smo ga začeli. Gotovo bo to zapečatilo usodo Meddobja, da bo umrlo tam, kjer se je rodilo, a tisti trenutek odrinimo čim dalj je mogoče.“

Vendar je prevladal namen, da po svojih skromnih močeh nadaljujemo pot, ki so jo začrtali očetje SKA. V istem uvodniku beremo:

„Nasproti obupu postavimo voljo. Voljo do življenja in ustvarjanja. Voljo do dela! Raztegnimo območje revije, ki je bila zadnja leta morda preveč samo »argentinska«. V nekem oziru je bilo prvemu rodu lažje, ker je izhajal iz enotnega ustvarjalnega kroga in, kamorkoli jih je ponesel vihar usode, so ostali povezani. Nepoznanje novih ustvarjalnih rodov in skupin nas gotovo obremenjuje. A sodobna sredstva komuniciranja nam olajšajo delo in nudijo priložnost, da ustvarimo nov »slovenski svet«, ki bo dal reviji svežega zraka in večje razgledanosti. Prav tako lahko sodelovanje z domovino prinese novih pogledov na izseljensko problematiko, na izseljenski jezik in naše ustvarjanje. Je težko, bo težko, a ni nemogoče. Ta morda zadnji napor smo dolžni vsem, ki so v težkih začetkih emigracije uspeli zasejati vrt, ki je podaril toliko cvetja slovenski kulturi. In tudi onim, ki so, kot pokojni dr. Jože Rant, nadaljevali njihovo delo in ga ohranili pri življenju, dokler ga niso predali v naše roke. Naj nam nova pomlad prinese novega cvetja!“

Preteklost in sedanjost si podajata roko v tej jubilejni številki. Prvi urednik, Zorko Simčič, nam je ob praznovanju iz Slovenije poslal svoj pozdrav. Vladimir Kos, iz Tokia, ki je tudi sodeloval že v prvi številki, je poslal svojo poezijo za ta jubilej. Ta stisk roke naj bo simbol in poročstvo, da je prihodnost v sodelovanju in ljubezni. Naj nas pri tem vodi geslo, s katerim so zaključili uvodne besede v prvi številki:

„V potrebnem enotnost, v dvomljivem svoboda, pri vsem pa ljubezen.“

Naslovnica prve številke Meddobje, izpod peresa Bare Remec

Vsebina prve številke

D 129907

MEDDOBJE

LETO I ST. 1-2

UREJUJETA: ZORKO SIMČIČ IN RUDA JURČEC

UVOD	1
ZALOŠTVA PESEM (Rafko Vodeb)	3
S TOKOVI IN PROTI TOKOVOM	4
FLIMA; MIRAMAR (Rafko Vodeb)	10
JAKOB SRSEN (Lajna Novak)	11
PONCE; KRABKO POKOPALIŠČE (Rafko Vodeb)	14
OHSEK PRI BARI REMEC; SADOVI BOLECIN (Vinko Belčič)	16
POMLADNIM ZVEZDAM; SADOVI BOLECIN (Vinko Belčič)	22
PISMO IZ NEMČIJE (Ignacij Lenček)	23
SKRIVNOST (Vladimir Kos)	26
ODHOJENE STOPINJE (Bina Sulnov)	27
ZARISKI S KREDO (Tine Debeljak)	33
ČAPLJE; OBUP; CVET V JUTRU	34
BOLNA BOZA; ZIMSKA; MOJ EVKALIPT	34
UMETNOST V DOMOVINI (Marjan Marolt)	35
ANTON NOVACAN	40
PESEM O ANTONU NOVACANU (Jeremija Kalin)	42
IZ PESNIKOVE ZAPUŠČINE	43
PROLOG K FRIDERIKU CELJSKEMU	46
ELEGIA (Bianchi Franco — Mariol de Castro)	46
ILEGASTE (Bianchi Franco — Mariol de Castro)	46
USTAVLJENI ČAS (Borut)	46
ČIKE, BESEDE, MISLI (Ruda Jurčec)	47
ČAS NA TRIDUNI	53
NEKAJ MOJH MISLI (Franco Gorše)	54
VINCENT VAN GOGH (Franco Gorše)	54
GLASBA	55
MI SE PREDSTAVLJAMO DRUGM (M. K.)	57
DRUGI NAS PREDSTAVLJALO (A. G.)	57
KNJIGE	59
VINKO BELČIČ: SLOVENSKA LIRSKA PESEM	59
VINKO BELČIČ: KACURJEV BOD (Tine Debeljak)	59
PHILIPPE TERCELI-GRIVSKI: Les charretiers	59
RAFKO VODEB: KAM POTUJEJO OBLAKI (V. E. J.)	59
DR. IVAN ARČIN: SOCIOLOGIJA (Franco Glavčič)	59
KRONIKA	70-80
PRILOGA — AKADEMSKA SLIKARICA BARE REMEC	
Na odhodu, triharni lešček, originalni odtis — Capella — Riba na „Skole“	
— Naimel Hnapi — Podoba Roberta Petričič — Duh Barrio Alto — Barzanca — iz Pastorella	
— NOVACANOV ROKOPIS, IZ ZAPUŠČINE DEVIETINDVAJSETLETNI A. NOVACAN	
OPREMA REVLE JE DELO AKADEM. SLIKARICE BARE REMEC	

SEZNAM KNJIŽNIH IN REVIJSKIH IZDAJ SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Kot je slovenska mati, enako z materjo v baladi, z neizmerno pieteto in ljubeznijo zbirala kosti svojega sina, da jih ponese v zemljo posvečenega groba, tako moramo pred profanostjo sodobnega sveta reševati svoje prave duhovne vrednote; kakor je mati iz balade ponesla v posvečeno zemljo, kar ji je bilo najdražje, tako postavimo mi tisto, kar nam je najdražje, v svet, ki je posvečen službi kulture in umetnosti. Kakor je mučeniški krvi slovenskih sinov prisojen delež obilnega sadu, tako daj Bog, da bi bilo naše delo deležno enakega blagoslova.

(Iz govora Rude Jurčeca na prvem umetniškem večeru Slovenske kulturne akcije.)

Leta 1954 je bila ustanovljena Slovenska kulturna akcija. Spočeta je bila iz potrebe, da slovenska begunska (tedaj že izseljenska) ustvarjalnost najde v svojem času svoj prostor. Po tistih prvih letih naselitve v novi domovini je skupina kulturnih delavcev postavila ogrodje in zgradila streho, pod katero naj bi se svobodno razvijal njihov doprinos slovenskemu kulturnemu zakladu.

Argentinski čudež? Beseda »čudež« mi je bila vedno neprijetna, saj je 65 let žrtev, truda in neprespanih noči, naravna razlaga za ogromno bogastvo, ki so ga ustvarili ti velikani. Niso se bali izzivov, niso mislili na prihodnost, le sanjali so o svojem poslanstvu in odgovornosti svojih talentov, ki jih niso hoteli zakopati. So si predstavljali čudovito zgradbo, ki je nastala iz njihovega dela? So si domišljali, da bo po 65. letih njihova ustanova še obstajala? So upali, da bo število tiskanih izdaj doseglo in preseglo dve stotini, ko v začetku niti niso skrbeli, da bi bile knjižne izdaje oštevilčene?

Ustanovitvi je sledil pravi vihar ustvarjanja in tiskanja. Že tisto prvo leto je pod Južnim križem zagledalo luč kar šest knjig; naslednje leto

so dosegli rekord deset knjižnih izdaj. Njim so sledile mnoge druge, ki predstavljajo izreden doprinos diaspore bogastvu slovenske umetnosti.

Zadnja leta se knjižne izdaje omejujejo predvsem na revijo Meddobje. Tudi za izseljenske avtorje je lažje in prednostno poiskati založbo v domovini.

Vse, kar danes še moremo storiti, kar v svojem uboštvu po dolgih desetletjih izseljenstva še lahko ustvarimo, naj bo skromen šopek ob njihovem znamenju. Seznam vseh knjižnih izdaj SKA, ki ga spodaj objavimo, pa naj ima smisel spomenika njihovi žrtvi in njihovi veličini. Da, njihovo delo je bilo res deležno božjega blagoslova.*

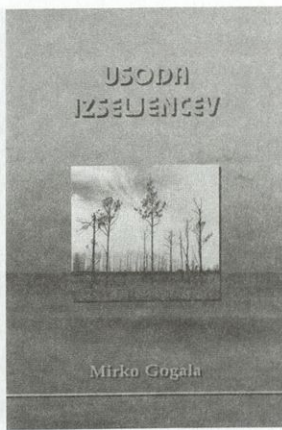
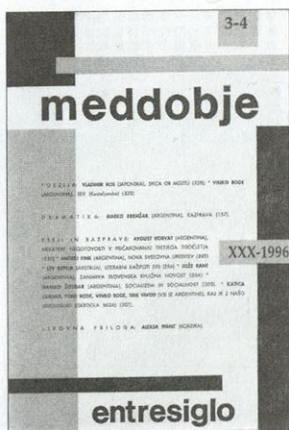
Urednik

1. Meddobje I (1954) 1/2
2. Stanko Kociper: Mertik (1954)
3. Meddobje I (1954) 3
4. Vrednote II (1954)
5. Meddobje I (1954) 4
6. Ivan Pregelj: Moj svet in moj čas (1954)
7. Meddobje II (1955) 1/3
8. Vladimir Kos-France Gorše: Križev pot prosečih (1955)
9. Bara Remec-Tine Debeljak: Kyrie Eleison (1955)
10. Narte Velikonja: Ljudje (1955)
11. Meddobje II (1955) 4/5
12. Marijan Marolt: Zori noč vesela (1955)
13. Meddobje II (1955) 6
14. Vrednote III (1955)
15. Tine Debeljak-Alojzij Geržinič: Friderik Baraga (oratorij) (1955)
16. Dinko Bertonec-Vojko Arko: Dhaulagiri (1955)
17. Meddobje III (1956) 1/2
18. Meddobje III (1956) 3/4
19. Meddobje III (1956) 5/6
20. France Balantič: Zbrane pesmi (1956)
21. Zorko Simčič: Človek na obeh straneh stene (1957)
22. Stanko Kociper: Na božji dlani (1957)

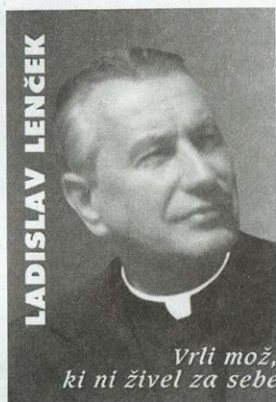
* Članek ilustrirajo naslovnice knjig in revije Meddobje, od knjižne izdaje 156 dalje. Naslovnice pred tem so bile objavljene v Zborniku SKA 1054-1994.

23. France Papež: Osnovno govorjenje (1957)
24. Vrednote IV (1957)
25. Ruda Jurčec: Ljubljanski triptih (1957)
26. Karel Mauser: Jerčevi Galjoti (1958)
27. Meddobje IV (1958) 1/2
28. Mirko Kunčič: Gorjančev Pavlek (1958)
29. Neva Rudolf: Čisto malo ljubezni (1958)
30. Karel Vladimir Truhlar: Nova zemlja (1958)
31. Avguštin, A.-F. Lukman: Knjiga o veri, upanju in ljubezni (1959)
32. Meddobje IV (1958) 3
33. Marijan Marolt (uredil): Zgodovinski zbornik (1959)
34. Meddobje IV (1959) 4
35. Tine Debeljak/Dante: Božanska komedija-Pekel (1959)
36. Meddobje V (1959) 1/2
37. Alojzij Geržinič: Dnevi smrtnikov (izbor) (1959)
38. Meddobje V (1959) 3/4
39. Marijan Marolt: Slovenska likovna umetnost v zamejstvu (1959)
40. Roman Pavlovčič: Zgodovinski atlas Slovenije (1960)
41. Meddobje VI (1961) 1/2
42. Meddobje VI (1961) 3/4
43. Karel Vladimir Truhlar: Rdeče bivanje (1961)
44. Debeljak/Puškin: Pravljice I (1961)
45. Vinko Beličič: Nova Pesem (1961)
46. Debeljak/Puškin: Pravljice II (1961)
47. Meddobje VI (1962) 5/6
48. Stanko Majcen: Povestice (1962)
49. Meddobje VII (1963) 1/2
50. Marko Kremžar: Sivi dnevi (1962)
51. Karel Mauser: Ljudje pod bičem I (1963)
52. Meddobje VII (1963) 3/4
53. Fran Zore: Dežela (1963)
54. Meddobje VIII (1964) 1/2
55. Meddobje VIII (1964) 3/4
56. Meddobje VIII (1964) 5/6
57. Karel Mauser: Ljudje pod bičem II (1964)
58. Milan Komar: Pot iz mrtvila (1965)
59. Meddobje IX (1965) 1/3
60. Ivan Hribovšek: Pesem naj zapojem (1965)
61. Karel Mauser: Ljudje pod bičem III (1966)
62. Meddobje IX (1966) 4/6

-
63. Meddobje X (1967) 1/3
 64. Vinko Brumen: Iskanja (1967)
 65. Alojzij Geržinič: Pregled svetovne književnosti (1967)
 66. Meddobje X (1967) 3/6
 67. Vrednote V (1968)
 68. Milena Šoukal: Pesmi (1969)
 69. Meddobje XI (1969) 1
 70. Narte Velikonja: Zanke (1969)
 71. Meddobje XI (1969) 2
 72. Meddobje XI (1969) 3
 73. Karel Mauser: Na ozarah (1970)
 74. Meddobje XI (1969) 4
 75. Tine Debeljak-Bara Remec: Žalost zmagoslavja (1970)
 76. Meddobje XII (1970) 1
 77. Alojz Ilija: Huda pravda (1971)
 78. Vladimir Kos: Ljubezen, smrt in še kaj (1971)
 79. Meddobje XII (1971) 2
 80. Meddobje XII (1971) 3
 81. A. Avguštin / F. Lukman: Knjiga o veri, upanju in ljubezni (1972 - druga izdaja)
 82. Meddobje XII (1972) 4
 83. Meddobje XIII (1972) 1
 84. Ivan Dolenc: Moja rast (1973)
 - 84a. Meddobje XIII 2
 85. Meddobje XIII 3
 86. Meddobje XIII 4
 87. Frank Bukvič: Ljudje iz Olšnice (1973)
 88. Meddobje XIV (1974) 1/2
 89. Meddobje XIV 3
 90. Meddobje XIV 4
 91. Marijan Marolt: Jože Petkovšek (1975)
 92. Meddobje XV (1975) 1
 93. France Kunstelj: Butara (1975)
 94. Meddobje XV 2
 95. Meddobje XV 3
 96. Meddobje XV 4
 97. Meddobje XVI 1
 98. Meddobje XVI 2
 99. France Balantič: Zbrano delo (1976)

160.
161.

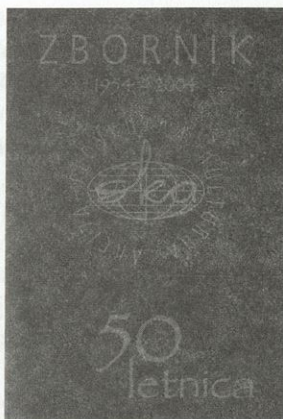
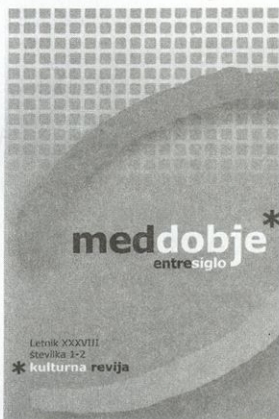

162.
165.

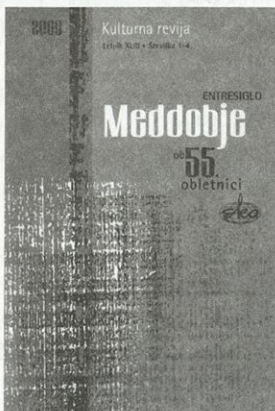
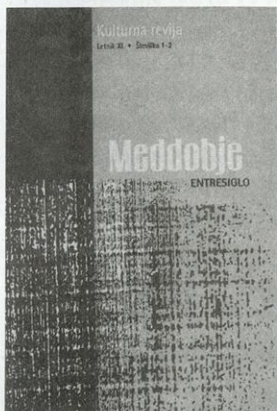

171.
174.

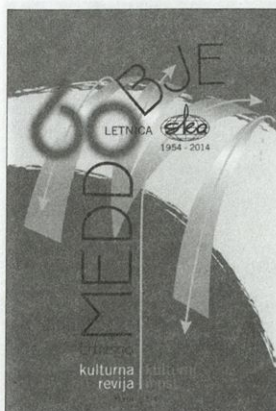
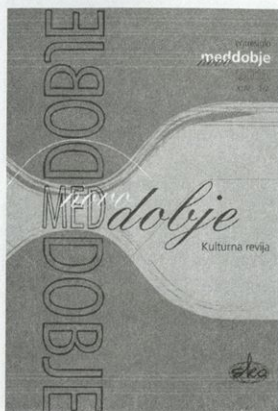
100. France Papež: Zapisi iz zdomstva (1977)
101. Meddobje XVI 3
102. Meddobje XVI 4
- 102a. Karel Mauser: Zemlja sem in večnost (1978)
103. Jože Krivec: Pij, fant, grenko pijačo (1978)
104. Meddobje XVII (1979) 1
105. Frank Bukvič: Zgodbe o zdomcih in še kaj (1979)
106. Vinko Brumen: Naš in moj čas (1980)
107. Meddobje XVII (1980) 2/3
108. Antologija slovenskega zdomskega pesništva (1980)
109. Meddobje XVII (1981) 4
110. Vladimir Kos: Spev o naši gori (1981)
111. Meddobje XVIII (1982) 1/2
112. Meddobje XVIII (1982) 3
113. Alojzij Geržinič: Slovensko šolstvo na Primorskem (1983) 2
114. Meddobje XVIII (1983) 4
115. Meddobje XIX (1983) 1/2
116. Frank Bukvič: Vojna in revolucija (1983)
117. Meddobje XIX (1984) 3/4
118. Ignacij Lenček: Rast v resnici in ljubezni (1984)
119. Meddobje XX (1984) 1/2
120. Marko Kremžar: Obrisi družbene preosnove (1984)
121. Meddobje XX (1984) 3/4
122. France Papež: Dva svetova (1985)
123. Meddobje XXI (1985) 1/2
124. Meddobje XXI (1985) 3/4
125. Tine Debeljak ml.: Prsti časa (1986)
126. Meddobje XXII (1986) 1/2
127. Meddobje XXII (1986) 3/4
128. Vinko Rode: Nekje je stvarnost prozorna (1987)
129. Franc Sodja: Pisma mrtvemu bratu (1987)
130. Vojko Arko: Cerro Shaihueque (1987)
131. Karel Rakovec: Posneti soneti (1987)
132. Meddobje XXIII (1987) 1/2
133. Lev Detela: Časomer življenja (1987)
134. Meddobje XXIII (1987) 3/4
135. Alojzij Zupanc: Zgodovina Ajdovca (1988)
136. Marko Bajuk: Še bomo peli (1988)
137. Meddobje XXIV (1989) 1/2

179.
181.

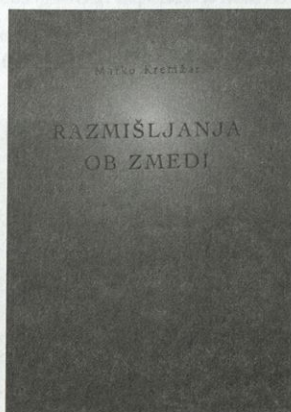
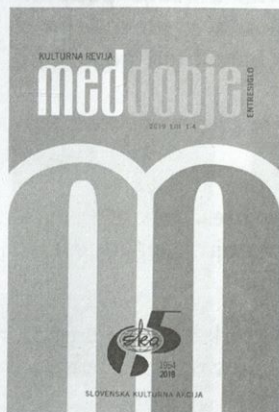
184.
190.

191.
195.

-
138. Meddobje XXIV (1989) 3/4
 139. France Pernišek: Zgodovina slovenskega Orla (1989)
 140. Dolores Terseglav: Ladijski dnevnik (1989)
 141. Meddobje XXV (1990) 1/2
 142. Franc Dolinar: Slovenska katoliška obzorja (1990)
 143. Meddobje XXV (1990) 3/4
 144. Vladimir Kos: Tisoč in dva verza (1991)
 145. Tone Rode: Zenice (1991)
 146. Tine Debeljak ml.: Domovina in svet (1991)
 147. Zbornik Ernest Tomec (1991)
 148. Neuporabljena številka
 149. Meddobje XXVI (1992) 1/2
 150. Taras Kermauner: Slovenski čudež v Argentini I, II, II (1992)
 151. Meddobje XXVI (1992) 3/4
 152. Meddobje XXVII (1993) 1/2
 153. Meddobje XXVII (1993) 3/4
 154. Meddobje XXVIII (1994) 1/2
 155. Zbornik SKA 1954-1994
 156. Meddobje XXVIII (1994) 3/4
 157. Meddobje XXIX (1995) 1/2
 158. Meddobje XXIX (1995) 3/4
 159. Meddobje XXX (1996) 1/2
 160. Meddobje XXX (1996) 3/4
 161. Mirko Gogala: Usoda izseljencev (1996)
 162. Lojze Rezelj: Ladislav Lenček (izbor - 1996)
 163. Meddobje XXXI (1997) 1/2
 164. Meddobje XXXI (1997) 3/4
 165. Tone Rode: Mesto pristan (1997)
 166. Meddobje XXXII (1998) 1/2
 167. Meddobje XXXII (1998) 3/4
 168. Meddobje XXXIII (1999) 1/2
 169. Meddobje XXXIII (1999) 3/4
 170. Meddobje XXXIV (2000) 1/2
 171. Meddobje XXXIV (2000) 3/4
 172. Meddobje XXXV (2001) 1/2
 173. Meddobje XXXV (2001) 3/4
 174. V kraljestvu kondorjev in neviht (2001); skupaj z Mohorjevo družbo, Celje
 175. Meddobje XXXVI (2002) 1/2
 176. Meddobje XXXVI (2002) 3/4

177. Meddobje XXXVII (2003) 1/2
 178. Meddobje XXXVII (2003) 3/4
 179. Meddobje XXXVIII (2004) 1/2
 180. Meddobje XXXVIII (2004) 3/4
 181. Zbornik SKA 1954-1994
 182. Meddobje XXXIX (2005) 1/2
 183. Meddobje XXXIX (2005) 3/4
 184. Meddobje XL (2006) 1/2
 185. Meddobje XL (2006) 3/4
 186. Meddobje XLI (2007) 1/2
 187. Meddobje XLI (2007) 3/4
 188. Meddobje XLII (2008) 1/2
 189. Meddobje XLII (2008) 3/4
 190. Meddobje XLIII (2009) 1/4 - Jubilejno, ob 55. obletnici SKA
 191. Meddobje XLIV (2010) 1/4
 192. Meddobje XLV (2011) 1/4
 193. Meddobje XLVI (2012) 1/4
 194. Meddobje XLVII (2013) 1/4
 195. Meddobje XLVIII (2014) 1/4 - Jubilejno, ob 60. obletnici SKA
 196. Meddobje XLIX (2015) 1/4
 197. Meddobje L (2016) 1/4
 198. Meddobje LI (2017) 1/4
 199. Meddobje LII (2018) 1/4
 200. Meddobje LIII (2019) 1/4 - Jubilejno, ob 65. obletnici SKA
 201. Marko Kremžar: Razmišljanja ob zmedi (2019)

KNJIŽNE IZDAJE OB ROBU SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Vemo, da je SKA večkrat načrtovala, da bi združevala slovenske ustvarjalce ne glede na kraj kjer ti bivajo, ali na jezik, v katerem se izražajo. In tako se je tudi delalo. Že predsednik arh. Marjan Eiletz se je prizadeval, da bi se večalo število članov družine SKA. Delno mu je to uspelo na likovni ravni. V nadaljevanju je prevzela vodstvo dr. Katica Cukjati, ki je pa dala prednost novim, morda ne tako znanim ali celo neznanim ustvarjalcem. Hotela je, da bi SKA doživela „novo pojavo ustvarjalcev“ in se s tem pomladila.

Ni bilo lahko delo. V literarnem odseku sta bila glavna za to iniciativo Branko Rebozov, ki je že prevajal več mlajših literarnih ustvarjalcev slovenskega porekla, ki so se izražali v glavnem v španskem jeziku; pa tudi Vinko Rode, ki je odkrival nove talente in tudi pomagal pri prevajanju. Energično iniciativo je zavzel tudi Gregor Papež.

V tem obdobju so torej nastale neoštevilčene izdaje, oziroma samoizdaje, nekatere celo z logotipom SKA. Denarno so bili stroški kriti s strani urednikov, ali pa so ti dobivali zunanjo podporo za izvedbo tiskanja. SKA je strokovno (morda s prevodi in z lektoriranjem) spremljala in podpirala vsako izmed teh izdaj. Tako so nastali sledeči naslovi:

2014

Besede dveh celin - Palabras de dos continentes. *Damijan Ahlin.* Dvojezična pesniška zbirka, ki govori o življenju, pripadnosti, o koreninah in čustvih.

Café literario - Literarna kava. Dvojezična zbirka treh pesnikov: *Gregor Papež, Agustín Mojica* in *Damijan Ahlin*, s prevodi v slovenščino celotnega dela Damijana Ahlina.

Poezija animal. Dvojezična zbirka pesmi in proze dveh avtorjev: Gregor Papež, Federico Stram (Agustin Mojica); prevodi izpod peres Vinka Rodeta, Branka Rebozova, Andreja Rota in Damijana Ahlina.

2015

Kaj, Que, What? Zbral in uredil *Gregor Papež*. Raznolika zbirka kratkih del več avtorjev in prevajalcev.

2016

Nikdar, never, nunca. Zbral in uredil *Gregor Papež*. Raznolika zbirka kratkih del več avtorjev in prevajalcev.

Nada, plavaj. Zbral in uredil *Gregor Papež*. Raznolika zbirka kratkih del več avtorjev in prevajalcev.

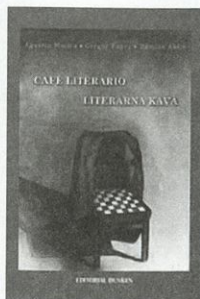
2017

Cantare et meditare - Zamišljeni koncert. *Damijan Ahlin* (pesniška dvojezična zbirka, ki nas spremlja pri molitvi in premišljevanju ob božičnem času.)

E. Zbral in uredil *Gregor Papež*. Raznolika zbirka kratkih del več avtorjev in prevajalcev.

In nadaljujemo v tem duhu. Radi bi spremljali in podpirali nove rodove, nove ustvarjalce. Tudi danes je ta možnost objavljanja, tako v knjigi, kot v novih oblikah, ki jih narekuje današnji čas.

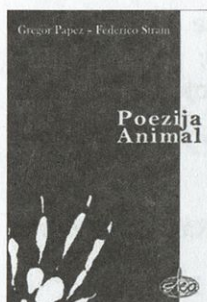
Lepo vabljeni k nadaljevanju. Še posebno vas vabimo na literarno pot ...

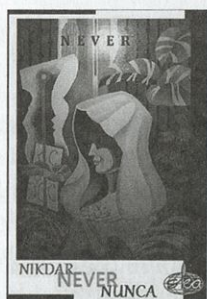
Besede dveh celin

Café literario - Literarna kava

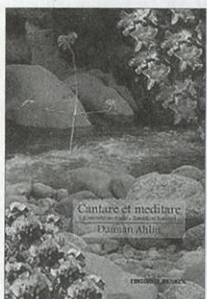
287

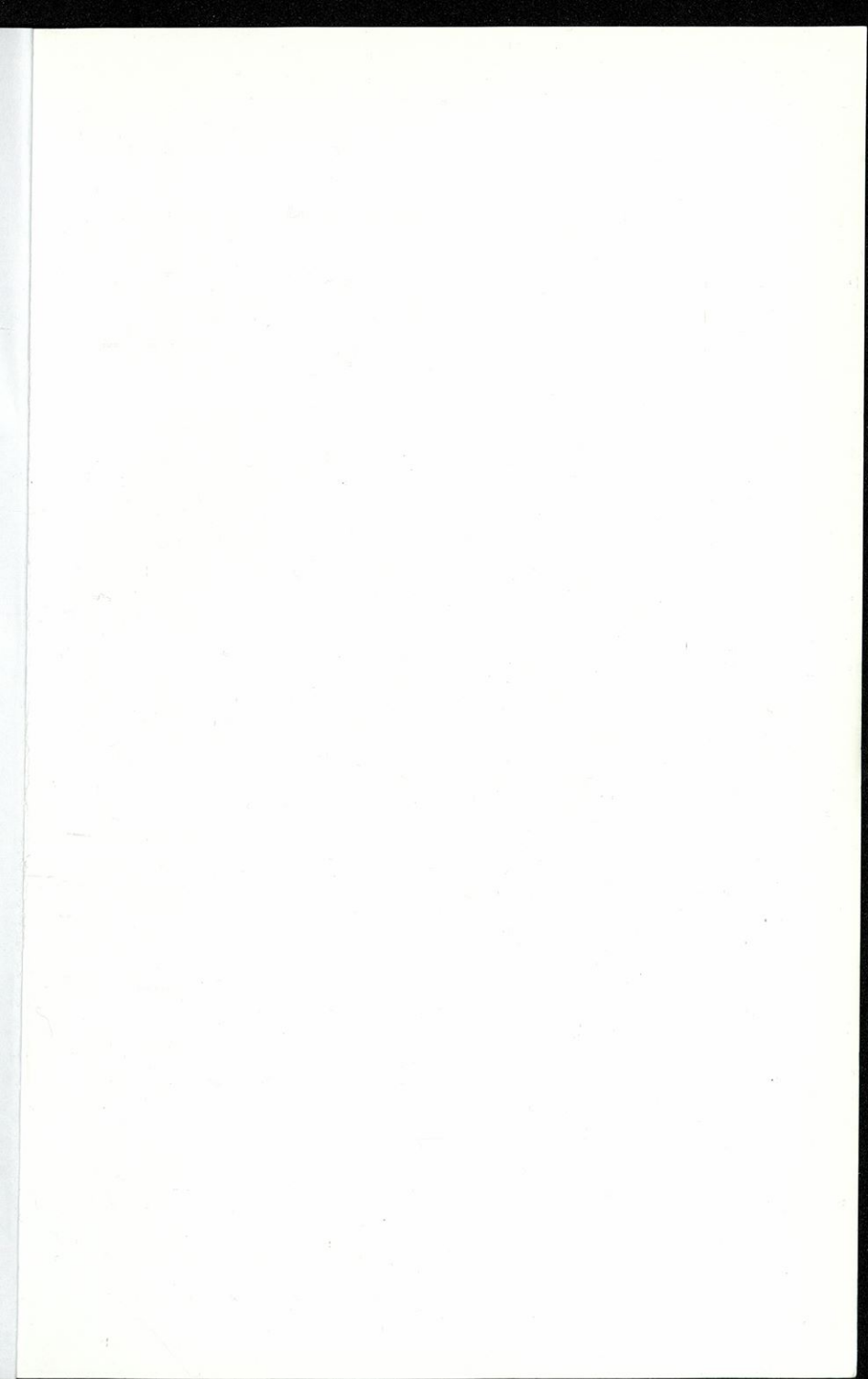
Poezija animal
Kaj, Que, What?

Nikdar, never, nunca
Nada, plavaj

Cantare et meditare -
Zamišljeni koncert
E.

met dodijer

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

D
129 907 2019

920201351

COBISS *

...drobna, za mnoge še vedno komaj znana in vendar – epopeja
Z.S.

920201351